D[R.] DRAGUTIN KNIEWALD

PASTIRSKO BOGOSLOVLJE

SVEZAK I.

DUŠOBRIŽNIK

ZAGREB 1943.

TISAK »TIPOGRAFIJE« D. D., ZAGREB

NADBISKUPSKI DUHOVNI STOL U ZAGREBU

Br. 8156/43.

Imprimatur.

U Zagrebu, 3. rujna 1943.

Dr. Franjo Salis
generalni vikar

Tiskanje dopušteno odlukom Glavnog ravnateljstva za promičbu
od 26. I. 1943. br. 495/43.

SADRŽAJ

PREDGOVOR.

Priređujući drugo izdanje Pastirskog bogoslovlja, nastojao sam ovaj priručnik što više prilagoditi praktičnim potrebama duhovne pastve i spremanja za izpit. Zato sam uglavnom sve latinske tekstove preveo na hrvatski. Tamo, gdje je još ostao latinski tekst, bilo je posebnih razloga, zašto je tako učinjeno. Mnoge sam navode crkvenih odredaba i uputa, koje su u prvom izdanju bile donesene u čitavom tekstu, izostavio, ili samo kratko spomenuo. Time je ovaj priručnik postao manje doktrinaran, a više praktičan.

U prvom svezku ovog priručnika obrađena su pitanja, koja se odnose na pripravu, osobu i djelovanje dušobrižnika kao takvog. Drugi svezak obrađuje posebice sv. izpovied, a treći svećeničku službu. Sva su tri svezka po obsegu približno jednaka.

Liturgika, homiletika, pedagogika i katehetika razvile su se u posebne bogoslovske discipline, koje na našem fakultetu predavaju i posebni nastavnici. Zato ih nisam sustavno obradio, nego sam samo uvrstio posebna poglavlja o propoviedanju, katehizaciji, dušobrižnikovoj skrbi za mladež i o liturgijskoj obnovi.

Kod priređivanja za tisak pomagao mi je sveučilištni asistent priv. doc. dr. Ivan Škreblin, koji je sa zimskim poljećem školske godine 1942/3. preuzeo predavanja iz pastirskog bogoslovlja na bogoslovskom fakultetu hrvatskog sveučilišta.

U Zagrebu, na Uzkrs 1943.

Dr. Dragutin Kniewald.

TUMAČ KRATICA.

A	: Archiv für katholisches Kirchenrecht.
AAS	: Acta Apostolicae Sedis.
Actes	: Actes de Leon XIII, Pie X, Benoit XV, Pie XI, Paris. Rimski broj znači svezak, arabski stranicu; često navodim samo svezak i stranicu uz ime odnosnog Pape.
CCI	: Commissio Pontificia pro Codice iuris canonici interpretando.
CT	: Concilium Tridentinum.
D	: Denzinger-Bannwart: Euchiridion Symbolorum,[17] Freiburg i. B. 1927.
DA	: Decreta Authentica Congregationis Sacrorum Rituum, Romae.
DC	: Documentation Catholique, Paris.
E	: Ecclesiastica, Wochenschrift, ed. dr. Rücgg, Freiburg, Schweiz.
EPC	: Epistola Pastoralis Collectiva; sliedi godina, dan, mjesec i broj.
EPCI	: Epistola Pastoralis Collectiva Episcoporum Provinciae Illyricae 29. XI. 1911, Ljublj. škof. list 1912, II.
HKL	: Dr. L. Eisenhofcr: Handbuch der katholischen Liturgik, Freiburg i. B. 1933.
RO	: Rimski Obrednik.
SB	: Synodus Dioecesana Banialucensis I. ab illmo et revdmo D. Episcopo Josepho Garić habita; Bania Luka 1925.
SCConc	: Sacra Congregatio Concilii.
SCCons	: Sacra Congregatio Consistorialis.
SC de R	: Sacra Congregatio de Religiosis.
SC de S	: Sacra Congregatio de Sacramentis.
SP	: Sacra Poenitentiaria.
SDK	: Dekanska konferencija, držana u Senju 1926; Senj 1926.
SLz	: Zweite Linzer Dioezesan-Synode 21—22. August 1928., Linz 1929.
SRC	: Sacra Rituum Congregatio.
SS	: Actiones et Constitutiones synodi dioecesanae quam diebus 3—5. Julii anno Domini 1906. Segniae habuit Antonius Maurović, episcopus Segniensis et Modrussiensis, Segniae 1906.
SV III	: Synodus dioecesis Veglensis tertia quam habuit Josephus Srebrnić, Dei et apostolicae Sedis gratia Episcopus, diebus 19—21 Junii anno Domini 1928; Zagreb 1929.
SZ	: Prva Sinoda nadbiskupije zagrebačke, što ju je održao 24.—28. kolovoza 1925. Dr. Antun Bauer, nadbiskup zagrebački, Zagreb 1925.

UVOD.

Prvi su kršćani osobito rado Spasitelja prikazivali kao dobrog pastira. Isus se sam nazvao dobrim pastirom.[1] Apostoli su ga zvali nadstojnikom i pastirom duša,[2] vrhovnim pastirom.[3] U duhu starozavjetnih proročanstvâ vrši Isus svoju vrhovnu pastirsku službu kao vrhovni učitelj istine, kao vrhovni svećenik i kao kralj dušâ. Cilj je svega Isusova djelovanja da upozna čovječanstvo sa životom presvetoga Trojstva i da mu tako dade svu puninu vrhunaravskoga života.[4] Spasitelj je po čitavoj svojoj zadaći posrednik između Boga i ljudi.[5]

Ovu je svoju zadaću predao Spasitelj svojoj Crkvi na izvršenje: »Dana mi je sva vlast na nebu i na zemlji. Idite dakle i naučavajte sve narode krsteći ih u ime Otca i Sina i Duha Svetoga učeći ih, da drže sve, što sam vam zapovjedio«.[6] Odmah je u početku svoga javnoga života pozvao sv. Petra i njegova brata Andriju. Videći ih, kako bacaju mrežu u more, pozva ih i reče im: »Pođite za mnom, i učinit ću vas ribarima ljudi«.[7] Kasnije je predao sv. Petru da mjesto njega preuzme vrhovno vidljivo vodstvo u Crkvi, da pase ovce i jaganjce njegove.[8] Spasitelj je apostole i njihove zakonite nasljednike poslao da propoviedaju istinu,[9] da nekrvnim načinom obnavljaju novozavjetnu žrtvu križa,[10] da uobće budu djelitelji Božjih tajna,[11] te da upravljaju Crkvom u njegovo ime do konca svieta.[12] Ovu trojaku službu vrši rimski biskup kao vrhovni vidljivi pastir i nasljednik sv. Petra u cieloj Crkvi,[13] a u svojoj biskupiji odnosni biskup, kao nasljednik apostolâ, podložan vlasti rimskoga Pape.[14] Papu i biskupe pomažu u njihovoj službi svećenici i klerici. U tu je svrhu svaka biskupija podieljena u župe, s vlastitom crkvom i njezinim upraviteljem, duhovnim pastirom onoga kraja, kome je povjerena skrb za duše tamošnjih vjernika.[15] Preko ovih organa nastavlja Crkva spasonosno djelovanje Kristovo primjenjujući Kristove zasluge pojedincima u toku vremena i vodeći duše Kristu.

Nauku o ovom vodstvu dušâ zovemo pastirskim bogoslovljem. Pastirsko bogoslovlje, kao ogranak praktične bogoslovne znanosti, skuplja, u jednu ruku, sva nastojanja katoličke Crkve oko spasavanja dušâ u jedan sustav, a u drugu ruku prati i prikazuje povjestni razvitak ovih nastojanja i njihovih vanjskih oblika. Pastirsko bogoslovlje predpostavlja dakle poznavanje ostalih ogranaka bogoslovne znanosti. Dogmatika pokazuje, koje su istine od Boga objavljene, te ih moramo vje-

rovati. Moralka izvodi, na temelju dogmatike, što čovjek mora činiti, da spasi vlastitu dušu. Crkveno nas pravo upoznaje s družtvenim uređenjem katoličke Crkve kao vidljive zajednice vjernikâ pod upravom rimskog Pape, biskupâ i ostalih crkvenih službenikâ. Pastirsko bogoslovlje uči dušobrižnika, kako će vršiti svoju zadaću oko spasavanja povjerenih mu duša, da vjeruju i žive po zakonu i pravilu Kristovu,[16] i tako uđu u život vječni. Ovo je pastirsko djelovanje tako staro, kao što je stara Crkva, jer se upravo u tomu i sastoji prava zadaća Crkve Kristove. No kao posebni ogranak bogoslovne znanosti razvilo se pastirsko bogoslovlje tek dosta kasno.

Oduviek je, dakako, bilo i posebnih uputa u pastirsko djelovanje svećenikovo. Prve je takve upute davao sam Spasitelj svojim apostolima. Apostoli su u svojim poslanicama često upozoravali na pastoralne potrebe i zadaće onih vremena. I kasnije je uviek u Crkvi živjela briga za duhovnu pastvu. Ali obično su to bile prigodne upute, ili su se obradila tek pojedina pitanja. Pastirsko se bogoslovlje kao sustavna cjelina moglo razviti tek nakon što se podpuno razvio znanstveni sustav katoličke dogmatike, moralke i crkvenoga prava. Tek se u 18. st., u jedno po Crkvu žalostno doba, sustavno nastojalo sva pitanja pastirskog djelovanja izdvojiti iz drugih bogoslovnih disciplina i izgraditi posebnu granu bogoslovske nauke: pastirsko bogoslovlje. U novije se doba katehetika, homiletika i liturgika smatraju posebnim disciplinama, pa se zato obrađuju odieljeno od pastoralke, koja je tako sužena na nauku o dušobrižniku i o dušobrižničtvu.

Pastirsko bogoslovlje daje dakle ponajprije obćenitu sliku dušobrižnikove ličnosti i njegova djelovanja. Tu se promatra svećeničko zvanje, te uzgoj i izobrazba onih mladića, koji se spremaju da budu svećenici. Zatim se crta lik idealnog dušobrižnika i njegova osobna svojstva. Tada se može prieći na razmatranje dušobrižničke djelatnosti uobće, uzevši župu kao osnovnu stanicu svećeničkog rada. Budući da na našem fakultetu traktat *de Sacramentis* ne predaje moralista, nego pastoralista, potrebno je, da se u pastoralci potanko obrade i sv. sakramenti. Zato obuhvaća naše pastirsko bogoslovlje 3 svezka. U prvom promatramo dušobrižnikovu ličnost i djelatnost. U drugom prikazujemo dušobrižnika kao izpovjednika, a u trećem kao djelitelja ostalih sakramenata.

Sveti Pavao zove biskupe opetovano pastirima.[17] Njegove poslanice Titu i Timoteju nose s pravom naziv »pastirske«, jer u njima daje ovim svojim učenicima prekrasne upute, kako će upravljati crkvama, koje su im povjerene.

Pastoralni značaj imadu i pisma sv. Klementa Rimskog, sv. Ignacija Antiohijskog, sv. Polikarpa, sv. Ciprijana, sv. Grgura Nazianskog. Mnogo pastoralnih uputa sadržavaju: »De sacerdotio« sv. Ivana Zlatoustog, »De officiis ministrorum« sv. Ambrozija, »De doctrina christiana« i »De cathechizandis rudibus« od sv. Augustina, pisma sv. Jeronima: ad Nepotianum, ad Heliodorum, ad Rusticum i osobito: »Liber regulae pastoralis« od sv. Grgura Velikog.

U srednjem je vieku osobitu pažnju posvetio pitanjima duhovne pastve: sv. Isidor (De officiis ecclesiasticis; De sacris Ordinibus; De divinis sacramentis); sv. Bernardo (De consideratione; De moribus et officiis episcoporum; De vita et moribus clericorum); sv. Toma i sv. Bonaventura u svojim djelima.

Razprave i odluke tridentskog sabora o reformi klera i njegovoj djelatnosti osobito su utjecale na spise sv. Karla Boromejskog: »Instructiones pastorum« i »Orationes sex in conciliis provincialibus habitae«. Od tada bivaju sve češće upute u pastirsko bogoslovlje.

Biskup Rajmund Antun Strassoldo u svojoj »Instructio Eystettensis« (g. 1756.) i sv Maria Alfons Liguori u svojim djelima: »Homo apostolicus« i »Praxis confessarii« bili su neposredni predteče sustavno obrađenog pastirskog bogoslovlja s katoličke strane. Reformom naučne osnove u sjemeništima uvela je carica Marija Terezija pastirsko bogoslovlje kao posebnu disciplinu. No profesori su i pisci bili tada većim dielom zadojeni racionalističkim duhom, pa su svoju struku shvaćali i predavali tako, da osposobe svećenika za spretno vršenje vanjskih dušobrižničkih dužnosti. Nije bilo onoga, što je glavno: vrhunaravskog duha. Prvu je sustavnu, zbilja katoličku pastoralku 1788. izdao kasniji regensburški biskup M. Sailer: »Vorlesungen aus der Pastoraltheologie«.

Od kasnijih djela spominjemo samo: Amberger: Pastoraltheologie 1850/7; Schüch: Pastoraltheologie, 1865., kasnije u mnogo izdanja preradena, 1916. i na hrvatski prevedena; Pruner-Seitz-Thurnhofer: Lehrbuch der Pastoraltheologie; Krieg: Wissenschaft der Seelenleitung, Freiburg 1903.: Die Wissenschaft der speziellen Seelenleitung, Freiburg 1919.; Schubert: Grundzüge der Pastoraltheologie, Graz 1912.; Mutz: Die Verwaltung der heiligen Sakramente vom pastoralen Standpunkt, Freiburg 1923.; Michel etti: Epitome Theologiae Pastoralis, Romae–Taurini 1925.—1929.

Na slovenskom jeziku izdao je »Duhovno pastirstvo« Anton Župančić 1885. i 1894., te dr. Fr. Ušeničnik: »Pastoralno bogoslovlje«, Ljubljana 1919.—1920. Treće je izdanje tiskano u Ljubljani 1940. Kod nas je Nikola Voršak izdao 1870. »Uputu ispovjednicima« i dr. Martin Štiglić »Katoličko pastirsko bogoslovlje« 1886. Konačno su Gjanić i Strižić 1916. priredili hrvatsko izdanje Schüch-Polzova »Pastirskog bogoslovlje«.

Od brojnih časopisa spominjemo: Theologisch-praktische Quartalschrift, (Linz a. D.), Der Seelsorger (Wien), Pastor Bonus (Trier), Perfice munus (Milano); Zagrebačka Bogoslovska Smotra donosi, kao i većina diecezanskih glasila, razprave, priloge i upute k pojedinim pastoralnim pitanjima.

Osim toga obrađuje svete sakramente, pitanje zvanja i druga pastoralne pitanja i svaka moralna teologija. Spominjemo posebice ona djela, koja su nam bila pri ruci kod izradbe ovog priručnika: Oppermann: Die Verwaltung des heiligen Buszsakramentes, Breslau 1920.; A. Vermeersch S. J.: Theologiae Moralis Tom. III., Romae 1923. Drugo izdanje izašlo 1927.; Prümmer O. Pr.: Manuale Theologiae Moralis[5] Tom. III. Friburgi 1928.; Noldin-Schmitt S. J.: De sacramentis,[25] Oeniponte 1933.

Osim ovdje navedenih knjiga i osim djela, navedenih u prvom izdanju Pastirskog bogoslovlja 1930. str. XV. i XVI. služio sam se kod priređivanja 2. izdanja osobito ovim djelima: Konstantin

Noppel S. J.: Aedificatio corporis Christi, Freiburg i. B. 1937; Isti Die neue Pfarrei, Freiburg i. B. 1939.; Josip M. Camele: Odgoj klera. S talijanskog priredio na hrvatski O. Leonard Bajić, Zagreb 1942.

Znanstvena vrela pastirskog bogoslovlja jesu: Sv. Pismo, osobito novozavjetne knjige, odredbe obćih koncila, osobito koncila tridentskog, odredbe crkvenog zakonika i Sv. Stolice, djela sv. Otaca, zaključci provincijalnih koncila, diecezanskih sinoda, zajedničke odredbe biskupskih konferencija i pojedinih Ordinarija, liturgijske knjige i pobožni običaji.

Kao što je pastirsko bogoslovlje praktična primjena svih ostalih bogoslovskih disciplina izravno na zbiljski život u smjeru spasavanja dušâ, tako se ono mora obazirati i na razvitak i napredak filosofijskih, psihologijskih i pedagogijskih nauka, na tečevine savremene medicine, na državno zakonodavstvo, te uobće na čitavo strujanje zbiljskoga života.

Crkveni zakonik odreduje, da se u sjemeništima predaje pastirsko bogoslovlje, a k tomu neka se dodaju i praktične vježbe o predavanju katekizma djeci i drugima, o slušanju izpoviedi, pohađanju bolestnika i pomaganju onima, koji umiru.[18] Onaj, koji savjestno ravna izobrazbom mladega klera, ne samo da ne će zanemariti propise kanonskoga prava o pastirskom bogoslovlju,[19] nego će »posvetiti mnogo mara ovoj struci, jer se njom neposredno traži spas duša. I ne će samo naučavati, kako sveto valja postupati s božanskim stvarima, nego, osim toga, i kako ih treba sa sve to većim plodom ljudima primjenjivati. A u tome će mu puno trebati, da uzme najvećom pomnjom obzira na sadašnje vrieme. Mnogo je naime tok događaja uveo u život i običaje kršćanskog puka, što je bilo nečuveno u vremenu naših otaca. A to svećenik treba danas znati, da tako novim zlima pronade u moći Isusa Krista nov liek, te spasonosnu snagu vjere unese u sve žile ljudskoga družtva«.[20]

Nesamo klerici, nego i svećenici treba da marljivo proučavaju pastirsko bogoslovlje. »Svećenik treba da kroz čitav svoj život njeguje svetu znanost. Prije svega treba da proučava one bogoslovske grane, koje se više odnose na njegovu pastirsku službu i vođenje duša, kao što je moralno i pastirsko bogoslovlje«.[21]

DUŠOBRIŽNIKOVA PRIPRAVA

UVJETI ZAKONITOG DUŠOBRIŽNIČTVA

1. Spasitelj se u svom radu oko spasavanja duša htio poslužiti ljudima. Zato je on izabrao svoje apostole[1] i pozvao ih pojedince.[2] I »potom uziđe na goru i dozva, koje je htio, i dodoše k njemu. Postavi dvanaestoricu da budu s njime i da ih pošalje da propoviedaju. I dade im vlast... da izgone đavle«.[3] Ovu je dvanaestoricu Spasitelj izlučio od svieta[4] i posebice ih poučavao i uzgajao, da ih tako pripravi da budu njegovi zamjenici i vidljivi glavari Crkve Njegove. Zboru apostolskom i napose svetom Petru, kao prvaku između svih apostola, daje Spasitelj »ključeve kraljevstva nebeskoga, da štogod svežu na zemlji, bude svezano i na nebesima i štogod razriešе na zemlji da bude razriešeno i na nebesima«.[5] Spasitelj daje svojim apostolima vlast, jurisdikciju, kojom će upravljati Njegovom Crkvom. On im daje i vlast nad svojim realnim tielom[6] kao i nad mističnim,[7] te ih tako čini dionicima punine svećeničkoga reda. Konačno ih uzlazeći na nebo šalje, kao što je Otac poslao Njega: »Kao što je mene poslao Otac, tako i ja šaljem vas«,[8] jer »dana mi je (od Otca) sva vlast na nebu i na zemlji: idite dakle i naučavajte sve narode krsteći ih u ime Otca i Sina i Duha Svetoga učeći ih da vrše sve, što sam vam zapovjedio. Koji uzvjeruje i pokrsti se, spast će se, a koji ne uzvjeruje, osudit će se. I evo, ja sam s vama do svršetka svieta«.[9] Tako je vrhovni Pastir Novog Zavjeta[10] uzlazeći vidljivo na nebo prenio svoju pastirsku vlast, službu i poslanje na zbor apostola i na apostolskog prvaka, svetoga Petra[11] i na njihove zakonite nasljednike, rimskoga papu i ostale biskupe.

Nakon uzlazka Gospodinova na nebo izabirali su sebi apostoli pomoćnike u različitim svojim pastirskim službama. Ponajprije je apostolski zbor izabrao Matiju »da primi mjesto službe ove i apostolstva, iz kojega izpade Juda«.[12] Zatim su izabrali prve đakone.[13] Svaki je apostol u svom djelovanju uzeo sebi podesne pomoćnike: tako svetom Pavlu pomaže Barnaba,[14] Timotej,[15] Sila,[16] Luka. Sv. Pavao postavlja Timoteja kao biskupa u Efesu i Tita na Kreti. I tako su apostoli propoviedajući evanđelje postavljali biskupe po gradovima i mjestima i odredili da biskupe, iza njihove smrti, drugi prokušani muževi naslieđe u njihovoj službi.[17] Po ovom se apostolicitetu i prepoznaje prava Kristova crkva, u kojoj svaki biskup prima izbor i vlast od

drugoga tako, da je konačno onaj prvi biskup u tom nizu izabran i posvećen i primio vlast od kojeg apostola.[18]

Po primjeru Spasiteljevu i nasljedujući postupak svetih apostola izabirali su i ostali biskupi, njihovi nasljednici, svoje pomoćnike u službi Božjoj. I premda je među ovim pomoćnicima uviek bilo i klerika, koji nisu Božanskog uređenja, i svjetovnjaka (laika), ipak je u Crkvi po Božanskom pravu oduviek bila razlika između laika i klera. Klericima naziva crkveno pravo one, koji su se barem prvom tonzurom naročito posvetili službi Božjoj.[19] Nisu svi klerici u istom redu, nego se razlikuju hierarhijskim poredkom međusobne subordinacije.[20]

Po Božanskom se uređenju crkvena hierarhija, gledom na sakramenat svetoga reda, sastoji od biskupa, svećenika i njihovih pomoćnika, a gledom na vlast, koju izvršuju u Crkvi, od vrhovnog pontifikata i podređenog mu episkopata. Ovom je Božanskom uređenju Crkva prema potrebama i prilikama dodala i druge hierarhijske stupnjeve.[21]

U skladu s Can. 7. de Sacram. Ordinis Conc. Trid. sess. 23. i s Can. 109. crkvenog zakonika za zakonito vršenje dušobrižničke službe u Kristovoj Crkvi potrebni ovi uvjeti: sveti red i kanonska misija ili jurisdikcija.

2. Svetim se redom daje vlast i moć posvećivanja duša. A kanonskom se misijom prima vlast upravljanja Crkvom, jurisdikcija.[22] Jednu i drugu vlast mogu u Crkvi primiti samo klerici.[23] Crkvene se službe, koje uključuju nutarnje *(in foro interno)* ili vanjsko *(in foro externo)* dušobrižničtvo, ne mogu valjano podieliti klericima, koji nisu primili svećeničkoga reda.[24]

Sveti red može primiti svatko, tko je pravilno izabran od biskupa, tko nije iregularan, tko nije zapao u drugu koju kanonsku zapreku i tko je kanonski sposoban da primi sv. red.

Iregularnost je vječna zapreka, ustanovljena od Crkve, koja zabranjuje prvotno primitak reda, a drugotno izvršivanje reda, ako je taj možda bio podieljen (Can. 968. § 2.). Crkveno pravo razlikuje iregularnost *ex defectu* i *ex delicto*. Prva proizlazi iz nekih okolnosti, koje postoje bez krivnje odnosnog subjekta, dok se druga uviek osniva na krivnji dotičnika.

U smislu Can. 984. iregularni su *ex defectu:*

1. Nezakoniti, ako nisu pozakonjeni, ili ako nisu položili svečane zavjete.

2. Koji nemaju noge ili ruke, ili su bez palca ili kažiprsta (pa ne mogu dostojno lomiti hostije); sliepi, gluhi, niemi, jako mucavi, hromi, koji ne mogu bez štapa stajati i hodati, jako grbavi, patuljci.

3. Epileptičari, ludi, obsjednuti od đavla.

4. Koji su sukcesivno sklopili više brakova.

5. Koji su infamni *infamia iuris* (Can. 2293. § 2.).

6. Krvnici i njihovi neposredni pomoćnicci u izvršenju smrtne osude.

U smislu Can. 985. iregularni su *ex delicto:*

1. Odpadnici od vjere, krivovjerci i razkolnici.

2. Koji su se — osim u slučaju prieke nužde — dali krstiti od nekatolika.

3. Koji su pokušali sklopiti brak, ma i civilnim samo načinom, a vezani su ženidbenim vezom ili svetim redom ili redovničkim zavjetima, bili ovi i samo jednostavni i privremeni, ili sa ženom, koja je vezana ženidbenim vezom ili redovničkim zavjetima.

4. Koji su počinili svojevoljno ubijstvo, ili su proizveli ili su dali proizvesti pobačaj, kad je ovaj doista usliedio; isto i svi oni, koji su kod pobačaja pomagali.

5. Koji su sebe ili druge iznakazili ili su pokušali oduzeti sebi život.

6. Klerici, koji izvršuju zabranjeno liečničtvo ili kirurgiju, ako iz toga uzsliedi smrt.

7. Koji izvrše čin, pridržan klericima viših redova, a nemaju toga reda, ili im je za kanonsku kaznu zabranjeno služiti se tim redom.

Da ovi prestupci proizvedu iregularnost, moraju biti vanjski, težki, izvršeni, počinjeni iza krštenja, bez obzira na to, da li je grieh javan. Samo jedan grieh proizvodi iregularnost, premda je počinjen prije krštenja, ako se naime netko izvan potrebe dao krstiti od nekatolika (Can. 986.).

Osim iregularnosti postoje i obične zapreke, koje su privremene, jer prestaju s prestankom svoga uzroka, bez posebnog oproštenja. Zapriečeni su dakle primiti sv. red:

1. Sinovi nekatolika, dok im roditelji ne postanu katolici.

2. Oženjeni.

3. Koji vrše službu ili upravu zabranjenu klericima i moraju polagati račun o toj upravi, dok postanu slobodni odloživši tu službu i upravu i položivši račun.

4. Robovi u pravom smislu rieči, dok ne postanu slobodni.

5. Koji su državnim zakonom vezani na vojničku službu, dok ne izvrše tu službu.

6. Neofiti, dok nisu po sudu Ordinarija dovoljno prokušani.

7. Infamni *infamia facti,* dok ova traje prema sudu Ordinarija.

Neznanje iregularnosti i zapreka ne izpričaje (Can. 988). Toliko ima iregularnosti i zapreka, koliko postoji različitih njihovih uzroka, a ne umnožavaju se prema opetovanju istoga uzroka, osim u slučaju iregularnosti radi svojevoljnog ubijstva (Can. 989.).

Iregularnosti *ex defectu* nestaje, promiene li se okolnosti, koje su uzrokovale iregularnost. Tako na pr. sliep ili gluh može operacijom prestati biti iregularnim.

Krštenje poništava sve iregularnosti *ex delicto, patrato ante baptismum,* osim slučaja napomenutog u Can. 985. n. 2.

Svečani redovnički zavjeti poništavaju iregularnost nezakonitosti, ali samo u smjeru primitka sv. reda.

U ostalim slučajevima može iregularnost prestati oproštenjem crkvene vlasti. Papa može dati oproštenje od svih iregularnosti.

On to obično čini preko *S. C. de Sacramentis,* kad se radi o javnim iregularnostima, preko *S. Penitenciarije,* kad se radi o tajnim, *pro foro interno,* i preko *S. C. de Religiosis,* kad se radi o javnim iregularnostima redovnika.

Ordinariji mogu dati svojim podložnicima oproštenje od iregularnosti, koje proizlaze iz tajnog prekršaja, izuzevši hotimično ubijstvo ili pometnuće, *effectu secuto.* Ako je tajni prekršaj predan na sudsko uredovanje, ne može od regularnosti oprostiti Ordinarij (Can. 990., § 1.). Istu vlast imadu i svi izpovjednici *in casibus occultis urgentioribus* (Can. 990., § 2.), a ne može se obratiti na Ordinarija.

Obične zapreke prestaju oproštenjem ili onim načinom, koji je određen u zakonu. Način, kojim treba moliti oproštenje od iregularnosti i zapreka, propisan je Can. 991.

Uostalom nije propisan stalni oblik, kako se daje oproštenje od iregularnosti i zapreka. Daje li se u sv. izpoviedi, može izpovjednik, iza odriešenja od grieha, proglasiti pokornika odriešenim i od iregularnosti ili zapreke. Radi li se o iregularnosti *ex delicto,* treba pokorniku naložiti spasonosnu pokoru.

Da dostojno primi sveti red nije dovoljno, da primalac nije iregularan ni inače kanonski spriečen, nego je potrebno, da posjeduje i pozitivnu kanonsku sposobnost. Can. 974. traži, da ređenik mora biti potvrđen, da njegovo ćudoredno ponašanje pristaje redu, koji prima, da ima potrebiti broj godina, da je stekao potrebito znanje, da je primio niže redove (od onoga reda, koji prima), da obdržaje intersticije između redova i da ima *titulum canonicum,* kad se radi o višim redovima.

Za prvu tonsuru nije izriekom propisano doba, ali Can. 976. § 1. određuje, da se tonsura smije podieliti samo onomu, koji je započeo bogoslovski studij. Bogoslovski studij, o kome je ovdje i kod podjeljivanja ostalih redova govor, nije samo posebničko učenje bogoslovskih nauka, nego polaženje bogoslovskih škola, udešenih po crkvenom zakoniku (Can. 976., § 3.). Prva će se tonsura, dakle, u praksi moći podjeljivati tek u osamnaestoj ili devetnaestoj godini.

Za niže redove nije zakonom predviđen posebni rok, ali je jasno, da će se podjeljivati tiekom bogoslovskog studija, iza prve tonsure.

Subđakonat se ne smije podieliti prije navršene dvadesetiprve godine (Can. 975.).

Đakonat se ne smije podieliti prije navršene dvadesetidruge godine (Can. 985.).

Presbiterat se ne smije podieliti prije navršene dvadesetičetvrte godine (Can. 975.).

Za sv. red episkopata traži Can. 331. § 1. n. 1. navršenu tridesetu godinu života.

Poradi važnih razloga može Sv. Stolica dati oproštenje gledom na dobu kod ređenja.

Prva se tonsura smije podieliti samo onomu, koji je započeo bogoslovski studij. Niži se redovi podjeljuju tiekom bogoslovskog studija.

Subđakonat se smije podieliti tek pod konac treće godine bogoslovskog studija (Can. 976. § 1.).

Đakonat se smije podieliti onomu, koji je barem započeo četvrti tečaj bogoslovskog studija (Can. 976. § 2.).

Presbiterat se prema Can. 976. § 2. smije podieliti tek u drugoj polovici četvrte godine bogoslovskog studija.

Svaki onaj, koji je zaređen za svećenika, mora znati sve potrebno za celebraciju novozavjetne žrtve i za podjeljivanje sakramenata.

Titulus canonicus osigurava doživotno uzdržavanje klerika s višim redovima, kako je to i pravedno, budući da se i on doživotno veže na svetu službu. Po sadašnjem pravu postoje za svjetovni kler: *titulus beneficii, patrimonii, pensionis* (Can. 979. § 1.).

Titulus beneficii daje ređeniku pravo na uživanje crkvenog beneficija počevši od subđakonata. Danas su takvi slučajevi vrlo riedki, pa je mnogo običniji *titulus pensionis,* kojim ređenik ima pravo na izvjestnu kongruu. *Titulus patrimonii* je pravo vlastničtva samog ređenika, koje mu osigurava dostojan život. Ne osigurava li nijedan od spomenutih titula ređeniku dostojan život, može biti zaređen u smislu Can. 981. § 1., *titulo servitii dioecesis,* a u mjestima, podložnim Sv. Kongregaciji *De Propaganda Fide, titulo missionis.*

Tko izgubi titul, treba se poskrbiti za drugi, ako mu nije, u sporazumu s Ordinarijem, na drugi način osiguran dostojan život (Can. 980. § 1.).

Redovnici sa svečanim zavjetima bivaju ređeni na osnovu titula siromaštva, oni s jednostavnim vječnim zavjetima na osnovu titula zajedničkog stola ili kongregacije, prema konstitucijama, a svi su ostali redovnici vezani odredbama, koje vriede za svjetovni kler (Can. 982., § 1.).

3. Na području svoje biskupije podjeljuje crkvene službe, t. j. daje kanonsku misiju, mjestni Ordinarij.[25] Biskupi su apostolski nasljednici i po Božanskom su pravu predstojnici pojedinih crkvi, kojima upravljaju redovnom vlašću pod auktoritetom rimskoga pape,[26] koji ih slobodno imenuje.[27] Rimski je biskup nasljednik svetoga Petra u primatu, te ima ne samo primat časti, nego vrhovnu i podpunu vlast jurisdikcije nad cielom Crkvom u svim stvarima, koje se odnose na vjeru, ćudoređe i upravu Crkve po cielom svietu. Vlast je rimskoga biskupa doista biskupska, redovna i izravna gledom na sve i pojedine crkve, kao i gledom na sve i pojedine vjernike i pastire, te je neovisna od koje mu drago ljudske vlasti. Čim je zakonito izabrani rimski biskup prihvatio izbor, dobiva *iure divino* puninu vrhovne jurisdikcijske vlasti.[28] On je i vrhovni poglavar svih članova svih redovničkih družbi,[29] a u krajevima akatoličkim, gdje nema mjestnih Ordinarija, pridržaje sebi svu brigu za misije među nekatolicima.[30]

SVEĆENIČKO ZVANJE.

U starom je zavjetu Bog izravno odabrao svećenike.[1] »I nitko sebi ne daje časti, nego, koji je pozvan od Boga, kao i Aron. Tako i Krist ne proslavi sam sebe, da bude glavar svećenički, nego onaj, koji mu reče: ... Ti si svećenik po redu Melkisedekovu«.[2] I taj je veliki svećenik novog zavjeta po redu Melhisedekovu odabrao dvanaestoricu između svojih učenika. Pozvao je najprije Petra i Andriju, onda Jakova i Ivana.[3] I popevši se na goru dozva k sebi,

koje je htio, i dođoše k njemu. I postavi dvanaestoricu da budu s njim i da ih pošalje da propoviedaju.[4] A kad su na mjesto nesretnoga Jude apostoli izabirali dvanaestoga, rekoše: »Gospodine... pokaži, koga si odabrao, da primi mjesto ove službe i apostolstva... I pade kocka na Matiju«.[5] I Savla je Gospodin odabrao za svoj sud izabrani i za apostola naroda.[6]

Od kako je Spasitelj uzašao na nebo i nakon što su apostoli pomrli, trebalo je da se drugim nekim načinom odaberu oni, koje je Gospodin pozvao, da mu služe u njegovu svetištu. U starom su zavjetu bili svećenici krvni potomci Aaronovi i to po odredbi Božjoj. U novom zavjetu nije Bog sebi više odabirao svećenike po krvnom srodstvu. Ipak je sigurno, da je Bog i u novom zavjetu onaj, koji sebi odabire svoje svećenike.

Providnost je Božja odredila svakome čovjeku na zemlji njegovu zadaću i njegov položaj. Providnost je Božja odredila i predviđala različite staleže i poslove, kojima će se pojedini ljudi baviti, kao što dobar gospodar u kući imade pregled svih posala, koji se imadu izvršiti i svakom određuje svoj posao. Bog na poseban način odabire one izabranike, koji će biti djelitelji njegovih milosti i propovjednici njegovih tajna. Stoga veli Spasitelj: »Molite dakle gospodara žetve, da pošlje poslenike u žetvu svoju«.[7]

1. Jer su uzko povezani međusobni odnošaji svetoga reda i Crkve, nema sumnje, da u svako vrieme Bog određuje dovoljan broj ljudi za svećenike;[8] inače bi Bog u jednoj potrebitoj stvari napustio svoju Crkvu. Treba samo uznastojati, da dostojni budu zaređeni, a nedostojni odbijeni.[9] Sigurno je dakle, da Gospodin i danas još sam sebi odabire svoje svećenike i da ih on milošću svojom zove.

Tu odredbu Božju treba da upozna i odabranik i Crkva Božja. Nitko naime ne može izvršiti onoga, što mu nije poznato; a u drugu ruku treba da i oni pastiri, nasljednici sv. Petra i drugih apostola, koje je Spasitelj ostavio namjesto sebe, da upravljaju njegovom Crkvom, upoznaju, tko je zvan u svetište. Stoga i određuje Can. 968. § 1.: da smije primiti sv. red samo onaj, koji po sudu vlastitog Ordinarija ima izvjestna svojstva, što ih propisuju crkveni kanoni.

U pismu kardinala Merry del Vala, što ga je potvrdio papa Pijo X. 26. VI. 1912., naglasuje se, da nitko nema nikad nikakvog prava da bude zaređen prije, negoli ga je biskup slobodno odabrao.[10]

Budući dakle, da je svećenik službenik i Boga i Crkve, traži se ne samo t. zv. nutarnje, nego i vanjsko zvanje. Nutarnjim zvanjem zovemo vlastitosti ili svojstva, po kojima može ređenik i biskup prepoznati Božji poziv; a vanjskim zvanjem zovemo upravo taj zakoniti poziv biskupov.

Po čemu će i odabranik i Crkva upoznati nutarnje zvanje? Objava je Božja prestala smrću zadnjega apostola. Govorimo o javnoj objavi, jer posebnička objava obvezuje pojedince, a ne Crkvu. Znademo doduše za više primjera u crkvenoj poviesti, gdje su pojedinci posebnom objavom bili potaknuti, da

stupe u svećenički ili redovnički stalež, ili da budu izabrani biskupima. No to su izuzetci i izvanredni slučajevi. Mi ne govorimo ovdje o izuzetcima, nego o onom, što je redovito i obično.

Neki su držali, da će i odabranik i Crkva upoznati zvanje u pojedinom čovjeku, ako se uvjere o tom, da je on sklon tome zvanju i njegovim funkcijama. Nutarnje bi se dakle zvanje očitovalo u sklonosti k vršenju svećeničkih funkcija. Drugi su opet uviđali, da same sklonosti još ne dostaju, pak su naglasivali, da se pravo zvanje u svećenički stalež može konačno upoznati po djelovanju Duha Svetoga u duši odabranikovoj, koja u sebi osjeća ne samo prirodnu sklonost k svećeničkim funkcijama, nego i poziv Duha Svetoga, da bude svećenik. Međutim osjećajni je život čovjeka tako mnogostruk, tako tajinstven i izvrgnut takvim promjenama, da se u praksi na osnovu ovih kriterija težko može doći do sigurnog rezultata. Sam odabranik sudeći o sebi, bar prividno, još kako tako. Ali što će biskup početi, kad se radi samo o klerikovim sklonostima i osjećajima? K tomu se ovo mišljenje i nesviestno osniva na novijoj, iracionalnoj filosofiji, koja vodi računa u glavnom o ljudskim osjećajima, čuvstvima, sklonostima i emocijama.

2. Osobitu je pozornost pobudila knjiga kanonika Josipa Lahittona: *La vocation sacerdotale*. Neki su žestoko ustali protiv tamo iznesenih teza i zatražili intervenciju najviše crkvene vlasti. Tada je Papa Pijo X. povjerio posebnoj komisiji kardinala, da izpita nauku ove knjige i da mu predloži svoj sud o njoj. Ta je komisija izjavila, da je Lahittonova knjiga, u koliko iznosi niže navedene nauke, »egregie laudanda«. Papa je Pijo X. naročito potvrdio i odobrio sud ove komisije i time je čitavo pitanje dobilo jasni smjer, smjer sv. Tome i sv. Alfonsa.[11]

Papinska je komisija dakle izjavila, da nitko nema nikakvog prava da bude ređen prije nego ga biskup slobodno odabere. Kod tog izbora mora biskup paziti, da li njegov odabranik ima zvanje za svećenički stalež. Ovo se zvanje ne sastoji u nekom nutrašnjem nagnuću ili pozivima Duha Svetog, nego u pravoj nakani i naravskoj i vrhunaravskoj sposobnosti, okušanoj čestitim životom i dovoljnim znanjem, što sve skupa utvrđuje pouzdanu nadu, da će odabranik moći pravilno vršiti svećeničku službu i sveto obdržavati one obveze, koje su s njom povezane.[12]

Ove dvie vlastitosti: sposobnost i dobru volju, traži od svećeničkih kandidata i Can. 1363 § 1., kao i Pijo XI. u svojoj enciklici o katoličkom svećeničtvu od 20. XII. 1935. I crkveni zakonik i Pijo XI. naglasuju pri tom, da je glavna odgovornost na biskupu, jer on ne smije nikomu podieliti viših redova, ako nema moralne izvjestnosti o njegovoj kanonskoj prikladnosti.

3. Iz svega ovoga jasno sliedi, da je u svećeničtvo pozvan i da ima svećeničko zvanje svaki onaj, koji je pravilno odabran od Crkve.

Zato i kaže katekizam koncila tridentskog: »Vocari a Deo dicuntur, qui a legitimis Ecclesiae ministris vocantur.«[13] Jednom rieči, nitko ne može i ne smije sam odlučiti, da li je pozvan od Boga u svećenički stalež, ili nije. Koncil tridentski nakon

što je u S. 23. cap. IV. spomenuo, da ne mogu svi tražiti, dađu u crkvenu hierarhiju, u kanonu 7. anatemom udara onoga, koji bi se usudio kazati, da su zakoniti djelitelji sakramenata i propovjednici rieči Božje oni, koji nisu zaređeni i poslani od zakonite crkvene vlasti, nego dolaze od druguda.[14] Taj se kanon očito odnosi na samozvano reformatorstvo na osnovu osobnih »objavljenja« i vjerskih doživljaja. Gornja odluka kardinalske komisije u svojoj cjelini, a osobito njezina prva točka, očito nadovezuje na ovaj kanon, kad kaže, da nikad nitko nema nikakva prava, da bude zareden (a bez sv. reda nema svećeničtva) prije slobodnog biskupovog izbora. Kad bi naime tkogod na osnovu svojih osobnih vjerskih doživljaja ili »objavljenja«, nutarnje neke aspiracije, ili »poziva Duha Svetoga«, da stupi u svećenički stalež, smio konačno i sigurno zaključiti, da je od Boga pozvan za svećenika, tad bi on imao pravo stupiti pred biskupa i tražiti, da se ovaj pokori volji Božjoj i da ga zaredi za svećenika. Imao bi dakle, u toj predpostavci, pravo da bude zaređen prije slobodnog izbora biskupova. A to je upravo ono, što gornja odluka kategorički poriče. Prema tomu kaže gornja odredba, da se onaj uvjet i ono svojstvo, koje ordinand treba posjedovati, i koje se zove svećeničko zvanje, nipošto ne sastoji (barem da nije potrebno i da to nije redovito) u nutarnjem nekom nagnuću ili pozivima Duha Svetoga, da stupi u svećenike. Sigurno je doduše, da imade takvih slučajeva, gdje se možda već od najranije mladosti pojavljuje takva sklonost ili neko sveto nagnuće k svećeničtvu. Sve to može doći iznenada i u kasnijoj dobi. Ali bez obzira na to, da je vrlo težko sigurno ustanoviti, da li sve to vrhunaravskim načinom potječe od Boga — jer sve to m o ž e biti samo posljedak prirodne konstitucije, ćudi, uzgoja i okoline — kažemo: sve kad bi u pojedinom slučaju i bilo posve sigurno, da je Bog vrhunaravskim načinom ovdje pokazao svoju volju svome odabraniku, a takvih slučajeva ima, samo su riedki; oni su izuzetci, a ne pravilo redovite providnosti, ipak bi bilo potrebno, da ta Božja volja bude i crkvenoj vlasti očitovana — i to ne samo na osnovu osobnog doživljaja kandidatova. I zato je sigurno, da nikakvi osobni doživljaji, sklonosti, nagnuća, »objavljenja« nisu siguran i potreban znak svećeničkog poziva. Nasuprot se prema gornjoj odluci ništa više ne traži od ordinanda, da može biti pravilno odabran i reden od biskupa, nego samo: prava nakana zajedno sa sposobnošću, koja stoji u onim darovima milosti i prirode i koja je izkušana takvom ćudorednom visinom života i dostatnošću nauke, koje sve zajedno utvrđuju pouzdanu nadu, da će dotičnik moći svećeničku službu pravo vršiti i svećeničke dužnosti sveto obdržavati, i to ne samo neko vrieme, nego kroz cieli svoj život, kako kaže Can. 1363 § 1.

4. P r v i j e d a k l e s a s t a v n i d i o n u t a r n j e g a z v a n j a p r a v a n a k a n a. Ne mislimo samo reći, da redenik ne smije imati pozitivno zle nakane, n e g o n i j e d o s t a n i t i s a m o i n d i f e r e n t n a n a k a n a, koja se odnosi na zemaljska ili vremenita dobra.

Nije dosta za pravu nakanu, kojom netko stupa u svećenički stalež, da hoće doduše vršiti svećeničke dužnosti, ali glavni razlog zašto se daje zarediti, nije vrhunaravski, ne odnosi se na spas vlastite duše, na apostolsko djelovanje, na žrtvu nasljedovanja Kristova, nego je razlog naravskoga reda, pa se možda odnosi na zemaljsko blago, odličniji družtvovni položaj, čast, udobni život i slično. Isto tako obzir prema roditeljima, skrbnicima i rođacima, koji možda i silom žele, da dotični postane svećenik, kao ni nemogućnost daljnjega studija u drugoj kojoj struci, nisu dovoljni razlog za pravu nakanu redenika.

5. D r u g i j e s a s t a v n i d i o n u t a r n j e g a z v a n j a s p o s o b n o s t. Da netko uobće bude sposoban za primitak sv. reda, traži Crkva ponajprije, da nije iregularan i da nema druge koje kanonske zapreke. Osim toga traži Crkva od redenika i pozitivnu kanonsku sposobnost, kako je to izloženo u predašnjem poglavlju. Da biskup, a i sam redenik, mogu steći uvjerenje o kanonskoj sposobnosti, propisuje Crkva kako sliedi:

Redovno treba da svi oni, koje se želi zarediti, barem kroz cieli bogoslovski tečaj borave u sjemeništu (Can. 972., § 1.).

SCdeS od 27. XII. 1930. AAS 1931., 120.—129., propisala je točno način, kojim Ordinarij i sjemeništni poglavari imadu izpitati znakove i obstojanje Božanskog zvanja za svećenički stalež kod ređenika. Sličnu je odredbu izdala SCdeR 1. XII. 1931. o izobrazbi i uzgoju redovničkog klera prije redenja, te o skrutinijima, koje treba obaviti prije ređenja redovnika. O svemu tomu uzp. »Svećenička Služba«, Zagreb, 1938., 99.—101.

Svi, koji će biti zaređeni za subđakona, treba da pred mjestnim Ordinarijem ili njegovim delegatom polože izpovied vjere, prema obrazcu, odobrenom od Svete Stolice (Can. 1406., No 7.).

Prema instrukciji SCdeS od 27. XII. 1930., treba svaki onaj, koji želi primiti sv. red subdakonata, dakonata i presbiterata, podpisati izjavu, da odnosni sv. red prima podpuno slobodan i da točno znade, koje dužnosti time prima na sebe.

Prije redenja treba da redenici obave duhovne vježbe i to prije prve tonsure i nižih redova barem kroz tri, a prije viših redova barem kroz šest čitavih dana (Can. 101.).

Svi oni, koji žele primiti sveti red, treba da ovu svoju želju na vrieme saobće biskupu ili njegovu zamjeniku (Can. 992.).

Prije ređenja treba da svjetovni klerici; kao i klerici-redovnici, koji se gledom na ređenje ravnaju poput svjetovnih, pridonesu propisane svjedočbe, i to: svjedočbu posljednjeg redenja, odnosno, kad se radi o prvoj tonsuri, svjedočbu krštenja i potvrde; svjedočbu o dovršenim naukama, kako je to propisano Can. 976. za pojedine redove; svjedočbu rektora sjemeništa, ili svećenika, kojemu je kandidat bio preporučen izvan sjemeništa, o ćudorednom životu; svjedočbu Ordinarija onog mjesta, u kojem je kandidat toliko vremena proboravio, da je mogao pasti u kanonsku zapreku; svjedočbu višeg redovničkog poglavara, ako je kandidat član redovničke družbe (Can. 993.).

Dok je tko spriečen kanonskom zaprekom, a osobito, ako je iregularan, pa ne može dobiti od zakonite crkvene vlasti zakonitim putem oproštenje od iregularnosti, nema prava na ređenje, pa prema tomu ne može imati ni sigurnosti o svom pozivu; što više, može se mirne duše reći, da barem za sada još nema zvanja.

Uz ostale uvjete Crkva osobito pazi, da đakoni i subđakoni uživaju dobar glas i da su prokušani kao savjestni klerici nižih redova, za koje se može predmnievati, da će Božjom pomoći moći živjeti uzdržljivim životom.[15]

Slično je tražio već u prvo doba kršćanstva sv. Pavao.[16] To jasno naglasuje i biskup kod ređenja subđakona: »Si usque nunc fuistis ebrii, amodo sobrii; si usque nunc inhonesti, amodo casti.« Sigurno je, da bi onaj ređenik težko griešio, koji bi se dao zarediti *in habituali peccato turpi*, ako možda od zadnje izpoviedi i nije pao u težak grieh ove vrste.

6. Svatko kanonski sposoban *(idoneus)* može uz dobru nakanu željeti i moliti od Crkve sv. red svećeničtva. A svatko, koji je god pravilno i zakonito izabran od biskupa, može mirno stupiti u svetište i u savjesti biti siguran, da je pozvan od Boga (barem *voluntate Dei consequente ipsam externam assumptionem).*

7. Svećenički stalež odabire svatko slobodno izborom svoje volje. Tu slobodu predpostavlja čitav obred ređenja, a biskup izriekom iztiče u psihološki najveličanstvenijem času čitavog ređenja:

»Filii dilectissimi, ad sacrum Subdiaconatus ordinem promovendi, iterum atque iterum considerare debetis attente, quod onus hodie ultro appetitis. Hactenus enim liberi estis, licetque vobis pro arbitrio ad saecularia vota transire; quod si hunc ordinem susceperitis, amplius non licebit a proposito resilire, sed Deo, cui servire regnare est, perpetuo famulari et castitatem, illo adiuvante, servare opportebit... Proinde, dum tempus est, cogitate, et, si in sancto proposito perseverare placet, in nomine Domini huc accedite«.

Can. 971. zabranjuje koga mu drago, kojim mu drago načinom, s kojeg mu drago razloga, siliti na duhovni stalež *(ad statum clericalem)*, ili onoga, koji je po kanonskim propisima sposoban, od tog staleža odvratiti. Prema Can. 2351. podpadaju pod izopćenje (koje nije nikomu pridržano) svi oni, koji bi na koji god način nekoga prisilili da prihvati duhovni stalež.

Zar se dakle čitavo zvanje u svećenički stalež sastoji samo od kanonske sposobnosti, dobre nakane, slobodne volje i poziva (izbora) sa strane Crkve — izključivši svako djelovanje božanske milosti u duši kandidatovoj? Nipošto. Jedno je i drugo i treće od Boga, bez koga nema ništa, što je sveto.[17] Koga Bog *voluntate beneplaciti* zove u svećeničku službu, njemu daje i sve potrebne sposobnosti, naravske i vrhunaravske. Zato i veli sv. Pavao: »Koji je i učinio nas, sposobne sluge novoga zavjeta, ne slova, nego Duha!«[18]

Očito je, da se ova Pavlova misao ne odnosi samo na apostole, niti samo na prva kršćanska vremena, već u obće na sve pomagače Božje u djelu spasenja.[19] On (Krist) je dao jedne

apostole, a jedne proroke, a jedne evanđeliste, a jedne pastire i učitelje, da se sveti priprave za djelo službe, na sazidanje tiela Kristova: dokle stignemo svi u jedinstvo vjere i poznanje Sina Božjega...«[20]

Tko nije imao prilike, da u dobrim kršćanskim porodicama vidi po više dječaka, ili mladića, koji bi imali sposobnosti, što ih Crkva traži za svećenički stalež. Ali oni nemaju »sklonosti«, nemaju »volje za to«. U ovakvim prilikama postoje i djeluju na odluku mladoga čovjeka različiti nevidljivi razlozi i uzroci, koji su često za ljudsko opažanje nedohvatni. No onaj glavni »imponderabile«, koji stvara »nagnuće«, »sklonost«, volju i odluku: »postat ću svećenik« — to je nevidljiva i nečujna i nesviestna djelatna milost Božja. Jer ako bez milosti Božje ne možemo učiniti ništa za spasenje,[21] ako ne možemo ništa spasonosno misliti sami od sebe, nego je naša vrstnoća od Boga,[22] koji nam daje Duha premudrosti i objavljenja, da ga poznamo; i bistre oči srdca našega, da bismo mogli vidjeti, koja je nada njegova zvanja, i koje je bogatstvo slave nasljedstva njegova u svetima,[23] tada je jasno, da ni ove velike odluke ne može čovjek učiniti ni izvršiti bez djelovanja milosti Božje. Tako i ovdje imade svoju primjenu reč sv. Pavla: »Ja posadih, Apolo zalije, a Bog dade da to uzraste. Tako niti je onaj što, koji sadi, ni onaj, koji zalieva, nego Bog, koji daje, te uzraste«.[24] Tako dakle »niti stoji do onoga, koji hoće, ni do onoga, koji trči, nego do Boga, koji pomiluje«.[25] Stoga i moli sv. Crkva: »Actiones nostras quaesumus Domine, aspirando praeveni, et adjuvando prosequere: ut cuncta nostra oratio et operatio a te semper incipiat, et per te coepta finiatur.« A u misi za mir moli svećenik: »Deus a quo sancta desideria, recta consilia et iusta sunt opera...« Isto moli svećenik na osmu nedjelju poslije Duhova: »Largire nobis, quaesumus, Domine, semper spiritum cogitandi quae recta sunt, propitius et agendi: ut, qui sine te esse non possumus, secundum te vivere valeamus«. Konačno u misnoj molitvi »pro seipso sacerdote« moli svećenik: »Omnipotens et misericors Deus... me famulum tuum, quem, nullis suffragantibus meritis, sed immensa clementiae tuae largitate celestibus mysteriis servire tribuisti, dignum sacris altaribus fac ministrum...« Pa i kod samoga dieljenja svetih redova pripisuje biskup samomu Bogu izbor ređenika, dakako ne ekskluzivno, nego pozitivno. »Deum Patrem omnipotentem ... deprecemur, ut hos famulos suos benedicere dignetur, quos in officium ostiariorum eligere dignatus est;... quos in ordinem lectorum assumere dignatur;... quos ad officium subdiaconatus vocare dignatus est — ... quos ad officium subdiaconatus eligere dignatus es — ... quos ad officium diaconatus dignatur assumere, et quos sacris mysteriis pro nostra inteligentia credimus offerendos... quos ad nostrum adiutorium (ad sacerdotes) fratrum nostrorum arbitrium consecrandos eligit«, a onda odmah nastavlja u sliedećoj molitvi: »Oremus D. P. O., ut super hos famulos suos, quos ad Presbyterii munus eligit, coelestia dona multiplicet; et quod eius dignatione suscipiunt, ipsius consequantur auxilio«. Obred ređenja pripisuje dakle izbor ređenika i Bogu i Crkvi, koja svojim izborom i ređenjem odabranike Bogu posvećuje i prikazuje. Ovaj dvojaki smisao imade i molitva: »ut hos electos benedicere digneris«. Kako je od uviek *lex orandi* ujedno i *lex credendi*, to nema sumnje, da Bog nutarnjim, nevidljivim, nečujnim, pa zbog toga nesviestnim djelovanjem svoje milosti zove svoje odabranike k službi žrtvenika, dajući im sve potrebne sposobnosti i dobru volju, a crkvene poglavare svojom milošću vodeći tako, da svojom slobodnom voljom odabiru dostojne i vriedne kandidate.[26]

No nije li to u protuslovlju s onim, što smo malo prije uglavili i što naglasuje kardinalska komisija, potvrdena od Pija X., 26. VI. 1912.? Nipošto. Ni komisija, ni Pijo X., nisu imali na umu poricati nutarnjeg djelovanja milosti Božje u izabranikovoj duši. To bi značilo suprotstaviti se samoj srži kršćanstva i poricati osnove čitavog traktata *de gratia*.[27] Jasno je iz čitavog konteksta i iz cilja te izjave, da se radilo samo o tome, što se ima zvati svećeničkim zvanjem: da li nutarnja sklonost i nagnuće *(sviestno)* i nutarnji »pozivi« *(invitamenta)* Duha Svetoga, ili pak sposobnost i prava nakana kandidatova. Savezno s katekizmom koncila tridentinskog i s čitavim djelovanjem Pija X. protiv modernizma riešila je ta komisija ne samo, da je *vocatio externa* potrebna, nego je i ustanovila ona vidljiva svojstva, po kojima može crkvena vlast odabirati svećenike, i koja su ujedno siguran znak *beneplaciti divini*. Odredba ove komisije zapravo i nije ništa drugo, nego samo zadnja karika u lancu, kojim je Pijo X. sputao modernizam. Modernizam svađa svu religiju samo na činjenice subjektivnih sviestnih ili podsviestnih doživljaja.[23] Tako je i čitava nauka o zvanju, u koliko se osniva na sklonosti i nagnućima ljudskog srdca, kao značajnog i potrebitog elementa za svećeničko zvanje, i nehotice samo primjena moderne iracionalne filosofije čuvstva, što ju je modernizam prihvatio, na pitanje o zvanju. A Pijo X., koji je tolikom snagom ustao proti modernizmu u svim njegovim oblicima i primjenama, postupao je također sasvim dosljedno, kad je u pitanju svećeničkog zvanja izlučio čuvstvovanje, sklonosti i nagnuća, kao da nam ona očituju Božju volju kod izbora svećeničkog staleža, pa je čitavo to pitanje postavio na intelektualno-voluntaristički osnov, iztaknuvši izričito, da nutarnja nagnuća i sklonosti nisu siguran, jasan i potreban znak poziva Božjeg u svećenički stalež, i da ne davaju nikakvih prava na redenje, dok nisu izpitana i prokušana od crkvene vlasti.

8. Govoreći o zvanju u svećenički stalež, treba dobro razlikovati t. zv. nutarnje i vanjsko zvanje; (moralno) sigurne znakove zvanja *(signa vocationis, canonica idoneitas)*;[29] vjerojatne znakove zvanja *(indicia vocationis)*; klicu zvanja *(germen vocationis)*;[30] prvi povod, da netko uobće misli stupiti u taj stalež; konačnu spoznaju zvanja; i odluku kojom netko hoće da bude svećenik Božji. Jednom rieči: Obično se zvanje u svećenički stalež ne prepoznaje u jednom času, niti se odluka stvara odjednom. Konačna je spoznaja i odluka obično posljedak oduljeg duševnog procesa i vanjskih prilika pod ravnanjem Božje milosti.

Božja će providnost svakoga onoga, kojega želi imati kao slugu žrtvenika, postaviti u takve prilike i upoznati s onim osobama, koje će ga privesti k oltaru. Taj je put često krivudast, ali sigurno vodi k svome cilju, premda to pozvanik jasno uviđa možda tek onda, kad vjerom prosvietljen pogled baca unatrag u svoj prošli život. Iz toga jasno vidimo od kolike su važnosti dječačka sjemeništa, gdje se po želji Crkve upoznavaju, razvijaju i oblikuju zvanja. Povod, da mladić prviput misli stupiti u sjemenište, može biti i jedan sasvim obični događaj, naoko bez veće važnosti, a može biti — ali ne mora — i sklonost k svećeničkim funkcijama.[31] Više od svih sklonosti vriedi valjan uzgoj. Samo je u riedkim izvanrednim slučajevima zvanje sasvim jasno i sigurno od početka. Često je ovaj duševni proces izložen većim ili manjim krizama. Budući pak da u tim stvarima obično ne možemo imati, osobito, kad se radi o samomu sebi, veće

sigurnosti, nego moralne, to je prihvatljivo mišljenje, da dostaju vjerojatni znakovi zvanja s čvrstom voljom izvršavati dužnosti, što ih prima, a ostalo neka prepusti onima, koji ga primaju, dakle spiritualu, rektoru i biskupu — predpostavljajući, da ga poznaju i da im je glede svoje duševnosti bio iskren. Crkveni poglavari imadu daleko veću obvezu nego sam kandidat.[32]

9. Je li grieh ne odazvati se sigurno spoznatom zvanju, pa ostati u svietu? Držimo daleko pretjeranim mišljenje, da je takav čovjek *quasi reprobatus*. Isto je tako neopravdano smatrati ga bez daljnjega krivcem smrtnoga grieha. Spasitelj je kazao onom mladiću, koji mu je rekao, da je držao sve zapoviedi od mladosti svoje, pa ga onda upitao, šta još treba činiti: »Ako hoćeš biti savršen ... dođi za mnom«.[33] Ne razumiju svi ove rieči, do onih, kojima je dano i koji to od svoje volje hoće. Malo prije rekao je Spasitelj tom mladiću: »Ako hoćeš ući u život, drži zapoviedi«.[34] Vjerovanje i obdržavanje Božjih zapoviedi, to je jedini uvjet, što ga imade izpuniti onaj, koji hoće ući u život vječni. A sliediti čistog i siromašnog Isusa kao redovnik ili kao svećenik, nije pod grieh nitko dužan. Zato i kaže Spasitelj, kad se radi o zapoviedima: »Ako hoćeš *ući u život* ...«, a kad se radi o tom, da taj dobri mladić bude drugom Isusovih učenika, tad mu Isus kaže samo: »Ako hoćeš biti *savršen*, dođi, idi za mnom«.

Po našem je mnienju bez sumnje pogibeljno, ako i nije samo po sebi grješno, ne odazvati se sigurno spoznatom pozivu, jer držimo izpravnim mišljenje, da je sveznajući Bog, koji je *voluntate beneplaciti* u nacrtu svoje providnosti odredio ovoga za svećenički stalež i dao mu tu spoznaju, ujedno označio i milosti, koje će on dobiti, odazove li se tom pozivu. Ne odazove li se, tada se ipak može spasiti, jer Bog *voluntate beneplaciti* hoće da se svi ljudi spase, ali milosti, koje su u tu svrhu potrebne, a koje tako reći nisu određene u nacrtu *divini beneplaciti* ovog zbiljskog poredka, što ga je Božja providnost odabrala, treba da sebi sam zasluži, možda većim naporom, nego li u svećeničkom staležu, koji je sam po sebi doduše vezan većim dužnostima, ali su te dužnosti pomoću Božjom lake onima, koje je Gospodin pozvao. U svakom slučaju i ovdje vriedi: *Facienti quod est in se, Deus non denegat gratiam.*

10. »Pred šatorom zavjetnim, to će reći s iztoka, neka stanu u oko Mojsije i Aron sa sinovima svojim čuvajući svetinju među sinovima Israelovim; ako tko drugi pristupi, neka se pogubi«.[35] Ta se rieč strahovito izpunila u starom zavjetu. Kore, Datan i Abiron propali su živi u zemlju, jer su s neovlaštenim rukama zapalili vatru pred zavjetnim kovčegom.[36] Saul je izgubio priesto, jer je sebi prisvajao prikazivanje žrtve, što ju je smio prinositi samo zakonski svećenik.[37] A Oza je — kako se čini u najboljoj namjeri, ali neovlašten — taknuo zavjetni kovčeg, pa se srušio mrtav.[38] Tako je bilo u starom zavjetu. U novom zavjetu ljubavi, nema više ove strahovite sankcije i kazne za onoga, koji je u Božje svetište unišao nepozvan. Pitamo, grieši li takav čovjek. Odgovor glasi drugačije, nego li

na predašnje pitanje. Mi držimo, da takav čovjek griešī smrtno, ako je samo podpuno sviestan onoga, što čini. On naime, prema gore izloženom, ili nema potrebnih sposobnosti, ili nema prave nakane. U jednom se i drugom slučaju izvrgava težkoj pogibli, da ne bude kadar vršiti težkih svećeničkih dužnosti, niti snositi nežkih tereta svećeničke službe, koji često vežu pod težki grieh.[30] Takav je svećenik ponajčešće nesretan u svom životu i na sablazan vjernicima i nevjernicima. Ipak ni on nije *quasi reprobatus,* jer može sebi, ako i vrlo težko, dobrom svojom voljom zaslužiti milosti i povrh onih na koje već ima pravo samim primitkom svetoga reda. Uobće je lakše onima, koji su stupili u svećenički stalež s pravom nakanom, ako možda i nisu mnogo pazili, jesu li za to sposobni. Nakon primitka sv. reda nadomješta tako reći nedostatak ovih sposobnosti njegova dobra volja i Božja milost, koju dobiva *voluntate Dei consequente electionem episcopi et ordinationem.* Za ove vriedi: *si non es vocatus, fac ut voceris.* To će reći: nemaš li svih potrebnih sposobnosti za vršenje svećeničke službe, a primio si sv. red, nastoj dobrom svojom voljom da ih stekneš.

11. Što trebaju oni učiniti, koji kažu, da su »izgubili zvanje?« Ova se fraza ne može odnositi na Božju odredbu u nacrtu providnosti, jer je ta nepromjenjiva. Ne može se odnositi ni na izbor biskupov, kad je sv. red već podieljen. Očito je, da tu može biti govora samo o potrebnim sposobnostima i o dobroj nakani, a te se ne gube bez vlastite krivnje. Krilatica, da je »bolje biti dobar svjetovnjak, nego li loš svećenik«, obično se odnosi na celibat. Nakon primitka sv. reda svećenik je dužan uztrajati, pa ma i »izgubio« t. j. zanemario zvanje, pa ma i izgubio »volju« za svećenički rad i dužnosti. Bude li živo nastojao vršiti svoje osobne i pastirske dužnosti, Gospodin će mu sigurno dati milost, da mu opet bude *onus Domini leve et iugum eius suave, vel saltem portabile.*

12. »Circa statum ab aliquo juvene eligendum ne audeat confessarius illum ei determinare, sed tantum ex indiciis curet suadere statum illum ad quem prudenter judicare potest ipsum a Deo vocari. Praesertim, loquendo de iis qui religionem ingredi volunt . . . vocatinem sui poenitentis bene probet, inquirendo, habeatne poenitens impedimentum aliquod inhabilitatis, infirmae valetudinis, inopiae parentum? et maxime expendat finem, an sit rectus, nempe magis se coniungendi Deo, aut lapsus emendandi anteactae vitae, aut saeculi pericula vitandi? Quod si principalis finis esset mundanus, vitam agendi commodiorem, aut se liberandi a propinquis durae conditionis, aut complacendi parentibus, qui ad hoc eum impellunt, caveat ne permittat religionem ingredi; nam eo casu illa non est vera vocatio, sine qua eiusmodi ingressus malum habebit eventum. Si autem finis est bonus et abest impedimentum, nec potest nec debet confessarius nec alius ut docet S. Th. sine culpa gravi illi impedire aut dissuadere vocationem, quamvis prudenter aget aliquando, si executionem illi differat ad melius experiendum, an resolutio sit firma . . .«[10]

SJEMENIŠTA

1. U apostolsko su doba svećenici primali potrebnu spremu neriedko posebnim vrhunaravskim darovima. Kasnije su se pripravljali na vršenje svoje službe u biskupovu

stanu. Razvitkom nižih redova poprimila je ova priprava izvjestne oblike i stupnjeve. Za izobrazbu klerika brinule su se posebne škole, od kojih su najznatnije one u Aleksandriji, Cesareji (palestinskoj), Edesi u Mesopotamiji, Antiohiji. Kad je car Zeno 489. dao zatvoriti školu u Edesi, jer se odanle širio Nestorianizam, niknula je u Nisibis u Perziji nova nestorianska škola. Na zapadu nije bilo takvih škola, nego se kler izobražavao živući u zajednici i uzkoj vezi s biskupom. U tom su smjeru osobito djelovali sveti biskupi Eusebije i Augustin. U VI. je vieku nastojao Cassiodorus zajedno s papom Agapitom (535/6), da u Rimu osnuje katehetsku školu po uzoru one u Aleksandriji. No kad su to spriečila nemirna vremena seobe naroda, sastavio je kao neki naučni nacrt za studij klera: *Institutiones divinarum et saecularium litterarum.* Pod utjecajem nastojanja Karla Velikoga određuje 826. sinoda u Rimu, da se u svakoj biskupskoj crkvi, kao i svagdje, gdje je to potrebno, postave *magistri et doctores.* Na izobrazbu su klera mnogo utjecali i samostani, koji su postali prava žarišta nesamo kreposti, nego i bogoslovskoga znanja. Isto su se tako i oko biskupskih kaptola razvile škole za izobrazbu domaćega klera. Spominjemo samostanske škole u Reimsu, Poitiersu, Toursu, Parisu (V. i VI. v.), St. Gallenu (VII. v.), Reichenau, Benediktbeuren, Fuldi (VIII. v.), Korvey a. d. Weser (IX. v.). Od kaptolskih su škola znamenite one u Arles, Bourges, Clermont (V. i VI. v.), Utrechtu (VII. v.), Mainzu, Kölnu, Münsteru (VIII. v.), Osnabrücku, Hildesheimu, Paderbornu (IX. v.).

Takvu je školu osnovao zagrebački biskup Stjepan II. (1225.—1247.) u Čazmi s učenim Ugrinom na čelu (1232.). Blaženi Augustin Kažotić, biskup zagrebački (1303.—1322.) nastojao je tu školu podići na visinu sličnih učilišta u velikim gradovima. U 15. st. šalju zagrebački biskupi sposobne svećenike na zapadna sveučilišta, da se nakon svoga povratka bave znanošću i obučavanjem klerika. Zagrebački kaptol određuje 1478., da kanonici, koji su u inozemstvu na naucima, imadu jednaka prava na dohodke, kao i oni, koji vrše službu kod kuće.

Procvat skolastike djelovao je i na izobrazbu klera. Kroz dva je vieka parižki teoložki fakutet bio na čelu i uzorom svim sličnim nastojanjima. Katedre su preuzimali redovnici, koji su za svoj podmladak osnivali posebne internate. Po njihovu su se uzoru počeli osnivati internati za svjetovni kler. Najznamenitiji je takav internat parižka Sorbona, prozvana po svom utemeljitelju kanoniku Robertu de Sorbon, 1257. U Njemačkoj je hercog Georg Bogati osnovao *Georgianum* u Ingolstadtu 1494., koji je 1800. prenesen u Landshut, a 1826. u München. Na kaptolskim je školama međutim često nedostajalo sposobnih učitelja. K tomu su zapadni razkol (1378./1417.), kuga, humanizam i reformacija, uz druge prilike, koje su uvjetovale ili uzrokovale razpad ili puko životarenje ovih tako potrebnih ustanova u svakoj biskupiji, stvorili potrebu, da se obćim crkvenim uredbama doskoči u

jednu ruku nestašici svećenstva, a u drugu ruku da se vodi sustavna briga oko valjanog uzgoja i izobrazbe svećenstva.

Tu je zadaću ozbiljno uzeo u ruke crkveni sabor tridentski. Ovaj je sabor dne 15. VII. 1563. izdao svoj znameniti dekret o sjemeništima. Kod provodenja ovog dekreta služili su kao uzor isusovački kolegiji, osobito *Collegium Germanicum u Rimu*, što ga je g. 1552. osnovao sveti Ignacije Lojola. U tom je odličnom zavodu do danas boravilo preko 200 Hrvata, među njima i bl. Marko Križevčanin, koji se u zavodskoj spomenici podpisao: *Marcus Crisinus Croata*.

Pravo sjemenište u smislu tridentskog koncila osnovao je u Zagrebu 1564. biskup Đuro Drašković odmah, pošto se povratio s tog sabora, u kojem je sudjelovao. U ovom se sjemeništu u prvom redu nastojalo zadovoljiti praktične potrebe budućega duhovnog pastira. Spekultivni se dio bogoslovlja, dogmatika, obrađivao u vezi s praktičnim, kao njegov prirodni temelj, a osobito se pazilo na moralku, liturgiku, propovjedničtvo, crkveno pjevanje. Studij je bogoslovlja u zagrebačkoj biskupiji znatno napredovao, kad su Pavlini u Lepoglavi i Isusovci u Zagrebu osnovali svoje visoke škole, koje su stajale na europskoj visini.

Zagrebački je i ostrogonski prepošt Pavao Zondinus osnovao 1553. o svom trošku *Collegium Hungarico-Illyricum*, u kome je do 1781., kad ga je ukinuo car Josip II., boravilo nekoliko stotina Hrvata, koji su u Bologni izučavali filosofiju, teologiju, pravo i medicinu. Drugi je kolegij za Hrvate osnovao o svom trošku 1624. prepošt zagrebačkog kaptola Baltazar Dvorničić-Napuly: *Collegium Croaticum u Beču*, određen samo za više nauke svećenika. I taj je kolegij odgojio više stotina hrvatskih pitomaca, koji su polazili visoke filozofske i bogoslovske nauke u Beču.[1]

U Loretu je osnovao papa Gregorije VIII. ilirski kolegij za vjerovjesnike. Obnovio ga je papa Urban VIII. bulom od 1. VI. 1627. Tu se uzgajao mladi kler poglavito iz dalmatinskog primorja.

Apostolskim je pismom »Slavorum gentem« od 1. VIII. 1901. Leo XIII. odredio, da se dotadašnji hospicij sv. Jeronima u Rimu pretvara u zavod sv. Jeronima, gdje će hrvatski svećenici moći steći višu izobrazbu u samom Rimu.

Uzporedo s osnivanjem ovih kolegija u inozemstvu, razvijaju u samoj Hrvatskoj svoju djelatnost osobito Pavlini[2] i Isusovci.[3] Pavlini su u svoj samostan u Lepoglavu prenieli filosofijsku visoku školu iz Novog Mjesta kod Beča. Ta je škola u Lepoglavi djelovala 1634.—1772., gotovo do ukinuća reda. Jednako je 1683. u Lepoglavi uvedena bogoslovija, koja je tamo ostala do 1786., koje je godine Josip II. razpustio Pavline. Papa Klement X. podielio je bulom »Ex iniuncto nobis divinitus« od 3. IV. 1671. poglavarima pavlinskog reda pravo, da svojim članovima, koji izuče nauke u nekim samostanskim višim školama, kao u Lepoglavi, diele akademske časti, osobito doktorat filosofije i teologije.

U Zagrebu je, kao u sielu kaptola i biskupa, bila još u srednjem vieku osobita škola za klerike. To je bio internat i škola, u kojoj su poučavali zagrebački kanonici pod nadzorom kanonika štioca. Nakon što su 1606. došli Isusovci u Zagreb i već 1607. osnovali svoju gimnaziju, počelo se pomišljati i na posebnu školu za izobrazbu mladega klera zagrebačke biskupije.

Zagrebački je biskup Franjo Ergelski darovao godine 1632. svotu od 1000 forinti za uzdržavanje dviju posebnih profesora moralke. Time je bio postavljen prvi temelj kasnijem bogoslovskom fakultetu. Trideset godina kasnije daruje umni i rodoljubni prepošt Nikola Dianešević 4500 forinti za uzdržavanje triju profesora filosofije. Car i kralj Leopold daje 23. IX. 1669. svečanom poveljom isusovačkoj akademiji sva ona prava, što ih imaju druga sveučilišta, pa to 3. XI. 1671. u saboru kraljevine Hrvatske i Slavonije prihvaćaju i staleži »salvis iuribus et libertatibus regni«. Već godine 1746. ima ova akademija 15 profesora, i to 6 za gimnaziju, 3 za filosofiju i 6 za bogosloviju. Jedan je profesor bio »controversarium«, dva »theologiae scholasticae seu speculativae«, jedan »canonum« i dva »theologiae moralis seu casuum conscientiae«. Zagrebački biskup Ivan Krst. Paxy uveo je godine 1770. profesure za svete jezike i sveto pismo, za crkvenu povjestnicu i za duhovno govorničtvo. Tako je zagrebačka bogoslovija posve izgrađena. Godine 1753. imala je isusovačka akademija 631 đaka, i to 385 gimnazijalaca i 246 filosofa i bogoslova. Godine 1772. bilo je u toj akademiji zaposleno oko 30 profesora. Sama akademija brojila je svega 523 đaka i to 335 gimnazijalaca, 72 filosofa i 116 bogoslova.

Kao što je ukinućem pavlinskog reda prestao sav njihov blagoslovni rad u Hrvatskoj, tako je to bilo i s ukinućem isusovačkog reda, koje je usliedilo 21. VII. 1773. Sad je prietila opasnost, da Hrvatska ostane uobće bez srednjih i viših škola, jer su gotovo sve bile u isusovačkim i pavlinskim rukama. Od imutka razpuštenog isusovačkog reda stvara carica Marija Terezija »naukovnu zakladu«, kojom će se uzdržavati novi zavodi i plaćati profesori. Već 1. XII. 1773. radi nova akademija, kako ju je prema caričinom naputku ustanovio tadanji biskup Josip Galjuf. U bogosloviji se predaje: spekulativna teologija (dva profesora), crkveno pravo, sveto pismo, moralno bogoslovlje (dva profesora). Na filosofijskom se fakultetu predaje fizika, matematika, logika, metafizika i etika. Reskriptom od 5. VIII. 1776. određuje Marija Terezija novi naučni nacrt u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji, te u Zagrebu uz gimnaziju osniva kraljevsku akademiju sa tri fakulteta: filosofijskim, bogoslovskim i pravnim. Profesore namješta biskup na temelju konkursa, a plaća ih država iz zaplienjenog imutka isusovačkog reda *(fundus studiorum)*. Bogoslovski fakultet bio je u sklopu akademije do 1784., kad ga je Josip II. odielio od akademije i prenio u centralni seminar. U to je vrieme osnovana katedra za bogoslovnu enciklopediju i za pastirsko bogoslovlje (s njemačkim nastavnim jezikom). Inicijativom i velikim darovima biskupa đakovačkog dra J. J. Strossmayera zauzeo se hrvatski sabor, da se osnuje sveučilište u Zagrebu, što je nakon dugih

borbi i provedeno zakonskim člankom. Ovaj je zakon sankcionirao Franjo Josip I. 8. IV. 1869. Sveučilište je otvoreno tek 19. X. 1874. U sklop je sveučilišta ušao i bogoslovski fakultet. Postepeno su se uvodile one katedre, što ih je tražio razvitak bogoslovske nauke u našim krajevima, te danas postoji na bogoslovskom fakultetu hrvatskog sveučilišta 14 redovitih profesorskih stolica.[4]

Godine 1806. otvara biskup dr. Antun Mandić bogoslovsko učilište u Đakovu[5] i biskup Ježić u Senju. Senjski biskup dr. A. Maurović daje upute za uređenje i vođenje sjemeništa u senjskom sinodu 1906. Đakovačko je sjemenište iznova sagradio i uredio biskup dr. I. Krapac. U Sarajevu osniva sjemenište nadbiskup vrhbosanski dr. J. Stadler i povjerava čitavo vodstvo uzgoja i nauke svoga mlađega klera Isusovcima.

Uz visoke škole i zavode za klerike osnivaju se, prema crkvenim propisima, i gimnazije i internati za one dječake, koji jednom kane stupiti u sjemenište ili postati redovnici. Takvi su pokušaji bili dječačko sjemenište u Osieku (otvoreno 1899.), konvikt u Požegi (zapravo nastavak tamošnje isusovačke »male akademije«) i Ožegovićianum u Senju. No u tim su internatima živjeli i ostali pitomci, koji se niesu kanili posvetiti svećeničkom staležu, pa je prema tomu bio udešen i uzgoj i čitav život tih zavoda. K tomu su đaci polazili vanjsku gimnaziju. Nadbiskup Stadler osniva dječačko sjemenište u Travniku i povjerava čitav uzgoj i obuku Isusovcima u internatu i na gimnaziji. Godine 1921. postaju zavodi u Zagrebu, Osieku i Požegi biskupskim konviktima za svjetovnu mladež, kao što se međutim sasvim jasno razvio i Ožegovićianum u Senju. Velikim žrtvama grade nadbiskup zagrebački i biskup đakovački u Zagrebu moderno uređeno veliko dječačko sjemenište, u koje se smjestila velika nadbiskupska gimnazija, koja postoji od 1922./23. kao podpuna gimnazija, zajedno s internatom.

Kako treba biti uređeno sjemenište, propisuje novi crkveni zakonik u Can. 1352.—1371. U svojoj enciklici o katoličkom svećeničtvu od 20. XII. 1935. preporuča Pio XI. biskupima, da im sjemeništa budu najveća briga i da na njih paze kao na zjenicu oka. U toj enciklici upozoruje Pio XI. biskupe i sjemeništne poglavare i izpovjednike, da osobito paze na izbor kandidata u smislu instrukcijâ Sv. Stolice od 27. XII. 1930. i 1. XII. 1931. i na dobar i prikladan odgoj klerika u sjemeništu.

2. *Uvjete, pod kojima pitomac može biti primljen u sjemenište,* određuje Can. 1363. Primljen može biti samo zakoniti sin. Ćud i volja primljenog pitomca valja da opravdavaju nadu, da će s uspjehom do svoje smrti služiti Crkvi. Potrebna je svjedočba o zakonitosti rođenja, o krštenju i sv. potvrdi. Onaj, koji je odpušten iz drugog sjemeništa ili iz reda, ne smije biti primljen, ako biskup nije prije zatražio i dobio obavještenja o razlogu, zašto je bio odpušten, kakav mu je značaj i nadarenost i ako nije uvidio, da u svemu tomu nema ništa, što bi bilo u protivnosti sa svećeničkim staležom.

Boravi li pitomac izvan sjemeništa, valja ga prema Can. 972. § 2. preporučiti pobožnom svećeniku.

Can. 1371. navodi slučajeve, *kada treba pitomca izključiti iz sjemeništa:* iz sjemeništa valja izključiti nepopravljive, buntovne, one, kojih život, ćud ili slaba nadarenost ne odgovara zahtjevima svećeničkog staleža, a osobito one, koji bi se možda ogriešili protiv ćudoređa ili vjere; ove posljednje treba odmah odpustiti.

Skrb oko svećeničkog podmlatka. Can. 1353. potiče svećenike, osobito župnike, da nastoje one dječake, koji pokazuju indicije crkvenog zvanja, daleko držati od svjetskih taština, uzgajati u pobožnosti, poučavati i u njima njetiti klicu božanskog poziva.

Can. 971. izriekom naglasuje, da nije dozvoljeno ikoga, s kojeg mu drago razloga, siliti da prihvati duhovni stalež, ili onoga, koji je za taj stalež kanonski sposoban, od tog staleža odvraćati. Tko bi nekoga silio, da prihvati duhovni stalež, podpao bi prema Can. 2352. pod izopćenje, koje nije nikomu pridržano.

Motupropriem »Cum Nobis« od 4. XI. 1941. (AAS 1941, 479.) osniva Pio XII. papinsku Ustanovu za svećenička zvanja kod sv. Kongregacije za Sjemeništa i Sveučilišta kao praustanovu, u koju se mogu učlaniti pojedinci i slične biskupijske ustanove.

U nekim biskupijama postoji danas dosta osjetljiva nestašica svećenstva. Senjska dekanska konferencija 1926. zajedno sa zagrebačkim sinodom 1925. želi, da se ovoj nestašici tako domogne, te »dječake za dječačko sjemenište namaknu dušobrižnici iz svojih župa iz čestitih kršćanskih obitelji...«[6]

U mnogim je biskupijama određeno i sabiranje milostinje, u crkvi i po kućama, te molitve za svećenički podmladak, osobito u blagdane i o kvatrama.

Duhovni život klerika u sjemeništu uređuje Can. 1367., koji propisuje, da klerici:

svaki dan zajednički mole jutarnje i večernje molitve, da razmatraju i slušaju sv. misu;

barem jedanput u tjednu da se izpovjede, da često i pobožno primaju sv. pričest;

u nedjelje i blagdane da prisustvuju svečanoj sv. misi i vesperama i da — osobito u stolnoj crkvi — obavljaju svete obrede;

svake godine da obave duhovne vježbe;

svakog tjedna da budu barem jedanput poučeni u duhovnom životu;

Can. 1369. § 2. upozoruje, da se klerici imadu u sjemeništu poučiti u kršćanskoj uljudnosti,[7] da imadu paziti na čistoću i urednost odiela i na vedar, čedan i ozbiljan zajednički život.

Klerici i čitanje novina. U enclikici *Pieni l'animo II. 202* veli Pio X.: »Podpuno treba spriečiti svako sudjelovanje klerika u kojoj mu drago vanjskoj agitaciji. Zato zabranjujemo klericima čitanje novina i časopisa, osim ako Ordinarij smatra iznimno koji časopis sigurnih načela koristnim za studij klerika«.

U enciklici »Sacrorum antistitum« § VII. V. 162., propisuje Pio X.: »Omnino vetamus diaria quaevis aut commentaria quantumvis optima ab iisdem (clericis) legi, onerata moderatorum conscientia, qui ne id accidat religiose non caverint«. »Prohibitio alumnis in

seminariis et ecclesiasticis collegiis facta legendi diaria quaevis et commentaria quantumvis optima etiam ad iuvenes regulares in monasteriis et in congregationibus studiis operam dantes extenditur«.[8] »Porro ssmi Domini Nostri mens est, ut firma sit lex, qua prohibetur, ut diaria et commentaria, etiam optima, quae tamen de politicis rebus agunt, quae in dies eveniunt, aut de socialibus et scientificis quaestionibus quae pariter in dies exagitantur, quin adhuc de iis certa sententia habeatur, haec inquam, in manibus alumnorum seminarii libere non relinquantur. Nil tamen vetat quominus superiores seminarii aut magistri, si agatur de quaestionibus scientificis, legant alumnis aut legendos articulos in sua praesentia tradant eorumdem diariorum et commentariorum, quos ad alumnorum instructionem utiles vel opportunos censeant. Commentaria vero in quibus nil contentionis continetur, sed notitias religiosas, S. Sedis dispositiones et decreta, Episcoporum acta et ordinationes referunt, vel alia quae quamvis periodica non aliud sunt quam lectiones ad fidem et pietatem fovendam utiles, haec, inquam, possunt, probantibus seminarii moderatoribus, prae manibus alumnorum relinqui tempore a studio et ab aliis praescriptis officiis libero«.[9]

Klerici i politika. »Politika je doista za naše mlade ljude loša savjetnica. Ona škodi njihovim studijama, čini ih raztresenima i strastvenima i vodi ih na krivi put. Politika mora biti izključena iz naših sjemeništa, kolegija i fakulteta. Mi zabranjujemo dakle u našim zavodima svako okupljanje, koje bi imalo politički značaj. Mladež nam je previše draga, a da bismo mogli dopustiti, da se slabi i zbunjuje neplodnim borbama. Njezina je najpreča dužnost da se ozbiljno i podpuno kršćanski izobrazi. To je najbolja priprava za kasnije djelovanje«.[10]

Klerici i katolička udruženja. »Nauke klerika, njihovo držanje, kao i sve ono, što spada na svećeničku disciplinu, Crkva je uviek smatrala cjelinom, koja je nesamo različita, nego i odieljena od običnih pravila svjetovnjačkog života. Ova razlika i odieljenje valja da ostanu nepromienjeni i u našim vremenima. I svaku težnju, da se ujedini ili pomieša uzgoj i život crkvenjaka s uzgojem i životom svjetovnjaka, treba smatrati ukora vriednom... Treba bezuslovno odkloniti svaki pokušaj, koji bi išao za tim, da prejudicira bitnom značaju svećeničkom...«[11] Zato određuje Pio X., da treba osobito paziti, da klerici budu odieljeni od mladića, koji možda polaze iste škole, a ne kane biti svećenici.[12] Dosljedno tomu nije dopušteno klericima prisustvovati ni jednom katoličkom sastanku bez izričite dozvole vlastitog biskupa i Ordinarija mjesta, u kojem se taj sastanak obdržaje.[13] A gledom na učlanjivanje u katolička udruženja vriedi pravilo: »Klerici će i svećenici podupirati katolička (svjetovnjačka) udruženja, ali se ne će upisati kao članovi, jer je prikladno, da svećenička vojska ostane iznad svjetovnjačkih udruženja, pa i onih, koja su najkoristnija i puna najboljega duha«.[14] To vriedi, razumije se, za individualno učlanjivanje pojedinaca, kao i za učlanjivanje kleričkih skupina u svjetovnjačka družtva ili saveze.[15]

Uostalom vriedi za klerike podpuna analogija, kao i za svećenička druženja, s time, da klerička udruženja moraju stajati pod nadzorom i vodstvom sjemeništnih poglavara.

Marijine kongregacije klerika nastoje oko usavršenja duhovnog života i spremaju klerika za kasniji njegov rad kao budućeg upravitelja Marijinih kongregacija. Analogno tome i Zborovi duhovne mladeži daju klericima prilike da prošire i prodube svoje znanje, što ga stiču kao bogoslovi. Glasbena družtva klerika njeguju, razumije se, u prvom redu liturgijsku glasbu.

Sve to vriedi i za udruženja u dječačkim sjemeništima.

Prema instrukciji sv. kongregacije Sakramenata od 27. XII. 1930. dužan je biskup preko rektora sjemeništa i kandidatova župnika pismenim izvještajem izpitati znakove zvanja, krepost, pobožnost i čitav sadašnji i prijašnji život svakog kandidata, koji želi primiti prvu tonsuru ili koji niži red. Biskup ne smije odgovornosti za ređenje prepustiti sjemeništnim poglavarima, nego je dužan i sam pojedinačno i potanko izviditi duh svakog kandidata za prvu tonsuru i niže redove. Ako je u tome zapriečen, može to obaviti generalni vikar, ili po posebnom biskupovu nalogu ravnatelj sjemeništa. Prije subđakonata treba istim načinom izpitati život kandidatov u sjemeništu i u praznicima. Ako se i poslie ovih iztraživanja pokaže, da ne postoji nikakav kanonski razlog, koji bi tražio, da kandidat ne bude ređen za subđakona, tada ima kandidat svojom rukom podpisati izjavu sa zakletvom, da nije ni od koga prisiljen na primanje sv. reda, nego da pristupa ređenju od svoje volje, jer je uvjeren, da ga je Bog pozvao. U ovoj izjavi naglasuje kandidat, da su mu poznati svi tereti i obveze, koje proizlaze iz sv. reda, osobito obveza celibata i poslušnosti, te da će ih Božjom pomoću obdržavati do kraja života. Slično se postupa i prije đakonata i prije presbiterata. Analognu je instrukciju za redovnike izdala 1. XII. 1931. sv. kongregacija za redovnike.

3. Kao što se klerik u sjemeništu uzgaja u svećeničkim krepostima, tako ondje dobiva i prve temelje zaokruženoga znanja, koje mu je potrebno u vršenju svećeničkih dužnosti.

Naučnu osnovu za sjemeništa određuje crkveni zakonik, i to za dječačka sjemeništa u Can. 1364., a za veliko sjemenište u Can. 1365. i 1366. U dječačkom je sjemeništu najvažnije, da vjeronauk prožme čitavu obuku na način, koji je prikladan mladenačkom doba. Osim toga treba da pitomci dobro nauče latinski i materinji jezik. U ostalim predmetima treba dostići onaj stupanj znanja, koji odgovara občim prilikama i položaju klera onog kraja, u kojem će pitomci izvršivati svoje sveto zvanje. Budući da kod nas gimnazije dječačkih sjemeništa redovnog i svjetovnog klera nastoje imati pravo javnosti, to se drže i propisa, koje država izdaje za državne srednje škole.

U »velikom« sjemeništu bave se klerici učenjem bogoslovskih disciplina, kako to uređuje Can. 1365. i 1366.[16] Najprije trebaju klerici proći podpuno dvogodište u studiju skolastičke filosofije i srodnih disciplina. Zatim sliedi studij teologije, koji traje 4 godine, a obuhvaća: dogmatiku, moralku, Sv. Pismo, crkvenu poviest, kanonsko pravo, liturgiku, homiletiku, crkveno pjevanje, pastirsko bogoslovlje, katehetiku i praktične vježbe kako se slušaju sv. izpovjedi, kako se pohađaju bolestnici

i umirući i kako se djeci predaje vjeronauk. Prema uputi Sv. kongregacije za sjemeništa od 28. VIII. 1929. AAS. 1930., 146. predaje se često i liturgija i bogoslovlje iztočne Crkve.

Za redovnike određuje Can. 589. § 1., da »inferioribus disciplinis rite instructi« imadu najprije svršiti dvogodišnji tečaj filosofije i zatim četverogodišnji tečaj teologije.

Obširno je razvio i protumačio ove odredbe Pijo XI. u svojoj poslanici o sjemeništima i naukama klerika, upravljenoj 1. VIII. 1922. kardinalu Bislettiu, prefektu S. Congr. pro Seminariis et Universitatibus, obnavljajući odredbe Pija X.

Prema odredbi Pija XI. treba skolastičnu filosofiju predavati kao osnov teologiji. Pozitivna se metoda mora pridružiti skolastičnoj, ali ona sama nije dostatna, jer treba vjersku istinu ne samo dokazati, nego je treba također i razjasniti i obraniti. I svjetovne predmete, osobito prirodne nauke, treba poučavati, ali bez štete za bogoslovski studij. I u filosofiji i u teologiji treba se u smislu Can. 1366. § 2. držati nauke i principa sv. Tome Akvinca.

Mudroslovne i bogoslovne nauke na *bogoslovnim fakultetima* uređuje apostolska konstitucija Pija XI. »Deus scientiarum Dominus« od 24. V. 1931. s provedbenim naredbama sv. kongregacije za Sjemeništa i Sveučilišta od 12. VI. 1931.[17] Prema ovim se propisima uvodi za doktorande sedma godina na bogoslovskim fakultetima.

DUŠOBRIŽNIKOVA OSOBA.

Uspjeh će dušobrižnikova rada u mnogom ovisiti o njegovoj osobi. *Verba movent, exempla trahunt.* I zato: dobar pastir jer što kaže inom, i sam svoijem potvrduje činom. Dušobrižnik propovieda drugima svetost zakona Kristova, pa zato on prvi treba da ga vrši, i u višem stupnju od ostalih. On treba da prvi u sebi izgradi Krista: »ne živim više ja, nego u meni živi Krist«.[1] I kaošto je Spasitelj činio i učio, te je dao svojim učenicima primjer, da i oni čine onako, kako je on činio, tako treba da i svećenici postupaju u svom dušobrižničkom radu: najbolji je apostolat — apostolat osobnog primjera, apostolat osobnog života.

U tom smjeru daju jasne smjernice odredbe crkvenog zakonika, enciklika Pija X. »Pieni l'animo« od 28. VII. 1906.[2], Pija X. »Exhortatio ad clerum catholicum« od 4. VIII. 1908., enciklika Pija XI. o katoličkom Svećeničtvu od 20. XII. 1935. Prema ovim odredbama i uputama izdali su biskupi po katoličkom svietu mnogo poslanica i naređenja o životu dušobrižnikovu. Mi spominjemo sinodalne odredbe senjske biskupije 1906.[3], krčke biskupije,[4] banjalučke biskupije 1924.,[5] zagrebačke nadbiskupije,[6] poslanicu biskupa ilirske provincije područnom svećenstvu 29. XI. 1911., skupnu poslanicu katoličkog episkopata cielom područnom svećenstvu od travnja 1920., svibnja 1921., 23. srpnja 1923.,[7] te okružnicu sarajevskog nadbiskupa dra Šarića o svećenstvu.[8]

SVETOST ŽIVOTA.

Crkva traži od svojih službenika dvojaku svetost: nutarnju i vanjsku, koja je izražaj nutarnje.[9] Najprije ćemo promotriti one kreposti, koje su značajke nutarnje svetosti i koje obilježuju dušobrižnikovu osobu kao takvu, a zatim one, koje su svojstvene njegovu vanjskom nastupu.

»Ovo je volja Božja, posvećenje vaše«.[10] Taj se zahtjev nutarnjeg vrhunaravnog života odnosi u prvom redu na svećenike, koji ga drugima trebaju propoviedati.

»Treba jasno označiti, u čemu stoji ova svetost života, bez koje svećenik ne smije biti. Jer ako to tkogod ne zna ili krivo shvaća, nalazi se u velikoj pogibli. A ima ih, koji misle, da se čitava svećenikova pohvala sastoji podpuno u tomu, da se sav preda za korist drugih. I zato zanemaruju one kreposti, kojima se čovjek osobno usavršuje, i koje stoga zovu pasivnima, pa kažu, da treba njegovati i vršiti samo »aktivne kreposti«. Ovo je temeljna kriva i pogibeljna nauka, koju je osudio Papa Leo XIII upozorujući, da je Krist učitelj i uzor svake svetosti. A on se ne mienja u tieku viekova. Na sve se dakle ljude svih viekova odnosi njegova rieč: »Učite od mene, jer sam krotka i ponizna srdca«[11]. I u svako nam se doba prikazuje Krist kao poslušan do smrti,[12] te u svako doba vriedi apostolova rieč: »koji su Kristovi, razapeli su tielo svoje s manama i strastima«.[13] Sve to vriedi za sve vjernike, ali to više za svećenike. Svećenici neka nad sve ostale na sebe primiene, što je Leo XIII. u apostolskom žaru dodao: »I ove (t. zv. »pasivne«) kreposti neka svi marno njeguju, poput svetih muževa prošlih viekova, koji su poniznošću, poslušnošću, zatajivanjem samih sebe bili moćni u rieči i djelu, na veliku korist nesamo Crkve, nego i države«.[14] »U svladavanju samoga sebe krije se snaga, krepost i uspjeh svakog svećeničkog djelovanja... No kad na to upozorujemo, podsjećamo svećenika, da nije njegova zadaća, da sam sebi sveto živi, jer on je radnik, što ga Gospodin šalje u svoj vinograd. Zato neka pazi, da ne bi u neprikladnoj nekoj težnji za osobnim usavršenjem zanemario, što je dužan činiti za spasenje drugih, kao što je: propoviedati, ispoviedati, pomagati bolestne i osobito umiruće, poučavati one, koji ne poznavaju vjerskih istina, žalostne tješiti...«[15]

Pobožnost.

»Svetošću postajemo onakvi, kakvim treba da budemo prema našem zvanju... a to ćemo postići prije svega molitvom«.[16]

1. Rimski misal preporuča da svećenik prije celebracije izmoli matutin i laude i da se na samu celebraciju pripravi i iza sv. mise zahvali onim molitvama, koje su zabilježene u misalu.[17]

Priprava i zahvala iza sv. mise ne moraju biti psalmi i molitve na početku misala, već to može biti i svaka druga molitva i razmatranje. Osobito će dobro doći kao priprava razmatranje o životu svetca, kojega se blagdan slavi, ili o misnom obrazcu, ili o pojedinom njegovu odlomku. Tu može dobro poslužiti: I. Schuster: Liber Sacramentorum; Müller: »Das katholische Kirchenjahr«; Fr. X. Reck: »Das Missale als Betrachtungsbuch«, kao i prievodi misala s bilježkama i tumačem, te: Gihr: »Das hl. Messopfer« Dr. Pius Parsch: »Messerklärung«, Klosterneuburg 1930.; — Dr. Pius Parsch: »Das Jahr des Heiles«, Klosterneuburg 1932.

2. S dostojnim služenjem sv. mise treba da se ujedini pobožno moljenje Časoslova. »Ne treba, braćo, da vam ovdje napose iztičemo, kako svi moramo oko toga nastojati, da budemo po moljenju Časoslova što uže svezani sa svom naučavajućom Crkvom radi vlastitog dobra, a ne manje i radi dobra naših vjernika.«[18]

Poput sv. mise treba nastojati, da se i Časoslov moli s razumievanjem. Neka na pr. *Prima* bude doista svećenikova jutarnja, a *Completorium* svećenikova večernja molitva.

Za razumievanje Časoslova preporučamo osobito studij psalama i himana. Psalmi su liepo prevedeni, odnosno protumačeni kod Van der Heeren: Psalmi et Cantica; Müller: »Die Psalmen« (Ecclesia Orans V.), Herder 1923.; P. Vlašić: »Psalmi«, Dubrovnik 1922.—1924. Himne prevodi i tumači Dr. H. Rosenberg: »Die Hymnen des Breviers« (Ecclesia Orans XI.). Teža mjesta u Časoslovu tumači Dr. K. Kästner: »Praktischer Brevierkommentar«, Breslau 1923.; Charles Willi C. SS. R.: »Le Breviaire explique«,[2] Paris; Dr. J. Kukanić: »Paraphrasis psalmorum«, Split 1936.

3. »Promatranje vječnih istina nuždno nas dovodi do toga, da se svaki dan duhovno obnavljamo i da rastemo u revnosti za dom Božji. Ta zašto toliko harači grieh po svietu? Na to odgovara sam Gospodin na usta svoga proroka Jeremije.[19] »Pastiri moji pokvariše moj vinograd, potlačiše baštinu moju, mili dio moj obratiše u golu pustoš, te opustošen plače preda mnom: Sva je zemlja opustjela, jer nitko ne promatra.«[20]

Bez razmatranja lako će, i neopazice, otvrdnuti svećenikovo srdce, izgubiti se ili oslabiti vrhunaravsko shvaćanje života i rada, preoteti mah raztresenost i mane, propoviedi će biti bez dubine i bez praktične primjene na život i ljudske duše.

U novije doba osobito se preporuča kao građa za razmatranje: M. Kulunčić: »Život i nauka Isusa Krista«, Split 1927. No mogu to biti i životi svetaca, psalmi, uobće Sv. Pismo, osobito N. Z., sam misni obrazac, duhovno čitanje. Osobito se liepo dade razmatranje sjediniti s pripravom i zahvalom za celebraciju. U tu svrhu vrlo će dobro poslužiti izvrstna razmatranja Benedikta Baura O. S. B. *Werde Licht*,[3] Freiburg i B. 1939., odnosno dobar prievod: *Razsvietli se*, Zagreb 1941.; H. Convert: »Euharistijska razmatranja prema Ivanu Vianeyu«, preveo N. P., Sarajevo 1937.; Raoul Plus S. I.: »Moja svagdanja molitva«, Zagreb 1942.; Romano Guardini: »Der Herr«, Würzburg 1938.

4. »Čitajmo, braćo, osobito Sv. Pismo, jer je ono prava poslanica s neba! Čitajmo, koliko nam je moguće, i djela svetih Otaca, crkvene sabore, papinske poslanice i pisma, te druge

knjige ascetičkog sadržaja. Čitajmo i promišljajmo, da nas ne zahvati duh racionalizma i duh materializma, duh svieta, koji »leži u zlu«.[21]

Za duhovno čitanje može dobro poslužiti: Richard Gräf, »Da, otče«, prevela Melita Janković, Sarajevo 1937.; Raoul Plus: »In Christus Jesus«,[3] Regensburg 1927.; Raoul Plus: »Christus in unseren Brüdern«, Regensburg 1928.; Jacques Maritain: »Anđeoski naučitelj«, preveo V. Poljak, Zagreb 1936.; G. K. Chesterton: »Otac zapadne kulture sv. Toma Akvinski«. Preveo s englezkog Josip Blažina, Zagreb 1939.; Petar Lippert: »Od duše k duši«. Pisma dobrim ljudima. Preveo Juraj Skradinac, Sarajevo 1939.; Petar Lippert: »Abenteuer des Lebens«, München 1934.; Adalbert Bangha D. I.: »Sviet i nadsviet«, Zagreb 1939.; Lovro Gentile: »Josip Benedikt Kotolengo«, preveo Ivan N. Sabioncello, Požega 1937.; Lemoyne Ceria: »Don Bosko«, Zagreb 1934.; A. D. Sertillanges: »Intelektualac«, Zagreb 1942.; Pierre Charles D. I.: »Molitva svih časova«, preveo Ivan Tomas, Sarajevo 1936.

5. »Izpitujmo, braćo, svaki dan svoju savjest!«[22] Bez obćeg i posebnog izpitivanja savjesti lako svećenik izgubi nježnost savjesti, koja mu je potrebna.

6. »Veoma su tople rieči sv. Otca, kojima nam na srdce stavlja, da (prema Can. 126. svake treće godine), a po mogućnosti i svake godine obavimo duhovne vježbe, te da se svaki mjesec u istu svrhu povučemo u zatišje na nekoliko sati«.[23]

O duhovnim je vježbama cjelokupni Episkopat upravio svome svećenstvu posebnu poslanicu 22. VIII. 1924.[24]

7. O sv. izpoviedi ponavljaju naši biskupi odredbu Can. 125.: »conscientiae maculas poenitentiae Sacramento frequenter eluant«.[25]

»Često« se izpovieda onaj, koji redovno polazi k sv. izpoviedi svaki tjedan ili barem svaki mjesec.

Potanke odredbe za pojedine biskupije izdaju diecezanske sinode ili ine uredbe. Zagrebački sinod 1925.[26] i senjska dekanska konferencija 1926.[27] preporučuju, da se svaki svećenik izpovieda po mogućnosti svakoga mjeseca. To je, doista, najmanje, što se može tražiti. Banjalučki sinod preporuča sedmičnu izpovied.[28]

8. Za redovnike određuje Can. 595., da imadu obavljati duhovne vježbe svake godine i da se izpoviedaju svake sedmice. Svaki dan valja da prisustvuju sv. misi, da razmatraju i obavljaju one pobožne vježbe, koje im propisuju njihova pravila i konstitucije. Redovnički poglavari valja da promiču kod svojih podložnika čestu i svagdašnju sv. pričest.

Sv. čistoća.

Klerici viših redova ne mogu se ženiti i obvezani su na vječnu i podpunu čistoću. Tko bi se o čistoću ogriešio, ne grieši samo protiv 6. zapoviedi Božje, nego počinja i svetogrđe (Can. 132., § 1.). Stoga dozvoljuje Can. 133., da klerici viših redova mogu stanovati samo s onim ženskim osobama, koje ni u kom pogledu nisu sumnjive, kao što su majka ili sestra, ili starije osobe dobrog glasa i kreposnog života. U pojedinom slučaju

može mjestni Ordinarij zabraniti stanovanje i s takvim osobama, ako bi to stanovanje bilo sablažnjivo ili bi uključivalo pogibelj nesuzdržljivosti.

Odredba je Can. 133. § 2. o ženama sineisaktama (sustanaricama) preuzeta iz Can. 3. nicejskog općenitog koncila g. 325. Već se iz toga razabire, da je celibat, što ga Pijo X. zove »ordinis nostri lectissimum ornamentum«,[29] u prednicejsko doba bio obćim pravilom. Jer kako da se inače protumači, zašto nicejski sabor ne spominje zakonite žene, kad spominje majku, sestru i tetku.[30] U novije se doba opaža u iztočnoj sjedinjenoj Crkvi tendencija u smjeru celibata, a u nesjedinjenoj u smjeru dozvole ponovnoga braka i nakon ređenja, što po priznanju svih nije u skladu s obćom tradicijom.[31] Kad su iza svjetskoga rata neki nezadovoljnici u češkom i hrvatskom katoličkom kleru pokrenuli pitanje ukinuća celibata, najodlučnije je naglasio Benedikto XV., da se »zakon celibata, taj osobiti ures katoličkog svećenstva i vrelo najljepših svećeničkih kreposti, mora sveto i nepovredivo održati, te da se ne će nikada dogoditi. da ga Apostolska Stolica ukine ili ublaži«.[32]

Crkva traži od svojih svećenika ovu žrtvu i težku obvezu radi objektivne uzvišenosti njihove službe, kojom žrtvuju neokaljanog jaganjca na žrtveniku, kao i radi toga, jer čistim životom svećenstvo uživa povjerenje puka. Uz to je celibat kao neki korektiv i uzor staleške čistoće i težkih obveza bračne čistoće. »Čistim životom postaje svećenik dostojan većeg poštivanja u kršćanskom puku i rad njegov donosi više ploda«.[33]

»Tri četvrtine poštivanja, što ga puk, a naročito žena, izkazuje svećeniku, osniva se na uvjerenju, da čovjek, koji je u ovom pravcu izuzetak, i u drugim stvarima stoji više od ostalih. Tu se očituje vjera u nešto nadljudskoga u čovjeku... Kad je Luter svećeniku dao ženu, morao mu je oduzeti tajnu izpovjed, to je psihološki opravdano, ali time je maknuo sa svieta i samog kršćanskog svećenika, koji je uviek imao biti jedno sveto uho, jedan grob najvećih tajna...«[34] — »Oni, koji celibat drže protunaravnim ili nemogućim, ne vide, da bi njihovo shvaćanje, dosljedno provedeno, moralo dovesti do prostitucije i do rasula monogamije. Jer, kako se može onda tražiti uzdržljivost i čist život prije braka i uobće izvan braka? I onda: koliki su brakovi u zbiljskom životu zapravo za jednoga od bračnih drugova izjednačeni s celibatom. čitave mjesece, godine, pa i čitav život! Već iz toga razloga sa svećeničkim celibatom stoji i pada dosljedna monogamija...«[35]

Celibat je težka obveza, ali nije protunaravan, niti nemoguć. Crkva ne traži od nas nemogućih stvari. Ona uzgaja buduće svećenike od malih nogu u uzdržljivosti i svladavanju samoga sebe, u podvrgavanju tiela duhu.

Da čist i uzdržljiv život ne škodi zdravlju i da je moguć, priznaje i sam Forell: »Normalni mladić, koji tjelesno i duševno radi, a ne draži se umjetnim načinom, osobito alkoholom, može živjeti uzdržljivo, a da njegovo zdravlje uslied toga nipošto ne trpi... Tko iz vjerskih ili kakvih drugih motiva, hoće uzdržljivo živjeti, ne smije se izvrgavati neprestanom podražaju previše povjerljivog ili prečestog saobraćaja s osobama drugoga spola, nego nasuprot treba se kloniti svega onoga, što ga podražuje, a više se držati onoga, što

otupljuje i svladava spolni nagon.«[36] Savremena psihologija i neuro-therapia dolazi do istih posljedaka.[37]

Prirodna je predpostavka obdržavanja celibata razuman život, razumna prehrana, izmjena duševnog i tjelesnog rada, odmora i kretnje. Ako uza sve to celibat ostaje težka obveza, tada to još ništa ne dokazuje proti toj ustanovi u katoličkoj Crkvi, nego samo naglasuje dogmatsku istinu, da je Crkva osnovana na nadnaravnim temeljima, te kako nije moguće biti običnim njenim članom bez pomoći nadnaravne milosti, još je manje moguće bez te pomoći biti svećenikom i obdržavati svećeničke dužnosti.[38]

Dobar je savjet, da svećenik ne putuje sam sa ženskom osobom. osobito u kolima, pa bila i sestra, i da redovito ne bude kod stola u ženskom družtvu. Nije dobro ni polaziti na izlete sa ženskom mladeži bez druge pratnje.[39]

»Kako je god pastoralno posjećivanje domova od velike važnosti, ipak treba izbjegavati često posjećivanje samo pojedinih porodica, jer se na taj način prečesto rađa sablažan«.[40]

Kanonska poslušnost

1. Kao službenik Crkve svećenik će u prvom redu u punom obsegu, uviek i bez izuzetka poštivati rimskog biskupa kao nasljednika sv. Petra, koji ima nesamo primat časti, nego i najvišu i podpunu vlast i jurisdikciju nad cielom Crkvom u svim stvarima, koje se odnose na vjeru, ćudoređe i upravu cjelokupne Crkve.[41]

2. Osim podložnosti Svetoj Stolici traži Can. 127. od svećenika da izkazuju poslušnost i poštivanje svojim biskupima, koje je Duh Sveti postavio da upravljaju Crkvom Božjom. Prema Can. 128. dužni su klerici preuzeti svaku crkvenu službu, koju im povjeri njihov Ordinarij i tu službu savjestno obavljati.

»Si ab omnibus Christi fidelibus proprio Episcopo, uti patri et pastori, obsequendum est, speciali ratione clericis haec obligatio incumbit: et non solum erga proprium Ordinarium, cui reverentiam et oboedientiam in ordinatione sacerdotali spoponderunt, sed et erga illum Ordinarium, in cuius dioecesi quacumque de causa versantur«.[42]

»Sancta itaque apud sacerdotes Antistitum suorum auctoritas esto: pro certo habeant sacerdotale munus, nisi sub magisterio Episcoporum exerceatur, neque sanctum, nec satis utile. neque honestum futurum«.[43] U enciklici »Ubi arcano Dei« 1922., bodri Pio XI. biskupe: »Illud velimus sacerdotibus vestris renuntietis. Nos eis arctioris unitatis vinculo et paterna benignitate coniunctos fore quo libentius arctiusque Pastoribus, tamquam Christo, ipsis ducibus et magistris, oboedientiae integritate adhaeserint«.[44]

Odavle vidimo, što Crkva razumieva pod poslušnošću. Već je Pijo X. upozorio, da se u jednom dielu mlađega klera šire nove i krive teorije o samoj biti poslušnosti.[45] Kanonska poslušnost traži od svećenika, da »svoje dušobrižničtvo uređuje nesamo po obćim crkvenim zakonima,

nego i po biskupskim odredbama, kako ih razlaže, preporuča ili zapovieda sinoda, ili sam biskup, svake godine, prikladno potrebama vremena. Ovom je poštovanju protivno lakoumno prosuđivanje i osuđivanje biskupovih želja, molbi i zapoviedi. Takvo je prosuđivanje i osuđivanje obično nepravedno, radi nepoznavanja svih okolnosti biskupova postupka. Ako mu koja biskupova odluka nije po volji, neka se svećenik ne pritužuje svjetovnjacima i neka ne traži kod njih oslona protiv biskupovih odluka«.[46] »Još je gore, ako se biskupove odredbe ili čini javno u skupštinama ili novinstvu prosuđuju ili kore«.[46] »Ako svećenik misli, da ga u poslušnosti smeta zakonita zapreka, neka je saobći biskupu, a onda neka se savlada i ravna prema odgovoru«.[47]

»Ceterum si cui videtur ab Ordinario vel alio potestatem habente iniuriam sibi illatam esse, huic reparandae cuique sacerdoti remedium praesto esto: remedium recursus vel gravaminis, quod ad superiorem ecclesiasticum interponitur. Hoc remedio libere quisque uti potest, atque semper praestat eo uti, quam causam, quae ad forum ecclesiasticum spectat, in publicum effere suamque indignationem contra superiores modo indigno et non raro cum fratrum et fidelium scandalo effundere«.[48]

Poslušnost — *oboedientia* — obuhvaća naš razum, volju i djelovanje: da podložimo svoj sud biskupu, da odmah, podpuno i rado izvršimo, što treba učiniti. A. poštovanje — *reverentia* — vlada našim vanjskim držanjem pred biskupom i uobće govorom o biskupu i njegovim odredbama. Temelj je kanonskoj poslušnosti i poštovanju nesamo dužnost, koja veže podložnika, nego i djetinji pietet i ljubav sinova prama otcu: »Sacerdotes Episcopis ex filiali pietate oboedientiam et reverentiam deferant«.[49]

Poslušnost i poštovanje izkazivat će svećenik svome biskupu i osobno i službeno, izvršujući njegove odredbe i savjete dane mu osobno, službenim putem, ili prigodom visitacije.

3. Kapelan je prema Can. 476. § 1. zamjenik i pomoćnik župnikov. Kapelan treba da rezidira u župi, po mogućnosti u župnom dvoru (Can. 476. § 4.).

Kapelan je prema Can. 476. § 7. podložan župniku u svom radu kao otcu. Prava i dužnosti kapelanove prema Can. 476. § 6., pobliže označuju diecezanski statuti, biskupski propisi ili župnikova odredba.

U smislu ovih obćih propisa uređen je položaj kapelana u različitim biskupijama.[50]

Potrebno je, ali nije dovoljno, urediti pravne odnose između župnika i njegova duhovnog pomoćnika. Već radi uspješnog rada i dobra primjera treba da su i osobne veze između župnika i kapelana povoljne: »Necessitudo inter parochum et cooperatores ita sit temperata, ut nec parochus omnem curam, omnemque laborem in eos coniiciat, neč illi parochum tantum in casu necessitatis adiuvent, sed concordi animo idipsum sapientes in alterutrum secundum Iesum Christum, vineam Domini alacriter et cum zelo excolant, sicut decet ministros

Christi. Parochi dum suis iuribus consulunt, omnem dominii in suos cooperatores speciem devitent, quasi essent dominantes in clero, sed »forma« gregis facti ex animo«, eos honore debito prosequantur, et remuneratione congrua adiuvent. Cooperatores vero reverentiam et obsequium debitum semper suo parocho exhibeant promptoque animo subsidium praestent. Inconsulto parocho vel eo invito nihil maioris momenti agant, neve innovent. Si quae necessaria, vel proficua aestiment proponenda, modeste et salvo meliore parochi iudicio proferant. Caveant cooperatores ne factis aut verbis ex aestimatione fidelium parochis quidquam detrahant, eos multo magis honorent eorumque defectus vel errores. si qui sint, coram populo detegant. E contra parochi sint benevoli erga suos adiutores; adiuvent eos sua experientia et consilio in animarum cura; ne arceant eos omnino a libris paroecialibus; instruant eos circa explenda formularia consueta, quae transmittenda sunt sive Ordinariatui, sive magistratui. Curent ut copias conficiant et sic paulatim ipsa praxi introducantur in administrationem parochialem. Mensa sit cooperatoribus cum parocho communis et nullus cooperator audeat a domo vel mensa parochi discedere«.[51]

Oboli li župnik ili kapelan, treba da drugi nastoji oko njege oboljeloga i da uz to nesebično podvostruči svoju revnost i rad u župi. A nastanu li nesporazumci, najbolje će biti, da u četiri oka jedan drugomu mirno i pošteno kaže, što misli, odnosno, što mu je krivo. A drugi neka to mirno podnese, pa će se obično nesporazumak dati lako odstraniti.[52]

Kapelani »ekspoziti«, koji vrše redovitu službu Božju i druga dušobrižnička djela u drugoj, a ne u župnoj crkvi, neka smatraju župnika svojim predstojnikom i neka sve rade u sporazumu s njime. Isto tako i umirovljeni svećenici, ili oni, koji se s kojeg mu drago razloga nalaze u župi.[53]

4. Katehete ili vjeroučitelji na privatnim i javnim školama zapravo su župnikovi pomoćnici, jer im je biskup povjerio dušobrižničtvo mladeži na njihovoj školi.

Prema dekretu sv. kongregacije Sabora od 22. II. 1937. AAS 1927. § 9., u pravilu će vjeroučitelji vršiti svoju službu u vlastitoj biskupiji. Prije svog namještenja na javnoj školi treba svećenik dobiti pristanak Ordinarija. Ovaj se pristanak može i uzkratiti i kasnije povući. Ordinarij može dozvoliti da vjeroučitelj vrši svoju službu i u drugoj biskupiji, ali za to je potreban pristanak mjestnog Ordinarija, kome je za vrieme svoga boravka u biskupiji podložan odnosni vjeroučitelj u svemu, što se tiče njegove službe i obćih i posebnih svećeničkih dužnosti.

Bratska ljubav.

Svećenik će bratskom ljubavlju susretati svakog svećenika, osobito diecezansko i susjedno svećenstvo, svjetovnoga i redovnoga staleža: »Ljubav neka bude bez pretvaranja. Mrzeći na zlo prianjajte uz dobro. Bratskom ljubavlju ljubite jedan drugoga. S poštovanjem jedan drugoga pretječite«.[54] Prednjačit će vjernicima poštujući redovnike u smislu Can. 487. i 608. § 2.

»Quod attinet muneris sui socios, sacerdos ne umquam obliviscatur sacerdotum coetum esse coetum fratrum, ideoque necessitudinem inter sacerdotes amoris lege temperari oportere. Ubi iam amorem; ubi concordiam quaeramus, nisi inter »fratres«? Quare alienum sit a sacerdotibus, ut invicem obtrectent vel detrahant, praesertim coram laicis. Vitent omnia, quae fratris sacerdotis honorem vel auctoritatem bonamve in populo aestimationem minuere possint. Maximopere autem damnandum est, si sacerdotes fratres sive in conventibus sive in ephemeridibus invicem impetunt, discerpunt. Quomodo iam plebs, quae ephemerides legit, eiusmodi sacerdotes revereatur? Annon potius cum pietate erga ministros religionis etiam religionem ipsam, quae talibus ministris utitur, parvi pendere incipiet?«[55]

Bratska ljubav može stradati osobito radi zavisti ili sukoba osobnih zemaljskih interesa, zatim radi razlike u političkom shvaćanju, a možda i radi tjesnogrudnosti. Nasuprot će bratsku ljubav među svećenicima podupirati misao na zajedničke interese u Isusu i Crkvi, koji imadu prednost pred svim i svakim.

»Cum autem uterque clerus et regularis et saecularis eandem causam agat. Dei videlicet gloriam et salutem animarum, nihil certe ad huius muneris sanctissimi efficaciam nihil ad utriusque ordinis dignitatem aptius congruit, quam cor unum esse et animam unam. Quare ex corde desideramus, ut... inter utrumque clerum concordia et pax studiose servetur et nutriatur, sibique fraternae caritatis spiritu prompto, libentique animo invicem praeveniendo mutuum auxilium praestent. Solliciti igitur sint hoc sanctissimum caritatis et pacis vinculum servare, ne invicem provocantes, invicem invidentes communi noceant causae et offensioni sint populo, cuius aedificandi et verbo et virtutum omnium exemplo, officio tenentur«.[56]

Decorum clericale.

Klerici, a osobito svećenici, valja da u čitavom svom nastupu, u svakoj kretnji, svakom pogledu i svakoj rieči budu ozbiljni, umjereni i staloženi u duhu Kristovu.[57]

1. Sjemeništne poglavare obvezuje Can. 1369. § 2., da klerike često upućuju u pravila »verae et christianae urbanitatis« i da ih svojim primjerom potiču na njihovo obdržavanje. Ova se »vera et christiana urbanitas« i »decorum clericale« u mnogom razlikuje od svjetovnog »bon-tona«, ali imade i mnoge dodirne točke s obćom građanskom uljudnošću, koju zapravo predpostavlja.

Leo XIII. želi, da se »svećenici ne ponašaju i ne rade kao svjetovnjaci, da ne upijaju njihova duha. Jamačno se sol mora pomiešati s množtvom, koju mora da očuva od truleža, ali se sol mora čuvati od množtva, da ne izgubi sav ukus i da ne mora biti bačena napolje...«[58]

»Pro cura animarum et universim pro toto munere sacerdotali magnopere commendanda est urbanitas quaedam in consuetudine hominum, urbanitas scilicet sacerdotalis, quae est flos et fructus virtutum sacerdotalium. scilicet humilitatis, mansuetudinis, charitatis, temperantiae, castitatis. Nemo non scit, quantopere urbanitas praesertim ab hominibus cultioribus aestimetur et quomodo defectus quidam urbanitatis in cura animarum radix gravissimorum malorum esse possit«.[59] Građanski bon-ton poslije rata poprima sve više neke slobodnije oblike, kojih kler ne će moći u svemu prihvatiti.

Klericima će dobro doći F. Schönbold (P. F. Schröder S. J.): »Die wichtigsten Anstandsregeln für die Zöglinge höherer Lehranstalten, zunächst für die Candidaten des geistlichen Standes«, Regensburg. 1891.; Federico Demartino, »Manuale dei doveri di civiltà«, Napoli 1888.; L. M. v. Hertling S. J.: »Priesterliche Umgangsformen«,[3] Innsbruck 1930.; L. Branchereau: »Politesse et convenances ecclésiastiques«[14] Paris; L. Branchereau: »Urbanità e convenienze ecclésiastische«, Torino, Marietti 1927. (prievod s francuzkoga). »O uglađenosti«, Senj 1907., izdao »Zbor duhovne mladeži senjske«.

2. U početku se svećenici nisu razlikovali od ostalih vjernika posebnim odielom.[60] No kad je svjetovnjačko odielo uslied seobe naroda postalo kraće i poprimilo neke nove oblike, zadržali su svećenici tradicionalnu rimsku nošnju, od koje se razvila reverenda. Can. 136. § 1. ponavlja odredbe tridentskog sabora, da svi klerici imadu nositi čedno crkveno odielo prema zakonitim mjestnim običajima i odredbama mjestnog Ordinarija. Osobito treba da nose tonsuru (ako tome nije protivan od Crkve prihvaćeni običaj). Posebice naglasuje Can. 811. § 1., da svećenik, kad želi služiti sv. misu, bude odjeven u talar. Na temelju ovih odredaba naređuju hrvatski biskupi čitavom svećenstvu:

»Ad normam Codicis (Can. 136.) omnibus sacerdotibus et clericis praecipimus ut tonsuram seu coronam clericalem et capillorum simplicem cultum exhibeant; vestem sacerdotalem, talarem aut breviorem non tamen brevem sicuti laici, coloris nigri, etiam in itinere gerant ac collare ecclesiasticum nunquam deponant; hinc quodlibet tentamen habitus vel collaris saecularis gestandi omnino reprobamus ac observantiam huius decreti urgemus. Et Missae celebrationem iis sacerdotibus qui sive quoad collare sive quoad vestem more saeculari induti sunt, interdicimus«.[61]

»In ecclesia quocumque munere sacro fungentes, vel in schola cathechismum tradentes semper vestem talarem deferant. Pileus semper niger sit et formae decentis. Non decet idque omnino vetamus sacerdotem recentissimis semperque variantibus vestiendi corpusque colendi usibus vel »modis« studere. Id gravitati ordinis sacerdotalis nullo pacto congruit«.[62]

Svećenici treba dakle da u našim krajevima uviek nose tonsuru i kolar, te odielo crne boje. Kod obavljanja službe Božje, osobito kod celebracije, treba da nose reverendu. Svećenički civil mogu nositi kod kuće, na putu i inače, prema zakonitom običaju. Ako je put vrlo dalek i naporan, osobito u gorskim predjelima, mogu ići k bolestnicima i u svećeničkom civilu.[63]

»Presbyter a Missae celebratione arceatur nisi habitum ecclesiasticum saltem secundum legitimas sui loci consuetudines et Ordinarii sui praescripta, iuxta Can. 136. semper deferat, ita ut eius sacerdotalis dignitas ex habitu externo appareat. In celebratione autem Missae vestem talarem omnino adhibeat juxta Can. 811 § 1., alioquin ad celebrandum non admittatur«.[64]

Vjerojatno mogu izuzetno služiti sv. misu svećenici na putu ako su propisno odjeveni, a nemaju sa sobom reverende.

Običajem je uvedeno, da se svećenici zapadnoga obreda briju. Crkveni zakonik ništa ne određuje o brijanju brade i brkova. No time nije dana dozvola svjetovnom kleru da nosi bradu, nego na biskupe spada, da dosadanji običaj u svojim biskupijama zadrže u važnosti.[65]

Svećenik prema Can. 136. 7, 2. ne smije nositi prstena, ako mu nije to dozvoljeno *ipso iure* ili apostolskim privilegijem.

3. Svećenik će biti očuvan od nepotrebnih novčanih neprilika, ako se drži propisa Can. 137., da bez pristanka mjestnog Ordinarija niti svojim vlastitim imutkom nikomu ne jamči.

4. Can. 138. zabranjuje svećenicima izvršivanje vještina, koje su neprikladne za svećenika, kockati se za novac, nositi oružje (osim ako je to potrebno), odati se lovu, sudjelovati u bučnim lovovima, posjećivati gostionice, osim ako to traži opravdan razlog, odobren od Ordinarija.

Can. 140. zabranjuje svećenicima prisustvovanje predstavama, plesovima i svečanostima, kojima svećenici ne mogu prisustvovati bez sablazni.

Ovu zabranu doslovce opetuje i EPC 23. VIII. 1923. Zabranjeno je dakle svećenicima prisustvovati takvim priredbama, koje ili same po sebi, ili poradi okolnosti osoba i mjesta nisu dostojne, ili je sablažnjivo, da svećenik bude prisutan. Kard. vikar u Rimu zabranio je 15. V. 1918. kleru prisustvovati javnim kazališnim predstavama i javnim prikazivanjima u javnim slikokazima pod prietnjom crkvenih kazni.[66] Zagrebački sinod 1925. zabranjuje svećenicima polazak kazališnih predstava, prikazivanja u slikokazima, plesove i svečanosti, osobito javne: ako su za njih nedolične ili bi bila sablazan, da im duhovnik pribiva, u smislu Can. 140.[67] — Banjalučki sinod 1924. određuje naprosto: »Choreas, etiam privatas, theatra et cinematographa profana ne ullo modo Clerici adeant«.[68]

Sv. Stolica zabranila je svećenicima u sjevernoj Americi, da priređuju plesove u dobrotvorne ili pobožne svrhe, te da im prisustvuju, ako bi ih priredili svjetovnjaci.[69] T. zv. modernim, nećudorednim, erotičnim plesovima, kao često i ritmičkim plesovima, koji gaje kult nagosti, i koji su pod težki grieh zabranjeni vjernicima,[70] ne smiju svećenici prisustvovati. Isto vriedi i za zajedničko kupanje ili sunčanje mužkih i ženskih.

Can. 141. § 1. određuje, da klerici ne smiju od svoje volje stupiti u svjetovnu vojsku, osim — prema potrebi — s odobrenjem vlastitog Ordinarija. Ni na koji način ne smiju sudjelovati u nutrašnjim ratovima i poremećenjima javnog poredka.

Kad svećenici zdravlja radi žele putovati izvan vlastite biskupije, treba da zamole dozvolu od vlastitog Ordinarija; da se nastane samo u kući, koja nije nedostojna svećenika; da se jave mjestnom biskupu, dekanu ili župniku i da se u svom ponašanju i postupku ravnaju prema obćim crkvenim propisima, odredbama mjestnog Ordinarija i hvalevriednim mjestnim običajima.

Can. 142. zabranjuje klericima da se *per se vel per alios* bave trgovanjem, bez obzira na to, u čiju bi to korist išlo.

5. Can. 139. § 1. zabranjuje svećenicima i sve ono, što je strano svećeničkom zvanju, ako i nije upravo nedostojno.

Prema Can. 139. ne smiju klerici vršiti liečničtvo, kirurgiju, javno bilježničtvo (osim u diecezanskoj kuriji). Ne smiju prihvatiti javnu službu, koja uključuje izvršivanje svjetovnjačke jurisdikcije ili uprave. Bez dozvole vlastitog Ordinarija ne smiju preuzeti službu, koja nosi sa sobom dužnost polaganja računa. Odvjetničku službu smiju vršiti samo *in tribunali Ecclesiastico*, a pred svjetovnim sudom samo kad se radi o vlastitoj stvari ili o stvari vlastite crkve. U kaznenoj parnici, koja može svršiti s težkom osobnom kaznom, ne smiju sudjelovati, a svjedočiti mogu u takvom slučaju samo ako je potrebno da svjedoče. Bez dozvole Sv. Stolice, odnosno vlastitog i mjestnog Ordinarija, ne smiju primiti službu senatora ili narodnog zastupnika.

6. Da svećenik može biti biran narodnim zastupnikom ili senatorom, treba prema Can. 139. § 4., dozvolu svoga Ordinarija i Ordinarija onoga mjesta, gdje se obavlja izbor. U krajevima, gdje je Sv. Stolica zabranila svećenicima aktivno ili pasivno izborno pravo, treba zatražiti dozvolu Sv. Stolice.

Ordinariji treba da budu suztezljivi u davanju dozvole svećenicima, koji hoće kandidirati u izborima. Kardinali, nadbiskupi, biskupi, rezidencijalni ili samo posvećeni, ako su po ustavu države *de iure* senatori i ako je to Sveta Stolica na neki način priznala, mogu vršiti tu službu, dokle udovoljavaju svojoj crkvenoj službi. U svakom drugom slučaju trebaju dozvolu Svete Stolice. (CCI 25. IV. 1922. ad can. 139, AAS 1929., 313.).

»Uztvrdi li tkogod, da Papa tjera politiku, *nolite credere!* Papa ne tjera politike *(Il Papa non fà politica)*: razumijmo to dobro! Jedina politika, kojom se on bavi — ako je to politika — je nastojanje oko spasenja duša i slave Božje. Ali to nije politika, nego čista religija, čisto nastojanje oko slave Božje. Sigurno, ako bi kada spasenje duša i slava Božja, s koje mu drago strane, pod kojom mu drago izlikom, pa i političkom, došli u pogibao, tada Papa ne krzma i nastoji da obrani ugrožene duše i slavu Božju...« (Pio XI. Maltežanima 19. VIII. 1929. E 1929., 390.).

Ako je dakle pod izvjestnim uvjetima i dozvoljeno da svećenik aktivno sudjeluje u političkom životu, Sv. Stolica ne prestaje upozoravati svećenstvo širom svieta, da svećenici imaju ostati izvan i iznad političkih stranaka. Sve je te upute i direktive u jedno sažeo Pijo XI. u svom govoru svećenicima apostolstva molitve 18. IX. 1924. Na temelju ovoga govora Pija XI., poslao je kardinal Gasparri biskupima (u Italiji) 3. X. 1924. okružnicu, gdje veli: »Pozivljemo biskupe, da nad tim bdiju, da bez razlike svi svećenici svjetovnog i redovnog klera budu izvan i iznad svih političkih stranaka i da ne surađuju u stranačkim listovima... Ali to ne brani, da svećenik može slobodno, na veće dobro vjere i družtva, vršiti svoja građanska prava...« Prigodom sklapanja konkordata Sv. Stolica je obnovila zabranu, kojom su vezani svi crkovnjaci i redovnici u Italiji, da se ne smiju upisati ni djelovati ni u kojoj političkoj stranci. (Act. 43., al. 2. AAS 1929., 293.). Slična se odredba nalazi i u čl. 32. konkordata, što ga je Sv. Stolica 1933. sklopila s Njemačkim Reichom.

Instrukcija kardinala Merry de Vala, državnog tajnika Pija X., bosanskim i hercegovačkim biskupima od 15. VIII. 1912., br. 51.029., upozoruje svećenike, da ne smiju u javnim skupštinama ni braniti ni napadati političkih stranaka, koje su uostalom častne i zato dozvoljene s vjerskog gledišta. Isto tako ne smije svećenik u svom svojstvu kao svećenik nikada i nigdje nastupati protiv koje političke stranke ili za koju političku stranku, kad se radi samo o politici. Nastupe li posebne prilike, ne smije svećenik ništa učiniti bez sporazuma s mjestnim Ordinarijem. Svećenici su pastiri s v i h d u š a.

Suglasno s ovim uputama Sv. Stolice upozorili su svi hrvatski biskupi okružnicom od 12. X. 1928. br. 233 Pr., da se Crkva ne veže ni za koju stranku, niti koja stranka predstavlja Crkve. Katolički svećenici, a osobito dušobrižnici, ostat će u svom radu izvan i iznad svih političkih stranaka. Time se ne brani svećenicima da vrše svoja gradanska prava i dužnosti. Hrvatski biskupi posebice zabranjuju javne medusobne napadaje svećenika, do kojih često vodi politička borba. Svećenici će, jednom rieči, izbjegavati sve, što bi dalo povoda, da se Crkvu ili kler istovjetuje s kojom mu drago političkom strankom, kao da bi Crkva u političkim stvarima zastupala stanovište jedne stranke i bila protiv drugih stranaka.

7. Svećenik se na oporavku u l j e č i l i š t i m a i uobće na putu ima držati poslanice katoličkih biskupa od 16. X. 1926. br. 212/Pr.,[71] koja je gotovo doslovce suglasna s okružnicom biskupa krčkog dra Srebrnića od 14. VII. 1926. br. 838.

Umjerenost.

»Katolički svećenik treba da se odlikuje odricanjem zemaljskih dobara. Gledamo, kako ljudi za novac sve prodaju, sve kupuju, a svećenici imaju..., oslobodeni prevelike skrbi za same sebe, sveto prezirati nedostojnu pohotu za dobitkom, tražiti ne novac, nego korist duša, željeti i težiti za slavom Božjom, a ne svojom. Ne smiju biti najamnici, koji zato rade, da za svoj posao prime plaću; ne kao oni, koji, premda se bave povjerenom si službom, ipak čeznu i za svojom posebničkom koristi i naprežu se da dođu do višeg položaja... Ako svećenicima i nije zabranjeno primati ono, što im je potrebno za uzdržavanje ... ipak pravim i iskrenim odricanjem vanjskih dobara svećenik osvaja svačije srdce...« Ovim riečima upućuje Pijo XI. u svojoj enciklici o katoličkom svećeničtvu od 20. XII. 1935. svećenike, od kolike je važnosti za njihov život i rad umjerenost u brizi za zemaljska dobra. Ova se umjerenost odnosi na jelo, pilo, odmor i na sticanje novca.

1. Crkveni zakon posta i nemrsa veže svećenike kao i ostale vjernike. Da svećenik uzdrži svoj život i zdravlje, treba paziti na j e l o i to gledom na kakvoću, količinu i način, kako jede, da ni u čem ne bude ni previše ni premalo, jer i jedno i drugo škodi i tjelesnom i duševnom zdravlju.

Treba se naviknuti na običnu, zdravu, krepku i dostatnu hranu, bez previše mesa i mastnih sastavina i bez oštrih začina. To zahtieva možda svladavanja, ali tako hrana izpunja svoju zadaću, da jača tjelesne i duševne sile.

Mnogim je tjelesnim i duševnim nevoljama kriva loša prehrana osobito, kad je skopčana s mnogim sjedenjem i malo gibanja. U početku se pokaže neka težina u želudcu, glavobolja i zlovolja, a kasnije, ako se p r i r o d n i m načinom ne makne uzrok ovoga zla, pomalo se truje čitav organizam i nastaju bolesti raznih organa.

Ne odredi li liečnik drugačije, treba biti umjeren kod ovih jela: maslac, slanina, vrhnje (kajmak), krumpir; vrlo umjereno treba uzimati: pivo, vino, konjak, rakiju, likere; isto tako šećer i sladkiše, te sir. Više se može uživati crnoga kruha, voća, graha (olupljeno) i graška, zelja, zelene salate i salate od rajčica, luka, mršavog mesa. Izvrstno su piće »stepki«. Različite mirodije, osim umjereno soli, samo škode organizmu. Jesti se ne smije naglo i dobro valja gristi.[72]

2. Isto je tako potrebna umjerenost u p i l u.

»Nolite inebriari vino, in quo est luxuria«.[73] »Modico vino utere...«[74] Vino piti nije, samo po sebi, nikakav grieh. I sam ga je Spasitelj pio. Vino i uobće alkoholna pića u maloj količini razveseljuju ljudsko srdce, no neumjereno uživana, bacaju čovjeka u velike pogibli tiela i duše. Mnoge su bolesti nutarnjih organa i živčanog sustava posljedice alkoholizma. *Vinum et mulieres apostatare faciunt etiam sapientes.* Svaki je svećenik, kao i svaki drugi vjernik, dužan obdržavati u m j e r e n o s t. Ne odredi li liečnik protivno, sigurno je, da će to bolje činiti, što manje pije alkoholnih pića. Podpunu abstinenciju trebat će obdržavati možda iz zdravstvenih razloga, iz razboritosti i opreza, ako brzo i lako priede granicu, te možda u slučaju, ako djeluje u kraju, gdje se ljudi mnogo opijaju, pa treba da im dade dobar primjer podpunom abstinencijom, jer obični ljudi možda ne znadu razlikovati između umjerenosti i abstinencije kod svećenika, pa će svećenikova abstinencija biti put do umjerenosti vjernika. No pretjerano bi bilo tražiti od svakoga svećenika, možda čak i pod grieh, da se podpuno uzdržava od vina.

3. U svom težkom i napornom poslu treba svećenik i umjerenog o d m o r a.

Svećenik ne će svoj odmor i zabavu tražiti u gostioni ili u ženskom družtvu. Proći će vrtom, poljem ili selom i ljubezno će se porazgovoriti sa svojim župljanima. Koji put će posjetiti i svoje susjede-svećenike. Can. 138. i 140. zabranjuju svećenicima izvjestne zabave, koje nisu dostojne svećenikova staleža. Smisao za prirodu i sustavni uzgoj čitavog tjelesnog sustava u smjeru otvrdnuća i elastičnosti putem izvjestnih gimnastičkih vježbi[75] dat će svećeniku veću odpornu snagu i više tjelesne i duševne svježine, nego dugo sjedenje do kasno u noć u zadimljenim prostorijama, uz karte i vino. Igrati na karte, odmora radi i ne za velike novce, umjereno, nije zabranjeno.

Ali »zabranjene su hazardne igre iz navade. Duhovniku su zabranjene i druge igre, ako na njih troši mnogo vremena, te tako odnemari koju od brojnih svojih dužnosti«.[76] Kod nabave i upotrebe

krugovalnika ne smiju se s vida pustiti dušobrižna i asketska gledišta. Nije podesno sazivati velika, osobito miešana družtva, koja će do u kasnu noć slušati krugoval u svećenikovu stanu. I kod izbora programa, odnosno kod slušanja treba biti na oprezu, jer nisu uviek svi programi udešeni s katoličkog, a pogotovu ne sa svećeničkog gledišta.

Kod krstitkâ, kao i kod gostbe prigodom vjenčanja i sličnih prigoda svećenik će obično najbolje učiniti, ako im ne prisustvuje, osim ako su zbilja čedne i umjerene, a i onda ne će ostati dugo.

Dieleći trokraljski blagoslov najbolje će biti. ako svećenik nigdje ništa ne jede i ne pije, osim redovitih obroka. Dobro će učiniti, ne dade li se često pozivati u posebničke kuće, a osobito u gostionice, na objed, večeru ili gostbe, osim u pojedinim slučajevima, kada to traže viši razlozi. *Facile contemnitur clericus, qui saepe vocatus ad prandium, ire non recusat.* Nisu najbolji prijatelji klera i Crkve oni, koji se takvima grade kod čaše vina.

»Kad po Božjoj volji koji mladomisnik čita prvu svetu misu u župi: neka duhovnom pastiru bude na ponos, što je taj blagoslov Božji zapao njegovu župu. Neka uvjeri o tom i svoje vjernike. Ako mladomisniku nije lako, da nosi troškove oko te svečanosti, neka se župnik pobrine, da milodarima i svojim doprinosom pomogući tu slavu svojim župljanima. Ali ta slava mora biti crkvena svečanost, a ne razkošna svjetovna čast ili gostba. Zato i ne treba velikih troškova. Nikako ne smije biti neurednosti i neumjerenosti, koja bi pomutila duhovnu radost u mladomisnika, svojte i župljana. Župnik neka unapried pouči rodake i vjernike, kako Crkva želi, da se ta župska slava izvrši što mnogobrojnijim blagovanjem Presvetoga Tiela Gospodinova, a ne obilatim gostovanjem«.[77] Prigodom primicija želi biskupski Ordinarijat u Münsteru 25. XI. 1926., da se crkvena svečanost udesi što ljepše i uzvišenije. Razumljivo je, da će se tom prigodom skupiti oko čedne gostbe bliži rodaci i uzki prijatelji mladomisnikovi. No svjetske priredbe smetaju pravom značaju ove svečanosti, pa se zabranjuju na pr. bakljade, »Ständchen«, vatromet, konjaničke i biciklističke povorke i slično.[78]

4. Skromni osobni život ne prieči kršćanskog i bratskog g o s t o p r i m s t v a i d a r e ž l j i v o s t i, koja čini zlatnu sredinu između razsipnosti i škrtosti.

Gostoprimstvo ubraja već sv. Pavao među svećeničke kreposti.[79] Ono se očituje u posebnim zgodama i naprama svjetovnjacima, a osobito prama svećenicima i siromasima. Svećenik će biti o t a c s i r o m a k a u svojoj župi. Pa ako im ne može dati novca, obično će im moći dati nešto, da utaže glad i da se časkom odmore. A najviše daje, tko ljubezno daje. Neka ova stara značajka naših župnih dvorova ostane i nadalje, osobito, kad dođe svećenik ili klerik, kao i prigodom svećeničkih sastanaka.

5. N a d a r b e n i c i su u savjesti dužni pod težki grieh, da suvišne nadarbinske prihode upotrebe za siromahe ili u pobožne svrhe.[80]

Nadarbinski se dakle prihodi ne smiju upotrebljavati za vlastitu upotrebu bez ikakva ograničenja, nego samo u toliko, u koliko su potrebni za dostojno uzdržavanje nadarbenikovo. S drugim osobnim dohodcima ili osobnom imovinom može, dakako, nadarbenik po volji razpolagati. Čitav preostatak

nadarbinskih prihoda dužan je nadarbenik dati u p o b o ž n e svrhe, kao na pr. za siromahe, za sjemenište, za bolnice i ine katoličke ustanove. Obdari li kod toga i drugu koju obću ustanovu, bit će to, prema prilikama, hvale vriedno. Obogaćivati vlastite rođake ne znači davati u pobožne svrhe. No ako su oni siromašni, pomoći će nadarbenik u prvom redu njima u njihovoj biedi, bilo novčanom pripomoći, bilo školujući vriedne i nadarene rodake. S v e o v o v r i e d i n e s a m o z a ž i v o t a, n e g o i z a o p o r u č n u o s t a v š t i n u.

6. Gotovo sve novije diecezanske uredbe propisuju, da s v i svećenici imadu za vremena načiniti o p o r u k u. Prigodom kanoničke vizite imadu dekani i arhidakoni dužnost da izvide, je li tomu propisu udovoljeno,[81] a napose imade dekan ili drugi koji svećenik, osobito izpovjednik, bolestnog svećenika podsjetiti na to i poraditi, da oporuku odmah učini, ako toj dužnosti možda još nije udovoljio.

Svaki svećenik valja da oporučno odredi častnu osobu, koja će iz njegove ostavštine, odmah po njegovoj smrti, izlučiti sveto posude, crkveno ruho, knjige, spise i sve ono, što pripada crkvi i predati vlastniku.

U pojedinim su biskupijama svi svećenici obvezani svoju oporuku poslati Ordinariatu na pohranu.[83] Sve crkvene stvari, koje je kao nadarbenik nabavio, imadu pripasti crkvi, kod koje je služio.[84] Zato mora to spomenuti u oporuci,[85] a dekanova je dužnost, da ih odmah kod smrti izluči iz ostale imovine i kao takve prijavi nadležnoj građanskoj oblasti. Stvari, koje imadu crkveni ili liturgijski značaj, a bile su njegovo osobno vlastničtvo, neka ne ostavlja osobama, koje bi ih mogle profanirati, pa ni uobće svjetovnjacima, uobće govoreći. Glede ostale će imovine razpoložiti prema crkvenom duhu, sjetivši se pokoja svoje duše misom zakladnicom, potreba svoje beneficijske crkve, siromaka svoje župe i inih svojih obveza. Dostojno je, da svećenik ne umre u dugovima. Ako je diecezanskim propisima obvezan, gledom na knjige, sjemenište, deficientski fond, neka svakako u prvom redu misli na te obveze. Isto neka uvrsti u oporuku klauzulu, da se iz njegove ostavštine imadu prije svega dati odmah čitati one misne intencije, koje su zabilježene u knjizi intencija, da ih je primio, a nije uz njih označen dan, kad ih je izvršio. Nikad ne će svećenik ostaviti baštinikom, pogotovo ne univerzalnim, osobâ, radi kojih bi po smrti izazvao sablazan vjernika.[86]

U zagrebačkoj su nadbiskupiji svi svećenici obvezani pod težki grieh, da barem 10% čitave svoje imovine ostave sjemeništu i svećeničkoj mirovinskoj zakladi. Knjige imade kanonik ostaviti metropolitanskoj, a župnik župnoj knjižnici.[87] U senjskoj i modruškoj biskupiji ima svaki svećenik za života dati po 100.— kuna za sjemeništni i deficientski fond, a ako to nije učinio za života, ima te svote oporučno ostaviti, inače će crkvena vlast preko državnog odvjetničtva tražiti 10% od čiste njegove ostavine za ove zaklade.[88]

Razborita revnost.

Spasitelja je u svemu njegovu djelovanju vodila r e v n o s t za kraljevstvo Božje.[89] Ova je ljubav Kristova oduševljavala sv. Pavla[90] i sve velike dušobrižnike u radu za spas duša i slavu Božju. Bez ovog nutarnjeg motiva, koji upravlja svim vanjskim radom, ne će dušobrižnikova djelatnost biti trajno uspješna.

Revan će svećenik nastojati da bude »omnia omnibus«,[91] da obuhvati sve sebi povjerene duše bez razlike staleža i dobi i da se brine za sve, a više za one, koji više trebaju njegove pomoći; za biedne, siromašne i grješne, a da se kod toga kloni svakog sjetilnog nagnuća, koje bi se moglo pojaviti. Ženskih ne će odbijati, ali će redovno veću pažnju posvetiti mužkarcima, jer više trebaju njegove pomoći. Njegova će revnost biti strpljiva, uztrajna i blaga prema svima, sposobna da uči, spremna da podnosi zlo i da s krotkošću poučava one, koji se protive.[92] Bude li dušobrižnikov rad u dubini duše doista usmjeren prama Božjim, a ne vlastitim interesima, ne će biti težko da i u najtežim prilikama i slučajevima postupa: *fortiter in re, suaviter in modo.* Ne će se dati smesti neuspjesima, uobće ne će očekivati uspjeha od svoga rada, nego od milosti Božje. Tako će svećenik uztrajati u revnosti.

Razborita revnost zahtieva, da svećenik najprije kod svakog čina upozna prilike, kraj i osobe, da izbjegava laskavce, da ne bude tvrdoglav, da ne gleda na životne pojave jednostrano, da ne kopira sliepo reforme i običaja, što ih drugi uvode ili što ih je drugdje upoznao, da razlikuje potrebno od koristnoga, a oboje od svoga osobnoga, možda jednostranoga shvaćanja, da provodi najprije ono, što odredjuje Crkva i Ordinarij, i to spremno, spretno i finim taktom. Pa ne može li odmah sve postići, neka ide postepeno. Razborit se dušobrižnik ne će prenagliti, nego će zrelo promisliti, što mu je činiti i u svemu će postupati po savjetu sv. Pavla: *In omni patientia et doctrina.*[93]

Razborita će se revnost držati upute Leona XIII.: »Neka se svećenici u vršenju svojih dužnosti ponašaju vrlo oprezno i razborito uzevši sebi za uzor svetce. Siromašni i ponizni Franjo, otac biednika Vinko Paulski i mnogi drugi, koji živu u sjećanju Crkve, znali su tako udesiti svoje brige za narod, da se nisu dali odviše zaposliti, te nisu zaboravili na same sebe, već su jednako živo radili na tome, da svim krepostima, koje vode do savršenstva, urese svoju dušu.[94]

Nije iskrena revnost, koja teži za popularnošću: *videant opera vestra bona et glorificent Patrem vestrum qui in coelis est!* Popularnost ne smije biti cilj, nego tek posljedica revnog svećenikova djelovanja, koja se očituje osobito kod sprovoda revnoga dušobrižnika... Nije iskrena revnost, koja nastoji sebi pridržati službe ili zadobiti sklonost osoba, ako je s time vezano vanjsko priznanje ili izticanje uspješnog rada. Takva *zelotypia* sprječava medjusobno povjerenje i prave uspjehe dušobrižničkog rada. Nije iskrena revnost za reformom crkvenog i vjerskog života, koja se ne pokorava crkvenoj vlasti, pa možda, ako i pod raznim izlikama, ustaje i protiv izričite volje crkvenih poglavara: »Ovi »revni reformatori« govore, da uzdižu barjak Kristov. Ali njihov barjak nije barjak Kristov, jer na njemu nema nauke Božanskog Spasitelja, koja i ovdje ima svoju primjenu: »Tko vas sluša, mene sluša, a tko vas prezire, mene prezire«, jer ne poznaju poniznosti, pokornosti i djetinje odanosti prama crkvenim poglavarima«.[95] Nije iskrena revnost, koja iztiče neku »novu družtvovnu zadaću klera«, a zanemaruje u svom radu crkveni autoritet, svećeničke dužnosti i dostojanstvo.

Oni, koji revnuju u smjeru crkvene reforme, svejedno, da li hoće reformirati život klera, vjernika, ili Crkve uobće, ne smiju smetnuti s uma dva osnovna zahtjeva svake crkvene reforme. Prvi je, da najprije reformiraju sebe. Bez toga ne će ni najbolje ideje imati trajnoga uspjeha, jer se — s pravom — može sumnjati u izpravnost nakane. A drugi je zahtjev, da je reforma zamišljena i da se provodi u suglasju s nadležnom crkvenom vlasti, osobito Svetom Stolicom i mjestnim biskupom. Bez toga će svaka »reforma« više škoditi nego koristiti.[96]

SVEĆENIKOVA IZOBRAZBA.

Izpiti i konferencije

Svećenik treba da se bavi osobito onim pitanjima, koja su mu potrebna za suvremenu pastorizaciju u izpoviedi i izvan nje, odnosno za vršenje njegove duhovne službe.

1. Skupna poslanica hrvatskih Ordinarija 23. VIII. 1923. osobito naglasuje Can. 129., koji upozoruje svećenike, da ne zanemaruju bogoslovskih nauka, nego da se i dalje usavršuju poglavito u moralci, pastoralci, ascetici i mistici.

Osim ovih praktičnih bogoslovskih disciplina potreban je studij i katehetike, metodike i crkvenog govorništva, te uobće cielog bogoslovlja i pomoćnih znanosti. Bez neprestanog i sustavnog ovakvog studija svećenik će se zapustiti, slabo će propoviedati, katehizirati i izpoviedati.

2. Godišnje izpite treba da svećenici prema Can. 130., polažu kroz tri godine iza redjenja iz onih bogoslovnih disciplina, koje Ordinarij unapred odredi. Kod podjeljivanja služba i beneficija imadu *ceteris paribus* prednost oni, koji su s boljim uspjehom položili ove izpite.

Prema Can. 459. § 3., treba Ordinarij svećenika, koji se natječe za župu, podvrgnuti župničkom izpitu, osim ako se radi o svećeniku, koji se iztiče svojim bogoslovnim znanjem.

Za izpovjednike predvidja Can. 887. poseban izpit prije nego im Ordinarij podieli jurisdikciju, a i nakon već podieljene jurisdikcije prema uvidjavnosti Ordinarija.

Točnije upute o ovim izpitima dali su mjestni ordinariji u sinodalnim konstitucijama, ili inače.[97] U pojedinim su biskupijama propisani još i posebni izpit iz izvjestnih predmeta. Tako mora svaki klerik krčke biskupije položiti izpit iz staroslovenskog jezika.[98]

4

Za redovnike određuje Can. 590., da nakon svršenih bogoslovnih nauka svake godine barem kroz 5 godina pred za to određenim redovnicima polažu izpite iz područja bogoslovije, osim ako sami predaju bogosloviju, crkveno pravo ili skolastičku filosofiju.

3. O pastoralnim konferencijama ili koronama određuje Can. 131. za svjetovni kler, da se u biskupskom gradu i u svakom dekanatu nekoliko puta svake godine imadu održati konferencije *de re morali et liturgica* i o ostalim pitanjima, kako to odredi Ordinarij. Ovim sastancima treba da prisustvuju svi svjetovni i redovni svećenici, kojima je povjerena skrb za duše, a osim toga i svi redovnici, kojima je Ordinarij dao vlast da mogu izpoviedati. Ne mogu li se održati ovi sastanci, treba propisane teme obraditi pismeno prema odredbama, što ih propisuje Ordinarij.

Za redovnike određuje Can. 591., da se *in saltem formata domo* barem jednom u mjesecu imade održavati *solutio casus moralis et liturgici,* a ovomu se, prema odredbi poglavara, može dodati i razprava o dogmatičkim ili sličnim pitanjima. Ovim sastancima imadu u pravilu prisustvovati svi profesi, koji uče teologiju, ili su dovršili taj studij, a borave u kući.

Potanje upute o održavanju »korona« izdaju biskupske sinode ili Ordinarijati.[99] Preporuča se, da se zadane radnje savjestno izrade i ne samo pročitaju, nego da se o njima povede i razprava. Često će biti koristno, a i potrebno, razpraviti i pojedina dušobrižnička pitanja, te o tom na podesan način obaviestiti Ordinarijat.[100]

Svećenikova lektira.

Bez redovitog čitanja ozbiljnih i znanstvenih, osobito bogoslovskih djela, lako će svećenik mnogo toga, što je učio u sjemeništu, zaboraviti, ne će napredovati s občim napredkom bogoslovske nauke, zaostat će, a i pojedine će slučajeve *in confessionali,* i inače, krivo rješavati. Dobar izbor lektire mnogo će mu pomoći kod propoviedi i katehizacije, u čitavom pastirskom djelovanju, a bit će i njemu samomu, osobito u danima samoće, od velike koristi.

Svećenik je, poput ostalih vjernika, dužan točno obdržavati crkvene propise o zabranjenim knjigama, kako ih sadržaje Can. 1395.—1405., te ine odredbe sv. Stolice i nadležnog Ordinarija. Tko mora, studija radi, ili uobće poradi važna razloga, čitati zabranjene knjige, može od Ordinarija[101] ili od sv. Stolice dobiti dozvolu, ali je *sub gravi* dužan ove knjige tako čuvati, da ne dođu u nepozvane ruke.[102]

Ne bude li svećenik gubio dragocjeno vrieme neprestanim neumjerenim čitanjem novina i romana, dospjet će da se zanima za savremeno stanje bogoslovske znanosti, za razvitak socialnog pitanja, domaće poviesti, osobito crkvene, književnosti i umjetnosti, za najvažnije nova izdanja bogoslovskih djela i za najbolje bogoslovske časopise.[103]

Po mogućnosti treba sustavno proučavati veće znanstvene knjige. Uza to treba pratiti barem naše domaće bogoslovske i slične stručne časopise. Pojedine zanimljive slučajeve, koji su za javnost, neka i sam dušobrižnik objelodani. Osobito će dobro biti, ako se u kojem stručnom pitanju specializira, na pr.: narodni običaji pojedinog kraja tiekom crkvene godine, poviest vlastite župe, crkvene starine na području njegove župe ili dekanata i slična pitanja.

Biskupske su konferencije i mnogi Ordinariji u novije doba preporučili mnoga izdanja. Osobito su preporučena i svake preporuke vriedna izdanja »Hrvatske Bogoslovne Akademije«, »Hrvatskog katehetskog družtva« i slična izdanja. Od časopisa dolaze u prvom redu u obzir: »Bogoslovska Smotra« (Zagreb), »Croatia Sacra« (Zagreb), »Život« (Zagreb), »Vrhbosna« (Sarajevo), »Kršćanska Škola«, »Sv. Cecilija«, te diecezanska i redovnička glasila i dr. Svećenik će dobro učiniti, ako prati ne samo svoju stručnu literaturu, nego ako se zanima i za pokrete i ideje, u katoličkom laikatu, te ako prati i njihove revije i glasila.

»Diaria et ephemerides, quae catholico spiritu destitutae sunt, Sacerdotes publice ne legant, sed neque privatim, nisi iusta de causa et scandalo remoto. Iis consotiatione vel scriptis aut alio quovis modo ne cooperentur«.[104]

Župne knjižnice.

Župne knjižice treba da se drže u posebnom zatvorenom ormaru, uz točan popis svih knjiga. Svaku novu knjigu treba unieti u popis. O knjigama, posuđenim iz knjižnice, treba voditi posebnu bilježnicu, u koju valja zabilježiti: kada i komu je knjiga posuđena i kada je vraćena. Duplikati se mogu dati drugim župnim knjižnicama uz odštetu, a siromašnijima i bez nje, kad one takve knjige nemaju. Prigodom kanonske vizitacije trebalo bi nadzirati i župnu knjižnicu. Kad je Ordinariat dozvolio ili čak i naložio, da se koja knjiga ili časopis nabavi za župnu knjižnicu iz crkvene blagajne, neka se to izvrši. Ako je naloženo, a crkvena blagajna ne može radi svoga siromaštva da izdanje nabavi, tada to treba izriekom obrazložiti duhovnom stolu.[105]

Knjige se pokojnih svećenika prečesto prodaju u bezcienu, ili se izgube. Stoga određuje zagrebački sinod[106]: Knjige pokojnih kanonika nadbiskupije pripadaju metropolitanskoj knjižnici, a knjige pokojnih župnika nadbiskupije župnoj knjižnici. U tu svrhu imadu spomenuti ovakvo određenje uvrstiti u svoju oporuku. Isto preporuča župnicima i senjska dekanska konferencija s time, da sastave popis, da se znade, koje knjige pripadaju knjižnici.[107] To je savjetovao svome svećenstvu već i biskup Mahnić, koji upozoruje i na to, da se u svećeničkim knjižnicama nalaze i knjige, koje su zabranjene, ili ih svjetovnjaci, uobće uzevši, jedva mogu čitati bez sablazni.[108]

No sve to još nije dovoljno da osigura onu podpunost župnih knjižnica, koja je potrebna, osobito svećenicima na selu, jer ovi nemaju pri ruci drugih većih knjižnica, niti mogu tako lako posuđivati knjige od drugih svećenika. Čini se stoga potrebnim, da se župne knjižnice dovedu do one visine, na kojoj treba da budu, misliti na neku pomoć kolektivnog dogovora.

Svaka bi župna knjižnica trebala razpolagati sa svim onim sustavnim znanstvenim izdanjima i periodičnim časopisima, koja su dušobrižniku potrebna u vršenju njegove službe. Razne sinodalne odredbe nalažu, da knjige pokojnih župnika pripadaju župnim knjižnicama. To je vrlo dobra uredba, koja pokazuje put kolektivne međusobne pomoći i za života.

Pod kraj se života svećenik, kako je i prirodno, obično malo brine za nabavu novih knjiga, a i one knjige. što ih ima, često se raznesu kojekuda. Ne bi li se možda moglo pokušati tako, da svećenici zajedničkim dogovorom preuzmu na sebe predplatu za stručnu periodičnu štampu? Župnik bi predplatio neke časopise, kapelan opet druge, a svi bi ostali kao svojina župne knjižnice, te bi se o njezinom trošku i vezali. Tako bi u svakoj župi svećenik našao sve glavne stručne časopise. Ostale bi knjige također nabavljala župna knjižnica o svom trošku, a mnogi bi mogao i za života podariti koju knjigu župnoj knjižnici. Ovo se, dakako, može uspješno provesti samo na temelju jedinstvenog postupka u svim župama jedne biskupije. Ali na taj način postaje župna knjižnica doista upotrebiva za praksu, jer se neprestano razvija primajući u sebe uviek savremena nova izdanja, a ne da bude samo spremište starih i zaprašenih svezaka, koje nikad nitko ne čita.

Za uređenje knjižnice važno je, da se u župnu knjižnicu u jednu ruku ne uvrštavaju sasvim bezvriedne stvari, a u drugu opet ruku, da se ne bace i unište vriedne stare knjige, koje možda i nisu danas više za praktičnu porabu, te nemaju praktične vriednosti za župnu knjižnicu, ali imadu svoju trajnu znanstvenu, povjestnu ili kulturnu vriednost.

Neka se dakle stari misali, obrednici, liturgijske knjige i uobće starija djela ne bace naprosto u oganj, nego neka se svećenik obrati na pr. na metropolitansku knjižnicu, označivši točno naslov i pisca knjige, kao i mjesto i godinu tiska. Ako je knjiga od trajne ili od povjestne vriednosti, neka je onda daruje metropolitanskoj knjižnici, koja ima da sabere i ona djela. što nemaju danas više praktične vriednosti, ali su povjestni spomenici naše prošlosti i kulture.

Dobro je, ako su knjige, gdje je to moguće, podieljene po strukama, na pr. ako se za svaku struku uzme po jedna ladica u ormaru. Za popis se knjiga preporuča sustav cedulja, koji je praktičniji od obične bilježnice, jer se tako može svaka nova knjiga metnuti točno na svoje mjesto prema alfabetskom redu pisca.

Prigodom kanonske vizite treba da dekani nadziru i župnu knjižnicu i da izvieste, je li sve u redu.[109]

Bilo bi od velike koristi, kad bi župnici, odnosno duhovnici bolnicâ, nastojali, da svaka bolnica imade dobro uređenu knjižnicu.

Svećenička udruženja.

Od velike su koristi svećenički sastanci i savjetovanja, kako ih od davnine uređuje i propisuje Crkva u obliku diecezanskih sinoda, dekanskih konferencija i »korona«. Ovi sastanci daju kleru priliku da se posavjetuje o svim potrebama duhovne pastve i svoga staleža, te da zgodnim načinom podastre svoje

želje Ordinariju. Treba dakle osobito nastojati oko redovitog i savjestnog obdržavanja ovih sastanaka.

Prilike traže međutim, da se kler uz to sastaje i sporazumljuje i na drugi način, uviek, dakako, prilagodivši se podpuno i u svemu hierarhijskom ustavu Crkve. I sam Pijo X. preporuča »adstrictiorem quamdam sacerdotum, ut fratres addecet, inter se coniunctionem, quam episcopalis auctoritas firmet ac moderetur«.[110]

1. I svećenike, kao i sve ostale vjernike, veže Can. 684.: »caveant ab assotiationibus secretis, damnatis, seditiosis, suspectis, aut quae studeant sese a legitima Ecclesiae vigilantia subducere«. Pijo X. zabranjuje svećenicima da budu članovi kojeg mu drago družtva, koje ne ovisi od Ordinarija.[111]

2. Kardinal Merry del Val određuje u ime Pija X. 28. VII. 1904., da nijedan svećenik ni klerik ne smije bez dozvole vlastitog i mjestnog biskupa, učestvovati u kongresima katolika.[112] A u svojoj enciklici od 25. VIII. 1910. osuđuje Pijo X., što je u Sillonu »umanjena svećenička čast, te je svećenik tamo sasvim neprirodnom zamjenom uloga postao učenikom i nije ništa više, nego jedan »drug« svojih mladih prijatelja-svjetovnjaka«. U ovom postupku vidi Pijo X. »tajni uzrok disciplinskih prekršaja sa strane Sillona, njegova vodstva i njihovih drugova, pa bili oni i klerici i svećenici, kod kojih biskupi više ne nalaze ono počitanje, poslušnost i spremnost, da se dadu poučiti, koju su dužni izkazivati biskupima«. Zato Pijo X. preporuča doduše, da svećenici i klerici podupiru katolička svjetovnjačka udruženja, »ali se ne će u njih upisivati kao članovi, jer je prikladno, da svećenička vojska ostaje iznad svjetovnjačkih udruženja, pa i onih, koja su najkoristnija i puna najboljega duha«.[113] Svećenik je u svjetovnjačkim katoličkim udruženjima duhovnik, zastupnik mjestnog Ordinarija, a ne obični član, »drug« ili »brat«.

Govorimo dakle samo o svećeničkim udruženjima, kojima su članovi samo svećenici.

3. Pijo X. u svojoj ekshortaciji katoličkom kleru poziva svećenike, da se što tjesnije združe u zajednicu sa svrhom, da se međusobno pomažu, da čuvaju poštenje imena i staleža protiv neprijateljskih navala i slično. No još je mnogo važnije, da se svećenstvo udruži u družtva sa svrhom da promiče svetu znanost, te da se složnim silama i težnjama održi u svetim zvaničnim odlukama i promicanju duhovnih dobara.[114]

Pijo X. preporuča napose udruženje »Unio Apostolica«, po uzoru koje su sastavljena pravila »Svećeničke Zajednice«. Ova se počela bila liepo širiti i biskupska konferencija 1921. izrazila je želju, da se sav kler u svakoj biskupiji u njoj udruži.[115] Kasnije se osobito proširila svećenička Marijina kongregacija u Zagrebu i Splitu s neke vrste okružjima po biskupiji. Biskupi ilirske provincije preporučuju svećenstvu bratovštinu »Svećenika klanjalaca«,[116] a zagrebački sinod 1925. želi, da svaki svećenik bude član ove bratovštine, ili barem družtva »Assotiatio Perseve-

rantiae Sacerdotalis«.[117] Na biskupskoj je konferenciji 1923. potaknuto i pitanje »Unio cleri missionaria«, koja je već uvedena u mnoge biskupije.[118] Biskupska konferencija 1921. izrekla je želju, da se u svim biskupijama osnuje družtvo sa sličnom svrhom, kao što je ima »Uzajamnost« i da svećenstvo na taj način imade osim pobude i pomoći za pravi svećenički rad također i pripomoć kod nabave vremenitih potrebština.[119]

Na skupštini »Uzajamnosti« 24. I. 1935. osnovana je »Zadruga uzajamnosti« za svećenstvo nadbiskupije zagrebačke. Glavni ciljevi ove zadruge jesu: osiguranje svećenstva za slučaj bolesti, nesreće, smrti, kao i osiguranje svećeničkih mirovina. Jedan dio ovih zadaća preuzeo je Bolno-obskrbni fond svećenika zagrebačke nadbiskupije.

4. Sastanci svećenika, izvan diecezanskih sinoda, izvan službenih pastoralnih konferencija, i izvan pravilnih sastanaka po Ordinariju odobrenih svećeničkih družtava, smiju se prema odredbi Pia X., održavati samo uz pismenu dozvolu mjestnog Ordinarija. Svaki svećenik iz druge dieceze, koji bi bio prisutan takvom sastanku, mora imati pismenu preporuku svoga Ordinarija. Razpored ovih sastanaka treba odobriti biskup.[120]

DUŠOBRIŽNIKOVO DJELOVANJE.

ŽUPNA ZAJEDNICA

Kao što je Crkva propisala uvjete zakonitog vršenja dušobrižničke službe, tako je dala pravac i samoj dušobrižnoj djelatnosti. Po crkvenom je shvaćanju prva dušobrižna stanica župa,[1] a župnik je prema Can. 464. § 1. dužan vršiti duhovnu pastvu nad svim svojim župljanima, koji nisu zakonito izuzeti. U tom ga poslu pomažu njegovi duhovni pomoćnici.

Župnik je dužan stanovati u župnom stanu blizu župne crkve. Župnik je dužan moliti se za svoje župljane i za njih u propisane dane prikazati sv. misu.[2] Zatim treba da vrši sve, što propisuje Can. 467. § 1., 468. § 1., 469., t. j. treba da obavlja službu Božju, da dieli vjernicima sv. sakramente, da pozna svoje vjernike i da ih vodi, da očinskom ljubavlju pomaže siromašnima i biednima, da poučava mladež u vjeri, da se brine za bolestne i umiruće i za sve one, koji su njegovoj brizi povjereni.

Vršeći ovo dušobrižnik sudjeluje u neku ruku u trojakoj službi Spasiteljevoj: učiteljskoj, svećeničkoj i kraljevskoj. Dušobrižnik poučava sebi povjerene vjernike, osobito propovjeđu, katehizacijom i u izpoviedaonici. On ih posvećuje davajući im po sv. žrtvi, u sakramentima i sakramentalima milost posvetnu i djelatnu. On u izvjestnoj mjeri i upravlja svojom župom. No

ovo nisu tri zasebne djelatnosti duhovnog pastira, nego samo tri gledišta, s kojih možemo promatrati cjelokupno njegovo djelovanje.

Svećenikova se djelatnost kao duhovnog pastira može promatrati s gledišta, »kako sveto valja postupati s božanskim stvarima«, ali isto tako i s drugog gledišta, »kako treba božanske stvari i sredstva spasenja sa sve to većim plodom ljudima primjenjivati... i novim zlima pronalaziti u moći Isusa Krista uviek novi liek, te spasonosnu snagu vjere unositi u sve žile ljudskoga družtva«.[3] Prvo gledište promatra zapravo vanjski, od Crkve do u tančine propisani način služenja novozavjetne žrtve i dieljenja božanskih tajna. To je gledište liturgijsko. A drugo gledište promatra upravo izravno samu skrb za duše: regimen animarum. U praksi se doduše ova dva gledišta ne dadu uviek odieliti jedno od drugoga, ali se na toj osnovici dade vrlo liepo podieliti i proučiti čitava djelatnost duhovnog pastira.

Župnik (i njegovi duhovni pomoćnici) treba da, u smislu crkvenog zakonika, nastoji oko toga, kako će čitavu župu, i po mogućnosti sve pojedince, sve porodice i sve staleže u njoj privesti Gospodinu, da u svemu katolički misle i rade. Mnogo se u tom pravcu može postići u izpoviedaonici, ali ni izdaleka sve. To je izpravni smisao krilatice, da svećenik »mora izaći van iz sakristije«. To će reći: on se ne smije zadovoljiti samo s time, da vrši liturgijske funkcije savjestno i pobožno, nego treba da i izvan crkve i crkvenih funkcija, načinom od Crkve odobrenim, vodi duše k Bogu. Jer svaki svećenik, koji se od ljudi uzima, za ljude se postavlja na službu Bogu.[4] Čitava, dakle, djelatnost duhovnog pastira ima da bude uviek i u svemu »animarum causa«.[5]

Osim toga nastojat će razboriti dušobrižnik da svoju revnost obrati prama čitavoj župi kao cjelini, a ne da pastva ciele župe trpi radi njegove prevelike brige za pojedine staleže, pojedina družtva ili osobe. To svjetuje i obće načelo, da je obće dobro preče od pojedinačnoga. To otvoreno naglasuje i crkveno pravo, kad u Can. 716. određuje, da se bogoslužje, određeno za bratovštine i pobožna udruženja, može odvijati u posebnim crkvama neovisno od župnika, »dummodo ministerio paroeciali in paroeciali ecclesia non noceant«.

Ako će kome posvetiti više brige, tada će to po primjeru Spasiteljevu biti oni, kojima je doista potrebna njegova veća pažnja, a to su biedne, bolestne i zalutale njegove ovce.

Sv. misu *pro populo* prinosit će župnik za cielu župnu zajednicu, a osobito za one, koji su u većoj duhovnoj potrebi.

U župama, koje imadu duhovnog pomoćnika, podielit će župnik posao sa svojim kapelanom. Obično će kapelanu dodieliti određeni dio posla. Kapelan će svoj posao obavljati u sporazumu sa župnikom, imajući uviek u vidu dobrobit i napredak ciele župe. Vjeroučitelji se mogu smatrati duhovnim pomoćnicima, kojima je biskup odredio glavni dio njihova posla. I oni će, koliko je moguće, pomoći župniku u dušobrižničtvu ciele

župe. Od velike će koristi za duhovno vodstvo ciele župe biti, ako župnik i njegov duhovni pomoćnik pomno proučavaju i pobožno razmatraju život sv. Ivana Vianney, župnika u Arsu.

Prva je središnja točka katoličke župne zajednice župna crkva. U njoj se vjernici krste, izpoviedaju, primaju sv. pričest, prisustvuju sv. misi, primaju sv. potvrdu, slušaju rieč Božju, vjenčavaju i iz nje se odpraćuju na vječni počinak. Zato će župnik najvećim marom skrbiti za red i čistoću u crkvi, kako to razlažemo u posebnom poglavlju.

Druga je središnja točka župne zajednice župni ured i župni dvor uobće. Župni ured, t. j. kancelarija, bit će lako pristupačna, dosta prostrana, jednostavno, ali uredno uređena soba. I cieli će župni dvor biti uredan i čist, bez razkoši. Soba za duhovnog pomoćnika ne će po svom položaju i namještaju biti ona najslabija. Osim kancelarije bila bi u svakom župnom dvoru potrebna oveća prostorija za sastanke. Razumije se, da to može biti i katolički dom, koji je pod upravom župnikovom. Tu je knjižnica za vjernike, tu se sastaju vjernici po stiležima na svoje redovite sastanke i na izvanredne dogovore, tu crkveni pjevački zbor u prikladno vrieme drži svoje vježbe.

Treća je središnja točka svake župne zajednice župno groblje kao zajedničko počivalište preminulih župljana i njihovih svećenika, gdje svi zajedno očekuju život budućega vieka. Župno će groblje biti prikladno ograđeno i uredno, a župnik će se osobno brinuti, da budu uredni i svećenički grobovi. Tako će se jednom i za njegov grob brinuti njegovi nasljednici-župnici.

DUŽNOST REZIDENCIJE.

Ž u p n i k treba da prema Can. 465. stanuje u župnom stanu blizu svoje župne crkve. Ordinarij može iz opravdana razloga dozvoliti da i drugdje stanuje, ali župni stan ne smije biti tako udaljen od župne crkve, da bi time trpjele funkcije u župnoj crkvi. U pravilu smije župnik svake godine izbivati iz svoje župe kroz 2 mjeseca (uzastopce ili uz prekide). U ova se 2 mjeseca ne ubrajaju godišnje duhovne vježbe. Izbiva li župnik iz svoje župe preko jedne sedmice, treba imati pismenu dozvolu mjestnog Ordinarija, a uz to treba se pobrinuti za zamjenika, koga treba Ordinarij da odobri. Ako je župnik redovnik, ove dozvole treba da dobije i od svojih redovničkih poglavara. Mora li župnik iznenada otići, valja da što prije o tomu obaviesti mjestnog Ordinarija. Župnik treba da se pobrine za duhovne potrebe svojih vjernika i onda, kad izbiva i kraće vrieme od jedne sedmice.

D e k a n, ako nije župnik, treba prebivati na teritoriju dekanata ili u blizini, prema Ordinarijevoj odredbi.[1] On nadzire svećenike svoga dekanata, da li izpunjuju svoju dužnost gledom na rezidenciju.[2]

K a p e l a n ne smije bez znanja i privole župnikove izbivati iz župe. Kako crkveni zakonik ništa pobliže ne određuje o odsustvu kapelana, to su pojedinosti različito uređene u različitim biskupijama.

Kod nas je hvalevriedan običaj, da i kapelan uz župnika stanuje u župnom dvoru. Ode li kapelan kamo za više sati, javit će to župniku ili ukućanima, da ga uzmognu pozvati, kad bi bio potreban za kakav neočekivani posao.[3] Za kraći put, na pr. od jednog dana, pitat će dozvolu od župnika.[4] U krčkoj biskupiji treba dobiti pismenu dozvolu od Ordinarija za put, koji bi trajao preko tjedan dana.[5] U zagrebačkoj nadbiskupiji ima kapelan pravo na dopust od tri tjedna svake godine i može ga izkoristiti u sporazumu sa župnikom u jedanput ili u više puta.[6]

REVNOST I RED U CRKVI.

Uz dobar primjer pravog svećeničkog života prva je i najjača pomoć pastirskog djelovanja: revnost i red u crkvi.

1. Crkve i kapele ne smiju se graditi bez pismene dozvole biskupove, kako to propisuje Can. 1161., 1162., 1192.[1]

Bez dozvole mjestnog Ordinarija ne smije se graditi ni novi zvonik, ni nova kapela u crkvi, ni novi oltar.[2]

Za novogradnju i za popravke crkve, kapele, zvonika i žrtvenika treba Ordinarijatu poslati n a c r t e, da ih izpita i odobri.[3] Ordinarij će u smislu Can. 1164. § 1., ako je potrebno, zatražiti mišljenje stručnjaka, da se kod gradnje i popravka crkve održavaju oblici, prihvaćeni od kršćanske predaje i zakoni svete umjetnosti. Kod gradnje ili obnove crkve valja se držati i propisa svjetovne vlasti. I za nove javne križeve na razkršćima treba unapred osigurati sredstva za uzdržavanje.

Tu će dušobrižnom svećenstvu dobro doći članci dra Dragutina Kniewalda o crkvenoj umjetnosti, tiskani u »Katoličkom Listu« 1942., br. 52. i 1943. br. 2., 5., 6., 7., 8. Ovi su članci pretiskani i u posebnoj knjižici: »Crkvena umjetnost«, koju je izdao Zbor Duhovne Mladeži zagrebačke. O propisima građanskih vlasti za crkvene gradnje dobro obavještava dr. Milan Novak u svojoj knjizi: »Propisi o crkvenoj građevnoj dužnosti«, Zagreb 1908. O razvitku crkvenog graditeljstva, kiparstva i slikarstva izlaze u Kat. Listu 1943. sustavni članci dra. D. Kniewalda, a razvitak crkvene umjetnosti u Hrvatskoj prikazao je dr. D. Kniewald u XX. svezku *Croatia Sacra* 1943., str. 242—283.

U crkvi, bila ona i izuzeta, ne smije se postaviti nikakva neobična slika, ako je ne odobri Ordinarij. Ordinarij ne smije odobriti ovakvih slika, koje nisu u skladu s odobrenim crkvenim običajem. Osobito ne smije Ordinarij dozvoliti, da se u crkvi ili na kojem drugom svetom mjestu postavljaju slike, koje prikazuju krivovjerje, ili koje prelaze granice potrebite čednosti, ili koje neukima mogu pružiti priliku za krivo shvaćanje vjerskih istina (Can. 1279.). Dragocjene slike, to će reći one, koje se odlikuju starinom, umjetničkom vriednošću ili poštivanjem, koje im iskazuju vjernici, izložene čašćenju u crkvama ili javnim oratorijima, smiju se popravljati samo uz pismenu dozvolu Ordinarija, koji će u tu svrhu zatražiti mišljenje stručnjaka[4] (Can. 1280.).

Stare i oštećene slike i kipove treba u sporazumu s Ordinarijem predati u muzej, ili uništiti, ako su doista bez vriednosti, a nikako neka se ne vješaju na zid ili uobće izlažu u crkvi.[5]

2. Treba paziti na red i čistoću crkvenog namještaja i liturgijskog posuđa i odiela, kao i čitave crkvene zgrade. Ulaz u crkvu ili zvonik neka ne bude spremište različitih stvari. Redovito čišćenje, odnosno pranje crkvenih stvari neka dušobrižnik ne prepusti posve samom sakristanu, nego neka ga u tomu nadzire i potiče na savjestnost. Neka ne dopušta vjernicima, da čim god kite oltare, crkvene stiene, jaslice, Božji grob. Iz crkve treba ukloniti sve, što odaje nedostatak ukusa ili crkvenog duha.[6] Crkva treba biti uredna i čista, kako to dolikuje domu Gospodnjem.

Crkveni odbor, koji se brine oko pravilne uprave crkvenih dobara, ne smije se miešati u bogoštovne čine ni red u crkvi.[7]

Župnik se treba pobrinuti, da svaka nova crkvena gradnja bude i kod državne vlasti unesena kao crkveno dobro.[8] Crkvene se stvari smiju prodati ili darovati bez Ordinarijeve dozvole samo onda, ako se radi o malenkostima. Ako se vriednost kreće od 100.— do 1000.— franaka, tada se smiju prodati ili darovati samo na temelju dozvole mjestnog Ordinarija. Premašuje li tu svotu, tada uz dozvolu Ordinarijevu treba da bude s time sporazuman i stolni kaptol i crkveni odbor i oni, kojih se to tiče. Premašuje li pak vriednost 30.000.— franaka, ili se uobće radi o dragocjenoj slici ili znamenitoj relikviji, tada je potreban pristanak Svete Stolice.[9]

Crkveni namještaj, ruho i sveto posuđe, osobito ono, koje se upotrebljava u liturgiji, treba pomno čuvati u sakristiji ili na drugom doličnom mjestu i ne smije se upotrebljavati *ad usus profanos*. Gledom na tvar i oblikovanje ovih predmeta treba obdržavati liturgijske propise i crkvenu predaju, a koliko je moguće i propise svete umjetnosti. O svim tim predmetima treba sastaviti točan inventar (Can. 1296.).

Crkva je, kao sveto mjesto, u smislu Can. 1160. izuzeta od jurisdikcije svjetovne vlasti i u njoj zakonita crkvena vlast slobodno izvršuje svoju jurisdikciju. To vriedi i za zvonjavu crkvenih zvona. Prema Can. 1169. § 4. blagoslovljeno se zvono ne smije upotrebljavati u čisto profane svrhe, osim u slučaju potrebe, ili s dozvolom Ordinarija, ili na osnovu zakonitog običaja.[10]

Crkva je posvećena Bogu i javnom bogoslužju, pa se zato u njoj ne smiju vršiti nikakvi poslovi, koji nisu u skladu s time (Can. 1178.).

3. Crkve, u kojima se čuva presveta euharistija, a osobito župne crkve, treba da budu otvorene dnevno po nekoliko sati, da vjernici mogu slobodno unići.[11] Ulaz u crkvu, k bogoslužju, treba da prema Can. 1181., bude bezplatan.

Can. 1262. izriče želju, da prema starom običaju žene budu u crkvi odieljene od mužkaraca. Mužkarci, kad prisustvuju svetim obredima, valja da budu gologlavi, a žene da budu pokrivene glave i čedno i dostojno odjevene.

Can. 1263. dozvoljava, da za predstavnike svjetovne vlasti, prema njihovu dostojanstvu, bude u smislu liturgijskih propisa određeno posebno mjesto u crkvi. Inače bez izričite dozvole Ordinarija nitko ne smije imati određeno mjesto u crkvi, koje bi samo njemu bilo pridržano.[12]

Svećenik će živo nastojati, da vjernici u crkvi i pred crkvom održavaju red, kako je prikladno za kuću Božju.

»Studeant (parochi), ne divinorum officiorum tempore, praesertim sacrae concionis, fidelium quis ante ecclesiam otietur. Item maxima cum prudentia et caritate suavi satagant, ne choreae et ludi ante fores ecclesiae exerceantur neve quidquam admittatur quod sanctitatem loci dedeceret et fideles in pietate et devotione disturbet«.[13]

Na djecu, koja se obično sakupe oko oltara za vrieme sv. mise i ostalih svetih čina, neka netko pazi, da budu uredna i mirna i zabavljena molitvom ili pjevanjem.[14]

U nekim se primorskim krajevima još do danas, kao na pr. i u Italiji, sačuvao običaj, što ga propisuje Can. 1262. § 2., da žene budu u crkvi pokrivene glave, dok su mužkarci odkriti. Tako odreduje već sv. Pavao: »Ali hoću da vi znate, da je svakomu mužu glava Krist, a muž je glava ženi, a Bog je glava Kristu. Svaki muž, koji se moli ili prorokuje s pokrivenom glavom, sramoti glavu svoju. A svaka žena, koja se moli ili prorokuje gologlava, sramoti glavu svoju, jer je svejedno kao da je do kože ostrižena. Jer ako se ne pokriva žena, neka se striže, a ako je ružno ženi strići se, ili glavu brijati, neka se pokriva . . .«[15] Negda su naime poštene žene nosile dugu kosu i pokrivale glavu, a preljubnicama se strigla kosa. U nekim krajevima (gradovima) već je davno prestao običaj da žene idu u crkvu u šeširu ili rubcu, pa nije potrebno ponovno uvoditi ovog običaja, gdje nije od davnine sačuvan.

U Slavoniji je običaj da prve redove u crkvi do oltara, iza djece, zauzimlju djevojke-pjevačice. Budući da ovi djevojački redovi imadu i važnu uzgojnu zadaću, neka se taj običaj nikako ne ukida.

Nadzor nad korom pravno spada na župnika, odnosno upravitelja crkve. Ovaj će se nastojati sporazumiti s učiteljem, koji orgulja i vodi pjevački zbor, da ne dođe do nepotrebnog sukoba s učiteljem, a da ipak na koru vlada red i da ne bude sablazni.

4. Kako se i danas nađe među vjernicima praznovjerja i običaja, koji su vjeri strani, sa crkvenom predajom nesuglasni, ili nalik na ružnu pohlepu, o kojima govori Can. 1261., duhovni će pastiri narodu iztumačiti crkvene propise, i to tako, da taktički upozore vjernike na pogrješke, što se među vjernicima javljaju i da ih od toga odvrate.

Tako valja razborito uklanjati sve zloporabe, praznovjerja i nedoličnosti, koje se mogu desiti s odpadcima od svieća, s darovima od voska ili lima, što predočuju neke životinje ili bolestne udove, koje vjernici meću na oltar i t. d. Kao što katolik nema prava da sam sebi kroji svoje vjerovanje, tako ne smije ni da po svojoj volji ili svome hiru sastavlja svoj osobiti kult prevrtanjem crkvenoga ili miešanjem crkvenoga s izpraznim dodacima. Kobna pak sudbina Simonova svakomu je primjerom, što znači trgovati sa svetinjama.[16]

5. Dekretom SCCons. 10. XII. 1912. zabranjeno je u crkvama i kapelama, gdje se služi sveta misa, prikazivati kakve mu drago projekcije ili slikokazne predstave, bile one i pobožnog sadržaja, te uobće crkvu upotrebljavati u svrhu, koja nije bogoštovna.[17]

6. Kao što je od velike koristi po zadovoljstvo župljana i za uspjeh dušobrižničkih nastojanja, ako je uređen, svima poznat i stalan red službe Božje u svaki dan, u nedjelje i blagdane i u posebnim zgodama, tako vrlo nepovoljno djeluje, ako se u kojoj crkvi ne zna, kad je sveta misa, kad se dieli sveta pričest, kada se može izpovjediti, ili, ako se svećenik ne drži ustanovljenoga reda, koji, razumije se, treba biti prilagođen u prvom redu potrebama i prilikama vjernika.

Red bi službe Božje trebao biti oglašen na vidljivom mjestu na vratima svake crkve, osobito u većim mjestima, izpisan jasno i čitljivo. U njemu treba biti naznačeno vrieme svetih misa, propoviedi, večernjica, prilike za sv. izpovied i red sv. pričesti u blagdane i u obične dane, kao i sve izvanredne pobožnosti. Nije dobro, da se ovi i slični crkveni oglasi miešaju s oglasima različitih priredaba i poziva katoličkih udruženja: bolje bi bilo, kad bi za ove bila određena posebna tabla ili posebno mjesto. Na crkvenim vratima ne smije nitko ništa oglašivati bez izričite dozvole upravitelja crkve.

PROPOVIEDANJE.

Propoviedanje rieči Božje spada među najbitnije dušobrižnikove dužnosti.

1. Prema Can. 1344. treba župnik u nedjelju i u ostale zapoviedane blagdane propoviedati rieč Božju osobito pod misom, kojoj prisustvuje veći dio vjernika. To je u pravilu osobna obveza župnikova i redovito valja da sam župnik propovieda, osim da Ordinarij s opravdana razloga drugačije dozvoli. Biskup može dozvoliti da se u svečanije blagdane ili u pojedine nedjelje izostavi propovied.

Prema Can. 1345. treba da osim ove župne propoviedi svećenik u zapoviedane blagdane propovieda po mogućnosti kod svake sv. mise, kojoj prisustvuje oveći broj vjernika.

Can. 1346. § 1. živo preporuča, da se u korizmi i došašću održavaju osobite propoviedi u stolnim i župnim crkvama.

Osim homilije i katehetičkog poučavanja djece traži Can. 1332. od župnika, da i odraslim vjernicima tumači katekizam u nedjelje i blagdane.[1]

Senjska dekanska konferencija 1926. preporuča, da se kod ovog tumačenja, koje se obično drži kod večernjice ili u drugo zgodno vrieme, sakupe uz odrasle vjernike i ona djeca, koja ne polaze osnovne škole, kao i odrasla mladež, koja je svršila osnovnu školu i nije se posvetila daljnjoj nauci. Uz tumačenje treba očinski i ljubezno izpitivati samo mladež, a stariji će se okoristiti obukom, ako pozorno slušaju. Osobito preporuča da se kršćanski nauk drži u došašću za vrieme zornica. U poučavanju treba se držati propisanoga katekizma tako, da se u nekoliko godina (četiri ili pet), prođe sav srednji katekizam. Kod ovog razlaganja neka nastoje dušobrižnici

da budu zanimljivi. Ovo se tumačenje izostavlja na velike blagdane i na korizmene nedjelje, kad se drži križni put.[2]

Nadbiskupski je Ordinarijat zagrebački svojom okružnicom od 16. VIII. 1940. br. 6650, potanko razredio pitanja srednjeg kršćanskog nauka na sve nedjelje u godini.

2. Predmet je propoviedi sve ono, što vjernici treba da vjeruju ili čine, da se spasu. — Propovjednici treba da izbjegavaju profane ili zamršene teme, koje su težko razumljive običnim vjernicima. Svoju službu valja da izvršuju ne riečima ljudske mudrosti, ne svjetovnim načinom taštog govorničtva, nego u dokazivanju duha i sile, ne propoviedajući sebe, nego Razpetoga Krista (Can. 1347.).

Propovjednička je literatura upravo obilna. Međutim malo je od tih izdanja, što bi moglo zadovoljiti propovjednika. Gotove propoviedi ili ne odgovaraju vremenu ili okolnostima, u kojima se mi nalazimo. Svaki propovjednik treba da sam sebi sastavlja svoje propoviedi. U mnogim nam stvarima mogu pomoći veliki propovjednici, pa ih stoga valja čitati. Takav jedan, u svietu priznati propovjednik naših vremena, jest † Tihomir Tóth. Donosimo popis njegovih propoviedi, koje su izašle kao prievod na njemačkom jeziku.

Tihamer Toth: »Die zehn Gebote[5]« I., Paderborn 1931., Die zehn Gebote II., Paderborn 1936., — Christus und die Probleme unserer Zeit, Paderborn 1932., — Die Lehre Christi, Freiburg im Breisgau, 1935., — Der Sieg Christi, Mariologie, Freiburg i. B. 1936., — Der große Gott, Freiburg i. B. 1936., — Ich glaube, Freiburg i. B. 1937., — Die Leiden Christi, Freiburg i. B. 1937., — Das ewige Leben, Freiburg, 1938. — Osim toga preporučamo: Nikolaus Gengler, Heilige Saat (šest svezaka), Regensburg 1936. — Anton Koch S. I., Homiletisches Quellenwerk, Stoffquellen für Predigt und christliche Unterweisung (četiri svezka). Freiburg im Breisgau, 1937. (I. sv.); 1938. (2. i 3. sv.); 1939. (4. sv.), a kao nastavak toga sliedi: Homiletisches Lehrwerk, te je izašao 5. i 6. svezak). — Felix Krajewski, »Christus bei den Kindern«, Freiburg im Breisgau, 1934. — Đuro Cezner, Svietlo dana Gospodnjega, Zagreb 1934. — Dr. Vjekoslav Wagner, Put, istina i život I., Zagreb 1938. — Propovjednički časopis »Rieč Božja«, što ga izdaju franjevci.

Papa je Benedikto XV. izdao 15. VI. 1917. okružnicu »Humani generis Redemptionem«, u kojoj iznosi sve, što je potrebno kod propoviedanja rieči Božje. Na osnovu ove enciklike sastavila je S. C. Consistorialis pravila za katoličkog propovjednika i s odobrenjem Svetog Otca objelodanila ih 28. VI. 1917. Primjenjujući ove upute na naše prilike, vele hrvatski biskupi:

»Želimo, braćo, da ovom apostolskom slobodom govorite katoličkomu puku o savremenoj potrebi: o svojstvima naše Crkve. Čitavim nizom propoviedi valja govoriti o vidljivosti i ustavu, o jedinstvu, svetosti, katoličanstvu i apostolstvu Crkve, o djelovanju Duha Svetog u njoj, o papinoj vlasti i nepogriješivosti u stvarima vjere i ćudoređa, o raznim ustanovama Crkve, kojim nam pomaže od poroda pa do groba. Ne propuštajte propoviedi o Dekalogu. Jasno i otvoreno naviještajte, što zapovieda, a što zabranjuje Bog u pojedinoj zapoviedi. Danas se grieši proti svakoj zapoviedi, a ne rietko je tomu kriv sam duhovni pastir time, što nije dostatno poučio o tome svoje vjernike. Propoviedanje je nuždno uobće, ali posebno i stoga, jer se krivi nazori šire najlakše ondje, gdje je pouka manjkava i nesavremena, ili gdje se ne osvrće na aktuelna pitanja. Tako opažamo u poviesti protestantizma, agnosticizma, spiritizma i t. d.«[3]

Vjernike treba pozivati da često slušaju propoviedi (Can 1348.).

3. Zadaća propoviedati katoličku vjeru naročito je povjerena rimskomu Papi za cielu Crkvu i biskupima za njihove dieceze.[4] Kardinali *ipso iure* imadu pravo propoviedati rieč Božju po cielomu svietu.[5] Biskupi su dužni osobno propoviedati, ako nisu zakonito zapriečeni. Osim toga treba da uz župnike, kojima Can. 1344. posebice nalaže propoviedati rieč Božju u sve zapoviedane blagdane, uzmu u pomoć i druge sposobne svećenike ili đakone.[6] Nitko ne smije propoviedati bez misije crkvene vlasti (Can. 1328). Redovno smiju propoviedati samo svećenici i đakoni, a svjetovnjacima je zabranjeno propoviedati u crkvi (Can. 1342.).

Mjestni Ordinarij daje ovlaštenje da mogu propoviedati: klericima svjetovnog i redovnog staleža, ako ovi nisu izuzeti, kao i izuzetima, ako propoviedaju vjernicima, koji nisu članovi njihova reda (Can. 1337.).

Nitko ne smije dobiti ovlaštenje za propoviedanje, ako se nadležni crkveni poglavar nije uvjerio o njegovu ćudorednom životu i o dovoljnoj učenosti (Can. 1340.).

Prije, negoli se svećenici iz drugih biskupija pozovu da propoviedaju, treba zamoliti mjestnog Ordinarija za dozvolu, a ovaj ne će dati zatražene dozvole prije, negoli se uvjerio o propovjednikovoj izpravnoj nauci, pobožnosti i ćudorednosti na osnovu svjedočbe, koju izdaje njegov Ordinarij. Ovu dozvolu treba za vremena zatražiti župnik za župnu crkvu, upravitelj crkve za crkve, koje nisu podložne župniku, *prima dignitas* za zbornu crkvu (Can. 1341.).

4. Mnogo se danas govori o tome, kako bi se poboljšalo propoviedanje. Uspješnije od svih osobitih metoda i novih puteva bit će produbljenje osobnog vjerskog života svećenikova. Bit će, dakako, potrebno i korisno, proučavati i tuđe propoviedi, osobito klasičnih propovjednika, ali i najbolja tiskana propovied, koja je jednostavno naizust naučena, ostaje bez života i uspjeha. Propovied dobiva život i djeluje tek onda, kad je propovjednik proživio ono, što govori... Dobro je propoviedi pisati, a onda slobodno govoriti: *rem tene, verba sequentur.* Izgovaranje rieči i propovjednikovo držanje treba mnogo vježbe i iskrene kritike. Konačno se ne smije smetnuti s uma, da propovied mora biti prilagođena duševnom razpoloženju današnjih kršćana.[7] Tu je uzorna propovied sv. Pavla Atenjanima.[8] Manje izravne kritike i navaljivanja, manje govoriti o protivnicima Crkve i vjere i svećenstva, (da drugo i ne spominjemo), a više pozitivno prikazati sadržinu, dubinu i životnu vriednost katoličkih istina i ustanova. Za naše doba imadu osobitu važnost apologetske, dogmatske, moralne i liturgijske propoviedi.[9] SB č. 32. preporuča, da se unapred učini nacrt propoviedi za razdoblje od 4 ili 5 godina i da se u tom razdoblju obrade sva važnija pitanja vjere i ćudoređa. Osim toga preporuča SB da se teme propoviedi bilježe u posebnu bilježnicu.

KATEHIZACIJA.

Jedna je od najvažnijih dušobrižničkih dužnosti katehetičko obučavanje vjernika (Can. 1329.). Osim katehizacije u glavnom odraslih vjernika, u smislu Can. 1332., o kojoj je bio govor u pređašnjem poglavlju, dolazi u obzir katehizacija djece i mladeži, o kojoj govorimo u ovom poglavlju.

Za vjerski i ćudoredni uzgoj djece i mladeži dužni su se, prema Can. 1113., brinuti roditelji, odnosno njihovi zamjenici.

Vjernike treba od rane mladosti poučavati u katoličkoj vjeri. Vjerska pouka i ćudoredni odgoj treba da imadu prvo mjesto u pouci i uzgoju omladine (Can. 1372. § 1.).

1. Budući da je Krist Gospodin Katoličkoj Crkvi povjerio zadaću naučavati vjerske i ćudoredne istine, te nijedna druga ustanova nema prava tražiti ovu funkciju za sebe,[2] razumljiva je odredba Can. 1381., da je vjerski uzgoj mladeži u svim školama podvrgnut vlasti Crkve. Crkveni nadzor nad vjerskim uzgojem mladeži u školi vrši mjestni biskup. Biskupi imadu bdjeti nad tim, da se u školama ne predaje ništa, što bi se kosilo s vjerom i ćudoređem. Biskupi imadu pravo odobravati vjeroučitelje i učbenike za vjeronauk, kao i tražiti, da se — s razloga vjere i ćudoreda — odstrane nepodesni učitelji ili knjige.

Iz ovoga opet sliedi pravo nadzora nad vjerskim i ćudorednim obučavanjem u svim školama i zavodima, pa i onima, koji pripadaju izuzetim redovima, osim ako se radi o nutarnjoj školi za profese izuzetog reda (Can. 1382.).

Iz Božanske misije, koja je dana Crkvi, sliedi, da Crkva ima pravo osnivati vlastite osnovne, srednje i visoke škole (Can. 1375.).

Poviest školstva svjedoči, kako je Crkva i u našim krajevima blagotvorno djelovala u tom pravcu.

Pijo IX. osudio je nauku: »Totum scholarum publicarum regimen, in quibus iuventus christianae alicuius reipublicae instituitur, episcopalibus dumtaxat seminariis aliqua ratione exceptis, potest ac debet attribui auctoritati civili, et ita quidem attribui, ut nullum alii cuicunque auctoritati recognoscatur ius immiscendi se in disciplina scholarum, in regimine studiorum, in graduum collatione, in delectu aut approbatione magistrorum«.[3]

Krivo je mišljenje, da se poučavanje djece može odvojiti od uzgoja volje.[4] Bez religije nema uzgoja, koji bi bio vriedan ovog imena.[5] Nije dakle dovoljno, da se vjeronauk predaje djeci samo u izvjestnim satovima, nego i čitavo obučavanje treba da diše kršćanskom pobožnošću. Tamo, gdje kršćanska religija ne prožima i oživljuje duh učitelja i učenika, pouka, kakva bila, doniet će malo ploda, a opazit će se i težke posljedice.[6]

Crkva u načelu ne odobrava akatoličke škole i prepušta sud o njima biskupima (Can. 1374.).

Nesamo osnovne i srednje, nego i visoke škole treba da svoje učenike poučavaju u katoličkoj vjeri i da ova pouka bude osnov njihovu moralnom uzgoju (Can. 1373.).

Vrativši se sa svečanog otvorenja zagrebačkog sveučilišta, napisao je biskup Strossmayer »Tri rieči našem sveučilištu«.[7] Tu čitamo: »Istina je onaj uzvišeni cilj, za kojim svaki član sveučilištni iz sve duše, iz svih sila težiti imade. Svatko, tko u sveučilištu boravi, ima cielom dušom istinu prigrliti tako, da je i u život i u zvanje prenese i njezine plodove u narodu na sve strane širi... Kršćansku kulturu naglasio je i zaželio sveučilištu najodličniji gost pri otvorenju njegovom... Kršćanstvo, kao vječita istina, je nepromjenljivo, a s druge strane kao objava neizmjernoga bića Božjega, koga ograničeni um nikada izcrpsti ne može, isti na dublje prodiranje u velike tajne pozivlje, pa zato ono, kako je u jednom pogledu, kao nepromjenljiva istina, pravi stalni temelj i neugasivo svietlo svietu, u drugom pogledu znanstveni napredak unapređuje... Zato naš narod želi i zahtieva, da mu se mladež svagdje, a najpače na sveučilištu, u duhu kršćanskom odhranjuje«.[7] Biskup ovdje misli na sveučilište kao cjelinu.

Prigodom audiencije rimskog katehetskog odbora, spomenuo je Sv. Otac Pijo XI. i to, neka se budući kongres pozabavi i redovnim uređenjem vjerske nastave na sveučilištima: »Vjerska nastava ima na sveučilištu pravo da postoji, to više, što je na sveučilištima nastava viša, obćenitija i savršenija. I o vjerskoj nastavi vriedi, što vriedi za ostale struke, kao na pr. za poviest i zemljopis. Ove struke obuhvataju u početku tek nekoliko listova, male knjižice. A malo po malo povećavaju se ti učbenici i postaju konačno veliki i mnogi svezci; tako se na pr. zemljopis dieli u različite discipline, u fizički, politički, etnografski zemljopis. A na velikim su sveučilištima osnovane i stolice za poviest geografije. To isto mora vriediti i za vjeronauk, za znanost svih znanosti, koja uči o Bogu i o duši. Mali katekizam s ono nekoliko pitanja i odgovora, treba da postane velika knjiga, čitav niz velikih knjiga, punih mudrosti i znanja. Katekizam treba da drži korak s mladićevim napredkom i da obuhvaća sve veći dio njegova života«.[8] Stoga se osnivači katoličkog sveučilišta u Milanu nisu zadovoljili s time, da profesori svih fakulteta i svih struka dovode svoju nauku u sklad s naukom katoličke Crkve, što je, dakako, neobhodno potrebito, nego je na svakom fakultetu određen po jedan profesor, koji predaje katoličku vjersku i ćudorednu nauku, s osobitim obzirom na potrebe slušača odnosnog fakulteta. Ta su predavanja obvezatna za sve slušače.[9]

Osobito za slučaj, da državne škole ne udovoljavaju odredbama crkvenog prava glede vjeronauka, propisuje Can. 1379., da se biskup imade pobrinuti, da se osnuju katoličke pučke, srednje i visoke škole. Can. 1376. pridržava Svetoj Stolici pravo osnivanja katoličkih sveučilišta i potvrđivanja njihovih statuta. Crkva bodri vjernike, da pomognu kod osnivanja i uzdržavanja katoličkih škola (Can. 1379., § 3.).

2. Jedna je od najvažnijih župnikovih dužnosti: vjerski poučavati i uzgajati djecu i mladež (Can. 467., § 4.).

Često puta mora radi župnikove preobterećenosti ovu službu preuzeti njegov duhovni pomoćnik, kapelan, a ako je broj vjeronaučnih sati na školi tako velik, te je osnovano samostalno vjeroučiteljsko mjesto, posebni kateheta. I kapelan i kateheta su, upravo kao i župnik, u prvom redu dušobrižnici, kojima je biskup povjerio djetinje duše, a nisu u prvom redu, ili izključivo »učitelji« ili »profesori«. Nije dakle dosta, ako se mehanički drže naučne osnove, ako predaju, izpituju, ocjenjuju i bilježe red u kataloge i svjedočbe.

Osim svega toga treba pomno paziti, da se u školama ne bi predavalo, što bi bilo protivno vjeri i ćudoredu.[10] Nada sve treba najveću pomnju posvetiti katoličkoj pouci i uzgoju mladeži.[11]

Kako je u našim državnim osnovnim i srednjim školama priznato pravo Crkve na vjersko i moralno obučavanje, propisuje duhovna vlast u sporazumu s državom vjeronaučnu osnovu za sve vrste škola. Svi su se duhovnici, kojima je povjereno vjeronaučno obučavanje mladeži, dužni držati ovih propisa. Gdje nema samostalnog katehete, valja da katehizaciju vrši župnik (upravitelj župe) ili njegov zamjenik. Duhovni će pastir tako udesiti svoje ine poslove, da bez vrlo velikoga razloga (na pr. izpovied ili bolestnička pomast umirućem) ne propusti ni jednoga sata. Ako je morao kojiput izostati, nadoknadit će to u sporazumu s upraviteljem škole. Sama će predavanja prožimati crkveni duh i bit će metodički pravilno i praktično obrađena. Ne smiju vjeronaučni satovi biti ni puko teoriziranje, ni pusto moraliziranje, ni suho recitiranje učbenika, ni učeno razpravljanje, što ga đaci ne mogu razumjeti, ni nekakvo zabavljanje učenika s anekdotama i šalama, nego pouka i uzgoj u katoličkoj vjeri, primjerena dobi učenika i proizašla iz dubokog vjeroučiteljeva uvjerenja, ljubavi prama neumrlim dušama djece i metodički pravilne pripravе.[12] Pijo X. u svojoj enciklici »Acerbo nimis« opominje biskupe neka paze, da župnici i vjeroučitelji ne drže kateheze bez potrebne i dobre priprave.[13]

Svojim Motuproprio od 29. VI. 1923., ustanovio je Pijo XI. kod SC Conc., posebni ured *(Officium)*, da se njime služi Apostolska Stolica, e da se po svemu svietu pospješuje posluh prema njezinim odredbama o uzgajanju puka u kršćanskim istinama. Zadaća je toga ureda rukovoditi i promicati sveukupni katehistički rad u Crkvi.

Hrvatski biskupi upozoruju svoje svećenike u EPL 1923.: »Katekizaciji stoga u školi i u Crkvi valja posvetiti što veću pažnju i skrb. Katekiziranje kao i propovied neka je jasno, kratko i osnovano na Sv. Pismu, crkvenim otcima i saborima, te osvietljeno primjerima iz Novog i Starog Zakona ili Crkvene poviesti. Cilj pak svake naše pouke neka je Krist, jer je On »cilj zakona« (Rim. 10, 4.); i »nema drugog imena pod nebom danoga ljudima, kojim bismo se mi mogli spasiti« (Dj. ap. 4, 12.).[14]

Naučnu osnovu propisuje crkvena vlast i ne može je pojedinac na svoju ruku mienjati. Time nije rečeno, da se ne smije biskupe izravno, ili preko katehetskog družtva upozoriti na opažene nedostatke. U svim učbenicima treba paziti na točnost nauke i na preciznost izražaja. Vjeronaučni učbenici u prvom i u svakom kasnijem izdanju treba da budu pregledani od diecezanskog cenzora i da imadu izričitu dozvolu od nadležnog duhovnog stola, da smiju biti tiskani, u smislu Can. 1392. § 1., 1393. §§ 4., 5., 1394. § 1., 2. Tako će se izbjeći neprilici, koja se u protivnom slučaju lako desi, da se stara izdanja jednostavno pretiskavaju s nekoliko jezičnih izpravaka, a da ostanu davno već ukinute ili izmienjene crkvene odredbe, na pr. o blagdanima, postu i slično.

Velik se dio školske mladeži poslije osnovne škole ne vraća više u školu, a isto tako mnogi srednjoškolci iza četvrtog razreda odlaze u praktična zvanja. U svjetovnim su predmetima dobili primjerenu izobrazbu, s kojom treba da vjeronaučno znanje drži barem isti korak. Isto vriedi i za više razrede srednjih škola, u kojima se vjerska pouka najvećeg diela naše inteligencije u glavnom zaključuje. Učbenicima se svjetovnih predmeta posvećuje najveća briga, tako gledom na sadržaj, kao i na metodu, razpored i tehničku opremu. Nije dovoljno, da vjeronauk možda figurira u svjedočbama na prvom mjestu, nego je potrebno, da i sam sastav učbenika bude

primjeren potrebama današnje škole, a u tehničkoj opremi da bude jednak svjetovnim učbenicima.

3. K pitanju metode treba primietiti, da nije dovoljno, ako djeca naizust nauče odgovore iz katekizma, a ne razumiju ih pro *captu suo*. Ali isto tako nije dovoljno, da časovito donekle shvate smisao vjerskih istina po nekim analogijama i poredbama, a ne mogu izpravno i točno svojim riečima izraziti njihov sadržaj. Stoga je često na mjestu pojmovna obuka mjesto verbalne, razčinjanje pojmova, pa skupljanje u rieči polazeći od subjektivno djeci poznatog k nepoznatomu, od zornoga k manje zornomu. Ali sve to treba zaodjeti konačno u katekizamsku formulu, koju treba naizust naučiti.[15]

Crkveni nadzor, da se katehetsko obučavanje u svakom pogledu savjestno izpunjava, vrše po selima dekani, a u gradovima i srednjim školama posebni od Ordinarija imenovani nadzornici,[16] koji treba da podnose izvješće Ordinariju.[17] U pojedinim biskupijama dužni su i samostalni katehete podnositi pismeni izvještaj svake godine.[18]

U smislu Can. 1373. § 2. propisani su posebni izpiti za samostalne katehete, kako bi Ordinarij lakše odabrao podesne i učene svećenike.[19]

U slučaju, da je župnik zapriečen, dužan je pobrinuti se za pomoćnika, koji će mjesto njega držati vjeronaučnu obuku (Can. 1333. § 1.).

Ostali svećenici, u koliko nisu zaprečeni, treba da budu župniku na pomoć u katekizaciji djece (Can. 1331. § 2.).

U vjeronauku smiju poučavati i svjetovnjaci, dakako uz potrebno znanje i posebnu misiju sa strane mjestnog Ordinarija. To se s velikim uspjehom i čini nesamo u misijama, nego i u velikim gradovima, pa i po selima, osobito u današnjim prilikama velike nestašice svećenstva. U toj svetoj službi crkveni zakoni ne izključuju ni žena, pogotovu redovnica, osobito u ženskim školama, dakako uz uvjet dovoljne spreme i zakonitog ovlaštenja u smislu Can. 1328.[20]

U Can. 1330. i 1331. daje crkveni zakonik obći okvir vjeronaučne osnove, bez obzira na to, da li se vjeronauk predaje u školi ili izvan nje. Župnik (odnosno vjeroučitelj), treba da pripravi djecu na dostojno primanje sv. izpoviedi, prve sv. pričesti i sv. potvrde. Osim toga treba da onu djecu, koja su već primila prvu sv. pričest, bolje uputi u katekizam.

U prvom redu za unapređenje katekizacije, a tek drugotno za očuvanje staležkih interesa, udružuju se katehete u katehetska družtva, izdaju se katehetski časopisi i održavaju se katehetski sastanci i kongresi. No kako se tu radi o stvari, koja izizkuje najveću pažnju Crkve, S. C. Concilii izdala je dekret, potvrđen od Pija XI. 16. IV. 1924., u kojem određuje, da se takvi sastanci, bili oni narodni ili provincialni, smiju držati samo onda, ako se na vrieme istoj kongregaciji pošalje popis pitanja, o kojima će se razpravljati. Nije strogo propisano, ali sv. kongregacija preporuča, da se to obdržaje i u biskupijskim sastancima.

UPOZNAVANJE STADA.

»Debet parochus... suas oves cognoscere...« Ovim riečima iztiče Can. 467. § 1. jedan od najbitnijih preduvjeta uspješne duhovne pastve. Sam je Spasitelj o sebi rekao, da on pozna svoje ovce,[1] pa je odredio, da svi oni, kojima je povjerena briga za njegove ovce, upoznaju svoje stado.[2] Nije dosta, da dušobrižnik vidi svoje vjernike samo u crkvi ili u župnom uredu, kad ovi moraju po službenom poslu doći k njemu. Dušobrižnik treba da po mogućnosti pozna cielu župu, svaku porodicu, svako družtvo, svaku struju, što prolazi njegovom župom, da uviek znade, koji duh vlada njegovim vjernicima. Već od početka svoga djelovanja treba dušobrižnik da pazi na vjersko stanje, kao i na ćudoredne, gospodarske, socijalne, prosvjetne prilike i struje. koje vladaju među njemu povjerenim vjernicima. On treba upoznati i dobre i slabe strane, i dobre i loše utjecaje, kao i one osobe ili ustanove, od kojih proizlazi dobar ili loš utjecaj na sve vjernike ili na znatan njihov dio.[3]

Župnik ne će čekati, da njegovi župljani dođu k njemu, kad ga službeno trebaju, nego će nastojati izkoristiti svaku priliku, da i on sam dođe do njih.

Župnik će i kapelan, kad ih ne veže služba u crkvi, školi ili kod bolestnika, biti redovito kod kuće. Potreban im je, razumije se, odmor i šetnja. No nastojat će, da se nakon potrebitog odmora i šetnje vrate kući i da kod kuće rade svoj posao. Župni ured ima svoje službeno »radno vrieme« za redovite prilike i događaje. Ali i u životu svakog pojedinca, a osobito u životu župne zajednice, imade i izvanrednih događaja, pa se zato župnikovo radno vrieme u kancelariji i u saobraćaju sa župljanima, koji onamo dolaze, ne će ograničiti samo na službene satove. Pri tom valja dakako razlikovati redovite događaje od izvanrednih i uvesti red za redovite događaje, a da se kod toga ne puste s vida izvanredne prilike, koje mogu nastupiti.

Novim se župnicima preporuča, da obađu svaku katoličku porodicu svoje župe, bez obzira na imovinske ili staležke prilike. Novi bi kapelan mogao isto učiniti, najljepše u družtvu sa župnikom. To je prilika za prijazan razgovor, osobito s glavom obitelji, za ljubezno, otčinsko i razborito zanimanje za njihove prilike i neprilike. Ovom će zgodom župnik odmah razabrati ili saznati, kakvo je vjersko i ćudoredno stanje čitavih porodica i pojedinaca, imade li bolestnika i siromašnih u njegovoj župi, idu li djeca u školu i slične stvari.

Druge su vrlo podesne prilike za upoznavanje vjernika: trokraljski blagoslov (križec), sv. misa i uzkrsna izpovied i pričest u filijalama, pohod bolestnika. O trokraljskom blagoslovu neka po mogućnosti n i g d j e ništa ne pije, ni ne jede, osim tamo, gdje mu priprave ručak. Tako će izbjeći različitim zamjerkama i sačuvati svoj ugled. Treba tom prilikom paziti i na pratioca. Trokraljski je blagoslov tako reći službeni posjet župnikov svakoj katoličkoj porodici, koji uz nešto pažnje i prijaznosti može mnogo pridonieti upoznavanju vjernika. Mnogo može dušobrižnik postići i prigodom svete mise, izpoviedi i pričesti u filijalama, prijazno pozdravivši i kratko se razgovorivši sa svojim vjernicima putem i u samoj filijali. Isto tako kod pohoda bolestniku, osobito na povratku, ako ga ne zove koji preči posao kući. Pa i onda, kad vjernici dođu po poslu u župni ured, neka se, po mogućnosti, upusti s njima u kratki i prijazni razgovor. Tako će moći često nesamo više upoznati svoje stado, nego

i ublažiti bol, dati pravi savjet i ljubeznu opomenu, a ne rietko i spriečiti zlo. U posjećivanje porodica treba uvesti sustav: sve porodice redom, bez izuzetka. Samo tako će župnik moći dobiti podpuni priegled, a samo tako izbjeći će i različitim naklapanjima i ljubomornostima.

U svojim razgovorima sa župljanima ne će se svećenik upuštati u brbljarije i ogovaranja. Valja biti na oprezu i ne biti »homo primae«... ali ni »ultimae informationis«. Valja s konačnim sudom pričekati barem dotle, dok se čuje i druga strana, pa onda sve vagnuti i prosuditi. O svemu, što je vidio i čuo, bit će dušobrižnik diskretan i ne će dalje pronositi različitih glasina ili svojih opažanja, jer mu tada upoznavanje župe ne bi bilo od pomoći duhovnom radu, nego na veliku štetu. Kod ovih posjeta treba posve potisnuti svaku, možda i prikrivenu, težnju za popularnošću ili drugim kojim manje dobrim ciljevima. Oni, koji traže popularnost, obično je ne će postići, jer će se doskora opaziti, da traže sebe. A oni, koji bez obzira na svoje osobne koristi traže, da se proslavi Krist Gospodin i da pomognu dušama svojih vjernika, dobit će priznanje, nesamo u knjizi života, nego i od ljudi, ako počesto i tek na samrti ili sprovodu... Dušobrižnik će toliko poznati i psihologiju mase, da znade, da je ona nezahvalna i nestalna i da se takvim pojavama ne da smesti. Od osobite je važnosti, da kod prvih posjeta ne izriče o svemu svoga suda, ako to nije potrebno, osobito da ne osuđuje običaja čitave župe, niti da kori odsutnih pojedinaca, ili porodica. To će se brzo pročuti i pomalo će se sama od sebe stvarati jedna stranka protiv njega. Razboriti dušobrižnik ne će nagoviještati, da će se s njegovim dolazkom sve ili mnogo toga promieniti. Ljudi su u mnogim stvarima vrlo konservativni, pa treba i one promjene, koje su potrebne, dobro pripremiti, a ne naprečac provoditi. Prvu godinu dobro je, ako dušobrižnik samo proučava prilike i potrebe svoga stada, a da ništa ne mienja bez prieke potrebe. Dobro je, ako, kad je za to vrieme, čuje savjet i mišljenje uglednih i razboritih svojih vjernika. No svjetovnjacima neka, u glavnom, ne odkriva unapried svojih nacrta, nego neka se po mogućnosti savjetuje sa starijim izkusnim susjedom-župnikom. Ni pod koju cienu neka ne dopusti, da se tko mu drago nametne njemu kao ravnatelj župe, ili vjernicima kao »potrebni« posrednik između njih i dušobrižnika.

Mnogo će župniku pomoći za upoznavanje pravog stanja župe dobro vođeni i u redu držani *Status Animarum,* zatim *Liber Memorabilium,* gdje se bilježe važniji događaji u župi, te Knjiga katoličkih i drugih družtava.

Samo se po sebi razumije, da se dušobrižnik ne smije ni pod kojom izlikom i kojim mu drago načinom u upravi župe i svome postupku prama župljanima ravnati prema onomu, što znade iz svete izpoviedi (Can. 890. § 2.).

Provincijalni koncil u Reimsu veli dušobrižnicima: »Quamvis enim a quolibet inutili per paroeciam... discursu abstinere debeat, non tamen officio suo satisfecisse arbitretur, si domi inclusus exspectet, ut ad ipsum veniant parochiani. Semper equidem valuit, sed hisce praesertim temporibus valet hoc praeceptum Domini: Ite ad

oves, quae perierunt domus Israel«.[4] Spasitelj je rekao apostolima, da kod svojih pastirskih pohoda pozdrave ukućane: »Mir kući ovoj!«[5] Mir Božji neka svaki takav pastirski pohod donese kući, koju posjećuje dušobrižnik. A gledom na razgovore, koji se tom prilikom vode, možemo se ravnati prema savjetu sv. Ignacija Lojole, koji je uputio svoju mladu redovničku braću, da »kod razgovora početak mirno prepuste svjetskim ljudima, a svršetak da pridrže sebi, tako, da nastoje, da onu kovinu, koju predstavlja započeti razgovor, pretvore u zlato«.

ŽUPNI ARHIV I VOĐENJE MATICA.

1. Can. 470. § 1. propisuje, da župnik ima voditi župne matice, t. j. knjigu krštenih, potvrđenih, vjenčanih, umrlih i t. zv. stalež duša. Sve ove knjige treba župnik prema crkvenom običaju i propisima vlastitog biskupa uredno voditi i brižno čuvati. U župnom je uredu spremljen *župni arkiv,* koji se sastoji od župnih matica, biskupovih odredaba i okružnica, te ostalih službenih spisâ, koje treba čuvati. Prema Can 470. § 4., treba Ordinarij sam ili po svom izaslaniku, župni arkiv češće pregledati. Ono, što se nalazi u župnom arkivu, ne smije doći u tuđe ruke.

U župni arkiv spadaju sve sadašnje i sve starije matice krštenih, potvrđenih, vjenčanih, umrlih, stalež duša, knjiga spomenica, zatim svi spisi i okružnice biskupskog Ordinariata, kao i uobće svi spisi, upravljeni na župni ured. Osim toga čuvaju se u župnom arkivu i koncepti svih dopisa, koje je župni ured poslao. Svaki spis dobiva svoj redni broj, koji teče od 1. siečnja do 31. prosinca svake godine. Tada s 1. siečnja nove godine počinje opet novi redni broj s 1. Svaki spis, koji dolazi u župni ured, bilježi se zajedno sa svojim rednim brojem, datumom, kad je spis zaprimljen, i oznakom sadržaja u uručbeni zapisnik. Ovaj se vodi prema uputama mjestnog Ordinariata. U taj zapisnik bilježe se, zajedno s rednim brojem, oznakom sadržaja i datumom svi spisi, koje župni ured šalje drugome. Koncept se ovih dopisa čuva u župnom arkivu pod istim rednim brojem, kojim je označen i odaslani čistopis. U župni arkiv treba spremiti i sve prijašnje spise i dokumente s oznakom broja, godine i sadržaja. Isto tako i stare župne pečate.

Spisi se u arkivu poredaju po godinama i rednom broju. Svaka godina dobiva svoj svezčić, izvana jasno označen godinom. U tom su svezčiću spisi poredani po rednom broju. Svi se ovi svezčići, redom po godinama, smjeste u čvrstom ormaru. Kod novogradnja dobro bi bilo unapred misliti na arkiv, pa u sobi, koja je određena za kancelariju župnog ureda, ugraditi u zid ormar, koji će služiti za spremanje arkiva. Isto bi se moglo učiniti i za župnu knjižnicu.

No nije dosta da su spisi poredani po godinama, dobro smješteni i ubilježeni u našastar po godinama i rednom broju. Kad treba izvaditi koji spis, obično je potrebno, da se osim našastara po godinama i rednom broju ima i abecedni popis s točnom naznakom signature, t. j. godine i rednog broja. Obično naime, kad se traži neki spis, ne će biti poznat točni datum, nego samo drugi podatci, koji će se lakše naći prema abecednom popisu. Dobro uređeni arkivi župnih ureda u znatnoj mjeri olakšavaju posao župne kancelarije, a imadu i veliko značenje kod proučavanja poviesti župe i uobće crkvene poviesti.

2. *Matice* u širem smislu rieči jesu: župne knjige krštenih, potvrđenih, vjenčanih, umrlih i knjiga o stanju duša, a u užem smislu jesu samo: knjige rođenih (krštenih), vjenčanih i umrlih. Ove se tri zadnje knjige kod nas i na temelju državnih zakona smatraju i državnim javnim izpravama. Stoga treba da župnici točno i savjestno vrše sve odredbe, što ih je gledom na matice izdala crkvena ili državna vlast. Knjiga potvrđenih i o stanju duša propisana je Can. 470. § 1., ali pred državnom vlasti nema nikakve javne vriednosti.

Pojedini svezci neka po veličini odgovaraju većem ili manjem broju župljana. Svaka matica mora biti tvrdo i jako uvezana. Svi listovi treba da su probušeni i kroz njih provučena vrpca, a njezine krajeve zatvara pečat župnog ureda. Odmah u početku treba stranice označiti rednim brojevima, da se kasnije ne bi koja stranica iztrgla, kad je već izpisana. Na čelu, kao i na leđima, označi se jasnim slovima, koja je to matica i koji je svezak, po kronoložkom redu.

Jezik, kojim se vode matice, određuje mjestni Ordinarij.

U maticama se svi slučajevi upisuju kronoložkim redom i pod rednim brojem. Prvi upis svake godine dobiva broj 1. Pri kraju svake godine dobro je ostaviti jedan list prazan za slučajeve, koji bi naknadno nadošli. Nova se godina počinje uviek na novom listu. Na kraju svakog izpunjenog svezka treba izraditi indeks svih slučajeva, koji su u njemu ubilježeni.

Svaki se slučaj uvodi u matice odmah po obavljenom činu, dok su prisutne stranke, jer je samo tako moguće sve rubrike točno izpuniti. Formulare matica propisuje Ordinarij. Svaka se rubrika ima izpuniti točno i bez kratica. Ništa se ne smije brisati. Slučajne pogrješke imadu se precrtati, ali tako, da se vidi, što je bilo napisano. Bez dozvole Ordinarijeve nije dopušteno ništa mienjati ili dodavati. Kad se, prema dozvoli, što izmieni ili nadoda, navede se u opazci i broj i dan, kad je dana dozvola.

Na kraju građanske godine zbroje se svi slučajevi, te se župnik uz naznaku datuma podpiše.

Ako koji slučaj nije zabilježen u maticama, šalje se preko Ordinarijata nadležnoj državnoj vlasti, koja će istim putem shodno odrediti. Ovaj se izpravak unosi u tekuću godinu, bez broja i. *per extensum* uz oznaku mjesta, kamo spada, a i na onom se mjestu navede svezak, stranica i broj, iza kojega je unesen ovaj izpravak.

Župnik, odnosno njegov zamjenik, treba da osobno piše matice, jer je on odgovoran za njihovu točnost. Vanjsko lice matica treba da je uredno, a pismo čisto i čitljivo, pisano crnom tintom, nikada olovkom. Osobito treba imena lica, porodica i mjesta pisati točno i bez ikakvih, pa i pravopisnih promjena. Ne treba li u kojoj rubrici ništa napisati, potegne se u njoj crnilom potez, da se tako spriečе kasniji nezakoniti dodatci. Svaki slučaj odieljen je od drugoga vodoravnim potezom po cieloj širini lista.

Duplikati matica, koji moraju biti posve suglasni s izvornicima (parice), treba do roka, koji je propisan, poslati Ordinarijatu na čuvanje.

Kada se u službenim spisima, dokumentima i popisima označuju osobe, mora se najprije navesti porodično, a zatim rođeno ime.

U cilju identifikacije, tko hoće, može se poslužiti i rođenim imenom zakonitog otca, odnosno vanbračne matere. Pridjev »mlađi«, »stariji« i njihove obične skraćenice ne smatraju se kao sastavni dielovi imena i mogu se upotrebljavati, ako je to potrebno zbog identifikacije.

3. Za *matice krštenih* propisuje crkveni zakonik u Can. 777., da župnik bez ikakva otezanja ubilježi u maticu: onoga, koji je krstio, krštenika, njegove roditelje i kumove, mjesto i dan krštenja. A kad se radi o nezakonitom djetetu, treba upisati ime majke, ako se javno zna, da je ona mati tog djeteta, ili ako ona svojevoljno to zatraži pismeno ili pred dva svjedoka; isto tako ime otca, ako on to od župnika zatraži pismeno ili pred dva svjedoka, ili ako je kao takav poznat iz javne i vjerodostojne izprave. U ostalim se slučajevima diete upisuje kao diete nepoznata otca ili nepoznatih roditelja. Ako je diete bilo izloženo, treba naznačiti dan, mjesto i tko ga je našao i koliko je djetetu dana odprilike. Ako je diete radi smrtne pogibli kod kuće kršteno, tada se ubilježi tko i kada i gdje ga je krstio. Ostane li diete živo, pa se kasnije ovrše u crkvi sveti obredi, pod uvjetom, tada se i ta okolnost ubilježi.

Kod prosuđivanja zakonitosti djece valja se strogo držati Can. 1114. i 1115.:

Zakonitim se smatraju oni, koji su začeti ili rođeni iz valjanog ili putativnog braka, osim ako je roditeljima u doba začeća bio zabranjen *usus matrimonii antea contracti* radi svečanih redovničkih zavjeta ili svetog reda. Otcem se smatra onaj, na koga ukazuje zakoniti brak, osim ako bjelodani dokazi protivno dokazuju. Predpostavlja se, da su zakoniti, koji su rođeni 6 mjeseci od dana vjenčanja i u roku od 10 mjeseci od dana, kad je bračni život prestao.

Dolazi li u sumnju zakonitost djeteta, imade se o razlozima sastaviti zapisnik i poslati Ordinarijatu na riešenje, a odnosne rubrike ostavljati se međutim prazne. Kod nezakonite se djece ostavlja izvjestan prostor prazan radi možebitne naznake otca.

Naknadno sklopljenim brakom naravnih roditelja biva diete pozakonjeno (Can. 1116.). Župnik ne može na svoju ruku ubilježiti pozakonjenje, nego valja da prema propisanim obrazcima sastavi s roditeljima zapisnik i da ga pošalje Ordinarijatu, koji će shodno poduzeti. Kad stigne dozvola, onda će u matici, a isto tako i u krstnom listu, ako je prije izdan, propisanim načinom ubilježiti pozakonjenje.

U matici krštenih (kao i u krstnom listu), imade se zabilježiti kad je krštenik primio sv. potvrdu, zatim da li se vjenčao, primio sveti red subđakonata, ili položio svečane zavjete, ili je možda njegov brak proglašen nevaljanim (Can. 470., § 2. i Can. 1988.).

Poradi današnjih težkih prilika u Rusiji, odredila je Pontif. Commisio pro Russia 13. VII. 1928., da se sve obaviesti, koje bi inače po crkvenom zakonu (Can. 470. § 2., 1011. i 1103., § 2.), trebalo poslati župniku krštenja, ako se župa krštenja nalazi unutar područja Sovjetske unije, treba poslati samo spomenutoj komisiji Sv. Stolice (AAS 1928., 260.).

Kako je matica krštenih ujedno i matica rođenih, imadu se u njoj zabilježiti i ona djeca, koja su mrtvorođena, ali bi bila mogla živjeti, jer su rođena približno u šestom mjesecu. Inače se ne ubilježuju.

Dvojci se ubilježuju svaki posebno pod svojim imenom i brojem uz naznaku, da su dvojci, te koji je prvo-, a koji drugorođeni.

4. O *maticama vjenčanih* propisuje crkveni zakonik u Can. 1103. da župnik, ili njegov zamjenik, što prije u Maticu vjenčanih ubilježi: imena vjenčanih i svjedoka, mjesto i vrieme vjenčanja i sve ostalo, kako to propisuju obredne knjige i odredbe mjestnog Ordinarija. Sve to treba upisati župnik ili njegov zamjenik i u slučaju, da je vjenčanju prisustvovao drugi svećenik po ovlaštenju župnika ili Ordinarija. Osim toga ubilježit će župnik u smislu propisa Can. 470., § 2. i u maticu krštenih, da je supruga, odnosno suprug vjenčan(a) toga dana u njegovoj župi. Ako je koji od suprugâ drugdje kršten, župnik će onoga mjesta, gdje je obavljeno vjenčanje, obaviestiti odnosnog župnika o obavljenom vjenčanju, da se vjenčanje može unieti u maticu krštenih.

Kad se obavlja vjenčanje u smislu Can. 1098. (t. j. kad se u slučaju potrebe vjenčanje obavlja bez zakonito ovlaštenog svećenika), dužan je svećenik, ako prisustvuje ovom vjenčanju, a inače su dužni svjedoci i supruzi pobrinuti se, da se obavljeno vjenčanje što prije ubilježi u propisanim knjigama.

Prema propisima RO XII. IV., upisuju se u maticu vjenčanih i navještaji, odnosno oproštaji od navještaja.

Ženidba savjesti ne upisuje se prema Can. 1107. u obične matice vjenčanih i krštenih, nego u posebnoj knjizi, koja se u smislu Can. 379. čuva u tajnom arkivu biskupske kurije.

Ako brak bude proglašen nevaljanim, ima se to prema Can 1988. ubilježiti u odnosnim maticama vjenčanih i krštenih.

Razstave od stola i postelje ne bilježe se u matice vjenčanih, nego se spisi čuvaju u posebnom svezku, radi uvida kod prosuđivanja o zakonitosti možebitne djece.

5. O *maticama umrlih* određuje crkveni zakonik u Can. 1238., da se u te matice ima zabilježiti: tko je pokojnome podielio sv. sakramente, kad je umro i gdje je pokopan. Uz pokojnikovo ime treba pribilježiti i njegovu starost, te ime roditelja ili bračnog druga.

U maticu se umrlih bilježe svi slučajevi smrti na odnosnom području, bez obzira na mjesto pokojnikova stanovanja. Isto se tako bilježe i mrtvorođena djeca. Ako netko bude sahranjen u župi, u kojoj nije umro, bilježi se također u maticu umrlih, ali bez broja, te se obavještava župnik, gdje je pokojnik kršten i gdje je stanovao.

6. *Matice potvrđenih* propisane su samo crkvenim zakonom, koji određuje, da se one vode, da se ne bi sv. potvrda istoj osobi više puta podielila,[1] da se razaberu duhovna srodstva[2] i da se u izvjestnim slučajevima[3] može dati svjedočba o primitku svete potvrde.

Can. 798. propisuje, da se u maticu potvrđenih upiše ime potvrđenika, djelitelja sv. potvrde, potvrđenikovih roditelja i kumova, dan i mjesto potvrde. Osim toga treba sv. potvrdu unieti i u maticu krštenih u smislu propisa Can. 470. § 2.

Ako kod sv. potvrde nije prisutan vlastiti župnik potvrđenika, treba ga djelitelj što prije obaviestiti (Can. 799.). Prema Can. 800. dovoljno je za dokaz, da je netko doista potvrđen, ako jedan vjerodostojni svjedok, pa i sam potvrdenik (ako nije *in infantili aetate)*, pod prisegom izjavi, da je primio sv. potvrdu, osim ako bi time drugomu bila možda nanieta šteta.

7. U *stanju duša,* kako ga propisuje Can. 470. § 1. i RO XII, 6, nalaze se popisane porodice, koje prebivaju u župi tako, da je za svaku osobu zabilježen datum iz drugih matica, u koliko se odnosi na nju. Stanje se duša može urediti prema kućnim brojevima, ili prema abecednom redu porodičnih prezimena, ili prema kronoložkom redu sklopljenih ženidaba.

Prvi način nije osobito praktičan, već zato, što se kućni brojevi često mienjaju. Drugi način preporučuje SB 167, a treći SV III 91, 6.

U velikim se gradskim župama kod nas često ne vodi stanje duša, jedno poradi nestašice svećenstva, a drugo i radi neprestane fluktuacije i selidbe građana. Ipak bi bilo od velike koristi, kad bi i gradske župe imale neke vrste zajednički »prijavni ured«, koji bi uređivao stanje duša po župama, i to ne u velikim svezcima, nego po sustavu cedulja ili araka iz tvrdega papira. Veće će župe dobro učiniti, ako za svako veće selo ili filijalu urede posebno stanje duša. Za svaku pojedinu porodicu (otac, majka, djeca), treba uzeti barem jedan list (t. j. dvie stranice), sve, ako i više porodica živi u istom stanu. Kod zadruga se isto postupa, ali je dobro označiti, koje porodice sačinjavaju jednu zadrugu. Kad netko umre, stavi mu se znak † s datumom, a kad se vjenča, prelazi na novi list, što se i označuje. Nezakonita se djeca bilježe pri dnu lista, opredieljena za odnosnu porodicu, a k imenu djeteta dodaje se: nezakoniti sin (kći) gore spomenute I. I. Bilježke o luknu, kao i ostale bilježke osobne prirode ne stavljaju se u stanje duša. U tu svrhu mogu služiti posebne bilježnice, koje nemaju službenog značaja. Približno svake desete godine trebalo bi sastaviti novo stanje duša. Jedna je od prvih zadaća svakog novog župnika da se dobro upozna sa stanjem duša i da ga vodi u punom redu, pa ako ima tomu možda i više desetljeća, što je sastavljeno stanje duša, kako ga je našao, da sastavi novo, a staro nek ne baci, nego pomno spremi u župnom arkivu.[4]

8. Svaka bi župa trebala imati knjigu spomenicu *(Liber memorabilium)*, u koju se bilježe svi važniji događaji odnosne župe. Redovito bilježi župnik. Na početak svoga bilježenja stavi svaki kroničar svoje ime i prezime, službu i drugo potrebno, da se znade, tko je to pisao. Uviek treba staviti i podpuni datum. Dobro je, navedu li se na početku svake nove knjige prijašnje kronike, ako ih imade, kao i druge starine, koje su spomena vriedne. Time se čuva povezanost s prošlošću. U sopmenicu se bilježe događaji, koji osvjetljuju stanje župe i daju neku sliku o prilikama u župi. Takovi su: važne upravne naredbe, školske uredbe, dobrotvorne ustanove, novosagrađene ili popravljene važnije, osobito crkvene zgrade, fundacije, važne promjene granice, smrt ili posjet odličnika, veće svečanosti, izvanredne prirodne pojave, slučajevi izvanrednih milosti kod pojedinih osoba, održavanje msija, veliki kakav odpad ili znamenito obraćenje i slično. Sve se to piše jednostavno kronoložkim redom.[5]

9. Potrebno je voditi i posebnu knjigu prielaznikâ.

DUHOVNE VJEŽBE, PUČKE MISIJE I SVETA GODINA.

1. Crkveni zakonik propisuje, da redovnici prije zavjetovanja, a klerici prije nego primu više redove, imadu obaviti *duhovne vježbe.* Isto tako određuje rokove, u kojima imadu i kasnije klerici, redovnici i svećenici obavljati duhovne vježbe. No želja je Svete Crkve, da duhovne vježbe obavljaju i svjetovnjaci. Duhovne se vježbe mogu obavljati na različite načine. Danas su uobičajena tri načina: prema metodi sv. Ignacija Lojole, zatim liturgijske duhovne vježbe i konačno po krepostima ili blaženstvima.

Crkva ne podcjenjuje ni jednog od ovih načina, jer svi nastoje da dušu obnove u Kristu. Sv. Ignacije nastoji da to postigne svojim osobitim načinom, zabilježenim u njegovoj knjizi o duhovnim vježbama.[1] Liturgijske duhovne vježbe, kako ih daju osobito benediktinci, prožimlju dušu vječnim istinama time, što se ona posve sjedinjuje sa svetom Crkvom u liturgijskoj molitvi i tako uživljuje u mistični život tiela Kristova. Pojedinci nastoje konačno davati duhovne vježbe tako, da sustavno i praktično prođu izvjestne odlomke moralnog bogoslovlja ili ascetike ili pojedine pobožnosti. Pijo XI. proglasio je sv. Ignacija zaštitnikom svih duhovnih vježbi i svih domova i ustanova za duhovne vježbe.[2]

Duhovne vježbe može vršiti pojedinac sam, ili u zajednici s drugima, obično istoga staleža, kroz najmanje tri dana, a mogu trajati i četiri, osam, pa i trideset dana, naime četiri tjedna, kako su Ignacijeve duhovne vježbe zapravo i razpoređene. Najbolje su zatvorene duhovne vježbe, u punoj šutnji i sabranosti, daleko nesamo od svjetske buke, nego i od zvaničnih poslova i porodičnih dnevnih briga. Nije li to moguće, tada se mogu obdržavati neke vrste duhovne vježbe za pojedine staleže i kroz 14 dana, u podesno vrieme, svaki dan s jednim ili dva nagovora, onda sa sv. izpovjeđu i zajedničkom sv. pričešću. No to je samo neki nadomjestak, koji obično ne može postići onog uspjeha, kakav postizavaju zatvorene duhovne vježbe.

Dušobrižnik će i s propovjedaonice, a osobito u katoličkim družtvima i osobnim djelovanjem nastojati da potakne svoje vjernike, osobito pobožne, ali i grješnike i obraćenike s grješnoga puta, da obave duhovne vježbe prije važnih odluka u svom životu, kao na pr. prigodom izbora staleža, prije zaruka ili vjenčanja, te češće u životu. Oni će se sami osjećati preporođeni u Kristu, a to će djelovati i na život njihove okoline i ciele župe. Osobito će poticati mladež da obavlja duhovne vježbe.[3]

Danas već postoje i kod nas domovi za obdržavanje duhovnih vježbâ.

2. Što su duhovne vježbe za pojedince, to su odprilike *misije* za čitavu župu. Crkveni zakonik nareduje biskupima, neka se brinu, da se u svakoj župi obave misije barem svakih deset godina (Can. 1349., § 1.).

Za misije treba narod pripraviti. Ta priprava stoji u tom, da dušobrižnik sklone svoje župljane, da marljivo polaze propovjedi i ine priredbe za vrieme misija. Najprije treba nastojati, da se izabere podesno vrieme za misije. Na selu će to biti obično od listopada do ožujka, a u gradu će biti najprikladnije ono vrieme, u koje veže

uzkrsna izpovied i pričest. Duhovni će se pastir obratiti osobno (prema potrebi i pismeno, da dobije i pismeni odgovor) na upravu tvornica i inih poduzeća u mjestu, kao i na gospodare uobće, da svojim namještenicima dadu mogućnost polaženja na misijske propoviedi, koje, dakako, treba da budu održane u ono doba dana, koje najbolje odgovara mjestnim prilikama.

Župnik će dobro učiniti, ako osobno pozove na misije sve porodice u župi (prema prilikama i pismeno, al tako, da ne bude uvrede radi razlike u postupku). Izdat će letak ili brošuru i oglašivat će misije dva do tri mjeseca unapried s propoviedaonice, kod kršćanskog nauka, u družtvima. Teme samih misija ne valja obrađivati u propoviedima neposredno prije misija. Red misija i službe Božje objavit će narodu i staviti čitljiv i uredan oglas na crkvena vrata.

Misije u prvom redu idu za tim, da se vjernici dobro izpovjede. Nije od male važnosti kod toga, da bude na razpolaganju dovoljan broj propisno izrađenih izpoviedaonica s gustim rešetkama (Can. 909., § 2.). Neka bude i dovoljan broj stranih izpovjednika. Misionari će mnogo izpoviedati i mnogi će se željeti izpovjediti upravo kod misionara. Ali oni su obterećeni i propoviedanjem, pa im treba redovno pružiti pomoć tako, da bude i drugih stranih izpovjednika. Sam dušobrižnik onoga mjesta bolje je da ne izpovieda, nego da se brine, da čitava organizacija misija dobro i bez smetnje radi. Izpovieda se obično po staležima i to nakon staležke pouke. Za naše bi prilike bilo od nemale koristi, kad bi se prigodom misija bezplatno dielile cedulje s kratkom pripravom za misijsku izpovied i pričest; tu bi trebalo osobito paziti na dobar obrazac za izpitivanje savjesti. Dobro bi bilo, kad bi postojale dvie vrste takvih cedulja: jedna za sela, a druga za gradove i veća mjesta.

Za misije, što ih drže članovi Reda Braće Propovjednika izdan je u Zagrebu 1932. Obrednik Dominikanskih Misija. Za isusovačke je misije izdao O. Bogoljub Strižić D. S. 1929. »Priručnik za držanje misija«.

Sv. pričest neka dieli, po mogućnosti, sam duhovni pastir svakog pola sata. Može se prirediti i zajednička svečana pričest djece ili muževa i mladića, a mogu se misije i zaključiti obćom sv. pričesti. Bolestnicima može nositi sv. pričest sam duhovni pastir, a počesto će osobito djelovati, ako koji misionar posjeti bolestnike.

Misijske pobožnosti neka budu unapred podpuno ugovorene s vođom misija i dobro pripravljene gledom na pjevanje i vanjsku svečanost.

Župnik će misionarima na svaki mogući način olakšati njihov naporni posao. Obroci će biti u točno vrieme i ne će trajati dulje od jednog sata. K stolu ovom zgodom nije podesno pozivati svjetovnjake. Kod stola će vladati umjerena vedrina, bez buke i svake prekomjernosti. ***Ex confessionali nihil, etiamsi sigillum in tuto sit!***

Duhovni će pastir nastojati, da i njegova družina prisustvuje misijskim priredbama.

S propoviedaonice i u katoličkim družtvima, kao i u svakoj drugoj prigodi, nastojat će župnik, da se dobre odluke vjernika njegove župe održe i nakon dovršenih misija.

3. Papa Bonifacije VIII. proglasio je 1300. prvi put *jubilej* ili *svetu godinu,* koja ima značaj neke vrste misija, što traju cielu godinu, a drže se po cielom katoličkom svietu. Obično se proglasuje najprije za Rim, a sliedeće godine za cio sviet. U početku se mislilo držati svetu godinu svakih 100 godina, no Klement je VI. ograničio taj broj na 50, Urban VI. na 33, a

Pavao II. na 25 godina. Izvanredni jubilej proglasuje i izvan ovoga roka Sv. Otac Papa prigodom izvanrednih događaja u Crkvi.

Jubilej treba vjernicima pomoći, da lakše i bolje zadovolje za svoje griehe, te da u obilnijoj mjeri prime oproštenje vremenitih kazni. U tu svrhu proglasuju se sa svakim jubilejem skopčani oprosti, a izpovjednicima se daju posebna i često velika ovlaštenja.

Duhovni će pastir točno proći tekst apostolske konstitucije, kojom se proglasuje jubilej, kao i popratno pismo i odredbe svoga Ordinaria. Naročito će proučiti posebna ovlaštenja, koja dobiva za jubilejsku godinu kao izpovjednik, te uvjete, uz koje se dobiva jubilejski podpuni oprost. O svemu će tomu poučiti i vjerni puk i ne će se zadovoljiti s time, da suho pročita tekst apostolske konstitucije i biskupove odredbe. Sveta je godina osobito podesno vrieme za duhovnu obnovu župe i katoličkih družtava, za obdržavanje misija i duhovnih vježbi.

POBOŽNA DRUŽTVA

Kanonski propisi. Od osobite su važnosti po vjerski život u župi pobožna družtva, kojima je zadaća njegovati savršeniji kršćanski život među članovima, ili izvršivati neka djela pobožnosti ili ljubavi, ili konačno brinuti se oko uveličanja javnog bogoslužja.[1]

Crkva priznaje samo ona pobožna udruženja, koja su po zakonitoj crkvenoj vlasti osnovana ili barem odobrena.[2]

Prema Can. 687. samo ona družtva mogu postojati kao juridičke osobe u Crkvi, koja su osnovana formalnim dekretom crkvene vlasti.

U cieloj Crkvi može osnivati i odobriti pobožna družtva rimski Papa, a na vlastitom teritoriju mjestni Ordinarij, izuzevši ona udruženja, kojima je osnutak apostolskom vlašću drugima pridržan.[3] No ovog ovlaštenja nema ni generalni vikar, bez posebnog naloga, ni kapitularni vikar.[4]

Bez pismene privole mjestnog Ordinarija nije, prema Can. 686. § 3., ni jedno pobožno družtvo valjano ustanovljeno, osim ako je osnovano ili odobreno izravno od Svete Stolice, ili ako apostolski privilegij drugačije određuje, ili ako je Ordinarij dao dozvolu, da se ustanovi redovnička kuća, kojoj je priključeno družtvo, vlastito onome redu.

Pobožna družtva prema Can. 688. ne smiju uzimati naslov ili ime, koje bi odavalo lakoumnost ili nepodesne novosti ili način pobožnosti, koji nije odobrila Sveta Stolica.

Can. 689. propisuje, da svako pobožno družtvo mora imati svoja pravila, potvrđena po Svetoj Stolici ili mjestnom Ordinariju. Kad su jednom pravila potvrđena, može ih Sveta Stolica uviek mienjati i izpravljati; isto može uviek i mjestni Ordinarij, ako pravila nisu potvrđena od Svete Stolice. Izuzimlju

se samo pobožna družtva, koja su na osnovu apostolskog privilegija osnovana u crkvama izuzetih redovnika, gledom na nutarnju stegu i duhovno vodstvo.[5]

Pobožna družtva mogu posjedovati vremenita dobra, pod nadzorom mjestnog Ordinarija, kome su dužna barem svake godine položiti račun.[6]

Svi oni, koji su pravilno primljeni u pobožno družtvo i nisu iz njega izključeni, uživaju sva prava i povlastice toga družtva.[7] Svi koji su pravilno primljeni, treba da budu upisani u popis članova (Can. 699. § 2.).

Prema Can. 693. ne mogu biti valjano primljeni kao članovi pobožnih družtava: nekatolici, pristaše osuđenih sektâ, oni, koji su notorno pod cenzurom, javni grješnici. Ista osoba može biti upisana u više pobožnih družtava, izuzevši treće redove. Redovnici mogu biti članovi pobožnih družtava, izuzevši treći red i ona družtva, koja su prema sudu poglavara nespojiva s obdržavanjem vlastitih pravila.[8]

Članove može izključiti samo družtvo, prema odredbama pravila, ali i mjestni Ordinarij, odnosno redovnički poglavar u družtvima, apostolskom povlasticom, osnovanim po redovnicima.[9]

Moraju se izključiti nekatolici, pristaše osuđene sekte, notorno cenzurirani, javni griešnici, nakon opomene i s pravom priziva na Ordinarijat.[10]

Pobožna družtva smiju držati sastanke i stvarati zaključke gledom na vlastitu djelatnost, pod nadzorom mjestnog Ordinarija i u skladu s općim pravnim odredbama.[11]

Upravitelja i kapelana pobožnih družtava imenuje mjestni Ordinarij, a kod pobožnih družtava, koja su osnovana od redovnika u vlastitim crkvama, potreban je Ordinariev pristanak, ako se radi o svjetovnom svećeniku.[12]

Opozvati mogu upravitelja i kapelana oni, koji imadu pravo imenovati ga, te njihovi nasljednici i poglavari.[13]

Upravitelj i kapelan može biti ista osoba.[14] Za vrieme svoje službe mogu upravitelj i kapelan blagosloviti družtveno odielo i znak i stavljati ih na članove.[15]

Mjestni Ordinarij može s važna razloga razpustiti sva družtva, osim onih, koja su osnovana po Svetoj Stolici. Razpuštena družtva imadu pravo prizvati se na Svetu Stolicu.[16]

Can. 700. razlikuje ova pobožna družtva: svjetovnjačke treće redove, bratovštine, pobožne udruge. Prema Can. 701, § 1., vriedi ovaj red za precedenciju pobožnih laičkih udruženja: najprije treći redovi, onda, redom, nadbratovštine, bratovštine, pobožne udruge *primariae*, ostale pobožne udruge. Bratovština Presv. Oltarskog sakramenta u teoforičkim procesijama ima precedenciju i pred samim nadbratovštinama.[17] Pobožna družtva imadu samo onda pravo precedencije, kad nastupaju korporativno pod svojim križem ili barjakom i u svojem odielu ili sa znakovima (Can. 701, § 3.). Precedencija se u obhodima računa po blizini Svetotajstvu, odnosno središtu obhoda.

Trećoredci nastoje, ostajući u svietu, oko kršćanskog savr-
enstva pod vodstvom jednoga reda i u njegovu duhu, a prema
ravilima, potvrđenim od Sv. Stolice.[18] Privilegij osnivanja tre-
ega reda daje redovima Sveta Stolica.[19]

Redovnički poglavari onih redova, koji imadu taj privilegij,
ogu pojedine osobe upisati u treći red, ali ne mogu bez dozvole
njestnog Ordinarija osnivati trećoredskih zajednica, ni osnovanim
ajednicama dopustiti, da u javnim crkvenim funkcijama nose po-
ebna odicla.[20] Nijedna trećoredska zajednica ne može bez apostol-
kog indulta među svoje članove upisati one, koji su učlanjeni u
ojoj drugoj trećoredskoj zajednici, dok ovi u njoj ostaju, ali slo-
odno je svakom trećoredcu prieći iz jednog trećeg reda u drugi ili
z jedne trećoredske zajednice u drugu.[21] Trećoredci nisu dužni kor-
orativno sudjelovati kod procesija i drugih crkvenih svečanosti,
li, ako prisustvuju, tada treba da idu sa svojim znakovima iza
lastitog križa.[22]

Can. 707. zove pobožnim udrugama *(piae. uniones)* ona
ružtva, koja su ustanovljena radi vršenja nekih pobožnih ili
aritativnih čina. Ako su te udruge organički uređene, zovu se
odalitia. Organički uređene udruge, koje su osnovane za njegu
avnoga bogoslužja, zovu se bratovštine.

Bratovštine se mogu ustanoviti samo formalnim dekretom,
za pobožne je udruge dovoljna i dozvola mjestnog Ordinarija.[23]

Naslov ili ime bratovštine treba uzeti iz Božanskih pridjeva,
ršćanskih tajna, svetkovina Gospodnjih, bl. Dj. M., svetaca,
i od pobožnog nastojanja bratovština.[24]

Bratovštine se i pobožne udruge smiju osnivati samo u crkvi ili javnom ili barem polujavnom oratoriju. U stolnoj se i kolegijatnoj crkvi ne smiju osnivati bez pristanka kaptola. A u crkvama ili oratorijima redovnica može mjestni Ordinarij dozvoliti da se osnuje samo pobožna udruga žena ili takva udruga, koje se djelatnost sastoji samo u molitvi i saučestvovanju u duhovnim milostima.[25]

Bez dozvole mjestnog Ordinarija ne smiju bratovštine, osnovane po redovnicima, u javnim obhodima nositi svoje posebno odielo,[26] a ostale bratovštine ne smiju bez iste dozvole ostaviti ili promieniti svog posebnog odiela ili znaka.[27] Bratovštine treba da kod obhoda korporativno sudjeluju sa svojim znakovima i pod svojim barjakom, osim ako je Ordinarij drugačije odredio.[28]

Nije li to inače zabranjeno, može Ordinarij dozvoliti, da se bratovština ili pobožna udruga premjesti s jednoga sjedišta na drugo. Radi li se o bratovštini ili pobožnoj udruzi, koja je pridržana kojemu redu, treba da s tim premještajem bude sporazuman i redovnički poglavar.[29]

Da neka bratovština ili udruga može druge sebi pripojiti, potrebna je dozvola Svete Stolice.[30] Takva se onda bratovština zove nadbratovštinom *(archiconfraternitas)*, a udruga se zove *primaria*.[31] Nadbratovština i primarna udruga može sebi pripojiti (agregirati) samo one bratovštine ili udruge, koje imadu isti naslov i cilj, osim ako imadu veću povlasticu, danu od Svete Stolice.[32] Uvjete za valjanu agregaciju navodi Can. 723.

Iz toga, što pripojena udruga sudjeluje u oprostima i milostima, što ih ima ili što će ih dobiti primarna udruga, ne dobiva ova nikakva prava nad udrugama, koje su joj pripojene.[33]

Nadbratovština se i primarna udruga može premjestiti iz jednoga sjedišta u drugo samo s dozvolom Svete Stolice,[34] kao što i samo Sveta Stolica može pojedinom družtvu dati naslov nadbratovštine ili primarne udruge.[35]

Vodstvo pobožnih družtava. Pobožna družtva okupljaju u svojim redovima one vjernike, koji hoće da tako više njeguju kršćansku pobožnost, prodube kršćanski život i nastoje oko svoga savršenstva. Pravilno ustanovljena i dobro vođena, mogu ova družtva postati kvasac ciele župe i svega kršćanskog života u njoj. Prije svega je potrebno, da se dušobrižnik kod osnutka i vođenja pobožnih družtava točno drži kanonskih propisa. Bilo bi potrebno, da župnik imade stalnu knjigu, u kojoj su ubilježena sva pobožna družtva, njihovi članovi i svi važniji događaji redom. Kod starijih družtava trebalo bi pregledati pravila, da li su u svemu skladna s novim crkvenim zakonikom.

No nije time sve učinjeno, ako se samo pazi, da je sve saglasno s crkvenim propisima. Osim toga treba s velikom pomnjom i brigom voditi pobožna družtva. U našim će prilikama upravitelj i kapelan biti župnik ili njegov duhovni pomoćnik, u većim mjestima možda vjeroučitelj ili koji redovnik. Tkogod bio, neka nastoji, da sve, što radi, bude u sporazumu sa župnikom. A od vjernika neka ne očekuje toliki stepen pobožnosti i samozataje, da će dolaziti na sastanke, ako im na sastancima pruža malo ili ništa duhovne hrane. Istina je, da su najveća i najsigurnija sredstva milosti sveta misa, sveti sakramenti i crkvene blagoslovine. Ali tim se sredstvima mogu vjernici služiti i izvan pobožnih družtava. Oni, koji su se upisali u pobožna družtva, očekuju obično još nešto više osim ovoga, što Crkva daje svim svojim članovima; oni očekuju »opus operantis« svećenika, koji ih vodi. I redovno će uspjeh biti srazmjeran ovom »opus operantis«.

Upraviteljeva će briga biti, da se u svakoj crkvi, gdje su ustanovljena pobožna družtva, nalazi popis njihovih sastanaka. Jedan od članova brinuti će se da uredi sve prije i poslije sastanka gledom na oltar, čistoću crkve i slično. Župnik bi trebao imati priegled svih sastanaka pobožnih družtava u svojoj župi. U upravu se družtvenih dobara ne će župnik uplitati, ako nije Ordinarij drugačije odredio.[36] Ali nastojat će, da ima priegled čitavog djelovanja i stanja svih družtava na području svoje župe, ne uplićući se u ono, što je povjereno drugom svećeniku, ako se taj inače drži kanonskih propisa gledom na župu i župnu crkvu, kako to uređuju osobito Cau. 716 i 717.

Krivo imadu oni, koji misle, da pobožna družtva diele župu i da u pozadinu potiskuju one, koji nisu u družtvima. Može se

doduše desiti, da bi pojedini članovi pobožnih družtava sviestno ili nesviestno htjeli djelovati u tom smjeru, pa, što više, da nezgodan sastav ili nezgodno vodstvo ili nezgodne prilike, mogu časovito i nepovoljno utjecati na župnu zajednicu. No tome nije kriva sama pobožna udruga, nego spomenuti nedostatci, koje treba razborito odstraniti, pa će onda nestati i onog nepovoljnog utjecaja. Pobožna družtva imadu, naprotiv, i tu svrhu, da jačaju vjerski duh i život nesamo svojih članova, nego time, barem neizravno, i čitave župne zajednice, u miru i poniznosti. Nesuglasice, koje bi se mogle pojaviti između članova istoga družtva ili između različitih udruga, upravitelj će i župnik svim mogućim načinima izbjegavati i stišavati, pa, ne ide li drugačije, iz družtava odstraniti one, koji su razlogom sablazni, sporazumivši se u težim slučajevima s biskupom, koji može i sam izključiti nedostojne članove. Redovno će se najsigurnije izbjeći trzavicama između različitih družtava, ako svako družtvo ostane pri svomu i ne upliće se u poslove ili zadaće drugoga. Vjernicima će dušobrižnik preporučiti da budu u pobožnim družtvima, ali nije dobro, ako je ista osoba u više djelatnih družtava, ne samo zato, jer obično ne će moći vršiti sve raznolike obveze, nego i zato, jer upravo tim putem lako nastaju nesporazumci. Isto se tako mogu poroditi nesuglasice i onda, ako jedno družtvo drugomu otima članstvo. Obično će biti najkoristnije, da se vjernici upišu u jedno pobožno družtvo, pa onda živo nastoje prema duhu i pravilima toga družtva živjeti. Inače se lako desi, da je sve samo vanjska mehanika bez pravoga duha. Stoga treba biti vrlo oprezan i razborit, kad se osniva novo pobožno družtvo. Ono treba da odgovara potrebama i prilikama onoga mjesta, gdje se osniva. U manjim je mjestima bolje da se ne osnivaju mnogobrojna družtva; neka se osnuju samo ona, koja su prilagođena prilikama i koja imadu nade da će uspjeti. U gradovima i većim mjestima, gdje je život više raznolik, bit će potrebna i raznolika pobožna družtva.

Naši biskupi preporučuju osobito treći red sv. Franje, Marijine kongregacije, bratovštinu svete krunice, te, u smislu Can. 711. § 2., bratovštine Presv. Oltarskog Sakramenta i kršćanskog nauka.

Dušobrižnik mora dobro poznavati duševne značajke dobi, u kojo se nalazi većina članova družtva. Osobito dobro treba dušobrižnik poznavati psihologiju mladenačke dobi. Bez toga ostat će dušobrižnik nepoznati stranac u dušama, ako i njegovi napori i nastojanja inače prelaze dužnu brigu i nastojanja oko vodstva duša.

Dušobrižnik mora poznavati občenitu duševnu usmjerenost ljudi i krilatica onoga kraja, u kome djeluje. Jedino će na taj način moći uspješno predusretati predrasude, te svakom važnijem pojmu dati njegovo pravo značenje i podpuni sadržaj.

U radu s družtvima nije dovoljno, što više, pogibeljno je, da se na sastancima duhovnik družtva razpripovieda o temi o kojoj će propoviedati u nedjelju ostalim vjernicima u crkvi. Nijedan sastanak neka ne prođe, a da na njemu ne bi mogli pitati ili štogod nadometnuti i sami članovi. Što je življa razprava o nekom predmetu, i što više članova sudjeluje u čišćenju i bistrenju pojmova, to će, redovito, i uspjeh ovakovih sastanaka biti trajniji i plodniji.

U prostorijama svakog ovećeg dobro vođenog družtva neka je dobro pričvršćen i zaključan ormarić za pitanja, koja stavljaju članovi družtva. Na ta pitanja odgovara sam duhovnik, možda i posebnim predavanjem, ili opet, rjeđe, članovi sami. Time se budi zanimanje i živahnost na sastancima, pa je to najbolji put do proživljavanja vrednotâ katoličkog naziranja na sviet, a to je od velike važnosti za život i djelovanje članovâ i družtva.

U družtvima treba gojiti duh radosti. Pustiti i što više nastojati, da se pjeva koja rodoljubna ili crkvena pjesma, prikladna dielu crkvene godine.

Nikada se rad u družtvu ne smije tako razvijati, da bude na štetu porodičnog života. Stoga će duhovnik nastojati, da njeguje izpravan duh i shvaćanje prama porodici. Otuđivanje družtvenih članova porodici obično će donieti kobne posljedice nesamo za ovu porodicu, nego i za samo družtvo, a nepovoljno će utjecati i na život ciele župe.

Treći red sv. Franje. Sv. Franjo Asiški ustanovio je nakon franjevačkog (»prvog«) reda i reda Klarisa (»drugog«) i »treći« red, da i najširi krugovi vjernika mogu svoj život nadahnuti duhom evanđelja, kako ga je sv. Franjo shvaćao i u život provodio. Prema pravilima trećega reda primaju se u nj samo vjernici, koji su dobra vladanja, ljube slogu, a osobito su prokušani u svetoj katoličkoj vjeri i pokornosti prema Rimskoj Crkvi i apostolskoj Stolici.[38]

Nakon godine dana novačtva polažu zavjet i obećaju, da će zapovjedi Božje izvršivati i Crkvi se pokoravati. Ostavi li tko iza zavjeta treći red, tim samim još ne grieši, osim ako to čini iz zle nakane. Članovi trećeg reda treba da u načinu života i odievanja zabacuju skupocjenu finoću i da se drže onoga pravila umjerenosti, koje svakom pojedinom dolikuje. Veoma se oprezno trebaju čuvati plesova i bezstidnih kazališnih igrokaza, isto tako i bučnih družtava. U jelu i piću treba da su umjereni; osobito im se stavlja na srdce molitva prije i poslije jela, te uzdržavanje od mesa i post u neke dane. Svakog mjeseca treba da se izpoviede i pričeste. Svećenici, članovi trećega reda, nemaju druge dužnosti osim svoga časoslova, a svjetovnjaci treba da mole mali čin bl. Dj. Marije ili dvanaest puta Oče naš, Zdravo Marija i Slava Otcu, osim ako su bolešću zapriečeni. Posebice im se preporuča, da svojim životom daju dobar primjer, da ne čitaju knjiga i novina, koje bi za krepost mogle biti pogubne i da ne dopuštaju, da takve knjige ili novine zadu u njihovu kuću, neka se nikada ne zaklinju, osim u velikoj potrebi, neka ne izgovaraju ružnih rieči ili šala, neka u večer izpituju svoju savjest. Koji mogu, treba da svaki dan idu k sv. misi i da prisustvuju mjesečnoj skupštini, kako je saziva upravitelj. Preporuča im se, da po mogućnosti daju milostinju za siromašne i bolestnike. Bolestnog člana neka posjećuju i neka ga svjetuju, da za vremena obavi, što je potrebno za mir duše njegove. Ako se članovi ogrieše o pravila, ne grieše, nisu li time povriedili zakon Božji ili crkveni.

Najvažnije je kod trećeg reda, da u njemu doista vlada duh sv. Franje, koji se očituje u požrtvovnoj ljubavi bližnjega, iskrenoj i dubokoj pobožnosti i u odanosti sv. Crkvi.

Osim pravila, što ih je preudesio i potvrdio Leo XIII. 1883., apostolskom konstitucijom *Misericors Dei Filius,* uvest će upravitelja i trećoredce u duh sv. Franje: »Der Geist des hl. Franziskus und der dritte Orden«, München, Theatiner-Verlag 1921.; »Spome-

nica hrvatske franjevačke provincije prigodom 700-godišnjice blažene smrti sv. Franje«, Zagreb 1927.; Felder-dr. fra. Oton Kneževič: »Franjevački idealizam«, Mostar 1929.

Gledom na upravu i organizaciju trećega reda neki misle, da je bolje i uspješnije podieliti ga na neke vrste sekcija, prema staležima, koji imadu posebne sastanke prema svojim posebnim prilikama, a češće se sastanu na zajedničke sastanke i svi trećoredci jednoga mjesta, da se sačuva jedinstvo duhà. Drugi opet smatraju, da bi ovakva dioba po staležima bila nepodesna za organizaciju i duh trećega reda sv. Franje.

Ono, što smo rekli o trećem redu sv. Franje, vriedi i za ostale treće redove i njima slične ustanove, kao i za oblate sv. Benedikta.

Marijine kongregacije nastale su iz čednog udruženja, što ga je 1563. osnovao Isusovac Ivan Leunis na Rimskom Kolegiju. Članovi su bili sami pitomci Rimskog Kolegija. Ova prvotna kongregacija Navještenja Marijina postoji i danas kao matica svih Marijinih kongregacija. Bulom »Omnipotentis Dei« od 5. XII. 1584., odobrio je Grgur XIII. osnutak ove kongregacije i proglasio je maticom svih ostalih kongregacija: *Congregatio Prima Primaria,* koja sebi agregira one kongregacije, što se osnivaju diljem čitavoga svieta među mladeži i ostalim vjernicima. Tako agregirane kongregacije sudioničtvuju u svim duhovnim milostima i oprostima, koje uživa *Prima Primaria,* uz uvjet, da se te kongregacije drže pravila, propisanih po generalu isusovačkog reda za *Congregatio Prima Primaria.* Benedikto XIV. potvrdio je sve ove povlastice zlatnom bulom »Gloriosae Dominae« 27. IX. 1748.[39]

Marijina je kongregacija prema svojim pravilima duhovni zbor katolika, koji su većinom jednoga te istoga staleža i položaja, n. pr. obrtnici, radnici, đaci, djetići, intelektualci.

Kongreganiste treba da osobito poštuju bl. Djevicu, da ozbiljno nastoje, da se svaki od njih u svome staležu posveti i da po mogućnosti spasavaju i druge, a Crkvu da brane od navale bezbožnih ljudi. Sastanci su po mogućnosti jedan put u tjednu, a zajednička sv. pričest jedan put u mjesecu. Osobito se preporuča da kongreganisti obave svake godine duhovne vježbe. Kongreganisti valja da osobito njeguju osjećaj s Crkvom i da se nikada ne stide u javnom i privatnom životu pokázati se vjernim i poslušnim sinovima svete Crkve. Preporuča im se jutarnja i večernja molitva, krunica, razmatranje i, po mogućnosti, dnevno pribivanje svetoj misi. Brižno treba da se čuvaju sumnjivih osoba, zla štiva i prizora, koji ne dolikuju. Koliko je moguće neka ima svaki svoga izpovjednika, neka mu podpuno odkrije svoju dušu i neka pusti da ga ravna i vodi u svemu, što spada na duhovni život.

Kongregacije su sve do XVII. i XVIII. vieka primale samo muškarce za članove. U novije doba imade mnogo i ženskih kongregacija, koje liepo rade i uspievaju. Benedikto XIV. odobrio je 1751. da se i ženske kongregacije mogu agregirati prvotnoj kongregaciji u Rimu. No uviek treba da su ženske kongregacije posve zasebno vođene od mužkih. Zajednički mogu biti samo izvanredni svečani sastanci svih kongreganista i kongreganistica jednoga mjesta ili naroda, ili upravitelja i viećnika.[40]

Uspjeh će Marijinih kongregacija biti to veći, što upravitelj bude savjestniji i razboritiji, što se više bude znao prilagoditi prilikama i potrebama kongreganista, što više bude prepuštao stvarnu inicijativu viećnicima i članovima, a ne da sam sve radi: on treba da sve sve zna i vodi, a zbornici da aktivno rade u kongregaciji.

Biskupska konferencija katoličkih biskupa 1921. službeno je iztakla, da su »M. K. kao vjerska družtva, dio dušobrižničke službe i da prema tomu podpadaju pod izključivu konpetenciju i nadzor katoličke Crkve«. S ište je konferencije izdan i ovaj praktični naputak za osnivanje M. k.:

»Da se olakša osnivanje Marijinih kongregacija, to neka:

1. saglasno s pogl. X. § 69. obćih pravila Marijinih kongregacija posebna pravila u nas sadržavaju samo ove točke:

a) naslov, na pr. Kongregacija Bezgrješnog začeća;
b) zaštitnik, na pr. Sv. Stanislav;
c) stalež, na pr. za gimnazije;
d) mjesto, na pr. Zagreb;
e) crkva, na pr. sv. Katarina.

2. Osobite zadaće, na pr. izkorjenuće psovke, predvidene u istom poglavlju, postizavat će naše Marijine kongregacije prema odlukama vieća i samo u granicama obćih pravila.

3. S molbom za dozvolu osnutka Marijine kongregacije dovoljno je podastrieti Ordinariatima 2 primjerka Obćih pravila s izpunjenim gornjim rubrikama, bilo tiskana, bilo pisana.

Dekrete o osnutku Marijinih kongregacija slat će Ordinariat izravno Starješinstvu Družbe Isusove u Zagrebu. Ono će provesti agregaciju u Rimu i dotičnu diplomu podastrieti Ordinariatu, koji će ju providenu svojim »Visum-om« dostaviti upraviteljstvu novo osnovane kongregacije.

4. Da se unapriedi djelatnost Marijinih kongregacija prema poglavlju IX. Obćih pravila, stajat će na čelu sviju kongregacija u svakoj biskupiji posebni upravitelj, koji će ih nadzirati, o njima izvješćivati i kao član Središnjeg saveza Marijinih kongregacija raditi za njihov procvat.«

Prema tomu za sve M. k. u Hrvatskoj vriede samo obća pravila, i to u njihovu punom obsegu, kako su 8. XII. 1920. odobrena od Sv. Stolice. Svaki svećenik može osnovati i voditi M. k. u djelokrugu povjerene mu duhovne pastve, a da za to ne treba tražiti dozvole ni od koga drugoga, osim od nadležne duh. oblasti, niti je kome dužan (on ili M. k.) polagati račune o svom radu u M. k., osim duh. oblasti po biskupijskom upravitelju.

Bratovštine. U smislu Can. 711 § 2. žele hrvatski biskupi, da se u svakoj župi osnuje bratovština presv. oltarskog sakramenta i kršć. nauka:

»Preporučujemo i bratovštine presv. Oltarskog Sakramenta. Gdje ih nema, treba ih uvesti; gdje postoje, neka dalje šire ono, što smo evo spomenuli. Uvjereni smo naime, da nigdje ne može cvjetati vjerski i ćudoredni život u puku, gdje se sav život ne kreće oko euharistijskog našeg Spasitelja«.[41]

U pojedinim je biskupijama naročito određen dan klečanja, u smislu Can. 1275.[42]

Uvaživši zasluge, što ih je stekla Bratovština presv. olt. Sakramenta, koja je kod nas poznata pod imenom: »Družtvo za vječno klanjanje i podporu siromašnih crkvi u Zagrebu« preporučuju biskupi ovu bratovštinu.[43]

»Svom dušom preporučamo uzstanovljenje ili oživljenje bratovština kršćanskoga nauka, jer je među poglavitim razlozima bezvjerja neznanje ili nepodpuno poznavanje kršćanske nauke. A pošto je svećenstvo kadikad i preveć obterećeno poslom, a gdjegdje nije moguća neposredna katekizacija dušobrižnika, stoga bratovština kršćanskog nauka ima svrhu, da pozove — kao suradnike u tom poslu — i svjetovne osobe.«[44]

Na osnovu cirkulara ap. nuncija od 18. XI. 1927. br. 7592 urgiraju Ordinariji osnivanje bratovštine kršć. nauka ili barem analognih institucija po svim župama.[45]

Apostolstvo molitve. Nadalje preporučuju hrvatski biskupi svećenicima apostolstvo molitve:

»Pokojni je papa Benedikt XV. o tom udruženju pisao svima katolicima 30. studenoga 1919. ovako: »Apostolstvo molitve živo preporučujemo svima vjernicima bez razlike, pa prema tomu neka mu se svatko pridruži. »Apostolstvo molitve« ide za tim, da razširi i učvrsti kraljevstvo Kristovo na zemlji i da ljude što uže združi molitvom. To je udruženje razšireno i po našim krajevima. Svaka biskupija ima svoga upravitelja. Nemojte propustiti, da uđete u to sveto udruženje i u vezi s Isusom da širite kraljevstvo Božje.«[46] Hrvatski je episkopat 22. II. 1930. br. 65. Pr. povjerio Apostolstvu molitve da vodi Apostolat muževa, Revniteljice presv. Srdca, Djevojačka družtva Srdca Isusova, Vojsku Srdca Isusova i Djelo posvete obitelji Srdcu Isusovu. Glasila Apostolstva molitve jesu Glasnici Srdca Isusova u 40 jezika.

KATOLIČKA AKCIJA

Postanak Katoličke Akcije. Prva je dužnost dušobrižnika, da prije svega posveti svu svoju pažnju i brigu onom najslužbenijem dielu svoje duhovne službe, za koji je ređen i radi kojega je u prvom redu postavljen od biskupa na svoje mjesto. To je posao u crkvi, sveta misa, sakramenti, propoviedanje, izpoviedanje, pohod bolestnika, katekizacija i slično. Krivo bi bilo u ime neke tobožnje suvremene pastve, izravno ili neizravno trgati svećenika od svetih čina, pa od njega onda učiniti: organizatora, predavača, putnika, trgovca, novčara ili političara. Najbolja je organizacija valjano vođena biskupija i župa i sve organizacijsko djelovanje valja da polazi s ovog stanovišta.

Ipak nije čitavo pastirsko djelovanje suvremenog dušobrižnika omeđeno samo ovim granicama. Suvremeno pastirsko bogoslovlje »ne će samo propisivati, kako sveto valja postupati s božanskih stvarima, nego, osim toga, i kako ih treba sa sve to većim plodom i ljudima primjenjivati. A u tome će puno trebati, da se uzme najvećom pomnjom obzira na današnje vrieme. Mnogo je naime tok događaja uveo u život i običaje kršćanskog puka, što je bilo nečuveno u vremena naših otaca. I to treba znati svećenik, da tako novim zlima pronađe u moći Isusa Krista

novi liek, te spasonosnu snagu vjere unese u sve žile ljudskoga družtva.«[1] Da je potreban i rad dušobrižnikov izvan crkve, dokazuje i činjenica, da veliki dio mužkoga svieta, i izobraženih ljudi i radničtva, a djelomice i seljačtva, riedko zalazi u crkvu. Različiti štetni utjecaji haraju danas sve više među ženskim svietom, pa i među samom mladeži. Iz svega toga sliedi, da danas nije više dosta samo vršiti svoju dužnost u crkvi, nego da je svećenik dužan pronalaziti novih načina, kako bismo ljude opet doveli u crkvu i predobili ih za praktičan kršćanski život.

Jedno je od najsigurnijih i najuspješnijih takvih sredstava Katolička Akcija, od koje Papa Pijo XI. »sve očekuje za preporod cieloga svieta«.[2]

Katolička je Akcija u svojim početcima, koji su se u različitim krajevima očitovali na različit način, zapravo reakcija katoličke sviesti na liberalizam 18. i 19. stoljeća.[3] U kasnijem razvitku KA osvaja nekad izgubljeni teren, ona hoće da opet kršćani budu kršćani u svome srdcu i u svome umu, u porodičnom, socialnom i svemu javnom životu. A kad je opet natrag zadobila izgubljeni teren, osobito kod mladeži, onda ne misli, da je svoj posao dovršila, nego ga neumornim radom nastavlja prožimljujući čitavog čovjeka u svojim članovima s katolicizmom i sveđer predobivajući nove pobornike kraljevstva Kristova na zemlji.

Sasvim je u skladu s prvim povodom, koji je izazvao potrebu Katoličke Akcije, što su socialne enciklike Leona XIII., taj velebni osnov i tako reći cilj katoličkog preporoda modernog svieta, bile pretežno načelne prirode. Silab Pija IX., odredbe Vatikanskog koncila, Leonove enciklike i silab Pija X. sačinjavaju nepremostivi jaz između modernoga svieta, koji se odkrenuo od Boga, i katoličke Crkve.[4] To su velike načelne osnovice za izgradnju katoličke uljudbe današnjega doba. No pokazalo se, da liberalni sviet prelazi preko tih načela na dnevni red. »Takove su neobuzdane strasti i naopaka umovanja unišla u srdca i duše ljudi, da se i ponajbolji Kristovi vjernici, pa čak i svećenici, zavedeni vanjskim izgledom istine i dobrote, okužiše žalostnom pošašću zabluda. Koliko ih još ima, koji katoličku nauku predavaju u pitanju o auktoritetu građanskog družtva i pokornosti, koju mu valja izkazivati, u pitanju prava vlastničtva, dužnosti i prava seljačkih i radničkih, u pitanju međusobnog odnošaja država, odnošaja među radnicima i gospodarima, ili odnošaja između crkvene i državne vlasti, u pitanju prava Svete Stolice, Rimskoga Pape i biskupskih privilegija? Konačno, koliko ih ima, koji predavaju kršćansku nauku u stvarima, koje se tiču samih prava Krista Stvoritelja, Odkupitelja i Gospodara, prema pojedinim ljudima i svim narodima? Ovi se u svojim govorima, spisima i čitavom načinu života tako ponašaju, kao da su toliko puta izdani nauci Papa, osobito Leona XIII. i Benedikta XV., ili izgubili svoju prirodnu snagu ili posvema zastarjeli. U tom treba prepoznati neku vrstu moralnog, juridičkog i socialnog moder-

nizma, koji zajedno s dogmatičkim modernizmom odlučno odb
jamo. Treba se povratiti k onim naukama i zapoviedima, ko
smo spomenuli. Treba u svima potaći žar za vjeru i božansk
ljubav, koji jedini mogu podpuno odkriti smisao ovih nauka
potaći na obdržavanje ovih zapoviedi. U tom smislu treba odg
jati kršćansku mladež, a u prvom redu onu, koja se sprem
stupiti u sveti red. Ovu mladež ne smiju u ovoj tolikoj izopa
čenosti svega i metežu kojekakvih mišljenja, kako kaže Aposto
naokolo goniti svi vjetrovi nauke u zloći ljudi, u lukavom obila
ženju zablude (Ef. 4, 14.)«[5] Trebalo je, dakle, jedno sredstv
kojim će se taj velebni program ostvariti s mnogo sitnoga, pa
organizacijskoga rada, trebalo je osvajati i uzgajati savjesti poje
dinaca i porodica, jer se pokazalo, da se na mase bez toga n
može uspješno djelovati, da krenu ovim putem. To je providen
cijalno sredstvo Katolička Akcija.

Već su prije katolici u Italiji imali svoje moćne organizacije
No Pijo X. udario je nove temelje katoličkom javnom životu
svojom enciklikom »Il fermo proposito« od 11. VI. 1905. Pap
najprije upozoruje biskupe, da je »Katolička Akcija potrebn
za posvećenje duša, i za proširenje kraljevstva Božjega u srdcima
pojedinaca, u porodicama i u javnom životu«, pa zato poziv
sve talijanske biskupe i čitav kler, da živo sudjeluju u Kato
ličkoj Akciji. To je formalno vriedilo za Italiju, premda nek
stavci govore sasvim obćenito. Ali već u svojem pismu na bra
zilski episkopat od 18. XII. 1910., upozoruje Pijo X., da će s
brazilski biskupi moći ovom enciklikom poslužiti u uredivanju
Katoličke Akcije, koju im Papa osobito preporuča.[6]

Papa Pijo XI. potvrduje posebnim pismom svog državnog
tajnika, kardinala Gasparria, od 2. X. 1923. nova pravila Kato
ličke Akcije u Italiji, ostajući uviek na osnovu, što ga je izgra-
dila enciklika »Il fermo proposito«. Pijo XI. učinio je i jedan
veliki korak dalje, te već u svojoj enciklici »Ubi arcano Dei«
od 23. XII. 1922. medu stvarima, koje su biskupi širom kato-
ličkog svieta učinili, osobito iztiče »skup svih onih uredaba,
osnova i djela, koja se označuju imenom nama predrage Kato-
ličke Akcije«, pa odmah nastavlja: »Sve ove i druge slične stvari,
koje bi bilo predugačko nabrajati, ne samo da treba čvrsto
zadržati, nego i prema odnošajima ljudi i prilika s još većim
marom promicati i novim sredstvima jačati. Ako bi se to kome
činilo težkim, te za pastire i za stado vjernika prenapornim,
neka uzme na um, kako je to potrebno i kako bitno vezano
s dužnostima pastira i s kršćanskim životom. S istoga razloga
postaje jasno, kako je to sve povezano i spojeno s obnovom
kraljevstva Kristova, za kojim težimo«.[7]

Iz tih je rieči Pija XI., upravljenih na sve katoličke biskupe
i na čitav kler i vjernike čitavoga svieta, jasno, da je sudjelo-
vanje u Katoličkoj Akciji bitni dio pastirske službe biskupa i
svećenika, kao i bitni dio kršćanskog života vjernika. To je
Pijo XI. opetovano naglasio: »Što nas poglavito raduje, to je
odlučni žar i osjećaj dužnosti, s kojim se svećenici i svjetovnjaci,
kako smo Mi to odobrili i preporučili, pod vodstvom biskupa,

posvećuju ustanovama, organizacijama i družtvima, što sve skupa čini Katoličku Akciju. Ova akcija ima po svojoj prirodi svrhu, da prožme duše istinitim duhom Isusa Krista, pod vodstvom posvećene hierarhije, prilagodivši se dužnostima i prilikama, što ih sa sobom donosi individualni i socijalni život naroda i stališa. Odsele svatko vidi važnost jedne moćne Katoličke Akcije, ne samo za vjerski život i dobro Crkve, već također i za uljudbu i družtvo. I eto, zašto smo u enciklici, što je malo prije spomenusmo (»Ubi arcano Dei«), jasno naglasili, da ova Katolička Akcija bez sumnje spada u dušobrižničku službu i u kršćanski život i to u tolikoj mjeri, da sve ono, što se poduzme, da se ona proširi ili skuči, samo po sebi čini jednu garanciju ili ozljedu prava Crkve i duša«.[8] Tako je Katolička Akcija postala prema želji Pija XI. postulat suvremene pastorizacije i suvremenog katolicizma po čitavom katoličkom svietu.

Mnogi su hrvatski biskupi preporučivali svome kleru i vjernicima suradnju u Katoličkoj Akciji. Tako posvećuje na primjer senjski biskup dr. Maurović mnogo pažnje socialnom radu svoga svećenstva u sinodi, obdržavanoj u Senju 1906.[9] Biskup je Mahnić svoje svećenstvo živo potaknuo u svojim sinodama na Krku 1901. i 1911., da sudjeluje u socialnoj obnovi ljudskoga družtva u Kristovu duhu.[10] No ako već u senjskoj sinodi čitamo poziv, da svećenstvo radi u katoličkoj akciji, treba uočiti, da ova rieč u našim krajevima onda još nije imala onoga određenoga značenja, koje joj je 1905. dao već Pijo X. u »Il fermo proposito« i kasnije, još preciznije, Pijo XI. Onda se kod nas pod tom rieči često razumievalo u glavnom ekonomsko i prosvjetno udruživanje katolika, a da se nije pomišljalo na onu povezanu organičku cjelinu, koju danas zovemo Katoličkom Akcijom. Iza prvog svjetskog rata rata govori senjski biskup dr. Marušić svome svećenstvu: »Ljubav prema Bogu i Crkvi pokazat će svećenik radinošću ... Rad svećenikov ima se kretati prije svega oko brižnoga vodenja (redovite) duhovne pastve .Osim toga treba svećenik da aktivno sudjeluje u vjerskom, kulturnom i socialnom organiziranju puka. Bilo bi žalostno, kad bi svećenici takav rad propuštali, a još žalostnije, kad bi ga sami ometali«.[11] Banjalučki biskup o. Garić odreduje u sinodu 1924.: »Adlaborent (sacerdotes) toto pectore, ut adolescentes piis institutionibus et consotiationibus nomen dent ipsasque consotiationes pro iuventute praeservanda et tuenda omni diligentia excitent et foveant ... In huiusmodi consotiationibus et circulis iuventutum non expectetur solatium tantum animique recreatio, sed finis principalis sit ut mens in veritatibus fidei excolatur et cor virtutibus christianis nobilitetur et firmetur pia et frequenti susceptione sacramentorum. Praeter circulos praedictos pro iuventute studeant Parochi iuxta normas a Sancta Sede traditas eas promovere institutiones, quibus actio catholica maxime coalescit ...«[12] Vrhbosanski nadbiskup dr. Šarić drži 1925. i 1926. na sarajevskim dekanskim konferencijama obsežne govore o Katoličkoj Akciji i izdaje ih u posebnim knjižicama: »Katolička Akcija« (1925.) i »Za Katoličku Akciju« (1926.). Nadbiskup dr. Bauer

iztiče u svojoj I. sinodi, kako je Katolička Akcija po želji Svetog Otca dio pastoralne službe, pa se stoga svećenstvo treba živo zauzeti za Katoličku Akciju pod ravnanjem vlastitog Ordinarija.[13]

I sveukupni katolički episkopat, sakupljen na biskupskim konferencijama u Zagrebu, toplo preporuča svemu svećenstvu, da budu »ne samo apostoli katoličke vjere, nego i širitelji kršćanske prosvjete: osnivajte i vodite katolička prosvjetna družtva i svake druge katoličke organizacije«.[14] Dok ovo još zvuči dosta neodređeno, posve je jasna rieč biskupske konferencije 1923. svećenicima: »Actioni, ut aiunt, catholicae, quam Summus Pontifex Pius XI. partem pastoralis ministerii in Encyclica diei 22. Decembris 1922. appellat, operam sedulam, sub proprii Ordinarii directione, (sacerdotes) incumbant«.[15] A biskupska konferencija 1925. obraća ne samo na svećenike, nego i na sve vjernike stavljajući im na srdce, da »poslušaju Namjestnika Krištova, kada poziva sve katolike, neka se organiziraju u Katoličkoj Akciji«. Malo pred tim izjavio je svečano Pijo XI., da je uvjeren, da su svi hrvatski katolici »oduševljeni za onu Katoličku Akciju, od koje on (papa) sve očekuje za preporod pojedinaca, obitelji, družtva i čitavog svieta«.[16]

Iz svega dakle proizlazi, da je prema uputama i želji sv. Otca i hrvatskih biskupa Katolička Akcija, kako je zamišlja sv. Otac, potrebna i u našim krajevima, kao i po svemu katoličkom svietu, te da u Katoličkoj Akciji valja da sudjeluju svećenici, jer je za njih ovo sudjelovanje dio svećeničke pastirske službe, kao i vjernici, jer je Katolička Akcija bitni dio kršćanskog života.

I to ne vriedi možda samo za one zemlje, koje još nemaju svog sustava katoličkih organizacija. Jer cilj se i djelovanje ovih organizacija ne pokriva uviek s ciljem i djelovanjem Katoličke Akcije. Mimoilazimo one organizacije, koje su se tiekom vremena razvile u ustanove s izrazito protucrkvenim duhom, kao što su na pr. nekad tako slavne, a i danas vrlo moćne »Irmandades« u Braziliji.[17] I pored toga valja računati s činjenicom, da su se »tiekom vremena neka, inače katolička, udruženja, u koliko nisu bila vođena po dušobrižniku, više ili manje odielila od redovite duhovne pastve i počela se smatrati kao nešto posve samostalno. A ipak su katolička udruženja samo jedno pomoćno sredstvo duhovne pastve. Katolička je Akcija po svojim organima kao neko sredstvo, da se uzpostavi veza između katoličkih družtava i duhovne pastve...«[18] S ovog stanovišta polazi i govor tadašnjeg nuncija Paccellia, danas Sv. Otca Pape Pija XII., na sastanku njemačkih katolika u Magdeburgu 1928. o Katoličkoj Akciji, na osnovu kojega su pročelnici i delegati svih katoličkih organizacija Njemačke brzojavno obaviestili Sv. Otca: »Poslušni želji, izraženoj od Vaše Svetosti u enciklici »Ubi arcano Dei« i u mnogim kasnijim prigodama, proučavali su (pročelnici i delegati gore spomenuti) s dužnom ozbiljnošću ustanovljenje Katoličke Akcije u njemačkim zemljama, kao učestvovanju svjetovnjaka u hierarhijskom apostolatu. Primajući radostnom zahvalnošću liek, što ga Vi, Sveti Otče, preporučujete čovječanstvu, koje je zapalo u duboku nevolju, katoličke se organizacije

Njemačke bezuvjetno stavljaju u službu Katoličke Akcije, na razpoloženje biskupima, koji namjeravaju praktično provesti u svojim biskupijama ovo doista apostolsko djelo«.[19]

Prema zamisli i želji Pija XI. jedna je Katolička Akcija na čitavom svietu, jer je u svim zemljama, i u najrazličitijim prilikama, ista njezina svrha, isti obseg, isti odnos prema crkvenoj vlasti i prema političkim strankama, istu funkciju posvuda treba da vrši kler i istu svjetovnjaci, kao pomoćnici klera u njegovu apostolatu. Govoreći o Katoličkoj Akciji, veli nadbiskup dr. Bauer: »Prema načelima i uputama, što ih je Sv. Stolica o K. A. dala ovom (u pismu kardinala Gasparria od 2. X. 1923. potvrđujući nova pravila K. A. u Italiji) i drugim prigodama, treba da se ona i kod nas uredi«.[20]

Time nije rečeno, da i vanjska organizacijska struktura K. A. i svi njezini oblici moraju biti posvuda jednaki. Naprotiv je već Pijo X. upozorio, da »organizacijska struktura mora spontano niknuti iz samih ustanova, jer bi se inače gradile zgrade liepo zamišljene, ali lišene zbiljskog temelja i zato podpuno efemerne. Podesno je, da se vodi računa i o posebnostima pojedinih naroda; jer se u različitim krajevima očituju različiti običaji i različite težnje. Važno je, da se radi na dobrom temelju, na sigurnim načelima, s revnošću i postojanošću, pa kad se to postiglo, način i oblik različitih ustanova jesu i ostaju sporednima«.[21] To je isto ponovio i Pijo XI., naglasujući, da se K. A. ima razvijati »prema odnošajima ljudi i prilika, prilagođujući se okolnostima, što ih sa sobom donosi individualni i socijalni život naroda«. Na sastanku njemačkih katolika u Magdeburgu 1928., rekao je tadašnji apostolski nuncij Paccelli, današnji Sv. Otac Papa Pijo XII.: »Katolička Akcija ne pozna vanjskog oblika, koji bi bio obćenito propisan. Ona sebi stvara svoj oblik prema posebnim vjerskim i crkvenim prilikama pojedinih naroda i zemalja, ali je uviek, radi načelnih razloga, sviestno uvrštena u hierarhijski organizam. K. A. ne će da poruši ni da ometa rad katoličkih organizacija. One će sve, očuvavši svoju individualnost i svoju posebnu djelatnost, moći biti koordinirane kao članovi jednoga tiela Katoličke Akcije...«[22] Što pak, po riečima Pija XI. »cieli sviet treba poprimiti duh *(inspirarsi)* Rimske Katoličke Akcije«, nije za bogoslova nikakav *novum;* to nije drugo, nego praktična primjena Irenejevog načela: »Ad hanc (romanam) ecclesiam propter potiorem principalitatem necesse est omnem convenire ecclesiam, hoc est eos, qui sunt undique fideles...«[23] U koliko, konačno, »koordinacija u solidnoj organizaciji, koja je podpuno ucieplјena u hierarhiju katoličke Crkve, kako je Bog hoće«,[24] utječe i na organizacijsku strukturu i njezine oblike, vidjet ćemo kasnije.

Cilj Katoličke Akcije. Cilj svih naporâ osobito zadnjih papa jest: podložiti ljudski rod kraljevstvu Gospodina našega Isusa Krista.[1] K. A. hoće: »sve obnoviti u Kristu i to obnoviti ne samo ono, što izravno spada na Crkvu, po njezinom Božanskom poslanju, po kojemu treba da duše vodi k Bogu, već također i ono,

što samo od sebe proizlazi iz ovoga Božanskoga poslanja: kršćansku prosvjetu u cjelini i u svim pojedinostima, od kojih se sastoji«.[2] Ovaj je obćeniti cilj K. A. iztaknuo kod nas osobito biskup Mahnič: »Radikalno zlo našega vieka sastoji u svestranom razkršćanjenju javnoga (a sve više i privatnoga) života i gotovo svih grana javne djelatnosti. Crkva nastoji da preobrazi javnost na kršćansko lice, te da čovječanstvo opet osvoji za Boga i Krista. Tako se, eto, uslied razvoja modernih prilika nametnula K. A.«[3]

Osobito treba K. A.: »Boriti se svim pravednim i zakonitim sredstvima proti nekršćanskoj uljudbi, popraviti velike nerede, koji iz nje proizlaze; vratiti Isusa Krista u porodicu, školu i družtvo; uzpostaviti načelo ljudske vlasti kao zastupnice Božanskog auktoriteta; zauzeti se od srdca za potrebe puka i to poglavito radničkog i seljačkog staleža ne samo usadujući u sva srdca vjeru, ovo jedino pravo vrelo utjehe u težkoćama života, već također nastojeći osušiti njihove suze, ublažiti njihove patnje, poboljšati njihovo gospodarsko stanje mudrim uredbama; nastojati oko toga, da se javni zakoni učine pravednima i da se poprave ili ukinu oni, koji to nisu; braniti i podpomagati pravim katoličkim duhom prava Božja u svim stvarima i isto tako sveta prava Crkve«.[4] Jednom rieči: »K. A. ima svrhu, da prožme duše istinitim duhom Isusa Krista, pod vlašću biskupa«,[5] da »savjesti budu tako uzgojene i poučene, te građani misle i rade katolički«.[6]

Pa jer je naše doba zaraženo ne samo dogmatskim, nego i moralnim, pravnim i socialnim modernizmom, od kojega treba, po riečima Pija XI., skrenuti i povratiti se naukama Crkve, osobito nauci zadnjih Papa u tome pravcu[7], s pravom se iztiče, da je bitni i načelni program K. A. proučavanje katoličkog bogoslovlja, skolastičke filozofije i papinskih socialnih i inih enciklika. Članovi K. A. i po njima svi izobraženi katolici treba da smatraju svojom častnom dužnošću da katolička socialna načela crpu iz samoga teksta papinskih enciklika, uz potrebne komentare.[8] To je jedini »siguran put, da saznamo što doista hoće Papa: držati se javnih spisa i dokumenata nadležne vlasti.«[9]

Kod nas se osobito biskup Mahnić odlikovao naglašavanjem i proučavanjem papinskih enciklika: »Glas papinskih enciklika glas je vrhovnog vode katoličke vojske. Enciklikama i sličnim izjavama Papa ne običaje proglašavati nove dogme, nego njima daje pouku i naputke za boj proti neprijateljima Boga i Kristove Crkve, propisuje bojnu taktiku, koje se valja držati, oružje, koje valja rabiti, razređuje vojsku, određuje poslove, te bodreći sile katoličkih vojnika upravlja k zajedničkom cilju. Sila i konačna pobjeda vojske zavisi o zaptu, zapt stoji u taktičnom izvršivanju naredbi, koje dolaze od višeg zapovjednika. Kad neprijatelj navaljuje, treba prestati svako kritiziranje, prigovaranje i krzmanje. Vojskovođa je govorio, on tako hoće i — dosta... Zato, o vojnici katolički na fronti i iza fronte, ostanite ljudi enciklika i silaba!«[10]

Poznato je, da je dr. Ivan Merz proučio papinske enciklike i direktive zadnjih 100 godina, čitajući ih u izvorniku i proučavajući francuzki prievod i tumač. Dr. Merz je u praktičnom životu proveo ono, što je želio biskup Mahnić u tom pravcu. Dr. Merz je ovaj duh unio u katoličku mladež u Hrvatskoj.

Bit Katoličke Akcije. KA je *apostolat:* »KA, koja hoće da sve obnovi u Kristu, jest pravi apostolat u čast i slavu samoga Krista«.[1] Mnogobrojnim zastupnicima katoličke omladinske internacionale rekao je Pijo XI. 19. IX. 1925.: »Crkva od svih traži poslušnost... Od vas ona traži nešto više, još uzvišenije i divnije. Od Vas ona traži i pripomoć, suradnju u samom apostolatu i to u njegovom doslovnom značenju... Ovaj apostolat, ova suradnja katoličkih svjetovnjaka s biskupima i s klerom, u nastojanju oko katoličkog preporoda, najbitnija je i najčvršća srž K. A.«[2]

Katolička je Akcija *socialni* apostolat, koji ne djeluje samo na pojedinca, nego i na porodice i čitav javni život. Ona nastoji »podati onaj duboki kršćanski uzgoj, koji će katolike sačuvati od pogibli lažne znanosti i pripraviti ih, da u korist Crkve i družtva razvijaju djelatnost punu blagoslova.«[3] U tom je smislu obseg i »polje rada K. A. neizmjerno, jer ona ne izključuje, sama po sebi, ništa od onoga, što na koji mu drago način, izravno ili neizravno, spada u Božansko poslanstvo Crkve.«[4]

Katolička je Akcija *sudjelovanje svjetovnjaka u hierarhijskom apostolatu:* »Treba da odlični svjetovnjaci, koji ljube Crkvu, i koji mogu koristiti obrani katoličke vjere, umnože svoja nastojanja u tom pravcu.«[5]

»Ne samo svećenici, nego i svi vjernici bez izuzetka treba da se posvete interesima Božjim i duša... Sve one ustanove skupa, kojih su glavni nosioci i radnici katolički svjetovnjaci,... čine ono, što označujemo posebnim i častnim imenom: Katolička Akcija.«[6] »Mi smo u enciklici »Ubi arcano Dei« označili, da K. A. odsele spada u kršćanski život i u dušobrižničku službu otvorivši joj tako šire obzorje katoličkog apostolata.«[7] »Prema intencijama Svetog Otca mora da bude Katolička Akcija sudjelovanje svjetovnjaka u hierarhijskom apostolatu. Ova definicija obuhvaća dva bitna elementa. Prvi je: aktivan i krepak apostolat svjetovnjaka, primjeren njihovu stališu i njihovoj spremi; prema tomu u prvom redu apostolat onih, koji su po izobrazbi i po svojem položaju najvećma u stanju da pomognu stvar Kristovu i crkvenu. Drugi je elemenat: uvrštenje svjetovnjačkog apostolata u ustav Crkve, kakvu je Krist htio, dragovoljna spremnost sliediti poglavare, koje je Krist dao. K. A. hoće da združi apostolsku djelatnost svjetovnjaka s onom svećenika i da zbije njihove redove u moćnu falangu u rukama biskupa i Kristova namjestnika na zemlji.«[8]

Kod nas je već biskup Mahnić iztaknuo važnost svjetovnjačkog apostolata kao pomoćnika svećenstvu u apostolskom radu: »Katolički obrazovani lajikat zapada zadatak da Krista i Njegovo Evanđelje opet uvede u znanost i umjetnost, u javni moral i

nastavu, u parlamenat i zakonodavstvo, u državnu upravu, poli-
tiku i međunarodne odnošaje, odkuda ga je iztjerao racionalizam:
jednom rieči, da spasi kršćansku kulturu Evropi«. »U toj se
nuždi katoličko svećenstvo ogledava za saveznicima. Takav sa-
veznik svećenika u obrani katoličke stvari jest katolički obrazo-
vani laikat. Taj valja da priskoči svećenstvu u pomoć preuzevši
različite uloge Katoličke Akcije. Odkako postoji katolička Crkva,
nije nikad možda tako se živo osjećala potreba suradničtva kato-
ličkog laikata naobraženih staleža sa svećenstvom, kao baš danas.
Mnogi predjeli na polju K. A. ostat će neobrađeni, ne pruži li
laik ruku pomoćnicu... Tko dalje ne uviđa, od kako je prieke
nužde da katolički laikat zamieni svećenstvo u javnom životu
preuzevši ulogu promicanja katoličkih probitaka«, dakako
»skladno s crkvenim propisima i u dužnoj zavisnosti od crkvene
vlasti.«[9]

I zagrebački nadbiskup dr. Bauer veli u svojoj sinodi· »Jest,
mi trebamo apostola, ne samo duhovnoga, nego i svjetovnoga
staleža.«[10] Stoga i poziva cieli Episkopat najprije svećenstvo[11] i
onda sve vjernike[12] da sudjeluju u K. A.

Potreba Katoličke Akcije. Prema Piju X. »akcija je ono,
što iziskuju današnja vremena, ali akcija, koja se bezuvjetno i
podpuno i točno prilagođuje Božanskim zakonima i odredbama
Crkve, koja otvoreno i žarko izpovieda vjeru, koja vrši djela
ljubavi u svim oblicima«.[1] I Pijo XI. iztiče već u prvoj svojoj
enciklici, da je K. A. potrebna. A u svečanoj audienciji 18. IX.
1925. iztiče, kako je uvjeren, da su svi Hrvati »oduševljeni za
onu K. A., od koje sve očekujemo za preporod pojedinaca, obi-
telji, družtva i čitavog svieta«.[2] »K. je A. u sadašnjim žalostnim
prilikama providencijalno sredstvo, da se postigne željena
kršćanska obnova, za kojom svi teže«.[3]

»Svaki katolik mora biti apostol u svom krugu, pa stoga je
i katolička akcija kao apostolat laika u dušobrižničtvu uviek
bila i jest suvremena, osobito u sadanjim težkim religioznim,
kulturnim i socialnim prilikama, koje u svietu vladaju. Veliki
je papa Lav XIII. iztaknuo potrebu kulturnog i socialnog rada
i izvan crkve. Pio X. svojim geslom: »instaurare omnia in
Christo« pozvao je sve vjernike na rad oko obnove pojedinaca,
obitelji i družtva u duhu Kristovom ... Pijo XI. je upravo papa
katoličke akcije, po kojoj se jedino može oživotvoriti ono, što on
želi, da naime: »mir Kristov vlada u kraljevstvu Kristovu« t. j.
u dušama vjernika, u obiteljima, u cieloj Crkvi; u čitavom čo-
vječanstvu, pa stoga ne prestaje da o Katoličkoj Akciji govori,
daje savjete, upute i naredbe. Ali neki naši svećenici kao da ne
uviđaju shodnosti, potrebe i koristi Katoličke Akcije, pače neki
je drže i suvišnom; drugi ne razlikuju izpravno organizaciju
Katoličke Akcije od socialno-ekonomskih i političkih udruženja;
neki opet misle, da nije njihova dužnost zanimati se za organi-
zacije Katoličke Akcije, ili se ne brinu dosta, da se one razvi-
jaju i rade svaka prema svojoj specifičnoj svrsi, a opet jedna
uz drugu i sve zajedno oko odgoja svojih članova kao sviestnih

i pravih sinova katoličke Crkve, koji će uviek i u svakoj prigodi osjećati, misliti, govoriti i raditi kao katolici. Katolička je dakle Akcija podpuno suvremena i potrebna. To nam svjedoče i dokazuju tolike poruke Sv. Otca. Svi su dakle prigovori protiv te akcije bez temelja. Imajući stoga pred očima, da je briga oko Katoličke Akcije dio dušobrižničke službe, sveta Vam je dužnost, častna braćo, da se njome bavite i da kao duhovnici nastojite, te organizacije njezine budu škola ,u kojoj će se članovi vježbati i usavršavati kao praktični katolici za javni život«.[4]

Uvjeti uspješnoga rada i trajnih uspjeha u Katoličkoj Akciji jesu:

1. *Duhovni život:* Papa Pio XI. i Pio XII. ne prestaju naglašavati, da je vjerska svrha ne samo glavna, nego upravo bitna značajka K. A. Treba u prvom redu odgojiti i izobraziti savjesti u katoličkom duhu i nastojati oko iskrene i duboke pobožnosti. Hrvatskim je orlicama Pio XI. 5. IX. 1926. upravio ove rieči:

»Kćeri moje! Ne trebamo čekati konac svieta, da nađemo Isusa Krista i Njegovo Tielo. Svaki ga dan možemo naći. — Gdje ćete ga dakle naći? Ovo Božansko Tielo naći ćete uviek čestim i postojanim pohodima Svetotajstvenom Isusu, čestom, po mogućnosti svagdanjom svetom Pričesti... jer upravo oko ovog Božanskog Tiela treba da se svi sastanu. I nadalje tako nastavite, pak ćete zbilja tada biti Orlice Kristove. Budete li tako sestre, zaručnice, majke, učiteljice, radnice, nosit ćete u sve više i više poput orlova i tako ćete biti prava blagodat za porodice, za školu, za cielu ljudsku zajednicu. Vi Orlice kao kćeri, sestre, zaručnice, majke, učiteljice, radnice, nosit ćete u sve družtvene slojeve blagoslov i kršćansku obnovu u cielo ljudsko družtvo«.[1]

2. *Savršena poslušnost Crkvi:* »Prvi je i najveći kriterij vjere i najviše i nepokolebljivo pravilo vjernosti: poslušnost uviek živom i neprevarnom učiteljstvu Crkve, ustanovljenom po Isusu Kristu, kao stupu i temelju Istine«.[2] »Sveti Otac... želi, da djelatnost orlovskih organizacija i svih katoličkih udruženja u podpunoj ovisnosti od smjernica Svete Stolice i Episkopata...«[3]

»Treba se vjerno pokoriti, pa i onda, kad Papa ne zapovieda. Ne smije se biti prema Papi tvrda srdca i od njega tražiti, da uviek samo zapovieda«.[4] »Neka Vam budu svete ne samo Naše zapoviedi, nego i Naše želje i savjeti, kao da dolaze od Gospodina Isusa Krista!«[5] »Lako ćete se očuvati svake nezdrave i pogibeljne misli, ako budete odani svim srdcem Sv. Stolici, rimskome Papi... Nesamo u vršenju naloga Sv. Stolice, nego se spremno odazovi (katolička mladeži) uviek i naputcima i željama njezinim!«[6]

3. *Hierarhijska podjela rada.* Svjetovnjaci razvijaju u K. A. svoju organizacijsku, administrativnu i tehničku djelatnost, u sporazumu s nadležnim Ordinarijem i vlastitim dušobrižnikom. Velike smjernice (»ideologija«) K. A. mogu doći samo preko hierarhije i to uviek onim istim divnim i jednostavnim redom:

reko njih duhovnicima, ...jecima. Stoga iztiče kardinal Gasparri u pismu od 22. X. 1923., da »K. A., u koliko je sudjelovanje svjetovnjaka u samoj misiji Crkve, nije direktivna u teoretskom smislu, nego izvršujuća u praktičnom pravcu, pa se zato ona po svojim organima brine da upozna i primięni precizne smjernice Svete Stolice«.[8]

4. *K. A. jest izvan i iznad svake političke stranke.* »Katolička Akcija nije politička nego religiozna akcija,[9] pa zato Pio XI. iztiče, da »nitko ne smije niti za političke ciljeve, niti za promicanje probitaka kojih mu drago stranaka zlorabiti vjerski ugled ili Katoličku Akciju.[10] Na tužbe, da Papa dozvoljava premalo politike Katoličkoj Akciji, odgovara Pio XI.: »Mi ne bismo trebali osjećati potrebu da naglasimo ovo pitanje, jer smo uviek govorili na isti način. Što se tiče politike radi politike, političke borbe i političke stranke, Katolička Akcija u ovo ne može i ne smije se miešati, upravo zato, jer je katolička... I zaista je bolno srdcu otca, kada gleda dobre sinove i dobre katolike, kako su podieljeni i kako se bore jedni proti drugima. Zašto u ime katoličkih interesa siliti, ili se držati prisiljenima, da se pristaje uz program tamo, gdje bi taj program, budući da je akonfesionalan, sam po sebi, mogao i ne voditi računa *(prescindere)* o katoličkoj vjeri?«[11]

Tadašnji apostolski nuncij Paccelli, a današnji papa Pio XII., govori u Magdeburgu sakupljenim njemačkim katolicima 1928.: »Katolička Akcija ne kani zamieniti politiku. Stoga ona ne će nametati katolicima jednog određenog mišljenja u stvarima čisto političkim i čisto ekonomskim.«

Nema dakle, nikakve sumnje, da je podpuna izvanstranačnost i nadstranačnost Katoličke Akcije obvezatna kao i sama Katolička Akcija i da, u tom pravcu, nema i ne može biti raznih tipova.[12]

Hierarhijska podjela rada u Katoličkoj Akciji. Kao uobće u svim drugim stvarima, koje se odnose na vjeru, ćudoređe i crkvenu disciplinu, tako ima i u svim pitanjima Katoličke Akcije **Papa** najvišu i podpunu jurisdikcijsku vlast nad čitavom Crkvom u smislu Can. 218. § 1. Sv. Otac Papa daje velike smjernice za sastav i rad KA po čitavom svietu. **Biskupi** »praktično provode Katoličku Akciju«, kojoj Sveta Stolica daje velike smjernice. Da ovo provođenje bude jedinstveno, upućuje kard. Merry del Val 15. VIII. 1915. No. 59.024. biskupe: »Episcopi consilia conferant, ut in eadem sint sententia omnes... Caveant vero Episcopi ne in sua quisque dioecesi quidquam statuant, ex quo pax et concordia inter catholicos possit in discrimen vocari. Quod si aliquando in remediis ac temperamentis quae pro hominibus locisque opportuna sint, decernendis, Episcopi diversi diversa opinentur et consilio indigeant, rem omnem, uti par est, deferant Apostolicae Sedis iudicio dirimendam.«

Papa Pio XI. u svojoj enciklici od 23. XII. 1922., upravlja biskupima cieloga svieta ove rieči: »Nadalje podsjetite Kristove

vjernike na to, da su oni istom tada, kad pod vodstvom vašim (biskupa) i vašega klera javno i privatno, rade na tom, da se proširi poznavanje Krista i ljubav prema Njemu, da su istom tada dostojni naziva: rod izabrani, kraljevsko svećeničtvo, pleme sveto, puk izabrani (I. Petr. II. 9.). Tad istom, ako tiesno s nama (Papom) i s Kristom, združeni, rade i kada se naprežu za obnavljanje Kristova kraljevstva, postaju zaslužni za obći mir među ljudima«.

Dok dakle t. zv. neutralna udruženja stoje tako reći pod neizravnom negativnom pazkom biskupa, katolička su udruženja povrgnuta ne samo ovoj negativnoj pazci, nego i vodstvu biskupa, i to zato, jer pomažu Crkvi u kršćanskom preporodu pojedinaca, porodice, družtva, jednom rieči, u kršćanskom preporodu čitavoga današnjeg posebničkog, porodičnog i javnog života.

Svećenik je K. A. u pravilu. 1. *Zamjenik biskupov:* Da biskupi imadu u K. A. svoje zamjenike, proizlazi iz rieči Pia X.: »K. A.... pokazujući prema biskupima i njihovim zamjenicima podpunu pokornost i poslušnost...«[1]

Iz same stvari, i iz izjava Sv. Stolice sliedi, da su ti zamjenici svećenici: »Vaša djela, izvršena u podpunoj disciplini i srdačnoj poslušnosti biskupima i duhovnicima, koji djeluju u njihovo ime među Vama... Sv. Otac blagosiva Vaše biskupe, Vaše prve vođe, Vaše duhovnike, koje biskupi određuju da Vas vode i prosvjetljuju«.[2]

2. *Dušobrižnik:* »Tako smjera suradnja klera u ustanovama K. A. prema izrazito vjerskom cilju i nikad mu ne će biti zapriekom, nego će, što više, podupirati njegovu dušobrižničku službu proširujući joj polje rada i umnažajući plodove«.[3]

»Dužnost je svećenika... da formiraju savjesti katolika prema nepogrješivim normama Božjih i crkvenih zakona, da svaki točno vrši svoje dužnosti... Kler ima pred sobom široko polje vjerskog, ćudorednog, ekonomskog i socialnog rada, i to u tom pravcu, da građane, a naročito mladež, koja polazi škole i radnike poučava i informira im savjesti, da katolički misle i rade.[4] »I eto, zašto smo naglasili u Enciklici »Ubi arcano Dei«, da bez dvojbe ta Katolička Akcija spada u dušobrižničku službu i u kršćanski život.« »Svećenici su, a osobito župnici, dužni sudjelovati (u Kat. Akciji). Oni se zaista kao pastiri duša u svojoj žarkoj gorljivosti i svojoj djelotvornoj radinosti neprestano uvjeravaju, kako je dragocjen udio njihove službe pripomoć njihova Katoličkoj Akciji uobće.«[5]

»Svatko neka ostane pri tome, zašto je pozvan. Ove rieči sv. Pavla (1. Kor. 4, 20.) dovikujemo i mi našem svećenstvu i laikatu. Sve, dok se držimo ovoga pravila, živjet ćemo u slozi i ljubavi radeći svaki po svome zvanju za zajedničku stvar. Svećenika je Bog pozvao, da vrši duhovne poslove. Obrađivanje ovog polja iziskuje sve njegove sile. Spasiti samo jednu dušu, odgojiti samo jednoga kršćanina na svetost, više vriedi, nego osvajati kraljevstva...« »Treba uz to uvažiti i okolnost, da radi pomanj-

kanja duhovnog naraštaj mora svećenstvo da sve više napusti svjetske poslove, te se povuče u hram ogranivši se na strogo dušobrižničke poslove. A ovi se poslovi u zadnje vrieme sve više umnožali.«[6]

»Svećenici su, koji vrše u vašim društvima ulogu duhovnih vođa, one zlatne karike, koje povezuju naučavajući Crkvu s Crkvom, koja sluša. Nerazboriti su oni, koji drže, da organizacija Katoličke Akcije može da postoji bez ovakvih zlatnih karika, bez kojih će uviek biti u organizacijama nutarnjih razmirica i prepiraka, i blagoslov Božji ne će pratiti njihov rad.«[7]

Ovdje valja da se osvrnemo i na *pogibli*, kojima je izvrgnut svećenik u svome radu u Katoličkoj Akciji. Prva je pogibelj, da u neprekidnom radu za druge, zaboravi sebe i zapusti svoj duhovni život, a možda i svoje svećeničke dužnosti. Druga je pogibelj, da se za volju katoličkih organizacija, manifestacija i družtvenih priredbi zapusti redovita duhovna pastva.

I papa Pio X. upozoruje na pogibelj, da se daje ili »prevelika pažnja materijalnim probitcima puka, a da se zanemaruju daleko važniji interesi svete službe« [8]

Ne maloj se pogibli izvrgava svećenik i onda, obuče li na pr. prigodom svečanih manifestacija odoru kojeg katoličkog svjetovnog udruženja. Pa i kod različitih pokusa, pozorištnih, tjelovježbenih i pjevačkih, kao i kod sjednica i sastanaka, treba da uviek bude na oprezu i da ne prieđe one granice, koju mu stavlja *decorum clericale*. Zato je najbolje, preuzmu li tu brigu, pod njegovim vodstvom i nadzorom, svjetovne osobe, a svećenik da uviek u katoličkim organizacijama u svemu nastupa kao svećenik.

Nemala pogibelj može, konačno, biti i okolnost, ako je svećenik odviše ili jednostrano zauzet za jedan smjer ili za jednu organizaciju, pa onda u svom dušobrižničkom radu ono, što on osobno voli, ili čemu je sklon, predpostavlja, a možda i silom narivava svojim župljanima ili mladeži. Svećenik će zato svim odobrenim katoličkim družtvima biti u svom radu jednako sklon, jer samo takav rad može imati trajnih uspjeha, koji se temelji na tisućljećima prokušanoj maksimi: *in necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus caritas.*

K. je A. akcija svjetovanjaka pod vodstvom biskupa i određenog duhovnika. **Svjetovnjaci** vrše u Katoličkoj Akciji sav tehnički, organizacijski i upravni rad. A to je već jako mnogo. K tomu nisu svjetovnjaci izključeni ni od savjetovanja u mnogim zamršenim pitanjima suvremenog praktičnog života. Ali oni ne mogu u idejnim stvarima sami odlučivati. Što više, u tim stvarima, koje su bitno i nerazdruživo vezane s vjerom, ćudoređem i s crkvenom stegom, ne mogu oni uobće odlučivati, jer odluka u tomu pripada po naravi same stvari Papi i biskupima i njihovim zakonitim organima u K. A. U suprotnom bi slučaju svećenik u K. A. bio organizator, putnik, predavač, upravnik, pisar i sve moguće, samo ne svećenik, a vjersko-ćudoredne i crkveno stegovne stvari rješavali bi svjetovnjaci, koji. i bez

obzira na crkveno-pravno stajalište, gotovo bez izuzetka poznavaju doduše zbiljski život, ali ne posjeduju filozofske i teološke izobrazbe, koja je potrebna kod rješavanja ovih pitanja. Zato i veli kardinal Gasparri, da »K. A., u koliko je sudjelovanje svjetovnjaka u samoj misiji Crkve, nije direktivna u teoretskom smislu, nego izvršujuća u praktičnom smjeru«.[9]

Zagrebački sinod od 1925. »pozdravlja sve plemenite duše, koje su voljne da pomognu nas (biskupe) i svećenstvo s Kat. Akcijom. Jest, i mi trebamo apostola, ne samo duhovnoga, već i svjetovnog staleža... za jedinstven rad u crkvenom duhu pod ravnanjem našim i od nas za taj posao određenih svećenika«.[10] Katolička je Akcija »apostolat svjetovnjaka, koji pomažu biskupe i svećenike u njihovoj duhovnoj pastvi. Svećenik je u K. A. dušobrižnik, a rad organizatorni, administrativni i tehnički spada na svjetovnjake«.[11]

Organizacija Katoličke Akcije. 1. Stvarno gledana K. je A. sudjelovanje svjetovnjaka u hierarhijskom apostolatu Crkve. A organizacijski gledana Katolička je Akcija savez organiziranih katoličkih sila za afirmaciju, proširenje, primjenu i obranu katoličkih načela u životu individualnom, porodičnom i družtvenom (t. j. javnom).[1]

Nije, dakle, K. A. tek djelovanje pojedinih katoličkih svjetovnjaka, nego povezanih u katoličke organizacije.

2. Katolička je Akcija organizirana i djeluje po župama i biskupijama: »Budući da djelatnost organiziranih katolika, u koliko je to sudjelovanje svjetovnjaka u samoj misiji Crkve, nije akcija politička, nego religijozna, nije direktivna u teoretskom smislu, nego izvršujuća u praktičnom smjeru: to je potrebno, da razni oblici te djelatnosti imadu u crkvenoj hierarhiji svoje disciplinatorno središte. Iz toga sliedi, da djelovanje župskih savjeta, diecezanskih odbora i centralnog odbora izravno ovisi od crkvenog autoriteta«.[2]

Drugim riečima: kao što je Crkva upravno razdieljena u biskupije i župe, tako se ovoj hierarhijskoj podjeli imade prilagoditi čitava K. A. i sve njezine jedinice i njihova djelatnost. Katolička Akcija nije nešto posve samostalno, što bi se moglo razvijati neodvisno od župnika i biskupa, nego treba da je »podpomaganje župnika u njihovom dnevnom radu, ruka, koju su Bog i Crkva dali duhu i srdcu župnika«.[3] Zato i veli Pio XI. svjetovnjacima, koji rade u K. A.: »Najistinitija je činjenica, da župama morate posvetiti sve Vaše brige. Ona je kao jedna obitelj, ... prva stanica vjerskog života u velikoj družtvenoj obitelji... Župnici su razumjeli korist Vaše djelatnosti i očekuju Vašu suradnju u svom dnevnom radu.«[4]

3. Sve se dakle organizacije i svi organi K. A. imadu u svom djelovanju prilagoditi hierarhijskom uređenju Crkve; župa, biskupija, obća Crkva. Katoličku Akciju u cieloj Crkvi vežu jedinstvene obće smjernice Svete Stolice. U svakoj biskupiji vodi KA mjestni Ordinarij u skladu s odredbama Sv. Stolice. U svakoj župi vodi KA župnik provodeći odredbe i upute Sv. Stolice i mjestnog Ordinarija.

Prva je stanica katoličkog života župa. U njoj se osnivaju i prve stanice Katoličke Akcije, raznovrstna družtva za djecu, mladiće, djevojke, žene, muževe. Kod osnivanja družtava treba paziti na »ljudske prilike, koje se mienjaju, a s novim se prilikama nameću i nove potrebe... Obazirati se valja i na različitost ljudske ćudi i na druge individualne osebujnosti. Nije svaka organizacija za sve. Organizacioni se rad razgranjuje prema dobi, spolu, staležu, nagnućima i sklonostima. I tako niču na crkvenom tlu različite duhovne organizacije... kojima se religiozni život svestrano razvija i razgranjuje, a šarolika bujnost podaje katoličkoj Crkvi neki vrhunaravski sjaj i ljepotu«.[5] Organizacijski se tipovi trebaju prilagoditi životu i životnim potrebama i prilikama, a ne da se život silom hoće staviti u kalup jedne sheme ili jednog tipa, koji nije proizašao iz zbiljskih potreba obće Katoličke Akcije.

4. Jasno je, da ne može svaki župnik stvoriti neki novi, posebni tip organizacije za svoju župu. Izkustvo je pokazalo, da je najprikladnije podieliti družtva KA u velike ogranke: djeca, djevojke, mladići, muževi i žene. Svaki od ovih ogranaka ima svoju središnjicu. Ova središnjica obuhvaća sva odnosna družtva u cieloj državi, jer ne može biti po jedna središnjica u svakoj biskupiji, nego ta središnjica valja da je zajednička svim biskupijama čitavog naroda. Samo tako se može postići valjan i jedinstven rad. Ali sad nastaje pitanje: hoće li se u tu središnjicu kao članovi izravno upisivati družtva po župama, pa da onda ove središnjice budu upravno razčlanjene u biskupijska okružja, ili će se družtva izravno upisivati u biskupijska okružja, a ova onda sačinjavaju odnosnu središnjicu.

Postojale su različite organizacije, u kojima su se okupljali katolici, osobito katolička mladež. Ove je organizacije KA trebala koordinirati ili ujediniti. Pitanje koordinacije, odnosno unifikacije ovih organizacija, postalo je velikim problemom. U jednu ruku svaki, komu je stalo do uspjeha, trebat će poštivati slobodu izbora organizacijskog tipa (između onih, koje je Crkva odobrila). Izkustvo je pokazalo, da se organizacija KA može uspješno provesti samo na temelju domaćih prilika i postojećih organizacija, koje trebaju poprimiti duh rimske KA u smislu odredaba pape Pia XI.

U drugu ruku treba osigurati i jedinstvo duha svih organizacija K. A., provesti njihovu stvarnu ovisnost od mjestnog biskupa i onemogućiti trvenja, razmirice i otimanje članstva.

5. Nakon rata nastat će sasvim novi položaj za KA. Ne možemo se dakle upuštati u organizacijska pitanja, koja će nastati i koja će biti rješavana u budućnosti. Bit će dovoljno, da dušobrižnici u svom radu imadu pred očima:

a) Potrebno je, da katolici budu složni. Izvor je sloge među katolicima poslušnost prama Papi;

Potrebno je kod katolika jedinstvo duha, jedinstvo volje i jedinstvo djelovanja. To jedinstvo treba da bude katoličko u jedinstvenom radu u crkvenom duhu pod ravnanjem biskupa i od njega za taj posao određenih svećenika, »uviek vršeći spremno ne samo naloge, nego i naputke i želje Sv. Stolice, tog stupa istine i veze katoličkog jedinstva«,[6] a »izvan i iznad svih stranaka«.[7]

b) *In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus caritas;*

Nije propisan ni potreban jedan stanoviti organizacijski oblik sustava KA, jer ovaj oblik ovisi o vjerskim i crkvenim prilikama pojedinih naroda i zemalja. KA ne će da poruši ili da ometa rad katoličkih organizacija, koje su inače po svom sustavu i radu u skladu s načelima KA. Ove organizacije mogu i nadalje, očuvavši svoju individualnost i posebnu djelatnost kao članovi KA, biti koordinirane unutar KA.

c) *Svećenik mora poznavati načela KA.*

KA daje jedinstvo načela i duha, a u organizatornom smjeru KA ne unificira, nego koordinira, te time postizava i jedinstvo rada.

Budući da je sudjelovanje u Katoličkoj Akciji dužnost duhovnog pastira, treba da svi dušobrižnici budu točno poučeni o svemu, što se odnosi na Katoličku Akciju i da je vode u svome djelokrugu prema uputama svoga Ordinarija. Posebice je to dužnost župnika, kapelana, vjeroučitelja i duhovnika kod onih redovnica, koje se bave uzgojem mladeži.

Samo će tako svećenici moći pravilno vršiti svoje dužnosti u KA, koja će se samo onda moći pravilno razvijati i donieti željene plodove, ako bude stajala pod pravilnim vodstvom klera, koji je vodi, prema uputama sv. Stolice i vlastitog Ordinarija. Svećenik mora poučavati svjetovnjake u KA o njihovim pravima i dužnostima, o pravima i dužnostima biskupa i o Katoličkoj Akciji, koju želi i određuje Sv. Stolica. Inače se lako desi, da svjetovnjaci crpu svoje znanje iz mutnoga vrela, pa da time inficiraju i svećenika. Ideologiju Katoličke Akcije ne mogu stvarati svjetovnjaci, već je imadu primiti od svoga dušobrižnika, koji je opet dobiva od biskupa i Pape.

6. Osnivanje je družtava i uredaba KA u župi stvar župnikova, u školama stvar vjeroučiteljeva, ma da drugi stvar pokreću. Inače je već u početku učinjena pogrješka, koja će se prije ili kasnije ljuto osvetiti. Dušobrižnik treba da bude spreman na težkoće i zapreke, koje će se suprotstavljati Katoličkoj Akciji u njegovoj župi ili školi, kao i svakom božjem djelu uobće. Tih se zapreka ne treba bojati, ali ih treba razborito predvidati i predusresti. Osobito treba od početka naglasiti izraziti vjerski značaj i izvanstranačnost KA.

Na pitanje, koje družtvo da najprije osnuje, odgovorit će svakom dušobrižniku prilike njegove župe, upute i savjeti biskupskih konferencija i odredbe vlastitog Ordinarija. Nema li

još nikakvog družtva KA u svojoj župi, neće pogriešiti, počne li s mladeži, i to sa školskom. Kod izbora organizacijskog tipa novoga družtva treba imati na umu u prvom redu zbiljske prilike i potrebe, a onda i sve ono, što je rečeno u poglavljima o brizi duhovnog pastira za pojedine vrste vjernika. Posebice treba iztaći, da »duhovni pastir mora u krugu svoga djelovanja redovnim i savjestnim vršenjem svoje službe udariti temelje, na kojima se može onda izgrađivati daljnja katolička akcija. Ti su temelji, osim propisanog duhovnog rada u crkvi, školi i izvan škole, naročito različita vjerska družtva i nabožne bratovštine. Samo katolički religiozni duh može oduševiti za katoličku akciju... Neka dakle duhovni pastiri svom dušom porade oko toga, da u njihovoj župi budu žive i vrstno upravljane ove stare crkvene ustanove. Iz njih će onda sami po sebi nicati oni, koji će se posvetiti još višem stupnju: apostolatu u Katoličkoj Akciji...«[8]

Ako i jest Katolička Akcija jedna suvremena potreba, ipak se kod njezina osnivanja u župi i uobće »ne smije htjeti sve učiniti odjednom, nego treba polagano raditi: najprije treba učiniti dobru selekciju, onda obrazovati i uzgojiti, razborito, strpljivo i uztrajno«.[9]

Drugim riečima: najprije treba imati barem šaku iskreno pobožnih i podpuno katolički formiranih ljudi, mladića, dječaka, djevojaka, s kojima će se onda moći početi apostolski rad u odnosnom družtvu K. A. Ovu formaciju daju upravo pobožne udruge, koje spominju i preporučuju biskupi. Treba dakle početi s ovima, da se tako izgrade prieko potrebni temelji za pravi rad Katoličke Akcije. Inače će sve to biti građeno na piesku, ili na puzavom terenu, koji nije uztaljen. Nema li u župi ili na školi uobće nikakvog družtva, tada je najprikladnije, da se najprije osnuje pobožno družtvo, iz kojega će onda, bude li valjano vođeno, same po sebi niknuti ustanove i družtva K. A. U sadašnjim je prilikama kod nas najpotrebitiji osobni vjerski uzgoj i pouka; prema tomu su danas kod nas potrebitija pobožna družtva od družtava KA. Tek kad budu pobožna družtva u svom djelokrugu cvala, moći će njihovi članovi zajedno s dušobrižnicima pomišljati na jaku KA, koja će samo tako biti izgrađena na čvrstim temeljima. Gledom na KA treba i svećenstvu i vjernicima dati prilike i vremena, da se mogu potanko upoznati s načelima, strukturom i organizacijom KA, pa kad budu položeni čvrsti temelji, niknut će ona sama od sebe u najprikladnijoj formi. Duhovni se pastir ne treba bojati toga, da su pobožna družtva manje privlačiva za veliki dio vjernika. Sad se i ne radi o tomu, da se odmah okupi množtvo, nego treba najprije stvoriti podesnu elitu, koja će polagano oko sebe okupiti većinu onih, koji dobro misle. Pa nije li moguće kod odraslih, kod školske će mladeži gotovo svaki dušobrižnik moći početi s prikladnim pobožnim družtvom, a onda će, za koju godinu sam od sebe uzrasti novi naraštaj, koji će u župu ili školu unieti novi život. Pri tom se ne treba bojati težkoća, ne smije se raditi prenaglo, ali treba raditi, mnogo raditi, i još više moliti.

ŠKOLSKA MLADEŽ.

1. Dušobrižnikov utjecaj na djecu počinje vrlo rano, još prije, nego dušobrižnik može osobno i neposredno djelovati na diete. Utjecaj dušobrižnikov na roditelje, braću i sestre, kumove, dječji vrtić, jednom rieči na cielu okolinu, u kojoj diete živi i raste, opaža se i kod djeteta.

Slabo nadarenu, duševno zaostalu ili stalno bolestnu djecu (sliepu, gluhu, niemu) treba na vrieme poslati u posebne zavode, po mogućnosti katoličke. U većim mjestima šalju imućni roditelji malu dječicu u dječje vrtiće, a često su i radnici prisiljeni da im djeca gotovo čitav dan proborave u sličnim ustanovama. Treba nastojati, da su te ustanove u sposobnim i katoličkim rukama. Tu se ne smije samo učiti, jer su dječica za to još premalena, a i igra ne smije biti neki sulti sustav, nego vedra sloboda, ograničena redom i poštivanjem i tuđe slobode. Ne nauče li djeca kod kuće moliti, treba da to nauče u vrtiću. ali se vrtić ne smije izroditi u neprestano moljenje, jer to proizvodi sasvim protivne učinke. Dušobrižnik će nastojati da bude u neprestanoj vezi s roditeljima i s upravom dječjih vrtića, a kojiput doći će i osobno, vedar i nasmijan, u posjete dječici, možda s kojom sličicom i medaljicom, ali još više s liepom rieči o Isusu, prijatelju malenih, ili o malenomu Isusu. U glavnom će dušobrižnikovo nastojanje ići za tim, da djeci, koja još ne idu u školu, stvori prikladnu atmosferu na mjestima, gdje se kreću, atmosferu iskrenog i djetinjeg kršćanstva.. U školi će onda moći djelovati na duh i na srdce znajući uviek, da je pobožnost iz običaja, a bez nutarnje jezgre, samo prolazna i bezvriedna.[1]

Svaki vjeroučitelj, a osobito samostalni kateheta treba da svu svoju pažnju posveti mladim dušama, koje su mu povjerene, da pomno pazi ne samo, da li se u školi štogod uči protiv vjere i ćudoređa, da može onda tome zgodnim načinom stati na put; on treba da pazi i na sve one putove, kojima u djetinju dušu dolazi bezvjerje, nećudorednost i vjerski nehaj. On treba da pozna svoje učenike ne samo po licu i po imenu, već da ih i razumije, da pozna njihovu okolinu, u kojoj živu, kao i povoljne i pogibeljne prilike, u kojima se kreću.

Promotrimo li dječicu u prvim razredima osnovne škole, sad svejedno u selu ili u gradu, pa ih uzporedimo s opetovničarima ili šegrtima, kod velike ćemo množine opaziti tako veliku razliku u vjerskom shvaćanju i u njihovu saobraćaju ili odnošaju prama vjeroučitelju, da gotovo ne bismo vjerovali, da su to ista djeca. Još je veća razlika, uzporedimo li duševno i vjersko stanje u najnižim razredima srednjih škola s onom nutarnjom psihozom i vanjskim držanjem, koje svaki dan vidimo promatrajući najviše razrede i učenika i učenica srednjih škola, a pogotovo akademičara i akademičarki u njihovoj većini. Sigurno je, da je glavni krivac tomu otrovana atmosfera, u kojoj se naša mladež kreće. Mnogi su učenici i učenice srednjih i visokih škola za čitavo vrieme svoga školovanja iztrgnuti iz svoje porodice, a većina današnjih porodica nije također više sasvim kršćanska. Kršćanski roditelji prečesto ne razumiju svoje školovane djece, koju svjetska buka i kultura slikokaza i jazza otimlje roditeljima i njihovu utjecaju. Tamne sile svjetskog uživanja, a bez sumnje i neka nadrinauka, uzele su sebi zadaću, da otmu mlada srdca Kristu. I taj posao nije tako težak, kao što je težak rad i nastojanje razumnog i savjestnog vjeroučitelja, koji znade, da mu je prva briga biti na braniku vjere i ćudoređa u mladim dušama, koje su mu

povjerene. I mnogi misle, da bi postotak teoretskih i praktičnih bezvjeraca i vjerskih nehajnika bio znatno manji, kad bi svi vjeroučitelji sa svetim zanosom razborito nastojali razumievati mlade duše i njihove krize, pa puni znanja i Kristove ljubavi sasvim se posvetili kršćanskom uzgoju mladeži.

Prema anketi, koju je dr Ivan Škreblin 1940. proveo među zagrebačkom srednjoškolskom mladeži, vjeronauk je kod srednjoškolaca treći po redu medu najomraženijim predmetima: prvi je latinski jezik, drugi matematika, a treći vjeronauk. Ovaj posljedak ima bez sumnje samo relativnu vriednost i ne može se generalizirati. Ali 1940. je u zagrebačkim srednjim školama doista tako bilo i današnje stanje nije krenulo na bolje. To je činjenica, u koju se treba ozbiljno zamisliti. Uzroci, koji su doveli do ovog stanja, dielom su povezani s obćim vrienjem i previranjem naših dana, a dielom su ovisni i od nastavnog plana, vjeronaučnih učbenika, i od nedostatka metodike u vjeronaučnoj obuci u srednjoj školi. Mi se na ovom mjestu ne možemo upuštati u potanje razpravljanje o svim ovim pitanjima, pa dajemo samo prikaz redovitog rada i nastojanja vjeroučitelja u pučkim i srednjim školama.

2. U pučkoj školi smatrat će dušobrižnik jednom od najvažnijih zadaća, da za rana upozna djecu s presv. euharistijom i da pripravi dječicu na prvu svetu pričest i svetu izpovied. Can. 859. § 1. i Can. 906. jasno određuju da su djeca, čim su došla k razumu, dužna svake godine izpovjediti se i o Uzkrsu pričestiti. Sinodalne i biskupske odredbe različitih biskupija urgiraju izvršenje ovih kanonskih propisa: »Nalažemo župnicima i katehetima, da školsku mladež, ma i pomoću Bratovštine Kršćanskog Nauka, priprave za prvo sv. pričešćivanje već u prvom razredu osnovne škole. Ako bi to uistinu bilo nemoguće, onda svakako najkasnije u drugom razredu osnovne škole«.[2] Radi klimatskih prilika i radi bolje pouke obdržava se u našim krajevima prva sv. pričest često iza Uzkrsa.[3] Znanje, koje je potrebno djetetu, da smije primiti svetu pričest izvan smrtne pogibli, određuje Can. 854. § 3.: »Potrebno je, ali i dovoljno, da dječica pro suo captu shvate tajne sv. vjere, koje treba znati *necessitate medii,* i da se pro suae aetatis modulo pobožno priprave i zahvale za sv. pričest«.

U većim će mjestima možda roditelji stavljati zapreke ranoj prvoj pričesti, navodeći neko veliko poštovanje prema sv. pričesti, za koju još djeca navodno nisu dozrela. Obično je pravi razlog ovom spriečavanju sve prije nego zbiljsko poštovanje svete pričesti, od kojeg su ti roditelji vrlo daleko, pa se boje, da bi im ranom pričešću djeca postala »previše pobožnima«. Dušobrižnik će ovakvo shvaćanje izpraviti u propoviedima, govorima u katoličkim družtvima i svakom prilikom. Ne će škoditi ni posjet i osobni razgovor, gdje će ih upozoriti na veliku odgovornost, koju uzimlju na sebe zadržavajući svoje diete od svete pričesti. No prije svega treba da i sam dušobrižnik bude osobno uvjeren i svojski zauzet za ranu pričest djece, pa će sve ostale zapreke i težkoće obično lako moći svladati.[4]

Kanonska dužnost godišnje izpoviedi počinje, kad je diete moglo sagriešiti. No ne valja čekati s izpoviedu, dok je diete već palo u težki grieh, nego valja da se ono izpovieda o svojim lakim griesima, upravo zato, da se tako čuva težkoga grieha. Dužnost godišnje pričesti počinje, kad je diete došlo k upotrebi razuma, tako, te može počiniti laki grieh.[5]

I molitvenom životu mladeži pučkih škola, treba vjeroučitelj posvetiti veliku brigu. Potrebno bi bilo ustanoviti neki slied molitvenika za školsku mladež, n. pr.: Mali molitvenik za I. i II.

razr. Isus prijatelj malenih III.—IV. razr. Nedjeljni Misal ili Rimski Misal za više razrede srednjih škola. Kako se iz ovoga vidi, nemamo još pravoga molitvenika za niže razrede srednjih škola (i za građanske škole). »Isus prijatelj malenih« u novom izdanju 1942., određen je, kako se čini, za pučke škole. Trebalo bi dakle pomišljati na to, da se za niže razrede srednjih škola i ujedno za građanske škole priredi novi molitvenik, na primjer: »Katolički Đak« i »Katolička Učenica«. Svi đački molitvenici trebali bi biti prožeti liturgijskim duhom. Pobožne popievke treba zadržati. Nije glavno napjev ili harmonizacija, nego tekst popievke. Tako je n. pr. harmonizacija popievke br. 21. (str. 199) u »Isus prijatelj malenih«[30] 1942. vrlo liepa, ali tekst je bez ikakvog značenja: »Na nebu je zviezda izašla visoko, visoko, visoko i na široko, široko, široko. I divno je blistala, blistala, blistala, zviezda sjajnija, sjajnija, sjajnija«. Time je čitava popievka dovršena. Nije dosta paziti, da mladež nosi sobom molitvenik k misi. Treba mladež i poučiti, kako će svoju molitvu vezati s crkvom i sa životom, a život s molitvom. To je zadaća vjeroučitelja.[6] Nadbiskup zagrebački dr. Alojzije Stepinac u svom pismu od 6. X. 1942. upravljenom na katehete, upućuje katehete, da uvedu recitiranu svetu misu, odnosno takav način moljenja sv. mise, da se recitirani dielovi izmjenjuju s pjevanjem. (Uzp. »Kršćanska Škola«, Zagreb 1942., br. 9.—10., str. 149.).

Veće svečanosti, kao n. pr, prva sv. pričest, trebale bi biti skladne i liepe, ali ne dugačke. Bilo bi dobro misliti na realizaciju priedloga o velikoj i svečanoj zajedničkoj sv. pričesti (po francuzkom uzoru) na koncu IV. razr. osnovne škole, kao prielaz u život. Mnogo bi se dalo učiniti, kad bi se više brige namienilo pjevačima. Glasbeno nadareni svećenik ili dobar učitelj može s vremenom polučiti liepe uspjehe s dječačkim pjevačkim zborom. To je onda najbolji osnov i za mužki pjevački zbor u crkvi, koji je danas u našim krajevima dosta riedak, ali je zato ipak u duhu Crkve. Ne mislimo time ukinuti liepog običaja slavonskih djevojačkih redova, koji unašaju u duše pjevačica mnogo ponosa i discipline. Govorimo samo o slučaju, gdje se osniva pjevački zbor u župi, pak držimo, da je doduše u početku mnogo teže sakupiti dječački zbor i ravnati njime, ali kasnije je rad lakši i uspješniji. I na uzgoj i pouku malih poslužnika kod sv. mise treba mnogo paziti. Kao ministranti neka se uzimlju, koliko je to god moguće, ponajbolji dječaci, a čitava služba neka se udesi tako, da glavni motiv ne bude ona kuna, što je dobiju, nego pobožni ponos, da smije služiti kod sv. mise. Posljedice će se uztrajnog rada oko podignuća molitvenog života djece, kod pjevača i ministranata, doskora pokazati i u tom smjeru, da će se kod mnogog dječaka odkriti indicija Božjeg poziva u svetište.[7]

Mnogo će koristiti, bude li vjeroučitelj u vezi s roditeljima djece. Svako je diete posljedak mnogih činbenika, od kojih je obično najjači upravo roditeljska kuća. Ne poznaje li dakle svećenik kućnih prilika, ne će moći podpuno razumjeti ni dječje duše, a bit će koji put prema pojedinom djetetu i nepravedan.

Za školsku mladež treba prirediti posebnu nedjeljnu misu. Valja prestati s praksom, da djeca samo pjevaju. To je doduše najudobnije, jer dušobrižniku zadaje najmanje posla, ali tako se djeca nikad ne će naučiti moliti kod sv. mise, a kamo li da bi se naučila »moliti misu«, što bi trebalo biti ideal. Taj se ideal dade vrlo lako postići ako djeca uredno i pobožno recitiraju sv. misu od pristupa do Svet i od Oče naš do kraja. Uz to mogu djeca i pjevati omiljele pobožne popievke n. pr. na početku sv. mise, od Svet do Oče naš i na kraju.

3. U srednjim bi se školama trebalo ozbiljno pomišljati na reformu liturgijske obuke. Liturgijski život nije puko

znanje, već je osjećaj i rad; nije ni samo molitva, već život duše i čitavog čovjeka s Crkvom i crkvenom godinom. Školska mladež znade n. pr. u školi pod satom nabrojiti glavne dielove sv. Mise, ali kako ona prisustvuje sv. Misi, što i kako moli pod sv. Misom i kod sv. pričesti? Nije govor sada o »disciplini«, vanjskoj urednosti ili neurednosti, nošenju i čitanju molitvenika, nego o molitvi duše, molitvi srdca, razuma i volje, molitvi cjelokupnog života. Srednjoškolsku bi mladež trebalo približiti liturgiji, a ne samo poučavati u liturgici. Mladež bi trebala dobiti u ruke liturgijske obrazce crkvenih obreda. Srednjoškolska mladež grčko-katoličke vjeroizpoviesti trebala bi konačno dobiti u ruke *katolički* učbenik za liturgiku.

Može li se reforma liturgijske obuke i liturgijskog uzgoja srednjoškolske mladeži tako provesti, da se liturgika iz III. razreda premjesti u II. razred i da se mjesto kroz 2 poljeća predaje samo jedno poljeće, pa da se kasnije, u višim razredima, ovo minimalno liturgijsko znanje proširuje? Može, ali uz dvie predpostavke: prvo, da učenici i učenice već u II. razredu zajedno s liturgijskom obukom dobiju u ruke liturgijski molitvenik, koji će ih pratiti kroz niže razrede, i drugo: da u višim razredima doista bude provedeno ovo proširivanje liturgijskog znanja i produbljivanje liturgijskog života u vezi s Nedjeljnim Misalom i dobrom liturgijskom čitankom. Drugo je pitanje, podnose li vjeronačni predmeti u višim razredima ovo obterećenje.

Ono, što smo gore rekli o nedjeljnoj sv. misi za pučkoškolsku mladež, vriedi u još većoj mjeri za srednjoškolce i srednjoškolke. I tu vriedi pravilo: posebna misa za srednju školu. Pod misom se ne pjeva samo, nego se i »moli sv. misa«. Redoviti molitvenik za više razrede, a i za mnoge đake III. i IV. r., jest Rimski Misal.

Mnogo će koristiti vjeroučitelju, bude li i izvan školskog sata u ljubeznom saobraćaju sa svojim đacima i bude li dopustio, da mu đaci nakon svršene partije stavljaju pitanja. Kod dječaka je težak osobito četvrti i peti razred, a kod djevojaka drugi i treći, pa onda opet najviši razredi. To su krize, što ih mladež proživljuje: kriza puberteta i kriza vjere. Svećenik treba da razumije ove krize, da se uživi u život i shvaćanje, da shvaća ne samo obične đačke vragolije, nego i buntovnost učenika, koji se bune protiv autoriteta, i ponos, lakoumnost i taštinu djevojačku. Ne mislimo time izpričavati pogrješke, propuste i prestupke mladeži, nego želimo samo upozoriti na činjenicu, da je duševni sviet mladeži drugačiji, nego li nas odraslih, i da se samo onaj, koji poznaje taj sviet, može mladeži približiti i polagano zadobivati njezino povjerenje, da tako postane njezinim duševnim i duhovnim vođom. Želi li vjeroučitelj — i uobće uzgojitelj — imati uspjeha, tada mora ovo vodstvo z a s l u ž i t i, a nikada ga ne smije naprosto zahtievati. Stoga će kateheta morati kojiput dopustiti mladeži da se izjada, te im priznati njihove težkoće, da razvidjevši, što mu je činiti, uzmogne dignuti njihove duše i tako ih privesti k rješavanju njihovih duševnih sukoba i izvršivanju njihovih dužnosti prama Bogu, bližnjemu i sebi, kao njihovu uzgojitelju. Vjeroučitelj ne smije pustiti s vida, da su njegove dužnosti prama mladeži barem isto tako velike, kao i dužnosti mladeži prama njemu i da će mladež navesti da izpunja svoje dužnosti, ako on sam bude izpunjao svoje u duhu Kristove ljubavi prama mladeži. Zato nije dobro stajati samo na paragrafima stegovnih propisa: to je dresura, a ne uzgoj.

Kateheta će biti dobar sa svima. Branit će đake dokle god može. Izabranu će četicu sakupiti u Marijinoj kongregaciji, križarskom bratstvu, ili drugom udruženju KA, prema uputama mjestnog Ordinarija.

Ne može li, radi kojeg mu drago razloga, doći do formalnog katoličkog đačkog udruženja, neka izabranu četicu okupi oko sebe na šetnji, sastancima i diskusijama u stilu slobodnog sastajanja.[8] Takvo će slobodno sastajanje i otvoreni razgovor donieti više koristi, nego kakvo ukočeno literarno ili socialno udruženje s »učenim govorima i referatima«. Osobito kod nižeškolaca treba više pjesme, šetnje, zraka, prirode, vedrog veselja, rada i kretnje.

Svaki bi srednjoškolski kateheta trebao poznavati: Hoffmann: Handbuch der Jugendkunde und Jugenderziehung[3], Herder 1922.; Bopp: Das Jugendalter und sein Sinn[3], Herder 1927.; Borkowski S. I.: Das reifende Leben; Die Führende Jugend, Herder; Foerster: Erziehung und Selbsterziehung; Schule und Charakter; Sexualethik u. Sexualpädagogik; Jugendlehre, Jugendseele-Jugendbewegung-Jugendziele; Roloff: Lexikon der Pädagogik; Martin Keilchacker: Der ideale Lehrer nach der Auffassung der Schüler, Freiburg im Br., 1932.; Ogiati Francesco: I nostri giovanni e la purezza, Milano 1938.; Michael Pfliegler: Religionsunterricht, tri svezka, Innsbruck 1935.; Stonner Anton: Die religiössittliche Führung Jugendlicher durch den Priester, Freiburg im Br., 1934.;[2] Tóth Tihámer, Jugendseelsorge, Paderborn 1933.; O. M. S. Gillet: Tendencije današnje intelektualne omladine, Zagreb 1933.; Ivan Škreblin: Dušobrižnik i srednjoškolska omladina, Zagreb 1942.; Dr Ivan Škreblin: Ideali i krize srednjoškolske mladeži, Zagreb 1942.

Osim ovih knjiga, koje su više znanstvenog značenja, potrebno je da kateheta čita i promiče među mladež katoličke knjige, koje su pisane u prvom redu za mladež, a to su među ostalima: Schilgen Hardy: Ti i on, Zagreb 1939.; Od istog pisca: Ti i ona, Zagreb 1939.; Tóth Tihomir: Proljetne oluje, knjiga za mužku mladež, Zagreb 1939[2]; Tóth Tihomir, Priroda zove, Senj 1941.; Tóth Tihomir: Karakter, Zagreb 1939.; Tóth Tihomir: Tvoja vjera, Zagreb 1941.; Margareta Csaba: Njezino proljeće, Zagreb 1940.; Margareta Csaba: Njezin bieli vienac, Zagreb 1940.; Dr. Rudolf Peil: Der katholische Mensch, Werkbuch der katholischen Religion, Freiburg i. B. 1939.

U današnjoj mladeži klijuča novi život, nepoznat mnogim roditeljima, učiteljima, možda i katehetama. Težnja mladeži za slobodom poprima nove oblike. U velikom svietu razlikuju danas »J u g e n d b e w e g u n g i J u g e n d - p f l e g e«. Mi katolici treba da oba ova pojma stopimo u harmonijsku cjelinu, jer nema pravog katoličkog pokreta katoličke mladosti bez crkvenog i pedagožki vještog vodstva, a u drugu ruku nema opet ni prave brige za mladež, ako je mladež samo marionetska lutka, bez vlastite misli, bez vlastitog osjećanja i bez vlastite inicijative. I zato je problem vodstva katoličkog đačtva jedan od najvažnijih. Mladež je još daleko više ovisna o osobi od odraslijih ljudi. I zato su jedino podesni oni vođe, koji su u svome životu već oživotvorili onaj žuđeni ideal, za kojim mladež teži. Takve vođe mladež sluša, jer ih voli. Razumije se, da pri tom treba biti na oprezu, da se ne razvije kult živih ličnosti kod mladeži, pa i kod voda samih, i to najviše stoga, jer je onda velika pogibelj, da se pomalo i nehotice počne mimoilaziti crkveni autoritet. Pokojnicima, ako su se zbilja iztakli crkvenim duhom i osobnim savršenstvom, dobro je da se sačuva častna uspomena.

Velik je dio srednjoškolaca nastanjen kod privatnih stanodavaca i u raznim k o n v i k t i m a. Stanodavci paze ponajviše na svoj dobitak, a k tomu izrabljuju mlade srednjoškolce za svoju poslužbu, a starije za poučavanje vlastitih sinova ili kćeri. Trebalo bi poraditi oko uzdržavanja raznih već postojećih konvikata i oko podignuća novih, valjano uređenih, dobro obskrbljenih i valjano vođenih konvikata za ona mjesta, gdje takovih konvikata nema. Veliki, a prazni,

ili gotovo prazni samostani, dobro bi poslužili u tu svrhu. Osobito bi trebalo otvoriti konvikt ili polukonvikt (ako se ne može podići preparandija) za katoličke pripravnike. Jedino će se tako moći postići, da veći broj učitelja u buduće bude doista katolički.

Konvikti, vođeni po svećenicima i podignuti crkvenim novcem, imaju u prvom redu tu svrhu, da uzgajaju podmladak katoličkom kleru i laikatu kod nas. Hoće li konvikti podpuno odgovarati svojoj svrsi, tada moraju biti podpuno i obilno obskrbljeni i ne smiju se boriti za obstanak nastojeći primiti što više pitomaca, samo da mogu izaći, nego moraju imati stalnih i redovitih sredstava za melioraciju kuće, nabavu sprava, pokućstva, igara, knjiga — bez obzira na mjesečnu taksu, što je plaćaju pitomci. Zavodski poglavari ne bi smjeli biti obterećeni drugim službama, koje su nespojive s njihovom službom u zavodu. Svaki zavodski poglavar trebao bi da u praksi vidi koji uzorno vođeni i uređeni zavod u inozemstvu. U konviktima, što ih vode redovnici, postoji često veći kontinuitet uzgoja i veći uspjeh. U dječačkom sjemeništu odgajaju se mladići za buduće svećenike. A konvikti bi bili odgojilišta (pretežno) katoličkog laikata. U svakom je konviktu potreban duhovnik za *forum internum*.

Za vanjske bi se đake mogla otvoriti neka vrst đačke čitaonice. U ovim bi čitaonicama katolički đaci mogli zajedno učiti prema određenoj satnici, polaziti na zajedničke šetnje, igre, upotrebljavati zajedničku knjižnicu i t. d. Sve bi to stajalo pod osobnom upravom kojega svećenika, katehete ili katoličkog profesora. Dostaju 1—2 sobe. Namještaj (stol, stolice, ormar za knjige, svjetiljka) i knjižnica se brzo može izprositi ili posuditi od prijatelja katoličke mladeži. Takove bi đačke klubove, čitaonice, poluinternate trebalo što prije otvoriti i dobro urediti ne samo za srednjoškolce i srednjoškolke (zasebno), nego i za akademičare i akademičarke (zasebno). I tu bi mogli veoma dobro poslužiti redovnički samostani i njihove ustanove.

Naša se književnost, osobito prievodna i beletristična, sve više gomila. I sve to dolazi u ruke naših srednjoškolaca.[9] Trebali bismo poviest i prikaz svjetske književnosti, ako već ne u onako obširnom i znanstvenom obliku, kao što je to Niemcima podao Isusovac Baumgartner u svojoj »Geschichte der Weltlitteratur«, a ono barem u obliku praktičnog priručnika, gdje su pisci poredani abecednim redom, s kratkim prikazom i ocjenom.[10]

Can. 1373. § 2. propisuje, da treba nastojati, da mladež, koja polazi srednje ili visoke škole, u vjeri poučavaju revni i učeni svećenici, jer ova mladež treba obsežniju i dublju vjersku kulturu. Zato određuje Can. 1389. § 2. da treba osnovati katoličko sveučilište, ako u onom narodu ili kraju javna sveučilišta ne dišu katoličkim duhom. U nas Hrvata nije zasad moguće osnovati katoličko sveučilište. Ali ne valja smetnuti s uma, da su vjerska pouka i vjerski odgoj najvećeg diela hrvatske inteligencije završeni sa srednjom školom. Već u višim razredima srednje škole stoji većina hrvatske mladeži daleko Crkvi i crkvenom životu, pa i ona, koja nije izgubila vjeru.

Uz učitelja je i danas obično župnik i kapelan onaj činbenik, koji svjetuje roditeljima, da pošalju svoje diete u grad u više škole. A kad se ti mladići — danas često i djevojke — vrate kući na praznike, opazit će svećenik često, kako su se otudili vjeri i Crkvi. Krivi su kolege, grad, mladost, stanbene prilike i koješta drugo. Svećenik bi mogao svjetovati roditeljima ne samo to, da diete pošalju u školu, nego i to, da paze, da budu na stanu u katoličkoj porodici. Mogao bi se i sam obratiti na vjeroučitelja one srednje škole, koju polazi mali njegov župljanin i biti s njime u stalnoj pismenoj vezi.

Dok je još diete u prvom razredu, mnogo se može postići, kasnije je već prekasno.

Mnogi su župnici oko sebe okupili u praznike gotovo sve svoje župljane — studente. Dobar se dio naše današnje inteligencije, koja danas zauzimlje uplivne položaje u školi i u čitavoj upravi zemlje, upoznao s mnogim župnikom i kapelanom putujući kao đače pješke od sela do sela. U župnom su dvoru bili vazda dobro primljeni, nahranjeni i ukonačeni. Mnogi se tih zgoda rado sjećaju i rado ih pripoviedaju. S novim doba prestao je negdje pred rat i taj običaj, barem u većem obsegu. Nije to gostoprimstvo u župnom dvoru bilo uzalud. Gospodin, koji sudi ljudska srdca, vidi, da je tako mnoga oštrica ublažena i mnoga duša bar u zadnji čas spašena.

O mnogim pitanjima kršćanskog uzgoja djece razpravlja i daje praktične upute enciklika Pija XI. »Rappresentanti in terra« od 31. XII. 1929. Bit će stoga od velike koristi, da svaki dušobrižnik, koji imade posla s mladeži, a osobito vjeroučitelj, pomno prouči ovu encikliku.

MLADIĆI.

Nije dosta brinuti se za djecu, dok su u školi, već treba s velikom ljubavlju prigrliti i onu djecu, koja ne idu u školu: pastire, čobane, mlade poljske radnike, naučnike. Svi su ti zanemareni i zapušteni, pa nije čudo, što ih prilike i okolina, u kojoj živu, čine tako nemarnima za vjerski život i možda divljima u cielom njihovom držanju. Kao svagdje, tako osobito od ovih mladih ljudi ne valja da svećenik naprosto traži poštovanje, što su mu ga dužni izkazivati po svome i po njegovom socialnom položaju, nego ga treba uzbuditi ljubavlju i brigom i žrtvom, pa ne će izostati uspjeh. Tu možemo mi svećenici mnogo naučiti od sv. Don Bosca.

Mladići se neriedko otuđe dušobrižniku. Razlogom može biti nesigurnost, što je proizvodi ovo prelazno doba u njihovu držanju, ponašanju i cielom biću, rjeđi saobraćaj sa svećenikom, negoli je bio, dok je još polazio školu, utjecaj okoline ili drugova, popuštanje u ćudorednoj borbi, ali kojiput i pogrješka, koju je počinio dušobrižnik za školsko vrieme, možda i neopazice, nepravda ili neopravdani ukor ili što slična, što se jako usjeklo u mladićevu dušu i sada je otuđuje dušobrižniku. Dušobrižnik će nastojati kod svakog pojedinog, kod koga bi opazio ovakvo tuđenje, oprezno odkriti pravi razlog, najlakše u razgovoru s njim samim. Neka ga, osobito na selu i u manjim mjestima, ne prestane zvati krstnim imenom i neka ne bude osjetljiv, ako mu mladi čovjek ne izkazuje dovoljno pažnje ili onoliko počitanja, koliko sam svećenik misli, da bi ga išlo. On će ostati prama mladim ljudima pažljiv i ljubezan, no čuvat će se, da ne bude indiskretan. Mnogi će i mnogi i onako sami od sebe u svojim duševnim težkoćama i borbama doći k njemu da mu se izjadaju i da ga pitaju za savjet. Dušobrižnik će sa svima tako postupati, da im to ne bude odviše težko. Neka ga pri tom ne smeta neka odpornost, samostalnost, pa i prkosnost mladih ljudi prema njemu. Preko toga treba prieći, to je u vezi s godinama, što ih proživljuju. Dakako, da i blizina, u koju se stavlja dušobrižnik prema mladim ljudima, ne smije biti tolika, da bi oni zaboravili, da je on svećenik, pa bi sebi dozvoljavali kojekakve razgovore ili šale u njegovoj prisutnosti. Osobito treba nastojati da mladi ljudi, i nakon što više ne polaze škole, ne prestanu polaziti nedjeljom u crkvu, da se ne opijaju i da

se ne odaju razkalašenom životu. Znade li dušobrižnik pouzdano, da se ovaj ili onaj mladić nalazi u težkoj pogibli, ili da je već i pogriešio, neka nad njim ne prelomi štap, nego neka ga ne prestane ljubezno susretati, sve, dok to ne bi bilo kršćanskoj občini na sablazan. Ovako će ga često lakše i brže i sigurnije odvratiti od loša života i pogibli, u koju je srljao.

No kao uviek, nije dovoljno upotrebljavati samo negativna i preventivna sredstva, nego treba snažno zahvatiti i pozitivnim radom, najbolje tako, da se osnuje i valjano vodi koje katoličko družtvo za mladiće, prikladno mjestnim prilikama.

Dušobrižnikova je dužnost nastojati oko osnutka katoličkih družtava i voditi ih kao svećenik: »Osnivanje i vođenje vjerskih družtava važan je dio duhovne pastve. Bilo bi stoga žalostno, kad bi svećenici takav rad propuštali, a još žalostnije, ako bi ga sami ometali«.[1] Dušobrižnik će za katoličke mladiće svoje župe osnovati družtvo, kao dušobrižnik vodit će ga i svake godine misliti na to, kako će što više i što boljih mladića, koji ostavljaju školu, dovesti u družtvo. Onima, koji imadu valjano vođeno družtvo pučkoškolske djece, djelomično je olakšana briga za osnutak i uviek svježi podmladak družtva katoličkih mladića. Na koncu godine sakupit će najstarije, koji ostavljaju školu, kažat će im, kako za njih počinje sada život, gdje će pokazati, da su katolici, upoznat će ih s pouzdanim predstavnicima katoličkih mladića, možda upriličiti jedan zajednički zgodni sastanak ili izlet, i tako će sigurno velik dio prieći u novu organizaciju. Teže je onima, koji nemaju nikakva družtva na pučkoj školi. Zato bi svakako trebalo, da prije svega nastoje osnovati i valjano voditi katoličko družtvo na pučkoj školi. No nemaju li ga još, neka prigledaju, ima li među onima, koji svršavaju školu, ili koji su je već svršili, bistrijih i uglednijih (ne: bogatijih — to ne igra nikakve uloge) mladića, koji svojim vladanjem, polazkom u crkvu i ostalim prilikama opravdavaju nadu, da bi se uz prikladnu dušobrižnikovu pomoć mogli razviti u valjane katoličke mladiće. Nađe li nekoliko takvih, neka najprije pojedinačno razgovara s onima, koji su sasvim pouzdani, a onda neka ih sve zajedno pozove k sebi, pa neka im razloži, kako je to u drugim župama, gdje katolički život cvate i neka im stavi pitanje, kako bi se moglo pomoći za domaću župu. Neka njihove priedloge ljubezno sasluša, i nijednog priedloga, ma kako bio nespretan, neka ne odbije i ne izsmije naprečac, nego neka sve svrati onim pravcem, kojim je to već unapred odlučio. Dobro će biti, ako ih pozove, da na njegov trošak, osobito ako su siromašni, pođu s njime u koje susjedno mjesto, na sastanak ili nastup katoličkih mladića, ili da pozove, da se takav sastanak ili nastup održi u njegovoj župi, pa da pusti slobodni saobraćaj organiziranih katoličkih mladića sa svojima. Mnogo bi se u tom pravcu moglo postići i prigodom svečane zajedničke pričesti, koja bi u neku ruku nadomještavala svečanost dosadašnjih prvih pričesti i sačinjavala prielaz učenika u život, kao i prigodom biskupskog pohoda i sv. potvrde, misija i drugih izvanrednih zgoda.

Družtvo katoličkih mladića, ma kakvo ono inače bilo, treba biti doista katoličko. U njemu je svećenik službeni zastupnik Crkve i biskupa i ima odlučnu rieč u svim stvarima, koje se odnose na vjeru, ćudorede i crkvenu disciplinu. No prema mužkoj omladini nastupat će svećenik u glavnom više informativno, nego autoritativno. Skrbit će, da duh, smjer i rad čitavoga družtva bude doista katolički, a to će biti ovisno pretežno o njemu samomu i o načinu, kojim će postupati. Zatim treba da družtvo bude prilagođeno mladićima, o kojima se radi. Dušobrižnik će dobro učiniti, ako kod osnivanja i u vođenju družtva ništa ne provodi silom. Ne radi se o tomu, koji je oblik svećeniku simpatičan, nego o tomu, koji je oblik za mladiće prikladan i njima simpatičan, jer samo će takav oblik moći biti i uspješan.

Pogibeljno je, često i sudbonosno doba novačenja i ono vrieme, koje mladić provede u vojničtvu.

On vidi doduše nešto svieta, nauči se slušati, otvrdne prema težkim tjelesnim naporima. Ali s druge strane okolina, u kojoj se nalazi, često nije najpovoljnija po život milosti. Stoga, ako je ikad u životu mladoga čovjeka potrebna molitva, sveta misa i sakramenti, jednom rieči blizina i utjecaj Crkve i svećenika, tada je to doba novačenja i vojničtva. Dušobrižnik se stoga ne će zadovoljiti s time, da vojničkim vlastima po svojoj dužnosti dostavi popis vojničkih obvezanika svake godine, nego će već za rana svake godine posvetiti osobitu pažnju vojničkim obvezanicima iz svoje župe. Nekoliko mjeseci prije stavnje sabrat će vojničke obvezanike koji put u crkvi ili u svome stanu ili u prostorijama katoličkog družtva, ne u gostionici, pa će se ljubezno s njima razgovarati i upozoriti ih na važnost vojničke službe. Važno je, da se na dan stavnje i polazka u vojničtvo ne opijaju, pa će dušobrižnik u tome pravcu poduzeti sve što može, prirediviši im na pr. u katoličkom družtvu oproštaj od roditelja, drugova i čitavoga mjesta. Obodrit će ih, da mu često pišu. On će također nastojati da im piše i da tako ostane s njima u vezi. Članovi katoličkih družtava neka ne prekinu veze s družtvom, a ni ovo s njima. Mali dar za Božić, Uzkrs ili imendan, učinit će također svoje. Dobro će biti, stavi li se dušobrižnik pismeno u sporazum i s vojničkim ili, ako ovoga nema, s gradanskim dušobrižnikom onoga mjesta, gdje se nalaze mladići iz njegove župe kao vojnici, te mu ih preporuči. A za uzvrat će i iz ljubavi prama ovim dušama, svaki dušobrižnik, na kojega se području stalno ili prolazno nalaze vojnici, prama častničtvu i momcima biti susretljiv, ako je potrebno i svećenički gostoljubiv, ali još više uviek pripravan na svaku duhovnu uslugu, osobito obzirom na svetu misu, svete sakramente i razgovor, razumije se, u skladu s vojničkim propisima.

DUŠOBRIŽNIK I MUŽEVI.

Krivo je mišljenje, da je žena pristupačnija religiji od mužkarca. Istina je samo to, da žena religiju više osjeća i da je više od mužkarca sklona na vanjske pobožnosti, od kojih mužkarca često udaljuje njegova narav, a još više briga za kruh svagdašnji. Budući da se obično mužkarac brine za sredstva, kojima će ciela porodica uzdržavati svoj život, lako se desi, da ga ta briga predaleko odvede, te se sav izgubi u materialnomu. Materializacija života, u kojem se kreće i s kojim se bori mužkarac, odvodi ga najprije od pohoda crkve, a onda možda i od same vjere, osobito, ako je na djelu zlo družtvo, tisak i krčma, u kojoj traži odmora i zabave. No mužkarac, uzgojen u povoljnim prilikama, ili obraćenik u zrelijoj dobi, imade duboku sviest dužnosti vjerskoga života, ako i ne ide svaki dan u crkvu.

Dušobrižnik ne će dakle od mužkoga svieta očekivati ni zahtievati da polazi uviek sve crkvene pobožnosti, ali će energički uztrajati kod naglašivanja nedjeljne sv. mise, propoviedi, po mogućnosti i blagoslova, te barem uzkrsne sv. izpoviedi i

pričesti. Dakako, da onda i propoviedi moraju nešto pružati mužkomu svietu. Dušobrižnik će nastojati da ne samo u službenom saobraćaju, nego i privatno svojim mirom, ljubeznošću, uljudnošću i istinoljubivošću postigne, da ga mužkarci poštuju i da imaju u nj povjerenja.

I prama onima, koji su slabi u vjeri, sačuvat će dušobrižnik ljubeznu susretljivost u saobraćaju — jer ih samo tim putem, nipošto žestinom, može obratiti. Kod toga mora dakako paziti, da ne bi odstupio od crkvenih propisa ili načela i da ne bi svojim postupkom sablaznio ili odbio dobre.

Čitav će dušobrižnikov nastup biti muževan i ozbiljan. Nešto humora ne će škoditi, često će biti i od koristi, jer se tako može mnoga ozbiljna istina lakše i s većim uspjehom reći. No neprestani smieh i šala na svećenikovim ustima proizvodi doduše veselo razpoloženje kod prisutnih, ali umanjuje autoritet i uspjeh. Nikad ne smije dušobrižnik toliko se posvetiti dušobrižničtvu ženskoga svieta, koji dolazi u crkvu i u društva, te bi zapustio mužkarce, koji su često potrebniji njegove brige.

Da mužkarcima olakša sv. izpovied uredit će dušobrižnik, osobito u uzkrsno vrieme i o Božiću, te u misijama i sličnim prigodama, posebne dane, kad se mužkarci mogu u njima prikladno vrieme izpoviedati, a da ne moraju dugo čekati. Mnogo će koristi donieti i ozbiljni i mirni razgovori dušobrižnika s mužkarcima o vjeri i vjerskom životu, o vjerskim i ćudorednim načelnim zabludama, ne dirajući u pojedine osobe. Mnogo može pobožna majka, ali u nekim prilikama možda još i više otac, koji razborito nastoji, da ne samo svaki pojedinac njegove porodice, nego i čitava porodična zajednica bude kršćanska. Tako će otac i majka biti najvažniji dušobrižnikovi pomoćnici.

Od velike će pomoći župniku u duhovnoj pastvi biti dobro uređeno družtvo katoličkih muževa. U tom će družtvu katolički muževi produbiti svoje vjersko znanje, dobiti potrebne vidike, da mogu na sve pojave čitavog života gledati katoličkim pogledom. S ovim će se muževima župnik sporazumjeti o svemu, što je potrebno, da se na području župe šire izpravna katolička načela i da se stane na put moralnim ili vjerskim zabludama, koje bi se možda pojavile na području župe. Bude li župnik dobro vodio družtvo katoličkih mladića, sami će od sebe, kad se vjenčaju, katolički mladići biti podmladak za družtvo katoličkih muževa.

DUŠOBRIŽNIČTVO ŽENSKOGA SVIETA.

Ženski sviet više polazi u crkvu od mužkoga, življe osjeća religiju i jače izkazuje svoja religijska čuvstva; zato se i zove: s e x u s d e v o t u s. To je sigurno liepa odlika. No često nedostaje ženskoj religioznosti čvrsto uvjerenje, jer se osniva više na intuiciji čuvstva. Zato i nije tako stalna, pa ta čuvstva mogu lako poprimiti protivni ili krivi smjer. Nije riedak slučaj, osobito kod djevojaka, u samostanskim internatima, koji nisu psiholožki vođeni, nego se vodstvo zadovoljava s gomilanjem vjerskih formalnosti i svečanih manifestacija, da polazak k nedjeljnoj sv. misi, pa i k dnevnoj svetoj pričesti, ne proizlazi iz vjerskog uvjerenja, ni uobće iz iskrene nakane, nego iz običaja ili drugih motiva, a žive je vjere u zbilji gotovo već i nestalo u srdcu. I kad takva djevojka ili žena dođe u druge prilike, gdje joj vjerske pobožnosti ne pružaju onih pogodnosti, koje su joj možda dosad pružale, jednim mahom prestane uobće i nedjeljom polaziti k sv. misi i o Uzkrsu k sv. pričesti. Ali to je ne smeta, da se opet vrati prijašnjoj praksi, kad se vrati u internat ili uobće u prijašnje prilike. Ne smije se doduše u tom pravcu generalizirati, u mnogom je kriv i slabo shvaćeni odgoj, ali nestalnost uvjerenja jedna značajna crta ženskoga svieta, s kojom dušobrižnik mora računati. Stoga se razboriti dušobrižnik i ne će osloniti u glavnom na ženski sviet u svojoj crkvenoj obćini. No nipošto ne smije prezirati ili podcjenjivati ženskoga svieta i njegova utjecaja. U saobraćaju će biti suzdržljiviji nego s mužkarcima, kraći i odmjereniji. Nigdje nije pogibao tako velika da strada svećenikov dobar glas, možda i bez njegove osobne krivnje, kao onda, kad se previše upusti, i u najboljim stvarima, s pojedinim ženskim osobama u suradnju. A ako se brine u glavnom samo za ženske, osjetit će se mužkarci nekako potisnuti i instinktivno će se još više udaljiti od dušobrižnika i crkve.

1. Dušobrižnik će savjetovati djevojkama i ženama da se prije svega razborito posvete brizi za vlastitu porodicu. Muž je doduše glava porodice, ali žena je njezino srdce. Muž skrbi za obstanak, a žena vodi gospodarstvo i uređuje sve oko kućnog ognjišta, da svima članovima bude kod kuće ugodno. Ove svoje zadaće ne smije žena ni kći zanemariti, radije neka manje zalazi u crkvu, ako ne može jedno i drugo svladati. Razumije se, da ne smije pasti ni u drugi ekstrem, u koji lako zapadne, osobito ona, koja se namjesto muža ili uz muža ima brinuti i za novčanu stranu gospodarstva, pa od same brige za sticanjem zanemari vjerski život, barem dok je sretna u porodici. Dušobrižnik će energički ustati protiv svakog uplitanja sujevjerja u pobožni život. Nastojat će potaknuti ženski sviet u svojoj župi na iskrenu, l i t u r g i j s k u p o b o ž n o s t, koja sama po sebi, radi crkvenog stalnog sadržaja, u jednu ruku nadoknađuje sadržajni nedostatak ženske pobožnosti, a u drugu ruku opet svojom ljepotom zanosi njihove duše, koje su osobito pristupačne liepomu. Mnogo će postići dušobrižnik, oduševi li ženski sviet za djelotvorni vjerski život u porodici (zajednička molitva) i u djelotvornoj ljubavi prema bližnjemu, osobito prema siromacima i bolesnicima. U većim će mjestima imati da rieši problem nećudoredne mode, a gotovo posvuda, i u najzabitnijem selu, taštine i prekomjernog kićenja. U većim će se mjestima, a već i po selima (studentice) susretati s tipom »moderne žene« ili s teorijama o »ženi budućnosti«, emancipirane od muža, od vjere, morala i svega, što je dosad bila osobita značajka kreposne žene. Zato će u propoviedima, osobito prigodom Marijinih svetkovina, i inače zgodnom prilikom, živo iztaknuti idealne crte prave kršćanske djevojke, žene i majke, kako je crta Sveto Pismo i kako nam je pokazuje poviest u divnim likovima svetica svih vjekova. Uz stare i poznate svetice ne će zaboraviti da propovieda i o novim sveticama i blaženima, kako ih gotovo svake godine proglasuje Sveta Crkva. U govorima Svetoga Otca takvom prilikom imade vrlo suvremenih primjena za naš moderni ženski sviet.

Gdjegod i kolikogod je moguće, valja ženu sačuvati njenoj prirodnoj zadaći: obitelji. Pa i slobodna ženska zvanja, u kojima rade neudate, i osobito udate žene, valja da se što više približe obitelji. Ne pazi li se kod rješavanja ženskog pitanja na to, ne će se ono

nikada riešiti, nego se sve više zamrsuje i stvara se novo pitanje: pitanje nesretnih obitelji, jer u tim obiteljima nema majke, nema žene, ona je u uredu, u parlamentu, na sjednicama zakonodavnog odbora, u školi uči tuđu djecu, a vlastitu joj djecu uzgaja služkinja ili nitko. »Najveća je socijalna radnica ona žena, koja imade toliko smjelosti, da uopće ne radi socijalno, nego posve nesebično i tiho nastoji urediti sva pitanja i konflikte, koji se odnašaju na njezinu osobu i njezinu ob... Bez ove organizacije života sve je drugo laž«.[1] »Osobito treba požaliti«, veli Pijo XI. (»Ubi arcano«) »što je razorna djelatnost svieta i svjetskih načela duboko prodrla i u samo korjenje ljudskoga družtva, t. j. u obiteljski život, koji sve više propada«. Obiteljski život propada najviše zato, jer mnoga žena, majka, sestra, kći... manje cieni svoj položaj i svoje djelovanje u obitelji, nego vanjski rad, zabave, šport, udruženja, politiku... Mnoge su žene današnjim socijalnim poredkom prisiljene, da izvan obitelji zaslužuju sebi i svojima koricu kruha. A ipak je obitelj upravo korjenje ljudskoga družtva. Rad je u obitelji i nastojanje oko sretnog obiteljskog života kud i kamo veće vriednsti od sve moderne kulture, trgovine, industrije, parlamenta i svilenih tkanina.... Treba obnoviti i osvježiti smisao za tihi obiteljski život i veliki će dio socijalnog pitanja biti riešen. Riešit će ga žene, koje će biti srdce i duša svojih obitelji, koje će nastojati, da od svoje obitelji stvore mali Nazaret.

2. Druga je važna stvar, koju će dušobrižnik u današnjim vremenima često morati dirnuti: n e d o l i č n a m o d a. Pitanje je ženske mode došlo u takav stadij, da dušobrižnik mora biti o njemu informiran i da mora — kao dušobrižnik — zauzeti prema njemu stanovište s propoviedaonice, u izpoviedaonici, u katoličkim udruženjima, pa i kod dieljenja sv. pričesti.

To su učinili katolički biskupi tako reći po cielome svietu. I sam je sv. Otac Papa u više navrata dao u tom smjeru jasne odredbe. Tako je kardinal A m e t t e, nadbiskup parižki, izdao okružnicu u prosincu 1919. o modi. Isto je učinio u siečnju 1920. biskup lilleski Charost. Čitav je belgijski episkopat na čelu s kardinalom M e r c i e r o m 1925. izdao zajedničku odredbu o ženskoj nošnji, osobito u crkvi i katoličkim uzgojnim zavodima. Središnji odbor za svetu godinu u Rimu izdao je okružnicu za sva hodočašća o ženskoj nošnji za hodočastnice. Od mnogih odredaba talijanskih biskupa spominjem odredbu kardinala nadbiskupa u Firenci M i s t r a n g e l o 1925., kardinala M a f f i, biskupa Q u a d r a r o l i 1926., biskupa B a c c i a r i n i, apostolskog administratora u Luganu 1926. Linački je biskup dr. G f ö l l n e r izdao 9. VIII. 1924. odredbu o modi na sve redovničke uzgojne zavode. Cjelokupni je njemački (1925.) i austrijski (1926.) episkopat izdao zajedničku poslanicu: Katolička načela i upute glede različitih modernih ćudorednih pitanja. Točka osma govori o modi. Kardinal je P o m p i l i, generalni vikar u Rimu, izdao 1925. poslanicu o modernom poganstvu, gdje osuđuje pogansku modu.

Papa B e n e d i k t XV. pozvao je 21. X. 1919. talijanske žene u boj protiv nećudoredne mode. Sv. Otac Papa P i o XI. izjasnio se o modi u audienciji katoličkih gospoda iz Pittsburga 15. VIII. 1925., zatim u svom govoru korizmenim propovjednicima i rimskim župnicima 14. II. 1926. Sv. Otac je govorio s velikom snagom i naglasio je, da »propovjednici i župnici nikad ne će dosta glasno podići svoj glas protiv ove profanacije ljudskog tiela, koje je Božji hram, tako, da se mnogih ovako obučenih Krist mora samo stidjeti«. Sv. Otac Papa Pijo XII. pozvao je u svom govoru rimskoj ženskoj mladeži u križarsku vojnu čistoće. (KL 1941/29).

Dalmatinski je episkopat u svojoj zajedničkoj poslanici 2. IV. 1924. jasno i obširno govorio o modi.[2] Biskupski je ordinarijat splitski 31. I. 1925. zamolio intervenciju velikog župana u tom smjeru, naročito u kupalištnoj sezoni. Prigodom kanonske vizitacije u proljeću 1924. izdao je biskup krčki dr. S r e b r n i ć naredbu, kojom potvrđenicama i njihovim kumama nalaže čednost i stidljivost. Biskup je dr. Srebrnić izdao poslanicu o modi na bielu nedjelju, 11. travnja 1926., zajedno s okružnicom na župne urede od 12. travnja 1926. br. 406. Iz poslanice vadimo ovo: »Sablažnjivim odielom smatramo svako — i to je najmanje, što se u tom pogledu zahtieva, — koje ženskinju ne pokriva tako, da zatvoreno siže na leđima i prsima do vrata, poviše da siže do izpod koljena na nogama i do izpod lakata na rukama. Osim toga se smatra nečednim i nedostojnim također ono odielo, koje je sašiveno od tkanina prozirnih i mrežastih tako, da ne sakrivaju tiela, nego ga pače još više odkrivaju... Svojim svećenicima nalažem još posebice, da ne smiju ni jedne ženske pustiti k svetim sakramentima, ako nije pristojno obučena. Kod pričešćivanja treba svaku mimoići, koja nije odjevena, kako je gore opisano. Pogledom na sv. krizmu neka se pamti, već sada, da ne ću ni jednoj djevojčici podieliti taj sveti sakramenat, ako bude ona sama ili njezina kuma nepristojno odjevena. Ta odredba vriedi također za učestvovanje kod vjenčanja i krštenja u crkvi.«[3]

Ovoliko svećenstvu za informaciju. Razumie se, da u toj stvari razboriti dušobrižnik ne će postupati na svoju ruku, nego u sporazumu i prema odredbama mjestnoga biskupa, s finim taktom.

Sveta Kongregacija Koncila dala je 12. I. 1930. pod br. 1680. Diecezanskim Ordinarijima ovaj naputak o nedoličnoj ženskoj nošnji:

»Upirući se na vrhovno apostolstvo, koje po Božjoj odredbi obnaša u cieloj Crkvi, nije sveti Otac Papa Pijo XI. ni riečima ni pismom nikad prestao naglašavati onu rieč sv. Pavla (I. Tim. 2, 9. 10.): »Žene neka se u pristojnom odielu kite sa stidljivošću i čednošću, i dobrim djelima, kao što se pristoji ženama, koje izpoviedaju da su pobožne«.

Zato je isti Sveti Otac veoma često, kadgod bi se pružila zgoda, ukorio i najoštrije osudio nepristojno odievanje, koje je danas ušlo u običaj posvuda među katoličkim ženama i djevojkama. Ovakovo odievanje ne samo da težko vrieđa čast i ukras žena, nego se lako obrne i u vremenitu propast istih žena, a što je još gore, i u vječnu. Isto kadkada strovali i druge.

Nije dakle nikakvo čudo, ako su Biskupi i ostali mjestni Ordinariji, kao što se i pristoji pomoćnicima Kristovima, svaki u svojoj dieceزi živo na put stali ovoj opakoj slobodi i drzkosti, podnašajući hrabro i ravnodušno izsmjehivanja i ruganja, kojima su kadšto radi toga bili izvrgnuti od strane opakih ljudi.

Stoga ovo sveto vieće, kojemu je na brizi unapredivanje discipline u kleru i puku, izkazuje ovakovoj budnosti i radinosti Biskupa zasluženo odobravanje i pohvalu i ujedno ih živo opominje da uztraju u ovakovom savjetovanju i djelovanju, kakovo su u dobar čas započeli i da ga svim silama još i pojačaju, doklegod ova pogubna bolest ne bude posvema izkorjenjena iz čestitog družtva ljudi.

Da se to sigurnije i lakše privede ostvarenju, odlučila je ova Sveta Kongregacija, po nalogu Svetog Otca, odrediti u ovoj stvari sliedeće:

I. U prvom redu župnici i propovjednici neka u svakoj zgodi, prema onim riečima apostola Pavla (II. Timot. 4, 2.) uztraju, dokazuju, mole, kore, kako bi žene nosile odiela, na kojima bi se vidjela čednost i koja bi služila kao ukras i zaštita vrline. Oni neka opominju roditelje, da kćerkama ne dozvoljavaju nositi nečedna odiela.

II. Roditelji neka imadu na umu težku dužnost, koja im nalaže, da se u prvom redu brinu za vjerski i moralni odgoj djece. Stoga neka osobito uznastoje, da se djevojke već u najranijoj mladosti temeljito poduče u kršćanskom nauku. U njihovim dušama neka i oni sami riečima i primjerom njeguju ljubav prema vrlinama čednosti i čistoće. Čitavu pak obitelj neka, ugledavajući se u primjer Svete obitelji, tako urede i upravljaju, da pojedini članovi sred domaćih zidova nadu uzrok i poticaj ljubiti i obdržavati čednost.

III. Roditelji neka kćerke odvraćaju od javnih vježbanja i natjecanja u gimnastici; a ako im se kćerima nalaže, da u tom prisustvuju, neka se brinu da im odjeća bude pristojna; nepristojnu odjeću neka im nikad ne dopuštaju oblačiti.

IV. Upraviteljice kolegija i učiteljice neka nastoje srdca djevojaka tako prožeti ljubavlju prema čednosti, da se ove stvarno predobiju za čedno odievanje.

V. Iste upraviteljice i učiteljice neka u kolegije i škole ne puštaju djevojaka, pa niti njihovih majki, koje nose manje pristojna odiela. Ako su ih pustile, neka ih uklone, u slučaju da budu nepopravljive.

VI. Redovnice neka, u skladu sa pismom izdanim od Svete Kongregacije za Redovnike 23. kolovoza god. 1928., u svoje kolegije, škole, oratorije, zabavišta ne primaju, a ako su primile, neka ne trpe djevojaka, koje ne paze na kršćanski način odievanja. Same pak neka kod odgoja pitomica osobito nastoje, da se u njihovom srdcu duboko ukrieni ljubav prema svetom stidu i kršćanskoj stidljivosti.

VII. Neka se pokreću i pomažu pobožna ženska Udruženja sa svrhom, da savjetom, primjerom i djelom sprječavaju takvu nošnju, koja se ne podudara s kršćanskom čednošću i da, istodobno, unapređuju čistoću ćudoreda i pristojnost odievanja.

VIII. U pobožna udruženja žena neka se ne puštaju one, koje se nečedno odievaju. Koje su već primljene, ako bi kasnije u toj stvari što prekršile, neka budu opomenute; a ako to ne bi koristilo, neka se izbace.

IX. Žene i djevojke, koje se odievaju u nečedna odiela, neka budu odbite od Svete Pričesti. Jednako neka se ne primaju kao kume u sakramentima Krsta i Potvrde, a prema prilikama, neka im se zabrani i samo unilaženje u crkvu.

X. Kroz godinu, kad dođu svetkovine, koje pružaju osobitu zgodu za izticanje kršćanske čednosti, a osobito svetkovine Bl. Dj. Marije, neka župnici i svećenici, upravitelji pobožnih udruga i katoličkih družtava, ne propuste zgodnim govorom opomenuti i potaknuti žene na kršćanski način odievanja. Na svetkovinu Blažene Djevice Marije bez grieha začete, neka se u svima stolnim i župnim crkvama vrše svake godine osobite molitve i puku davaju, gdje je moguće, zgodne opomene u svečanoj propoviedi.

XI. Diecezansko vieće a *vigilantia*, o kojem je razloženo u izjavi Svetog Oficija od 22. mjeseca ožujka god. 1918., neka barem jedanput na godinu imade dužnost razpravljati o načinu i putovima, kako bi se što snažnije uznastojalo oko čednosti žena.

XII. Da ovaj spasonosni rad bude uspješniji i sigurniji, neka Biskupi i drugi mjestni ordinariji svake treće godine skupa sa izvještajem o vjerskom uzgoju, o čem je razloženo u pismu Motu proprio »Orbem Catholicum« od 29. lipnja g. 1928. također izvieste o ženskoj nošnji i o djelima izvedenim prema odredbama ovog Naputka i neka taj Izvještaj pošalju ovoj Svetoj Kongregaciji.«[4]

O odievanju samostanskih učenica izdala je S. Congregatio de Religiosis posebnu instrukciju, koju je rimski kardinal-vikar Basilio Pompili 24. IX. 1928. objelodanio i dostavio svima, kojih se tiče. »Linzer Dioezesan-Blatt« I. 1929. primjećuje, da je ta odredba u prvom redu određena za Rim ,ali da ima obćenitu vriednost, jer su ćudoredna gledišta i odnosne dužnosti jednake u Rimu i izvan njega. Međutim je točkom VI. gornjeg naputka SCC ovoj uputi dana obćenita vriednost, pa stoga donosimo tekst i ove odredbe, u kojoj se jasno kaže, što je u očima Crkve nećudoredna moda. Odredba glasi: »Častna majko! Vama je sigurno poznato, da svi oni, koji dobro misle, žale nećudorednost odievanja, koja se među ženskim svietom sve više širi. Vama je poznato, da je Sv. Otac često, i to kod svečanih zgoda, podigao svoj apostolski glas protiv takvog odievanja. Ozbiljne rieči žaljenja i opomene, što ih je Njegova Svetost izrekla u plenarnoj sjednici prigodom dekreta o herojskim krepostima častne Paule Frasinetti 15. augusta 1928., odzvanjaju još i danas. Sveti je Otac opet upozorio na pogibelj, koja prieti bezbrižnim dušama, što ih je zavela taština, premda se one ubrajaju u stado Kristovo i njegove Crkve. Žalostno je, da se ovo zlo javlači i među mlade djevojke, koje polaze samostanske škole ili patronaže, što ih vode redovnice. Da se suprotstavimo sve većoj pogibli, odredila je SC de R kako sliedi:

a) U svim školama, zavodima, patronažama, dječjim vrtićima, stručnim školama, koje vode redovnice, ne smiju se odsad primati mlade djevojke, koje u svojem odievanju ne obdržavaju pravila čednosti i kršćanske pristojnosti.

b) Poglavarice moraju osobno nad tim vršiti strogi nadzor i izključiti iz škole one učenice, koje se ne bi htjele podvrći ovim propisima.

c) Poglavarice se kod toga ne smiju dati nagovoriti ljudskim obzirima, materijalnim interesima ili visokim družtvenim položajem, porodica, kojima učenice pripadaju. Radije neka se sprijatelje s time, da se broj njihovih učenica umanji.

d) Osim toga treba da čč. ss. nastoje uzgajajući svoje učenice da u njima na blagi, ali odlučan način probude i sačuvaju ljubav i smisao za čednost, koja je znak čistoće i sredstvo, da se ona uzčuva i ujedno nježni ures ženskoga bića.

Mi ćemo se brinuti, da se ove odredbe Svetoga Otca točno i u svemu obdržavaju u Rimu i u tu ćemo svrhu postaviti povjerenike, koji će prigodice i bez predhodnog najavljenja posjetiti rečene škole i patronaže, te nas obaviestiti, da li se tamo još opažaju ovi zli običaji.

Kako bi se u svim zavodima, što ih vode redovnice, postiglo jedinstveno nastupanje, podsjećamo, da se ne može nazvati pristojnom ona haljina, koja je na vratu ispod jamice izrezana preko dva prsta, koja ne pokriva ruke barem do preko lakta i koja jedva seže do izpod koljena. Isto je tako nepristojna haljina sačinjena od prozirnih tkanina, te čarape mesnate boje, kojima se postizava, te izgleda, kao da uobće i nema čarapa.

Mi se pouzdano nadamo, da ćete Vi i sve osobe, koje o Vama ovise ili su Vam podložne, brinuti se, da se ove odredbe izvrše. Mi očekujemo, da će mlade Rimljanke dati dobar primjer kršćanske čednosti i poslušnosti odredbama namjesnika Kristova na zemlji[5]

Ne samo u gradu, nego često i na selu, trebat će suzbijati nepotrebnu razkoš u ženskoj nošnji.

Dušobrižnik će nastojati, da oko Bl. Djevice i euharistijskog Spasitelja okupi dobre djevojke i žene svoje župe u posebne skupine, sestrinstva ili družtva. Može to biti Marijina kongregacija, Djevojačko Družtvo Srdca Isusova, križaričko sestrinstvo ili družtvo katoličkih djevojaka, odnosno žena. Nije važno ni ime ni oblik, nego su važni duh i rad. A ovi velikim dielom ovise o svećeniku. Djevojke i žene u tom družtvu treba, da budu bezprikorne u svom životu, iskreno pobožne i revne. Tada će dušobrižnik njihovom pomoću

moći mnogo učiniti osobito u karitativnom pogledu za siromahe, bolestne, biedne i zapuštene u svojoj župi, kao i za djecu i crkvu.

Kao priručnik za rad u djevojačkim družtvima preporučamo: Ottilie Mosshamer, Werkbuch der religiösen Mädchenführung, Freiburg i. B. 1939. (tri svezka).

DUŠOBRIŽNIK I RAZLIČITI STALEŽI.

Ljudsko se družtvo po Božanskom uređenju sastoji od nejednakih elemenata, kao što su nejednaki i udovi ljudskoga tiela: nije moguće sve ih izjednačiti, jer to bi značilo uništenje ljudskoga družtva.[1] Ta je nejednakost prirodna i donosi koristi i cielom ljudskom družtvu i pojedincu, jer socijalni život traži raznoliki organizam s raznolikim funkcijama.[2] Govori li se o jednakosti, tada moramo reći, da su svi ljudi jednaki samo u tomu, što svi potječu od jednoga, što su svi odkupljeni po Isusu Kristu i što će biti, prema svojim zaslugama, suđeni, nagrađeni ili kažnjeni od Boga.[3] Nije, dakle, mnogobrojnim socialnim zlima našega doba kriva raznolikost staleža kao takva i ne smije se ići za tim, da se staleži dokinu ili niveliraju, da se svi ljudi izjednače, ali ni za tim, da jedan stalež nepravedno tlači drugi ili sve ostale. Klasna borba ne vodi k dobru, nego, u najboljem slučaju, izmjenjuje uloge, a da stanje u glavnom ostane isto. Govoreći o međusobnim odnosima između različitih staleža mora se uzeti u obzir ne samo pravednost, nego i ljubav, koja nam također namiče izvjestne dužnosti.[4] Pravednost traži, da svakomu pripadne ono, što je njegovo.[5] A zakon ljubavi, koji je kruna zakona pravde, ne traži od nas samo, da dademo svakomu ono, što ga pripada i da mu dademo slobodu služiti se svojim pravom, nego zahtieva od nas, da se međusobno podpomažemo, ne jezikom ni riečima, nego djelom i istinom, sjećajući se Kristovih rieči: Ja vam dajem novi zakon, zakon, da ste dužni ljubiti se međusobno, kao što sam i ja ljubio vas.[6]

Dušobrižnik će dakle prama svakom staležu nastupati s počitanjem. Uglednijima će izkazati ono poštovanje, koje ih ide, ali ne će puzati pred njima ni laskati im ni pred njima ponizivati ili zapostavljati ili zanemarivati ostale. Pazit će, da se ni u kojem slučaju ne primiene na njega i na njegov postupak oštre rieči sv. Jakoba apostola: »Braćo moja! Imate li vjeru u slavnoga Gospodina našega Isusa Krista, ako gledate, tko je tko? Jer ako uđe u vašu zbornicu čovjek sa zlatnim prstenom u sjajnoj haljini, a uđe i siromah u kukavnoj haljini, i pogledate na onoga, koji nosi sjajnu haljinu i rečete: ti sjedi liepo ovdje, a siromahu rečete: ti stani tamo, ili sjedi niže podnožja mojega: niste li posumnjali u sebi, te zlo mislili i sudili? Čujte, ljubezna braćo moja, ne izabra li Bog sebi siromahe u ovom svietu, da budu bogati vjerom i baštinici kraljevstva, koje obeća onima, koji ga ljube? A vi osramotiste siromaha...«[7] Ne udaljuju li se široki krugovi puka od nas, od vjere i vjerskoga života, zato, jer smo se mi udaljili od njih, odnosno, jer im se nismo približili onako, kako bi im se približio Spasitelj? Ne obistinjuje li se i danas rieč svetoga Jakoba: »Nisu li bogati, koji vas tlače... Ne psuju li oni liepo ime, koje je zazvano na vas.«[8] Ne smije dušobrižnik zanemariti ni odličnih ni bogatih, ali ni siromašnih, jer su i oni djeca Božja, njemu povjerena, što više, upravo se siromašnima i biednima propovieda evanđelje. Dušobrižnik će dakle svim silama nastojati da bude poput sv. Pavla: *sve svima, da sve spasi.*

Seljaci. Većina se hrvatskih dušobrižnika kreće među seljaštvom. Pazeći da ne zanemari nauku, vanjštinu, ponašanje, nastojat će dušobrižnik da se uživi u način života, u potrebe, mišljenje i osjećanje svojih vjernika. Seljaci su dobrim dielom sačuvali vjeru u svojim srdcima, ali je ona kadšto povezana i izpremiešana s različitim sujevjerjem. Dušobrižnik će nastojati da vjeru u njihovim dušama uzdrži i produbi potrebnim i podesnim propoviedima, osobito katehetskim, osnivanjem katoličkih družtava, ljubeznim osobnim saobraćajem. A sujevjerja, koja opazi, nastojat će polagano i oprezno, ali sustavno izkorieniti, upitavši prema potrebi i Ordinarija za savjet. Poučit će seljake, da se u svojim nevoljama i brigama obrate za pomoć Gospodinu, ali da upotrebe i ona prirodna sredstva, koja se prema prilikama imadu primieniti, osobito kod bolesti blaga. Svim će ih mogućim načinom odgovoriti od »zapisa«, kojih sâm nikad ne će davati, pa ni u slučaju, kad bi oni, ako im ih on uzkrati, pošli inovjercu po njih. Može, razumije se, zazvati pomoć Božju nad usjeve i blago, prema propisanim ili barem odobrenim obrednim obrazcima, ali će upozoriti vjernike, da i sa svoje strane učine ono, što je potrebno s prirodnog gledišta, da n. pr. pođu liečniku ili veterinaru, još dok je vrieme. Nastojat će, da njegovi vjernici-seljaci zadrže svoje narodne običaje, u koliko nisu sujevjerni, a ima li u njima sujevjerja, ne će ih čitave izkorieniti, nego će iz njih maknuti samo ono, što je sujevjerno. Koliko je više moguće, nastojat će, da mu vjernici zadrže i posebnu narodnu nošnju i da ostanu ono, što jesu, seljaci, poljodjelci. Bez prieke potrebe neka mladi ljudi, osobito djevojke, ne idu u grad na službu. Za one, koje ipak idu u grad na rad, trebalo bi s katoličke strane urediti dom, gdje bi se sklonule, dok ne nađu mjesto u katoličkoj porodici.

Kod nas još nema kolodvorskih misija, kako su razvite u stranom svietu i koje odmah na kolodvoru daju potrebne upute i uzimaju u zaštitu siromašne djevojke sa sela, koje dolaze u grad tražeći zarade. Zato je potrebno da se dušobrižnik pobrine u tom pravcu za svoje vjernike, n. pr. posebnim odsjekom djevojačkog družtva ili slično.

Mnogo se danas nastoji oko toga, da se pridigne kultura sela, pa se u tom pravcu drže tečajevi i predavanja, što ih polaze momci i djevojke sa sela. Misao je hvalevriedna, no kod toga treba ići sustavnim i polaganim radom, da se od polaznika ovih tečajeva i predavanja ne stvori oholice, koji su čuli nešto o prosvjeti, glasbi, higieni i slično, pa sad misle, da su »učeni«, te tako i nastupaju u svom selu. Svim se ovim i sličnim ustanovama ne smije postići to, da seljaci gravitiraju u grad, nego da budu prosviećeni seljaci, koji u tim tečajevima bivaju poučavani u onom, što im može koristiti u njihovu radu i životu, što oni, dakle, moraju znati i poznavati. Ne ide li se ovim putem, mogu ta predavanja i tečajevi nanieti velikih šteta. Dušobrižnik treba znati i to, da ova mlada generacija, tako poučavana u tim tečajevima, odbija od sebe svako sujevjerje, pa gleda u svoj posao sasvim naturalistički i smatra često i vjeru i molitvu sujevjerjem. To je mlada generacija našega seljačtva, koja polako dolazi. Zato bi trebali dušobrižnici da budno paze, što se u tim tečajevima predaje i kako su uređeni, da i oni sami u njima dobiju utjecaja.

Dušobrižnik će nastojati, da se zadruge, koje još postoje, sačuvaju od razpada i diobe, te da prikladna ekonomska udruženja čuvaju

interese seljačkog staleža i uče ga racionalnom gospodarenju. Osobito se preporučuju mljekarske, vinogradarske, ratarske, duhanske zadruge. U upravu i stručno vodstvo ovih zadruga dušobrižnik se redovno ne će upuštati.

Obrtnici su uz seljake oni, koji sačinjavaju većinu konservativnoga diela hrvatskog naroda.

Nekad su obrtnici udruženi po raznim strukama, bili najveći i najzdraviji dio građana. Cehovi su bili uređeni u kršćanskom duhu. Danas je tih cehova nestalo, preostali su im gdjegdje samo još barjaci u crkvama. Tvornice, u kojima stroj radi umjesto ljudske ruke, sve više ugrožavaju ovaj srednji stalež, koji se zato opet sve više udružuje u stručne udruge nakon što im je liberalizam uništio stare cehove.

Važno je i težko pitanje naučnikâ, koji sačinjavaju podmladak obrtničkog staleža. Svim silama treba nastojati oko toga, da majstor primi naučnika u svoju kuću, da ga otčinski nadzire i uzgaja, da mu dade ne samo stan i hranu, nego i nešto otčinske ljubavi i vjerskog uzgoja, osobito, da mu omogući nedjeljom i blagdanom nedjeljni počinak i polazak k svetoj misi. U protivnom slučaju, ako se i dalje nastavi s praksom, da je naučnik samo »radna sila«, koja radi osam sati dnevno, a onda nek ide kud zna i hoće, upropastit će se obrtnički naraštaj i moralno i vjerski i tako će se polagano, ali sigurno obrtnički stalež otuditi vjeri. Svakako bi trebalo da u svakom mjestu, gdje imade više obrtnika, postoji i katoličko naučničko ili djetićko družtvo, koje će, ako je dobro vođeno, samo od sebe dovesti i do katoličkog obrtničkog družtva.

Kod obrtnika će dušobrižnik paziti da sačuvaju umjerenost, štedljivost i urednost u poslu.

Radnici su, kao »četvrti stalež«, u 19. st. stupili u mnogom na mjesto obrtnika i obrtničkih pomoćnika.

Jednolični, teži i često vrlo nezdravi posao u radionicama i tvornicama, ne daje radnicima onog zadovoljstva, što ga rad daje seljaku i obrtniku. Zato se radnik neriedko iz nekog očaja i rezignacije podaje piću i razvratnom životu. Dok su seljačke i obrtničke porodice često i danas još kršćanske, jer u njima vlada kršćanska mati, koja se sva posvetila porodici, radničke su porodice neriedko raztrovane, jer nemaju dovoljno prostranih i zdravih prostorija i jer ide u tvornicu ili na rad nesamo muž, nego i žena, pa često i malodobna djeca. Sve je to pridonielo, da su se radnici cieloga svieta okupili u jakim organizacijama i postali sebi sviestni, da su jedan poseban stalež, bez obzira na inače velike stručne razlike. Težka borba za svagdašnji kruh, uvjerenje, da oni svojim radom skupljaju bogatstvo glavničarima, za koje mnogi radnici misle, da nitko od njih ništa ne radi, jer ne vide ili ne mogu cieniti njihova rada, ili jer sude po pojedincima, stvorili su podesnu atmosferu za socijalističke i komunističke ideje, s kojima ide uzporedo propadanje religije u njihovim dušama i životu.

Gdje je to moguće, nastojat će dušobrižnik, da se radnici udruže u katoličkim sindikatima, koji rade oko vremenitog boljitka radničkog staleža u smislu enciklike Leona XIII. »Rerum Novarum«. Kod starijih radnika ne će se uviek moći postići da se upišu ili da osnuju takvo družtvo. Zato će u tom pravcu osobitu brigu posvetiti radničkom podmladku iz svoje župe. Unutar svoga djelokruga svagdje će dušobrižnik nastojati ublažiti socijalnu biedu radničkog staleža i njihovih porodica. Pa

nema li mogućnosti da osnuje katoličko radničko družtvo, moći će u svakom slučaju vrlo mnogo učiniti karitativnim radom. I neka onda ne očekuje posebne i trajne zahvalnosti niti brzih uspjeha gledom na vjerski život radnika, kojima je pomogao. Uspjeh redovno ne će izostati, ali ne će biti tako brz. U saobraćaju s radnicima dušobrižnik će biti uviek pažljiv i ljubezan, na njihova možebitna izazivanja, koja i ne proizlaze uviek iz zle volje, nego od neupućenosti, ne će odgovarati oštro ni ponizujući, nego ljubezno, mirno i stvarno. Kojiput će prirediti stručna predavanja, dobro pripremljena, o pitanjima, koja radnike zanimaju, dakako u kršćanskom duhu. Više koristi jedno takvo pozitivno predavanje nego mnogo prepiraka i polemičkih predavanja protiv marksizma.

Osobito će im dušobrižnik preporučiti strpljivost, štedljivost, nedjeljni počinak i brigu za porodicu.

Da katolička Crkva ne zauzimlje jednostrani stav glavničarstva, sigurni su dokazi enciklika Leona XIII. »Rerum novarum« od 15. V. 1891., enciklika Pija XI. »Quadragesimo anno« od 15. V. 1936. i enciklika Pija XI. o komunizmu »Divini Redemptoris« od 19. III. 1937. Kako je crkva u praksi željela, da se rješavaju sporna pitanja između poslodavaca i radnika još prije spomenutih enciklika Pija XI., svjedoči pismo, što ga je kardinal Sbaretti, prefekt SCConc upravio 5. VI. 1929. lilleskom biskupu. U tom se pismu rješava sukob, koji je nastao između udruženja poslodavaca i kršć. radničkog sindikata u okolici Roubaix-Tourcoing. — Iz ovog obširnog pisma vadimo samo temeljne zasade, o kojima ovo pismo razpravlja:

1. Crkva priznaje i iztiče pravo poslodavaca i posloprimaca, da osnuju sindikate, zasebne ili mješovite, i u njima gleda djelotvorno sredstvo za rješenje socijalnog pitanja.
2. Kako danas stvari stoje, smatra Crkva osnivanje ovakvih sindikata moralno potrebnima.
3. Crkva potiče na to, da se osnivaju takvi sindikati.
4. Crkva želi, da sindikalna udruženja budu osnivana i vođena po načelima kršćanske vjere i ćudoređa.
5. Crkva želi, da sindikalna udruženja budu sredstva sloge i mira i preporuča u tu svrhu osnivanje mješovitih komisija.
6. Crkva želi, da se od katolika za katolike osnovane sindikalne organizacije sastoje od katolika, premda priznaje, da osobite potrebe mogu ponukati i da se drugačije postupa.
7. Crkva preporuča, da se svi katolici priključe na zajednički rad vezom kršćanske karitas.
8. Konačno preporuča sv. Stolica, da se osnuje stalna komisija obaju sindikata, koja bi u svojim redovitim sastancima sve poduzela, da se ni jedan od obaju sindikata ne smatra i da ne bude u praksi organizmom borbe, nego sredstvo međusobnog sporazuma, ljubeznog razumievanja i mira. (AAS 1929., 494 ss. U pismu kardinala Gasparria od 9. XI. 1929., upravljenom na središnjicu kat. radničkih sindikata, opetuju se i naglasuju ove direktive, E 1930., 8.).

Činovnici i učitelji. Osim svećenika vrše veliki utjecaj na puk činovnici i učitelji. Činovnik i učitelj, koji je praktični katolik, može izvanredno mnogo dobra učiniti, ali isto tako može i vrlo mnogo štete nanieti, ako je protivan katolicizmu ili ako živi u svadi s dušobrižnikom. Dušobrižnik će nastojati, da s predstavnicima državne vlasti živi u miru i skladu, ali opet

ne tako, da bi se činilo, kao da je i on sam činovnik. U svemu, što zakoni i pravne odredbe nalažu, bit će svećenik prvi, koji će im se pokoravati i pobudom poticati druge, da i oni to čine. No kao što se sam ne će uplitati u svjetovne poslove, tako ne će dozvoliti, ni da se nepozvani upliću u dušobrižničtvo ili u upravu župe. Prama onima, koji bi svojim životom možda bili vjernicima na sablazan, saobraćat će samo službeno i onoliko osobno, koliko je to zbilja potrebno, da u jednu ruku ne povriedi kršćanskog osjećaja svojih vjernika, a u drugu opet da ne odbije od sebe posve ni ove duše, koja je također njemu povjerena i koja ga može možda i naglo trebati, u slučaju bolesti ili smrti. Bez potrebe ne će zalaziti u takvu kuću ni voditi posebna prijateljstva s ljudima, kojih je život na sablazan vjernika, pa bili oni i na odličnim inače položajima. Ali prama njihovoj djeci u školi i inače bit će ljubezan, kao i prema svima ostalima.

Dušobrižnik će osobito nastojati, da živi u miru i slozi s obćinskom upravom i s učiteljima, koji djeluju u školi. U našim su krajevima učitelji često i orguljaši, premda su riedki pravilno poučeni u crkvenom pjevanju. Tu će svećenik nastojati, da obzirno uputi učitelja u načela crkvene glasbe i da sam vodi nadzor nad onim, što se i kako pjeva u crkvi. Gledat će, da učiteljev honorar za orguljanje bude bar donekle dostojan, a možebitni nedostatak, koji zbilja nije moguće urediti, gledat će nadoknaditi ljubeznom pažnjom i susretljivošću. Prama nadri-izobraženim učiteljima, koji sebi umišljaju visoku inteligenciju, a šire krive nauke u školi, tečajevima, ili inače, nastupat će mirno i odmjereno, ne bježeći od stvarnog razpravljanja, gdje i kada je to potrebno, ali ne upuštajući se u bezkoristno svadanje s njima. Učiteljice će susretati s poštovanjem, ali i s nekom rezervom; ne će ih pojedinačno zvati k sebi k stolu ni na samo se s njima šetati ili praviti izlete. Prigodom prve sv. pričesti i većih školskih svečanosti moći će kod svog stola sakupiti učiteljski zbor, ali će uza svu ljubežljivost, koju će im kao kućedomaćina izkazati, uviek i u svemu nastupiti kao svećenik. Tako će steći poštovanje i moći će dušobrižno djelovati ne samo medu vjernicima, nego i medu mjestnom inteligencijom. Razumije se, da će u školi morati vršiti točno svoje dužnosti, koliko to samo može, a i predavanja i izpitivanje mora biti metodički pravilno i savremeno, jer učitelji i učiteljice imadu oštro oko za to.

Vojnici. Veoma je težka zadaća onog svećenika, koji vrši dušobrižničtvo u vojsci. Od njega se traži, da podupre nastojanje viših častnika, da se vojnici drže vojničkog reda, zapta i poslušnosti višima. Time vojnički dušobrižnik težkom i punom pogibli vojničkom životu daje neku vrhunaravsku boju i oslon. No on ne smije nikad zaboraviti, da je u prvom redu dušobrižnik i da mora nada sve skrbiti za d u š e vojnika i častnika.

Nije to lako. Jer vojnički je život največim dielom izgraden na snagama materialnih sila, pa stoga i u miru i u ratu pogoduje zanemarivanju i omalovažavanju duševnih vrednota i različitim sebičnim nagonima i pohotama. Dušobrižnik će u saobraćaju sa častnicima nastojati da bude korektan i uslužan, ali da već svojom pojavom spriječi svaku klizku šalu. Mnogo će moći u razgovoru učiniti u smjeru izpravljanja nedostataka, što ih je skrivio slabi vjerski uzgoj. A prama momčadi bit će uviek vedar i spreman da savjetuje i pomogne. Obća vojna dužnost imade uz vojno-obranbenu korist, što je donosi državi, i druge prednosti, kako su to iza rata osjetile one zemlje, u kojima je ta dužnost bila ukinuta. No uz nju su vezane i velike pogibli za srčiku mladoga mužkoga svieta. Momci se tamo često nauče strahovito kleti i lako zapadnu u loše družtvo, koje ih u slobodne dane vodi putem ćudoredne, a ne riedko i tjelesne propasti. Zato će dušobrižnik živo nastojati, da i častnici paze na to, kako momci sprovode svoje slobodno vrieme, da imadu često priliku za svetu izpovied, da se javljaju svojim roditeljima i zaručnicama i da izbjegavaju loše družtvo.

Služinčad. Uviek je bilo i bit će slugu i gospodara. Novo je vrieme stvorilo pitanje služinčadi, jer mi danas u Europi doduše nemamo predkršćanskih robova, ali su mnogi i mnogi zaboravili, da je i sluga i služkinja č o v j e k, odkupljen Kristovom krvlju, dakle »brat«, kako bi rekao sv. Pavao: »Primi ga ne više kao roba, nego kao brata ljubeznoga...«[9] Prvi su kršćani i robove držali kao ukućane i braću. A danas se služinčad riedko još smatra ukućaninom, članom porodice; mjesto toga stupa na snagu jednostavni radni ugovor: toliko posla, toliko plaće, a inače radi i živi kako znadeš. Služinčad doduše, za razliku od drugih radnika, stanuje u kući, ali u neurednim i često zapuštenim i nezdravim prostorijama. Koliko imade još danas gospodarica, koje se iskrenom brigom brinu ne samo da pouče svoju služinčad u poslu, koji im je potreban, nego i u onom, što je slugi ili služkinji potrebno za njihov duhovni spas. K tomu pridolaze pogibli velikoga grada, u kome se nalazi služinčad i u koje lako zapade u slobodno vrieme.

Dušobrižnik će gospodare upozoriti na rieči svetoga Pavla: »Ako li se tko za svoje, a osobito za domaće ne brine, odrekao se vjere i gori je od nevjernika«.[10] Sluge će pak i služkinje upozoriti, da savjestno vrše svoj posao u strpljivosti i da nastoje zdušno vršiti svoje vjerske dužnosti, osobito nedjeljnu misu, propovied, svetu izpovied i pričest, te dnevnu molitvu. I danas možemo još vidjeti sličao prizor kao i u prvim kršćanskim vremenima, da su sluge i služkinje osobito odani vjeri i vjerskom životu, više od svojih gospodara, pa zato i mnogo mogu utjecati na djecu. Dušobrižnik će služinčadi preporučiti da pristupe u koje vjersko družtvo i osobito će im staviti na srdce štedljivost.

Redovnice. »Rationem cum sororibus servandam tum generalis feminea, cum peculiaris religiosa condicio indigitat, quae omni assiduitate, partialitate et excessivitate devitatis, paucis in prudentia, caritate, lenitate et sobrietate indigitari potest. Semper in suis ad Sorores tum privatis cum publicis adhortationibus, huc pastor intendat ut votorum suorum ac sacrorum canonum, regularum, religiosae et spiritualis vitae documentis imbutae (quae indigitabit, explicabit et inculcabit), quaecumque sunt vera, quaecumque pudica, iusta et sancta cogitando et insectando virgines prudentes sequentes Agnum quocumque ierit efficiantur. Ad hoc pastor bonus verbis parcus et lenis, pater potiusquam doctor, mater potiusquam noverca, vir prudens et sanctus in omnibus, ne religiosae, potiusquam emendentur, defatigentur atque offendantur et, animi demissione vel diabolica tentatione, respicientes retro, non sint aptae regno Dei. Ast tantum qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit«.[11] In regimen externum monasterii non se immisceat ullo modo. Sed nec illas se implicari vel immisceri sinat in regimen paroeciae vel cultus publici. Occasione confessionis vel visitationis necessariae in monasterio non se ostendat pecuniae, cibi vel potus avidum. Cum sororibus contra

superiorissam ne colloquatur. Nullam sororem in conversationibus aliisve occasionibus aliis anteponat. Omnibus sit pater, nulli familiaris. Sororibus, quae magisterii munus in scholis exercent quaeque convictus pro puellis dirigunt, quandoque, sed modo forti simul et discreto, principia christianae educationis inculcabit, praesertim in eorum applicationibus temporibus modernis, secundum decreta et directivas Apostolicae Sedis, Sororibus non raro omnino ignotis«.[11]

U duhovnoj pastvi redovnica dobro će svećenik doći knjige: Creussen S. J.: »Direction spirituelle des religieuses«, Lessianum, Bruxelles 1936.; Th. Möninchs S. J.: Klosterleitung, Bercher, Kevelaer 1934.; Bücher der Innerlichkeit, Aszetische Bibliothek für Ordensfrauen, Butzon u. Bercher, Kevelaer.

Bolestnici. Posebno će se dušobrižnik brinuti za bolestnike svoga područja. Nastojat će, da na vrieme bude obavješten o svakom novom težkom bolestniku i ne će čekati, dok ga ukućani pozovu, nego će sam gledati, da ga posjeti. Kod tih posjeta treba da sačuva mir i prisutnost duha, da bude prijazan i susretljiv, ali uz to ozbiljan i pažljiv za sve, što se događa oko bolestnika, a u vezi je s njegovom bolešću i spasom njegove duše. Ne će na sve, dakako, vanjskim načinom reagirati, ali će sve zapaziti i prema tomu udesiti svoj postupak. Svećenik se ne će upuštati u liečenje bolestnika ni u podavanje liekova. To je stvar liečnikova. (Can. 139. § 2. i 985. n. 6.).

Dušobrižnik će svojim vjernicima savjetovati, da se kod težih oboljenja odmah obrate liečniku za pomoć. Nadriliečništvo i kojekakve čarolije pobijat će svim svojim ugledom. Upotrebljavanje prokušanih i razboritih domaćih liekova ne će priečiti, ali će uviek svjetovati, da se u ozbiljnoj bolesti zove liečnik. S liečnikom će nastojati da bude u dobrom odnosu i da od njega pravovremeno sazna pravo stanje bolestnika, koje liečnici često taje nesamo samom bolestniku, nego i njegovoj bližoj okolini. Tražit će od svojih vjernika, da ne čekaju dok bolestnik padne u agoniju, nego da ga odmah obavieste, čim se pokaže, da je bolest ozbiljna. Onda će po mogućnosti što prije pohoditi bolestnika.

Uza svu revnost treba kod toga paziti i na izvjestne higijenske propise, osobito kad se radi o priljepčivim bolestima. Dušobrižnik se i najtežim slučajevima ne će dati smesti, da bolestnicima bude na pomoć dieljenjem svetih sakramenata i utjehom, ali ne će ići bolestnicima na tašte, a i duševno će nastojati, da bude što mirnije razpoložen. Nastojat će, da liečničkim predavanjima ili sličnim načinom njegovi vjernici budu poučeni, kako treba razkuživati sobu i rublje i da bolestni i zdravi trebaju svježeg zraka, pa da trebaju biti prozori otvoreni, bez promaje. Bez pretjerane bojažljivosti, koja bi mogla biti i na sablazan, gledat će da poslije pohoda bolestnika, koji boluje od priljepčive bolesti, razkuži svoje ruke, lice, odielo i sve ono, što je držao u rukama prije, nego ih je razkužio. Osim poznatih razkužnih raztopina karbola, lisoforma i sličnih sredstava, preporuča se i 75% sal'cilni alkohol, kojim se dobro nataru ruke, lice, ustne i nostnice. Taj se alkohol sam od sebe osuši i izvrstno razkužuje.

Kršćanska strpljivost u podnašanju boli, umirenje savjesti u svetoj izpoviedi, blizina Spasiteljeva po svetoj pričesti i pouzdanje u vječni život, blagotvorno utječu na čitavo stanje

bolestnika. One, koji dulje vremena boluju, posjetit će dušobrižnik barem svaki tjedan i preporučit će im, da češće primaju svetu pričest. Mogu li bolestnici sami izlaziti iz kuće, kao što su rekonvalescenti, mnogi tuberkulozni, živčano bolestni, bolestni na želudcu ili srdcu, ne će tražiti, da idu nedjeljom u crkvu, ako im je to težko. Radije neka se svrate na koji čas u crkvu, kad je prazna, pa se mogu mirno sjesti i sabrano pomoliti.

Kad opazi, da je smrt blizu, bilo da je bolestnik pao u agoniju, bilo da smrt može svaki čas naglo nastupiti (kod bolesti srdca, težke tuberkuloze), neka oprezno nastoji pripraviti bolestnika na taj veliki korak u kršćanskom pouzdanju za njegova dobra i zaslužna djela. I neka se ne da smesti prigovorima rodbine u većim mjestima, da će se bolestnik uzrujati, ako mu se govori o izpoviedi, već neka ljubeznom ozbiljnošću pomogne duši, koja se dieli s ovoga svieta.

Bolestnički pohodi treba da budu sustavni, dobro pripravljeni, kratki, d u š o b r i ž n i č k i. Oni zamjenjuju bolestniku i crkvu i propoviedaonicu i njegovu tihu molitvu. Redovno treba da bolestnika s m i r e, a samo u riedkom slučaju, kad bi silom htio ostati tvrdokoran u griehu, treba ga blagim, ali ozbiljnim načinom sjetiti i Božjega suda i neprolazne vječnosti. Sve se to dade kazati na zgodan način, osobito u molitvi, koja bi, kratka, mogla završiti svaki dušobrižnikov posjet bolestniku.

Prama onima, koji vele ili za koje vele da su obsjednuti od zla duha, treba se bezuslovno točno držati uputa RO XI.

Utamničeni i na smrt osuđeni. Svećenik, kome je povjerena duhovna skrb za ove nesretnike, valja da se sjeti, da prirođenu sklonost na zlo uvećava u pojedincu naslieđe od predja, zao odgoj, loše družtvo, materijalistički duh vremena, areligioznost, pijančevanje, nečistoća, hotimična ili nehotična bezposlica. Istina je, da imade »rođenih zločinaca«, ali je istina i to, da bi mnogi od zbiljskih zločinaca mogao biti pošten čovjek, da je uzrastao i živio u povoljnijim prilikama. Utamničeni se ili nalaze u iztražnom zatvoru, ili je već nad njima izrečena presuda, kojom su osuđeni na zatvor ili tamnicu. Ta je kazna istodobno i vindikativna i medicinalna. Tamnica ne smije ići samo za tim, da kazni zločinca ili prestupnika, nego treba nastojati i oko toga, da ga p o p r a v i. Zato je papa Klement XI. 1703. nad ulazom u tamnicu u San Michele u Rimu, dao staviti nadpis: »Parum est coërcere improbos poena, nisi probos efficias disciplina«. Osobito dušobrižnik, koji se ima brinuti za utamničene, ne smije nikada pustiti s vida medicinalnu svrhu kazne i svojih posjeta i djelovanja. On će ići za tim, da utamničenici uvide svoju krivnju, da je požale i da uznastoje onu strast, koja ih je zavela na zlo, izkorjeniti iz svoga srdca, ili je tako oplemeniti, da ne bude više opasna ni njima ni drugima.

Među utamničenima ima ljudi, koji su se ogriešili o zakone, jer su bili lakoumni, jer su se nalazili u težkim prilikama, jer su ih drugi na zlo uputili ili zlorabili, ili jer su već okorjeli u zlu i jer se bave zločinom kao neke vrste obrtom ili zanimanjem. Utamničeni može biti i bolji, ali i gori od svojih djela, radi kojih je kažnjen. Kod okorjelih zločinaca ne će se mnogo moći postići, bar u običnim prilikama, ali upravo zato treba nastojati, da se oni, koji

su dospjeli u zatvor, pa bio to i iztražni, radi nepromišljenih prestupaka, kao i mladi utamničenici, o d i e l e od starih okorjelih zločinaca, ako ne u samice, a ono svakako u zasebne prostorije, da se spriеči loši utjecaj na one, koji još mogu postati dobrim članovima ljudskoga družtva. U protivnom slučaju mogu tamnice postati, uz svu pazku ravnateljstva i oboružanih čuvara, legla najveće zloće i visoke zločinačke škole.

Naprama svima utamničenima nastupat će svećenik tako, da ga poštuju i da mu se lako povjeravaju. Zato će unaprieđ svakoga upozoriti, da ne smije ništa odati, što je čuo u izpoviedi i da se tim znanjem nikako ne smije služiti protiv pokornika. Nikako ne će, ni pod kojim uvjetom, biti posrednik između vanjskoga svieta i utamničenika i ne će se miešati ni u koje druge stvari, koje nemaju veze s dušobrižničtvom utamničenika: »Nihil nisi conscientiae causam cum ipso (captivo) agat, reliqua omnia iudici relinquens«.[1] — Osuđene će potaći, da se podvrgnu kazni, jer su je zaslužili, pa da tako okaju svoj čin, te da u tamnici živu kršćanskim životom pokornika. Svjetovat će, da se točno drže propisanog reda i da svojski rade onaj posao, koji im je dodieljen, nesamo zato, jer će tako lakše doći do skraćenja kazne, nego osobito zato, da se tako priuče na život poštenog i neumornog rada, koji treba kasnije da nastave, kad izađu iz tamnice.

Treba nastojati, da svi utamničeni katolici svake nedjelje i blagdana prisustvuju svetoj misi i propoviedi, koja će biti u skladu s njegovim obćim stanjem, ali nipošto ne će dirati ni u kojega od njih, pa ni neizravno. Mnogi će od njih biti vrlo nepoučeni u vjerskim stvarima, pa treba i o tome voditi računa, osobito u pojedinačnim razgovorima. Dobro će doći i podesna dobra knjiga, osobito katehetičkog sadržaja. Osobito o Uzkrsu treba svima pružiti priliku za svetu izpovied. U našim je krajevima običaj, da se utamničeni izpoviedaju o Božiću i o Uzkrsu. Prije svake takove izpoviedi bilo bi potrebno, da se utamničenima održi nagovor, koji obraduje integritet izpoviedi, pokajanje, čvrstu odluku ne griešiti više; zatim treba podrobno naglasiti bezuvjetnu obvezu držanja izpoviedne tajne sa strane izpovjednika. Onima, koji se nalaze pod iztragom, neka svećenik blago odgodi izpovied, ako nisu priznali pred sudom onoga, za što su okrivljeni, osim ako su doista uvjereni katolici, jer bi iz straha mogli u izpoviedi zatajiti svoj grieh. Uostalom može svećenik da im na zgodan način preporuči i izposluje stranog svećenika, kod koga se mogu izpovjediti.

Kad je takav nesretnik izašao iz tamnice, mnogi ga se klone, a i on se sam nekako ne osjeća ravnopravnim članom ljudskoga družtva, pa radi svega toga lako opet potraži svoje znance iz kaznionice i zajedno s njima nastavi prijašnji život, padajući sve dublje i dublje. Zato treba dušobrižnik sve poduzeti, da na slobodu pušteni kažnjenik ne krene starim putem, nego da u slobodi počne novi život. Dušobrižnik, koji se za nj brinuo u kaznionici, treba da se s njim prije njegova odlazka liepo porazgovori i da ga po mogućnosti uputi, kako i gdje da zarađuje svoj kruh, ako kažnjenik

nema svoga doma i porodice. Dobro je, ako je ovaj dušobrižnik u sporazumu s dušobrižnikom mjesta, gdje je kažnjenik prije boravio i gdje boravi sada, nakon što je izašao iz kaznionice. Ovakvo će međusobno podpomaganje (a da se nikako ne povriede povjerene tajne) mnogo koristiti uspješnom vodstvu kažnjenika.

One biednike, koji su radi svojih zlodjela na s m r t osuđeni, smatrat će dušobrižnik sebi posebice povjerenima, te će ih u zadnje dane tješiti, hrabriti i pomiriti s Bogom. Vrlo se uspješnim pokazala svećenikova požrtvovnost, ako zadnju noć probdije s osuđenikom u pobožnom razgovoru. Taj dan i tu noć može upotriebiti za neke vrste duhovne vježbe, kao pripravu na smrt. Razmatranje muke i smrti nevino osuđenoga Isusa često će potresti dušom i najokorjelijega zločinca i smekšati ga, tako, da u zoru prije svoga smaknuća skrušeno sluša svetu misu, izpovjedi se i pričesti i pokajnički se oprosti od svojih rodaka i ovoga svieta, spasivši dušu. Dušobrižnik će oprezno nastojati, da se osuđenik ne poda tupoj rezignaciji, ali ni bezbrižnom lakoumlju, zlorabeći blagodat zakona o željama prije smrti. Dakako, da mu ne će braniti potrebne okrepe, tek će nastojati, da osuđenik radi ovih prolaznih stvari ne zaboravi na onaj sviet, u kojem će se za koji sat naći i koji ne prolazi. S križem u ruci, s blagom samilosti u očima i čitavom držanju, uztrajat će uz biednika do časa, kad je od sudca predan krvniku, a onda će se živo pomoliti za njegovu dušu, koja se dieli od tiela.

Izseljenici. Iz siromašnih krajeva naše domovine sele mnogi mužkarci u strani sviet, gdje traže zaradu. Neki idu kao sezonski radnici u europske zemlje, dok većina ide preko Oceana, osobito u Ameriku, te tamo u težkom tvorničkom radu proživi najveći dio svoga života. Mnogi postaju tamo i američki državljani, a neki se i stalno nastane u Americi sa ženom i djecom. Tako su nastale u Americi čitave hrvatske kolonije i župe. Neki dielovi naše domovine živu pretežno američkim novcem, što ga naši izseljenici šalju kući ili donesu sa sobom, kad se vraćaju. Tim se novcem prehranjuju njihove porodice, podižu njihove kućice, a u novije se vrieme na zajedničkoj osnovi grade i vodovodi i električne centrale. Osim relativnog materijalnog blagostanja otvrdnu ti ljudi u životnoj borbi, pa, kako su većim dielom po prirodi bistri, i mnogo koristna nauče u stranom svietu. Ali uz te prednosti donosi pojava izseljeničtva i mnogo štete u vjerskom i ćudorednom pogledu. Već sama činjenica, da supruzi živu razstavljeno, žena obično u domovini, a muž u Americi, kroz čitave godine, ne djeluje povoljno na ćudorede, osobito mužkoga svieta. Ženski se naš sviet sve do danas sačuvao na zamjernoj ćudorednoj visini upravo u tim krajevima, po svoj prilici zato, jer je ostao iskreno pobožan i jer je u težkoj borbi sa životom, budući da čitav teret ciele kuće leži na ženi, koja obavlja sama, bez posluge, sve, i najteže poslove. No u novije vrieme, kad se našem primorskom svietu otvorilo novo vrelo prihoda, kupališni gosti, sve je veća pogibelj, da se uslied utjecaja ovih tuđinaca, koji donose sa sobom novca i nećudorede, te uslied lakšeg načina života, kojim se novac lakše zaslužuje, i to u glavnom samo preko velike sezone, ali tako, da dostaje i za čitavu godinu, i domaći ženski sviet poda razkoši, ljenčarenju i lakoumnom životu, što je dosad upravo u tim krajevima bila nečuvena stvar. K tomu se izseljenici upoznaju sa stranim svietom i njegovom pretežno materijalnom kulturom, koja je tako nesrazmjerna s našim prilikama. Ali oni, budući nedostatno izobraženi, često ne vide, da se ne da sve iz novoga svieta jednostavno prenieti u naše krajeve, pa su puni svakojakih ideja, koje ih otuđuju dušobrižniku i crkvi. Rado ističu premoć dolara, svoje ame-

ričko zlato i svoju englezštinu, koja, ako i nije savršena, ipak im služi kao sredstvo, da pokažu neku superiornost nad župnikom, koji ne zna englezki i koji ih ne razumije, kad englezki govore.

Izseljenicima treba pomoći u materijalnom smjeru, da ih nesavjestni agenti ne izrabljuju i da, došavši na tuđe tlo, dođu u prilike, gdje će moći naći zarade. No još im više treba pomoći duhovne, u novome svietu kao i kod kuće. Imade doduše u Americi i hrvatskih župa i tamošnji dušobrižnici zajedno s nekim redovnicama požrtvovno rade oko vjerskog uzgoja hrvatskih izseljenika. Ali broj tih župa, škola, dušobrižnika i redovnica ni izdaleka ne dostaje. Pomažu im od vremena do vremena svećenici iz domovine obilazeći okolo i držeći misije. No i to je koji put skopčano sa sakupljenjem novaca za plemenite svrhe u domovini, pa zato nije uviek tako simpatično primljeno i tako uspješno, kako bi se očekivalo. Kako će se urediti dušobrižničtvo naših izseljenika u stranom svietu, osobito u Americi, to je pitanje aktuelno u stranom svietu, ali treba da se i mi kod kuće za to zanimamo i da nastojimo pomoći, jer su to naši ljudi, koji propadaju i koji izravno i neizravno djeluju i na naše domaće prilike. Za naše je dušobrižno svećenstvo od velike važnosti i pitanje, što oni mogu da učine za izseljenike i njihove porodice u domovini. U tom će pravcu dušobrižnik ponajprije nastojati, da zadrži pismenu vezu sa svakim izseljenikom iz svoje župe, kao i s njegovim dušobrižnikom u stranom svietu. Od velike će pomoći dušobrižniku u tom smjeru biti i družtvo svetog Rafaela za izseljenike. Kad se izseljenik vrati kući na neko vrieme, posjetit će ga dušobrižnik, ako ga ovaj sam i nije posjetio. Ne će pokazati, da ga štuje radi njegovih dolara, što ih je donio sa sobom, nego radi rada njegovih ruku, kojim ih je zaslužio. Nastojat će, da ostane i u domovini štedljiv, kao i za vrieme rada u stranom svietu, da bude dobar svojim roditeljima, ženi i djeci, te da ga privede nedjeljom u crkvu. Ne ide li to odmah, ići će možda polagano. Neka župnik ne apelira na nj radi župskih potreba, ako to sam izseljenik od svoje volje ne spomene, da ne bi mislio, da je župnikovo zanimanje za nj na kraju krajeva sebično.

DUŠOBRIŽNIČTVO VELIKIH GRADOVA I KUPALIŠTA.

Na seoskim će župama i u manjim mjestima razboriti dušobrižnik nastojati, da uza svu susretljivost, zadrži i onu distancu, koja je potrebna za uspješan dušobrižnički rad. Nasuprot će u velikim gradovima i djelomično u kupalištima svu brigu posvetiti nastojanju, da se što više približi svojim vjernicima. Jer u velikim gradovima čitav život teče onamo, da dušobrižnika drži daleko od njegovih vjernika. Najviše, ako još dođu u župni ured po službene izprave, a i tu pošalju često drugoga. Dok na selu i u manjim župama dušobrižnik osobno pozna gotovo sve župljane, pa i one po filijalama, u velikom je to gradu gotovo nemoguće, jer pučanstvo suviše fluktuira i seli iz jednoga stana u drugi, prema tomu iz jedne župe u drugu. Zato mnoge gradske župe i ne vode stališa duša, jer to zahtieva veliki posao, a nema one stalnosti, koja se za stališ duša,

kako ga se obično shvaća, traži. Pa ipak bi često stališ duša vrlo dobro došao i gradskom župniku, dakako ne u velikim tvrdo vezanim svezcima, nego u obliku dobro vodene kartoteke. Na selu svi župljani u glavnom idu nedjeljom u župnu crkvu, u velikom gradu kud tko dospije. Isto je i sa svetim sakramentima, pa čak i sa sakramentima umirućih. Župnik nema izravne veze ni s djecom u školi, jer vjeronauk obučavaju i u pučkim i u srednjim školama posebni vjeroučitelji, koji često nemaju izravnih veza sa župnikom. Pa i najrevniji katolici praktički stoje često u slaboj vezi sa župnikom ili župom, jer njihova družtva vode drugi svećenici, svjetovnoga ili redovnoga klera, a sastaju se također u drugim crkvama i prostorijama, a ne u župnoj crkvi ili župnom uredu. Toga radi gubi župnik organičku duhovnu vezu sa svojim župljanima i postaje za njih sve više samo onaj, koga moraju službeno potražiti kod vjenčanja, krsta i pogreba i drugih službenih prigoda.

1. Središnje je dakle pitanje dušobrižničtva *velikih gradova:* kako da se ova organička životna veza između župnika i župljana uzpostavi i uzdrži. Jer samo će tada dušobrižničtvo velikih gradova moći odgovarati potrebama njihovih stanovnika, kad župnik bude poznavao te potrebe i kad bude u mogućnosti, da im koliko-toliko udovolji. A bez ove organičke duhovne veze nije moguće ni da župnik poznaje potrebe svojih župljana u velikim gradovima, ni da im u praksi podpuno udovolji, u koliko bi ih pojedinačno i poznavao.

Prvi je uvjet za ovu organičku vezu, da gradske župe ne budu prevelike. Župa se od četrdesetak tisuća župljana jedva dade upravljati i s nekoliko duhovnih pomoćnika. Zato bi u velikim gradovima sami župnici, u interesu duhovne pastve, trebali dati iniciativu, da se osnuju nove župe, da se praktično zaokruže i pravedno obskrbe s onim, što im je potrebno za život.

Drugi je uvjet sloga i sporazum svih gradskih župnika i cielog gradskog dušobrižnog svećenstva međusobno. I to ne samo osobna, nego i tako reći službena. Nije dovoljno da svećenici budu među sobom osobno dobri i da se posjećuju prijateljstva radi, nego je potrebno, da se gradsko dušobrižno svećenstvo češće sastaje i na pastoralne konferencije, gdje će se upoznati s pastoralnim potrebama cieloga grada, pretresti ih i stvoriti praktične zaključke, koje će onda provoditi svaki u svom djelokrugu. Na te konferencije spadaju ne samo župnici i kapelani, nego i katehete i duhovni vođe i upravitelji katoličkih i pobožnih družtava. Župnici i kapelani mogu dakako i sami za se držati svoje posebne konferencije.

Kod današnje nestašice svećenstva bilo bi možda dobro u velikim gradovima namjestiti u župni ured kojeg izsluženog svećenika, da vodi vanjske kancelarijske poslove, a u slučaju potrebe možda i kojeg starijeg verziranog svjetovnjaka. Isto bi se tako možda i sprovodi mogli nekako centralizirati, da se tako prištedi na radnim silama i vremenu. Samo pitanje taksa ne bi smjelo biti jedino mjerodavno, a ono se, uostalom, i ovako dade pravedno urediti.

Red službe Božje u velikim gradovima treba prilagoditi prilikama stanovničtva one župe, odnosno onoga kraja, u kojem je crkva. Kako u velikim gradovima imade i više svećenika, lako se uz dobru volju dade postići, da bar u onim crkvama, koje su najviše posjećene, bude stalni red za svete mise, svetu pričest i svetu

izpovied u nedjelje i zapoviedane blagdane i to tako, da svete mise, izpoviedi i pričesti počnu ranim jutrom. Danas bi ljeti u 5, a zimi u 6 svaka gradska crkva morala imati bar jednu misu i izpovjednika u izpoviedaonici. Svete mise trebale bi da idu redom svakog sata sve do podneva. K ranim misama polaze obično služavke, radnici i činovnici, koji móraju i nedjeljom raditi. Oko 8 sati počinju dolaziti i ostali vjernici. Oko 11 sati treba dati priliku, da mogu slušati svetu misu i oni, koji s kojeg mu drago razloga, kasno ustaju i izlaze. U mnogim su mjestima upravo ove mise osobito posjećene, a posjećuju ih ponajviše intelektualci. Vrlo je dobro, ako se kod osobito posjećenih misa liepo pjeva. Mise, osim župne, neka budu tihe. Kako gradski ljudi hoće bar nedjeljom da budu izvan gradske buke i prašine, veliki uspjeh bilježe svete mise u ranu zoru u crkvama sasvim u blizini kolodvora ili i na samom kolodvoru, pri- redene na pr. u čekaonici I. razreda, s pjevanjem. Tako se omogu- ćuje gradskim ljudima i osobito mladeži, da se nedjeljom razvedri u Božjoj prirodi, a da kod toga ne zapusti svete mise.

Propoviedi treba prilagoditi gradskom stanovništvu. Sveta pričest treba da se dieli u stalne sate, najbolje svakog pola sata i to, nedjeljom i blagdanom, izvan svete mise, da se ne bi inače sveta misa previše otegla, ili pod sv. misom, ali tada je ne dieli celebrant, nego drugi svećenik. Za svetu izpovied treba pružiti priliku od rana jutra nedjeljom i blagdanom, te u pred- večerje. Ali i svakim danom trebalo bi dati laku mogućnost sva- komu, tko se hoće izpoviedati. To je lakše u redovničkim crkva- ma, ali bi se i u župnim crkvama dalo mnogo učiniti. U novije vrieme grade u velikim gradovima crkve tako, da je barem jedna izpoviedaonica vjernicima pristupačna cio dan, pa i onda, kad je možda crkva inače zatvorena. Znak električnog zvona zove svećenika u izpoviedaonicu, tako, da ni on ne vidi pokor- nika ni pokornik njega. Mnogi se moderni Nikodem na taj način pomirio s Bogom.

Skrb za bolestne, siromašne, zapuštene, velika je potreba velikog grada. Tu ne može dušobrižnik osobno svakome stići, ali treba da bude obaviešten o težkim bolestnicima. Zato je u gradovima od prieke potrebe konferencija svetoga Vinka i slične katoličke ustanove svjetovnjačkog apostolata i karitativnog djelovanja, pod upravom župnikovom.

Katolička će družtva župnik pozvati nesamo da sudjeluju kod župnih manifestacija i svečanosti, nego će im biti na ruku u tom pravcu, da im priskrbi podesne prostorije, pa i u samom župnom stanu, ako nemaju Katoličkog Doma ili vlastitih prostorija.

Mnogo koristi i izdavanje središnjeg ili pojedinačnog župnog nedjeljnog lista, koji daje župljanima sve potrebne upute o bogoslužju, postu, nemrsu, blagdanima, oprostima, dogodajima u župi ili gradu, katoličkim manifestacijama.

2. U *kupalištima* će dušobrižnik paziti, da kupalištni gosti ne unose svojim životom sablazan medu domaće vjernike. U tom će pravcu vjernike i sam upozoravati i nastojat će, koliko može, da se i gosti drže propisa o suvremenim ćudorednim pitanjima. Sam na svoju ruku ne će ništa poduzimati, što ne bi bilo u skladu s odredbama Ordinariata, već zato, jer kupalištna po- vjerenstva malo paze na ćudoredne propise, kad ovi po njihovu mnienju ugrožavaju ili umanjuju promet stranaca, što je tim povjerenstvima prvo i glavno. Župnik mora dakle imati redovno pokriće, nalog Ordinariata, da ne bi mještani ustali protiv njega, kao da on ugrožava materialne interese mjesta. U crkvi ipak nikako ne smije trpjeti gotovo neodjevenih gostiju, pa zato treba da na crkvenim vratima izvjesi odredbu o pristojnoj nošnji nesamo u hrvatskom, nego i na onim stranim jezicima, koji dolaze u obzir.

U drugu će ruku dušobrižnik tražiti puteve, kako da i gostima omogući slušanje svete mise, propoviedi, izpovied i pričest. Za svetu misu moći će se lako pomoći, ako zamoli sve- ćenike, koji se često nađu među gostima, da u izvjestno vrieme nedjeljom i blagdanom služe svetu misu. Dolazi li mnogo stranih gostiju k svetoj misi, nastojat će, da o većim blagdanima bude održana kratka propovied u kojem stranom jeziku. Na vratima će crkve oglasiti točan red službe Božje i dieljenja svetih sakra- menata. U izpoviedaonici za strance može biti izvana nadpis, da se u ovoj izpoviedaonici može izpoviedati i u stranim jezicima

Svećenike, koji su kupalištni gosti, susretat će bratski i bit će veseo, kad dođu da ga posjete. Bit će im na uslugu glede stana i obskrbe, da ne budu izloženi neprilikama u nezgodnim hotelima, pa će im u tom pravcu dati podesne upute. Ako je potrebno, upozorit će ih fino i ljubezno, a treba li i ozbiljno, ali mirno, na odredbe Svete Stolice i na naređenje naših Ordinaria (vidi str. 148—151), o nošnji i ponašanju.

DUŠOBRIŽNIK PRAMA PORODICAMA.

Porodica je temeljna stanica novoga života u župi. Ne vriedi to samo za tjelesni život, nego i za duhovni, jer djeca rastu i uzga- jaju se u okolini, koju stvara porodica. Zrak, koji dišu u ovoj oko- lini, od presudne je važnosti za njihov kasniji razvitak i u vjerskom pogledu. Zato Crkva posvećuje najveću brigu kršćanskoj obitelji, kojoj stavlja kao divni uzor sv. Obitelj Isusa, Mariju i Josipa. Pijo XI. razpravio je mnoga pitanja kršćanskog braka u svojoj enciklici »Casti connubii«. Svaki će župnik i kapelan često i često proučavati ovu encikliku i veliku će brigu posvetiti kršćanskim obiteljima svoje župe, jer kakove su obitelji u njegovoj župi, takova će biti i sama župa. U posebnim smo poglavljima govorili o djeci, mladićima, dje- vojkama, muževima i ženama. Ovdje govorimo o obitelji kao takvoj, to jest o onoj skupnosti međusobnih prava, dužnosti, interesa i sukoba, koju predstavlja svaka obitelj.

U enciklici »Ubi arcano Dei« tuži se Pijo XI., da se danas sve više truje i samo korienje ljudskoga družtva: porodični život. Tro- vanje je započelo već prije prvog svjetskog rata, a rat je onda raz- pršio otčeve i sinove i tako mnogo pridonio razpadanju porodičnih veza. Tako se danas više ne poštuje otčinska vlast, niti se štuju rodbinske veze, gospodari se i sluge gledaju kao neprijatelji, bračna se vjernost preko svake mjere krši, a bračni drugovi ne mare za svete obveze, što ih imaju prama Bogu i ljudskomu družtvu.[1]

Nije to precrna slika, kad se misli na velike gradove i na industrijska područja. U seoskim je župama često i danas još mnogo bolje, premda i tamo znade blizina gradova, pomiešanost žitelja i slične okolnosti pogubno djelovati. Jedna je od najprećih dušobrižničkih dužnosti, da uzdrži i pomaže kršćansko shvaćanje porodice i porodičnih dužnosti i da nastoji spriečiti ili barem zaustaviti razpadanje porodica.

U svojoj enciklici »Arcanum divinae Sapientiae« od 10. II. 1880. prikazao je Leo XIII. obširno u čemu stoji kršćansko shvaćanje porodice i braka.

Dušobrižnik će vjerenike upozoriti na sve njihove dužnosti, koje proizlaze iz kršćanskoga braka. Češće će o kršćanskom shvaćanju braka govoriti u družtvu katoličkih muževa i žena, kojiput i mladića i djevojaka, na način, koji je prikladan prilikama i osobama. U crkvi će osobito prigodom blagdana svete Obitelji propoviedati o kršćanskom obiteljskom životu, što ga tako liepo crta himan *ad Laudes:*

Hi diligentes invicem in Iesum amorem confluunt,
Utrique Iesus mutuae dat caritatis praemia.
Sic fiat, ut nos caritas iungat perenni foedere,
Pacemque alens domesticam amara vitae temperet!

Tako neka bude u svim kršćanskim porodicama Krist Gospodin središte i veza ljubavi:

Servat fides connubia, iuventa pubet integra,
Pudica florent limina domesticis virtutibus.

Kadgod može, dušobrižnik će nastojati da izmiri posvađene bračne drugove i da ublaži njihovu srdžbu. S blagim će razumievanjem primiti one, koji mu se tuže na svog bračnog druga i redovno će mu svjetovati strpljivost i oproštenje, naime sve dotle, dok ne bi time bio ozbiljno ugrožen život ili spas duše. Ne će propustiti upozorenje, da i možebitna rastava od stola i postelje ne daje pravo na drugu ženidbu, jer je jednom sklopljena i konsumirana ženidba među kršćanima nerazrješiva.

Pastirskim pohodom župe, brigom za vrieme bolesti i nevolje, ljubeznom pažnjom prama djeci, moći će dušobrižnik mnogo djelovati na život u porodicama svoje župe. Nastojat će, gdje je to moguće, da muž i žena idu zajedno k sv. misi nedjeljom i blagdanom, ili da se bar izmjenjuju tamo, gdje nije moguće, da oboje odu od kuće, da obdržavaju nedjeljni počinak, da kod kuće prije i poslije jela i prije spavanja zajedno s djecom mole kratku molitvu i da na častnom mjestu u svome stanu imadu križ Gospodnji ili koju dostojnu svetu sliku. EPC 1920., osobito preporuča i posvetu obitelji Presv. Srdcu.

U prvi bi se čas možda moglo činiti veoma lakom, a možda i suvišnom, briga za izrazito kršćanske obitelji. Kršćanskom obitelju smatramo onu obitelj, gdje su otac i mati praktični i dobri kršćani, te nastoje i oni sami živjeti kršćanski, i uzgajati svoju djecu u kršćanskom duhu. Ali i u ovakvim obiteljima neriedko dolazi do težkoća i sukoba, bilo između muža i žene, bilo između roditelja i djece, bilo opet između čitave obitelji ili pojedinih njezinih članova i vanjskoga svieta. Ni kršćanske dakle obitelji nisu pošteđene od težkoća ovoga života; i one često moraju nositi težki križ. U jednom je, dakako, dušobrižniku lakše prama ovim obiteljima nego prama drugima; jer je obično u ovim obiteljima dušobrižnik dobro došao i jer će se njegov savjet često potražiti i rado primiti. Uz jedan uvjet: da dušobrižnik ne namiće sebe, ni svojih posebnih nazora, da ne ide za svojom korišću, da ne zastupa nikakvih pojedinačnih interesa, nego da bude svima sve, da nastoji oprečnosti izgladiti, težkoće ublažiti, malaksale podići i hrabriti. Kod svega toga bit će potreban fini takt i podpuna nesebičnost. Bit će slučajeva, kad će moći i morati sasvim otvoreno govoriti, a kojiput će se morati strpjeti, privremeno šutjeti i mnogo moliti. Kao pravilo vriedi načelo, da se u obiteljske stvari, razmirice i razprave ne će uplitati, dok ga sama obitelj ili koji član obitelji za to ne zamoli, ili dok ga druge prilike, koje su u vezi s obćim dobrom, ne prisile na to. Ako se dušobrižnik ne drži strogo ovog načela, tada može, možda i u najboljoj volji, svojim nespretnim ili netaktičnim zahvatom sve pokvariti i mnogo zla prouzročiti.

Još je teže s obiteljima, koje su po cielom svom životu prama vjeri ravnodušne. Čitav se njihov život i sve nastojanje odvija u pravcu sticanja zemaljskih dobara, udobnosti, časti, veselja i razbibrige. Prama dušobrižniku su članovi ovakvih obitelji hladno-uslužni. Samo ako im je potrebno njegovo poznanstvo ili njegovo posredovanje da postignu željene prednosti, tada će mu se približiti, pa ga možda i pozivati u goste, ili na razgovor i zabavu. Dušobrižnik će u takvom slučaju učiniti svaku uslugu, koju može i smije učiniti, ali u bliže poznanstvo, zabave ili gostćenja radi, ne će se upuštati. Pokušat će liepom knjigom i dobrom rieči utjecati na djecu ovakovih roditelja, a preko djece neriedko će moći doprieti i do srdca otca i majke. Osobito u danima težke kušnje sjetit će se i ova obitelj, da ima netko u župi, tko im je možda nekad pomogao i tko im nesebično dobro želi, pa će se obratiti na dušobrižnika u razpoloženju, koje dozvoljava i prikladnu rieč o Bogu i duši. I ta rieč u takvim okolnostima često dolazi u pravi čas.

Naoko je najteže s onim obiteljima, koje su po čitavom svom stavu u nekoj zavadi s dušobrižnikom. Tu treba biti na čistu, koji je razlog ovoj zavadi. Nije li, možda, nešto krivnje, pa i nehotične, i na samom dušobrižniku, ili na župnom dvoru, ili slično. Ako jest, tada to treba razboritim načinom što prije izpraviti. Ako nema na dušobrižniku i njegovoj okolini upravo nikakove krivnje, ako je doista sva krivnja podpuno na strani te obitelji, ili kojeg njezinog člana, s kojim se ta obitelj solidarizira, tada dušobrižnik ne će vraćati milo za drago, ne će na izazove, napadaje, uvrede i različita smetanja odgovarati sličnim postupcima, nego će najbolje učiniti, ako sve to ne vidi i ne čuje. Težko je to, bez sumnje, ali još je teže neprestano se uplitati u te stvari, koje nikad ne prestaju, jer svaki »odgovor« sa strane dušobrižnika nailazi na protumjeru, koja samo još više zaoštrava položaj. Onda se stvaraju stranke i nemir ulazi u čitavu župu. Stoga je jedino razborito kršćanskim mirom prieći preko svega, a za djecu, koja pripadaju ovoj porodici, naći će dušobrižnik u školi ili putem dobru rieč, liepu sličicu, malu, gotovo nezamjetnu uslugu. Djeca nisu kriva za ono, što možda čine njihovi roditelji ili odrasla braća. Preko djece, a i inače jednom u pravo vrieme izkazanom uslugom, svećenik će možda razbiti led, možda, u doba, kad se najmanje nada. Ali sve to ne smije biti namješteno niti prora-

čunano, nego iz samih vrhunaravskih razloga i podpomognuto neprestanom molitvom.

Najteži je položaj dušobrižnika prama onim obiteljima, koje živu otvoreno protukršćanskim životom, kao na primjer: divlji brakovi, pijanice, preljubnici. U neke od ovih obitelji dušobrižnik gotovo i ne može zaći bez sablazni ili bez pogibli, osim možda u slučaju težke bolesti. Tu treba prije svega moliti. Zatim preko poznatih ili rođaka nastojati, da se stvari urede, ako se uobće dadu urediti. Ako to nije moguće, tada treba paziti, da ne bi možda i sami oni, kojih se to izravno tiče, i ostali župljani, iz svećenikove dobrote i uslužnosti krivo zaključivali, da svećenik odobrava ono, što mora osuditi. To je najgore, što se može dogoditi i to razara sav drugi dušobrižnikov rad i sve njegovo nastojanje oko kršćanskog života župe.

O blagdanu sv. Obitelji, i inače kojom prilikom, osobito prigodom misija, treba obitelji kao takvoj posvetiti osobitu pažnju. U ovim zgodama ne će se smjeti propustiti i upozorenje, na prikladan, ali jasni način izvedeno, da su svrha obitelji djeca i njihov uzgoj za ovaj i drugi sviet. Ovo je toliko važnije, koliko se u naše vrieme sve više zaboravlja na ovu prvu svrhu obitelji i obiteljskog života.

POBOŽNI VJERNICI.

Dušobrižnik treba ponajprije dobro razlikovati pravu i iskrenu pobožnost od krive i hinjene. Prava se i iskrena pobožnost razpoznaje po tomu, što čovjek živo nastoji da svoj život uredi po volji Božjoj. Time nije rečeno, da iskreno pobožni kršćani nemaju svojih pogrješaka. Ima ih svatko, pa i oni. Ali oni nastoje molitvom, radom i dobrim djelima napredovati u kreposti i milosti pred Bogom, u svojoj duši. Oni su ponizni i strpljivo nastoje podnositi poniženja, koja ih snalaze, ako se njihova duševnost i buni protiv toga. Molitvu i rad razporeduju prema svojim staležkim prilikama. Požrtvovni su i onda, kada to nitko ne zna. Prama sebi nastoje biti strogi, a prama drugima su blagi i obzirni u svom sudu i postupku. Nema li pobožnost jedne osobe ovih oznaka, tada je barem sumnjiva. Kriva se pobožnost često očituje u pukim vanjskim vježbama, u vanjskom »pobožnom« držanju, hotice svinutom vratu i nagnutoj glavi, prevraćanju očiju prama zemlji ili prama nebu, uzdisajima, čestom posjećivanju crkve i različitih pobožnosti uz zanemarivanje staležkih dužnosti i pravih kršćanskih kreposti, osobito kršćanske ljubavi, a sve bez dubljeg nutarnjeg života. Razlog ovakvoj krivoj pobožnosti može biti krivi uzgoj, čitanje kojekakvih »pobožnih« knjiga bez solidne pobožnosti i nauke, neznanje, ali često i pretvaranje. Ova se posljednja vrsta »pobožnih« ljudi dade lako odkriti, ako se takne u njihovu taštinu ili oholost. Jedni i drugi, ali ovi drugi više, motaju se rado oko dušobrižnika, a u zbilji zatajuju svoje prave nakane. Oni su bez srdca i ljubavi za bližnje, puni su sami sebe, često su nepravedni, ali to obilniji u svojim kritikama, koje se neriedko težko dadu lučiti od ogovora i kleveta. Oni hoće biti »pobožni«, to jest, oni žele, da ih ljudi takvima drže, a možda i smatraju, da su doista takvi u visokom stupnju, ali ne vrše ni onoga, što svima ljudima nalaže dekalog. I zato takvi »pobožni« ljudi ozloglašuju pravu i istinsku pobožnost, to više, što češće primaju sv. sakramente i što se više ističu.

Veliki dio iskreno pobožnih kršćana još uviek prolazi putem čišćenja. Mnogi se ipak ne zadovoljavaju više samo s time, da svladavaju u sebi grieh, već idu i putem razsvietljenja. A samo riedki pojedinci idu putem sjedinjenja s Bogom. Iskreno pobožne vjernike utvrdit će dušobrižnik na njihovu putu. Nastojat će, da uz svoje pobožne vježbe savjestno vrše svoje staležke dužnosti u radionici, uredu, školi, ili kod kuće. Time nije ni jedna rieč rečena u prilog nekoj prenatrpanosti dužnostima i poslovima sa svih strana, tako, da konačno strada nesamo molitva, kao jedno od najglavnijih sredstava milosti, nego i vršenje strogih staležkih dužnosti. Dušobrižnik će iskreno pobožne vjernike zamoliti, da mu budu od pomoći na pr. u karitativnoj brizi za siromake, za bolestne i biedne, kao i za one, koji su potrebni duhovnih djela milosrđa. Oni, koji su imućniji, i sami će mu rado pomoći da uzmogne olakšati biedu bolestnih i biednih. Nije podesno, da dušobrižnik prečesto posjećuje pobožne vjernike *feminini sexus*, ili da se prekomjerno zanima za njihove kućne ili osobne prilike: *Da mihi animas, cetera tolle!* Isto je tako nepodesno, da se svećenik okruži samo sa četom pobožnih vjernika i da mu oni sugeriraju, kako će upravljati župnim poslovima. Dušobrižnik treba sačuvati podpunu slobodu i razsuđivanja i odlučivanja. To dakako ne izključuje da ih sasluša i da primi svaku njihovu dobru i prikladnu misao i pobudu, koja se dade izvesti.

Ako ni iskreno pobožni vjernici u župi ne smiju predstavljati neke vrsti zid, koji okružuje dušobrižnika i razstavlja ga od ostalih vjernika, tada to u daleko većoj mjeri vriedi za »pobožne« vjernike, koji svojom »pobožnošću« žele samo izrabljivati dušobrižnika ili pod vidom »pobožnosti« sijati razmirice u župi, družtvima, ili porodicama, ili žele upravljati župom ili družtvom. Prama svakom ovakvom pokušaju župnik i kapelan odmah će se nedvoumno ograditi i bit će u saobraćaju s tim ljudima uljudan, ali im ne će vjerovati, niti će im se povjeravati. Prevrši li njihova nametljivost ili »pobožnost« svaku mjeru, zamolit će ih uljudno, ali jasno i neopozivo, da ga puste na miru i da se brinu za svoje poslove.

OBRAĆENICI.

Obraćenikom se u strogom smislu rieči smatra onaj, tko se odrekao nevjere, krivovjerja ili razkola, pa postao katolikom. U najširem se smislu može smatrati obraćenikom i onaj katolik, koji je dulje vremena živio u habitualnom smrtnom griehu, pa se na pr. u misijama, duhovnim vježbama, ili drugom kojom prigodom obratio na nov život i započeo revno kršćanski živjeti. I jedni i drugi obraćenici imadu neke zajedničke crte. Oni su u jednu ruku često osobito revni, te u svojoj revnosti mogu kadšto i prevršiti mjeru razboritosti. U drugu se ruku kod njih mogu opaziti i neki zaostatci njihovih prijašnjih zabluda ili grieha, ako je to u njihovom sadašnjem stanju obično i nesviestno, ili barem nehotično. Odveć velika i kojiput nerazborita se revnost neofita i konvertita znade očitovati u nekoj potenciranoj dinamici života, koja bi htjela sve odjednom preokrenuti u svetce. Neofiti i konvertiti gledaju sve životne pojave očima svog obraćenja i kao da ne razumiju ljudskih slabosti kršćana, pa postaju odveć strogi i tvrdi u žaru svoje revnosti. Dušobrižnik će dakle i nakon krštenja, odnosno prielaza na katoličku vjeru, zadržati dobre veze s obraćenikom, njetit će njegovu ljubav k Bogu i zahvalnost za veliku milost obraćenja, ali će istodobno i možebitnu nerazboritu revnost svesti na pravu mjeru. Nesviestne ili nehotične ostatke iz prijašnjeg života, kad obraćenik nije još bio katolik, dušobrižnik će oprezno i obzirno, ali isto tako jasno, nastojati odstraniti, a to ne će biti težko, jer su obraćenici, osobito u prvo doba iza obraćenja, u takovu razpoloženju, da će sve učiniti, što sveta vjera traži od njih. Jer oni su, potaknuti milošću Božjom, tražili Boga i Kristovu Crkvu i kad su našli, za čim su žudjeli, puni su dobre volje, da izpunjaju ono, što od njih Bog i Crkva traži. Ali neriedko dospie-

vaju u dvoumice, jer ne znaju, što im je činiti. Tu treba blagim i obzirnim načinom dušobrižnik pomoći.

Znatno je teže dušobrižniku s onima, koji su možda prešli na katoličku vjeru iz sebičnih ili sasvim ovozemskih razloga, jer moraju, na pr. radi ženidbe s katolikinjom na njezin zahtjev, izvršiti, kako oni misle, ovu vanjsku formalnost. Ovakovi se prielazi ne bi smjeli dešavati, ali time nije rečeno, da u praksi nema takvih prielaza. Ovakovi »obraćenici« ostaju u svojoj duši i u svom životu onakvi, kakvi su bili prije »obraćenja«. U njima se nije ništa promienilo i oni i ne misle da bi se trebalo što promieniti. Kojiput će možda, na pr. ženidbenom drugu za volju, doći u crkvu, ali to ništa ne mienja na stvari. Na djecu i na čitavu okolinu mogu ovakovi »obraćenici« samo nepovoljno djelovati. S dušobrižnikom će ih obično vezati samo prieka potreba, kad možda trebaju kakove dokumente od župnoga ureda. I to je sve. Obično bi svako približavanje sa strane dušobrižnika bilo uzaludno. On će biti ljubezan i uslužan, ali se radi možebitne uljudnosti s druge strane ne će podavati nikakvim nadama. Sve, što može učiniti, jest, da moli i samo da moli za ovog »obraćenika« i njegova bračnog druga i djecu.

Da ne dođe do ovakvih slučajeva, odnosno, da broj ovakvih slučajeva bude stegnut na najmanje, što je moguće, držat će se dušobrižnik točno upute RO II, III, 1.: »Odrasli neka se krsti, samo ako zna i hoće i ako je dobro poučen«. Ovo ne vriedi samo za krštenje, nego i uobće za prielaz na katoličku vjeru. RO II, III, 12. izriekom propisuje, da onaj koji prelazi na katoličku vjeru, treba prije toga priznati zloću svojih zabluda, zamrziti na njih i marljivo se poučiti u katoličkoj vjeri. Osim dobre pouke, koja obično ne može biti dovršena u nekoliko dana, nego će trajati dulje vremena, traži RO da obraćenik »zna i hoće« prieći na katoličku vjeru. To će reći, da je pri sviesti, da znade, o čemu se radi, i da on sam hoće postati katolikom. Ne radi se o tomu, da obraćenik jednostavno kaže, da želi postati katolikom, nego treba izpitati i njegovu nakanu, njegove motive, koji ga nukaju na taj čin. Ako su motivi nečastni, tada dušobrižnik ne smije popustiti i ne smije ga primiti, sve dok zbiljski motivi ostaju nečastni. Ako motivi nisu doduše nečastni, ali se ne odnose na vjersko područje, dakle na spasenje vlastite duše, nego na pr. na sklapanje braka s određenom osobom, tada je u praksi razumljiva sklonost nekih dušobrižnika, da budu blaži, pa da se ograniče samo na dobru pouku, a da sve drugo prepuste Božjoj milosti i bračnom drugu, koji je imao toliko energije, da zatraži i provede prelaženje svog zaručnika na katoličku vjeru. Ali tko će u budućem njihovu zajedničkom životu utjecati na drugoga, i na djecu, da li katolički bračni drug, ili onaj, koji je bez prave volje prešao na katolicizam, samo da udovolji želji drugoga? Zbilja i praksa pokazuju, da je vrlo često upravo blagost pri prelaženju skrivila mnogo zla u obiteljima. Katekumenat, koji je u prvim kršćanskim vremenima predhodio krštenju, trajao je i više godina, i katekumeni su morali proći teške kušnje prije krštenja. A nakon krštenja nije ih čekala nikakva zemaljska dobrobit, nego samo progoni i smrt. Danas je katekumenat i kraći i blaži od onoga u prvim kršćanskim vremenima, ali on ne smije biti puka formalnost. A da to ne bude samo puka formalnost, treba se dušobrižnik uvjeriti, da katekumen iskreno želi postati katolikom, da je dobro poučen i da ozbiljno želi živjeti onako, kako to od njega traži katolička vjera. Zato ne će dušobrižnik smatrati, da je posao obraćenja gotov, kad je katekumen formalno primljen u katoličku Crkvu, nego će mu i dalje, koliko mu to prilike dopuštaju, posvetiti svoju pažnju i brigu.

LITURGIJSKA OBNOVA.

Liturgija je danas kod većine kršćana još najviše uspomena, a ne živ osjećaj. Liepo je i zaslužno moliti pod sv. misom krunicu, križni put, razmišljati o muci Isusovoj, ili pjevati pobožne pjesme. Ali to je sve, kako se danas vrši, često puta više ili manje odieljeno od same sv. mise, tog »vrutka svake svetosti«.[1] Kršćani danas često prisustvuju sv. misi, a da je ne prate i ne razumiju. Oni obavljaju svoju privatnu pobožnost, koja često ne stoji ni u kakvoj vezi s presvetom žrtvom. A često se i »pobožno dosađuju«. Ne poričemo osobne zasluge ovakvoj privatnoj molitvi kod sv. mise, pa ni ovakvoj »pobožnoj dosadi«. Mnogi u današnjim prilikama i ne mogu drugačije moliti. Pogotovu ne tražimo liturgijsku formulaciju svih molitava, kao da bi »privatna« molitva, odieljena od liturgije, bila manje vriedna ili, što više, loša. Čitav privatni život kršćanina treba da je prožet molitvom. Kršćanin treba moliti ne samo onda, kad je prisutan kod liturgijskih obreda, nego i inače. Stoga je potreban i dobar i neliturgijski oblik molitve, umni i ustmeni, osobito izvan liturgijskih čina. No »onaj, koji se kod sv. mise odieli od svećenika, pa svršava kakvu privatnu pobožnost, ili duhovno čitanje, ne shvaća pravo kršćanskog bogoslužja. Prava bi pobožnost za sve vjernike, koji pribivaju sv. misi, imala biti sama sv. misa«.[2] To znači i velika rieč euharistijskoga pape Pija X.: »Nemojte moliti kod sv. mise drugo što, već molite samu sv. misu!« Isto se tako, zapravo, ne pjeva *kod* (svečane) sv. mise, nego se pjeva *sama* (svečana) *sv. misa*. Što Pijo X. izričito veli za sv. misu, to vriedi i za ostale liturgijske funkcije. Prava bi pobožnost kod svih liturgijskih čina trebao biti, koliko god je to moguće, sam liturgijski čin. Liturgija je javno bogoslužje, obavljano u ime čitave kršćanske zajednice. Kod liturgijskih bi čina trebali vjernici da se — čuvajući svoju individualnost — osjećaju kao udovi jednoga tiela, Crkve katoličke, kojoj je glava Isukrst. To se može postići samo tako, da vjernici razumiju i prate sve ono, što se zbiva kod žrtvenika i da svoju pobožnost upravljaju pravcem samog liturgijskog čina. To vriedi isto tako za sv. misu, kao i za sv. pričest i ostale sakramente i sakramentale.

Iz svega bi ovoga mogao tkogod zaključiti, da je prema tomu potreban živi narodni jezik u liturgiji uobće. To bi bio prenagli i krivi zaključak. Po crkvenim naime propisima[3] iz praktičnih razloga mora svećenik najveći dio sv. mise i liturgijskih molitava tiho ili poluglasno moliti, a samo su riedke molitve, koje se posve glasno mole ili pjevaju. Stoga živi narodni jezik u misnoj liturgiji ne bi u praksi doveo do onoga cilja, za kojim se ide, da se naime kršćanski puk približi liturgiji. Treba dakle poći drugim putem. Umjesto molitvenikâ, u kojima se sva pobožnost udaljuje od oltara i stavlja u ukočene sheme, treba kršćanskomu puku dati u ruke liepo prevedene i protumačene liturgijske molitve.

U novije je doba započeo ovu liturgijsku obnovu Dom Prosper Guéranger svojim prievodom i tumačem sv. mise i crkvene godine.[4] Od tada se opaža, osobito u redu sv. Benedikta, sve jače nastojanje približiti liturgiju vjernom kršćanskom puku tisnuvši mu u ruku liturgijske molitve, liepo prevedene i protumačene. Što je Francuzima dao Guéranger, to je pružio Niemcima, na svoj način, F. X. Reck u svom poznatom djelu: »Das Missale als Betrachtungsbuch«. Ali i Guéranger i Reck vade tek pojedinosti iz liturgije. Oni razmatraju liturgijske čine i molitve i liturgijska vremena i vade iz njih zlatna zrnca, no uza svu dubinu i duhovitost ne pružaju nutarnje liturgijske jezgre u njenoj cjelini. Oni toga, kao prvi pioniri moderne liturgijske obnove, i nisu mogli dati. Trebalo je najprije da se uz

dubinu liturgijskoga duha razumiju i liturgijske pojedinosti, u njihovu prvom postanku i kasnijem razvitku. Tada je trebalo odkriti vez, koji objektivno veže sve pojedine dielove liturgijskih molitava, čina i vremena u jednu skladnu cjelinu, a ne da sami umjetno, ako i duhovito, vežemo liturgijske obrazce u jednu cjelinu gradeći mostove od jedne pojedinosti do druge. Valjalo je odkriti i upoznati prvotnu liturgiju i njezin kasniji razvitak do danas, da se uzmogne današnja liturgija razumjeti i u svojoj cjelini i u pojedinostima. Ne smijemo na pr. iztrgnuti iz misnoga obrazca poslanicu ili evanđelje, već ih moramo promatrati u vezi s ostalim dielovima misnog obrazca, pa ćemo tek tada liturgijski razumjeti i shvatiti, zašto je upravo danas ova poslanica, evanđelje, ili pristup. Tada ne ćemo na pr. na prvu nedjelju u adventu grmjeti s propovjedaonice o strahotama zadnjega suda, već ćemo promatrati Sudca, koji je svojim vjernima i kao sudac u onaj zadnji veliki dan Spasitelj: *levate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra... Scitote, quoniam appropinquavit regnum Dei!*[5] Tada se ne ćemo čuditi, što svećenik ne samo na dan smrti, nego i na dan ukopa moli u pristupnoj molitvi: »Deus ... te supplices exoramus pro anima famuli tui, quam *hodie* de hoc saeculo migrare iussisti ut non tradas eam in manus inimici, neque obliscaris in finem, sed iubeas eam a sanctis angelis suscipi et ad patriam paradisi perduci...« U prvo je kršćansko doba bio redovito dan ukopa ujedno i dan smrti, jer su se mrtvaci pokapali isti dan, kad bi umrli. Zato i danas još imademo istu misu: *In die obitus seu depositionis defuncti.* Kad to znamo, razumjet ćemo i pogrebne molitve, i *Libera,* i prinosnu antifonu u misi za pokojne. Jednom rieči: trebalo je obsežnog liturgijskog i povjestnog proučavanja, da se uzmognu liturgijski čini izpravno shvatiti, a liturgijske molitve i odsječci sv. Pisma, koji su metnuti u liturgiju, tumačiti ne samo duhovito i skripturistički, nego i liturgijski. Od Guérangerovih je vremena taj studij znatno napredovao. No razumievanje liturgije nije smjelo ostati svojina samo nekolicine učenjaka. I kršćanski se puk trebao okoristiti posljedcima ovog znanstvenog rada. Tu imademo sad obilnu liturgijsku književnost, koja liepim i laganim stilom uvodi katoličku inteligenciju, mladež i vjernike uobće, u crkveni liturgijski život.

U tu svrhu služe ponajprije dobri prievodi Rimskoga Misala i Breviara. Kod Niemaca su osobito proširena različita izdanja Rimskoga Misala, kako ih je priredio P. Anselm Schott, u novoj redakciji P. Bihlmeyera. U francuzkom jeziku imademo također mnogo različitih izdanja, a najljepše je priredio Dom Gaspar Lefebure: »Missel quotidien et Vespéral«, Zevenkerhen. Uz krasne ilustracije i obširni tumač odlikuje se ovaj Misal osobito time, što su koralne melodije prenesene u moderne note, da ih svatko može lako pjevati. I kod nas je Hrvata započela liturgijska obnova time, da je u hrvatskom prievodu izašao 1921. izvadak iz Rimskog Misala. Prošle je godine izašao podpuni prievod čitavog misala u 4. izdanju.

Tako postaje Misal molitvenikom katoličkog izobraženog sv'eta. A da se nove generacije katoličke omladine na lagani način priuče na Misal i da ga zavole, započelo se sa zajedničkim moljenjem sv. Mise. Ordinarij Mise mole naizmjence svi zajedno, a Proprij čita glasno iz Misala počimalac, ili sam svećenik kod žrtvenika. Prema dekretu SRC od 22. VIII. 1922.[6] imade biskup da odluči, smiju li svi vjernici kod sv. mise istodobno i glasno umjesto ministranta odgovarati svećeniku (u liturgijskom jeziku). Isti dekret zabranjuje, da vjernici čitaju uzdignutim glasom i same rieči pretvorbe i Čin mise (od *Te igitur* do *Pater noster*). Zajedničko moljenje sv. mise u narodnom jeziku, tako udešeno, da ne smeta svećenika na oltaru, nije

time zabranjeno, pa ga mnogi uzgojitelji s uspjehom preporučuju mladeži. Samo treba paziti, da to ne bude prečesto — jer onda liturgijske formule postaju suhim slovom, i da ovo zajedničko moljenje ne bude samo sebi svrhom, nego da uvodi mladež u razumievanje Misala, s kojim će se kasnije sami moći služiti.

Molitvenici za školsku mladež, kao i oni za vjernike uobće, sve više poprimaju i kod nas Hrvata liturgijski duh. Bilo bi poželjno, kad bi se u izdavanje molitvenika unielo više sustava. To vriedi osobito za molitvenike, koji su određeni za školsku mladež.

Uz liturgijske molitvenike potrebno je i liturgijsko duhovno čitanje, odnosno razmatranje. U tu svrhu živo preporučamo i svećenicima i svjetovnjacima Herderovu zbirku *Ecclesia Orans,* Parschov *Das Jahr des Heiles,* kard. Schustera *Liber Sacramentorum,* Bopp: »Liturgische Erziehung«, Herder 1929. Vjernicima će dobro moći poslužiti svetojeronimske knjižice Dragutina Kukalja: »Žrtva novog zavjeta«, liturgijska pouka o svetoj misi, Zagreb, 1938.; »Izvori duhovnog života«, liturgijska pouka o sakramentima i blagoslovinama, Zagreb, 1941.; »Dani spasenja«, liturgijska pouka o crkvenoj godini, Zagreb, 1939.; »Služba ministranata«, Zagreb, 1939. Mnogo liepih, ali kojiput jednostranih i ponešto pretjeranih sastavaka donosi hvarski »Život s Crkvom«. Svaka jednostranost i svako pretjeravanje samo škodi pravoj liturgijskoj obnovi.

Liturgijska obnova nije nova organizacija, nego velika ideja, koja prodire u sve šire krugove katoličkih vjernika. Sve više imade duša, koje tako živu s crkvenom godinom, da gotovo fizički osjećaju promjene svetih crkvenih vremena. U njima vrhunaravni život upija u se zemaljski, a astronomski se kalendar gubi u crkvenom. Crkvena godina i liturgijske funkcije, kojima obavija Crkva ljudski život od kolievke do groba, bila je prije, i trebala bi da bude opet radost vjernome puku, svietlo učenima i knjiga poniznih. Slied mističkih vremena crkvene godine osigurava svakomu kršćaninu, koji živi s crkvenom godinom, sredstva za onaj vrhunaravni život, bez kojega je svaki drugi život samo prikrivena smrt.

U apostolskoj konstituciji od 20. XII 1929., želi Pijo XI., da župnici tumače sv. obrede u propoviedima, da osnuju dječački crkveni zbor i da se gregorijansko pjevanje opet uvede u puk u onim dielovima, koji spadaju na puk, »jer doista je prieko potrebno, da vjernici ne prisustvuju svetim obredima, kao tuđinci ili kao niemi gledaoci, nego u punom osjećaju liturgijske ljepote, pa i onda, kad se vode procesije...«[7]

DUŠOBRIŽNIKOVA BRIGA ZA ŠIRENJE VJERE.

Prva je briga duhovnog pastira da vjernici, koji su njemu povjereni, budu u svetoj vjeri valjano poučeni i da živu po njoj, te ih zabluda bezakonika ne odvuče, da ne odpadnu.[1] Duhovnj će pastir pripaziti osobito i na one, koji su možda zanemareni, jer su prije vremena prestali ići u školu, te i nedjeljom ne dolaze u crkvu, nego pasu blago na polju ili u planini, ili rade u tvornicama i radionicama, koje rade i nedjeljom.

1. Osobitoj župnikovoj brizi povjerava Can. 1350. § 1. crkvenog zakonika i nekatolike, koji prebivaju u njegovoj župi.

To vriedi za sve, a osobito za uplivnije, koji bi mogli utjecati na vjernike i u religijskom pravcu, te za možebitne kakve kolek-

tivne pojave. Duhovni se pastir bez prave potrebe ne će odviše družiti s inovjercima. A u saobraćaju s njima bit će uviek nada sve uljudan i ne će, sam od sebe, dirati u vjerska pitanja. Možebitne napadaje na katolicizam odbit će mirno i kratko; tu često više koristi zgodna rieč od učenog razpravljanja. S propoviedaonice i u razgovorima nikad ne će napadati inovjeracâ, pogotovo ne osobno. Koliko je do njega, nastojat će dušobrižnik, da se uviek točno obdržaje Can. 1351, koji propisuje, da se nitko ne smije siliti, da protiv svoje volje priede na katoličku vjeru. U slučaju, da se u njegovoj župi pojavi organizirani odpad od Crkve, treba najprije izviditi, koji je tomu uzrok ili povod i svim silama uznastojati, da se taj makne. Obično će time biti odstranjen i svaki temelj daljnjem prozelitizmu. Ako ne, tada treba pozitivno govoriti s propoviedaonice i inače o onim vjerskim istinama ili crkvenim ustanovama, koje su napadane, te se obratiti na Ordinarija s molbom, što treba još učiniti, razloživši mu bezodvlačno prilike.

One, koji se sami jave, da žele postati katolicima, primit će ljubezno i poučavat će ih obzirno i postepeno, da prenaglim zahvatom u njihov osjećajni sviet ne pokvari djelo milosti. No ne će propustiti, da se točno priupita i kod samog katekumena i inače kod povjerljivih i upućenih osoba o načinu života, porodičnim prilikama, staležu i motivima obraćenja. U protivnom bi slučaju lako mogao nastradati ugled i vjere i njegov osobni, jer ne bi bilo prvi put, da je sve to samo prividno, učinjeno s nedoličnim, pa i protucrkvenim ciljem. Nikad neka im ne stavlja u izgled bolji družtvovni položaj ni novčanu ili inu materialnu podporu s katoličke strane.

2. Izvan teritorija uređenih dieceza i župa pripada sva briga za misije kod akatolika sv. Stolici, koja svojim autoritetom onamo šalje misionare. Prema uputama sv. Stolice treba župnik svoje vjernike poticati da se mole za obraćenje pogana i da podpomognu požrtvovni rad misionarâ i misionarkâ. Misijske se propoviedi, valjano priređene, vrlo rado slušaju.

Župnik se ne će zadovoljiti s time, da prema odredbama, koje vriede u njegovoj biskupiji, skuplja neke milodare za misije i da ih pošalje Ordinarijatu, nego će nastojati, da njegova župa u duhu propisa Can. 469. življe poradi oko podupiranja misija, osobito onih ustanova, koje djeluju u hrvatskim krajevima, i hrvatskih misionara vani. U katoličkim će družtvima prirediti misijska predavanja, po mogućnosti sa svietlim slikama, ili će se pobrinuti, da se takva predavanja održe. Sabiranje milodara neka ne bude nametljivo, nego radije spontano. Opazi li kod koga od svojih vjernika istinsko misijsko zvanje, njegovat će to zvanje i nastojat će da se ovaj Božji odabranik ili odabranica posve preda i posveti Bogu u za to podesnom samostanu, koji će se dalje skrbiti za primjereno osposobljenje za misijsko djelovanje.[1]

Papinsko družtvo za širenje vjere (DŠK) osnovano je u svojim prvim početcima u Lyonu po biskupu Davidu Dubourgu i Paulini Jaricot 1822. Papa Pijo XI. prenio je sielo DŠK u Rim i pridielio ga sv. zboru *de propaganda fide*. Članovi DŠK mogu biti svi vjernici, koji su navršili 12 godina života. Osim DŠK radi na misijskom polju »Djelo sv. Djetinjstva« u Parizu, osnovano 1843. po biskupu Forbin-Jasonu, zatim »Djelo sv. Petra za urođenički kler«, osnovano po Štefaniji i Ivani Bigard, »Unio Cleri pro Missionibus«, osnovano po O. Pavlu Mann O. Cap. iz Milana, »Družba sv. Petra Klavera« i t. d.

PROTUVJERSKA I NEUTRALNA UDRUŽENJA.

Crkveni zakonik spominje izričito tri vrste družtava: družtva od Crkve osnovana i u svemu vođena (nabožna družtva i bratovštine), družtva od Crkve preporučena, i družtva, koja je Crkva osudila posebnom ili občenitom odredbom Can. 684.

O prvoj vrsti obširno govori crkveni zakonik u Can. 685.—725. Ta udruženja mogu imati prema Can. 685. kao svrhu, da potiču svoje članove na savršeniji kršćanski život, ili da se u njima vrše djela bogoljubnosti i kršćanske ljubavi, ili konačno za poljepšanje i produbljenje javnog bogoslužja. O ovim su udruženjima govorili str. 76—84.

O drugoj i trećoj vrsti udruženja crkveni zakonik ne govori obširnije. Crkveni se nadzor proteže i na sva udruženja u smislu Can. 336., § 1. i 2., u koliko se radi o sačuvanju čistoće vjere i ćudoređa u kleru i puku i o crkvenoj disciplini. Kad biskup opazi, da je koje udruženje pogibeljno za vjeru i ćudoređe ili za crkvenu disciplinu, može i mora upozoriti vjernike i kler, da ne stupaju u to družtvo i da ga ne podupiru. Tim se pravom biskupi cieloga svieta služe, a poslužili su se njim i hrvatski biskupi. No i župnik ima u smislu Can. 467., § 1. i Can. 469. i pravo i dužnost bdjeti nad tim, da se preko raznih družtava ne bi uvlačile krive nauke ili loši običaji u njegovu župu. Budući da Can. 469. spominje škole, jasno je, da to pravo i dužnost ima i svaki vjeroučitelj za svoj djelokrug.

Zabranjena su tajna družtva, kao što su na pr. slobodni zidari,[1] Independent Order o. G. Templars i slična udruženja.[2]

Isto su tako zabranjena i ona družtva, koja su ovisna od zabranjenih tajnih udruženja. Tako je na pr. prije kod nas velika loža IOGT vodila družtvo »Trezvenost«.

Zabranjena su sva osuđena družtva. Osuditi može družtvo Sv. Stolica i mjestni Ordinarij. Sv. Stolica je u novije vrieme osudila »Družtvo prijatelja Izraela« i »Rotary klubove«. Kod nas je cjelokupni episkopat sa svoje konferencije 5. V. 1921. osudio i zabranio Sokolstvo (bivši JSS.).[3]

Zabranjena su nadalje: buntovna i sumnjiva družtva, kao i ona, koja nastoje, da se iztrgnu izpod zakonite crkvene pazke.

Postoji i četvrta vrsta udruženjâ, koja naime nisu od Crkve ni ustanovljena, ni odobrena, ni zabranjena, nego su sama po sebi neutralna, indiferentna. Biskupi imadu pravo i dužnost bdjeti i nad radom ovakvih udruženja i odlučiti, smiju li katolici sudjelovati u njima. To je dakako neizravni nadzor, koji se odnosi samo na stvari vjere i ćudoređa.[4]

Dušobrižnik će nastojati, da vjernike zgodnim načinom pouči o crkvenom gledištu naprama družtvima, te o krivim načelima, poradi kojih Crkva zabranjuje i osuđuje pojedina družtva. To će učiniti i s propoviedaonice i u predavanjima u katoličkim udruženjima i osobno. S propoviedaonice je obično bolje — ako biskup drugačije ne odredi — da ne govori pojedinačno protiv družtava, nego načelno. Nikad ne će dati povoda opravdanom prigovoru, da ga vode stranački ili osobni motivi. Pretežno će ostati kod pozitivnog izlaganja izpravnih načela i crkvenih odredaba i ne će se bez velike potrebe i naloga ili dozvole mjestnog Ordinaria upuštati u polemiku ili napadanje;

ne će nikad spominjati pojedinih osoba, osim ako to odredi Sv. Stolica ili nadležni biskup.

Razborit će dušobrižnik nastojati katolike okupiti osobito u katoličkim karitativnim i pobožnim družtvima. Neutralna će družtva pustiti na miru, dok ništa ne rade protiv vjere i ćudoređa. Upotrebit će sav svoj utjecaj, da ta družtva svoje sastanke, vježbe i nastupe tako udese, te oni katolici, koji su kod njih, uzmognu izvršiti svoju nedjeljnu dužnost. Ne će li tomu zahtjevu da udovolje, tada već prestaju biti neutralnima, jer ne poštuju vjerskih dužnosti svojih članova, koji su katolici. Tada treba prama njima postupati kao s protukatoličkim družtvima, ali uviek sporazumno s mjestnim Ordinariem.

DUŠOBRIŽNIKOV DRUŽTVOVNI RAD.

Počevši od Leona XIII. Crkva je često upozoravala svećenike, da socijalni rad nije tuđ njihovom zvanju, nego da je, što više, dužnost svećenika posvetiti se i socijalnom studiju i radu. Nastaje pitanje, kakav ima redovito biti ovaj svećenikov socijalni rad, da li u glavnom organizacijski, tehnički, administrativni, ili idejni. Izuzetci su svagdje mogući, često — osobito u početcima — i potrebni, ali ostaju izuzetci, a ne pravilo.

U svojoj enciklici »Rerum novarum« 16. V. 1891. kaže papa Leo XIII.: »Drugi nastoje sjediniti radnike u prikladna udruženja; pomažu savjetom i radom... A biskupi sa svoje strane bodre i štite ova nastojanja. Pod njihovim se autoritetom mnogi članovi redovničkog i svjetovnog klera posvećuju duhovnim interesima članova (quae ad excolendum animum pertinent). Jasno je, da treba (u pravilima i radu tih udruženja) vjersko i ćudoredno usavršenje postaviti na prvo mjesto. Inače bi ta udruženja brzo postala slična onima, u kojima se malo vodi računa o vjeri... Uzevši dakle Boga kao izlaznu točku, treba mnogo pažnje posvetiti vjerskoj izobrazbi, da svi upoznaju svoje dužnosti prama Bogu; da znadu što treba vjerovati, ufati se i činiti za vječno spasenje; da se osobitom brigom pazi na to, da članovi budu točno poučeni o različitim zabludama i krivim mišljenjima. Radnike treba poticati na štovanje Boga i buditi u njima vjerski duh, osobito u smjeru svetkovanja crkvenih blagdana. Treba nastojati, da radnici poštuju i uzljube Crkvu kao svoju majku, da slušaju njezine zapoviedi i da pristupaju k sakramentima...«[1]

Ovim evo smjerom treba svećenik upraviti svoje socijalno djelovanje, a ne da bude (redovno) samo socialni organizator, ili čak demagog, trgovac ili novčar.

U enciklici »Il fermo proposito« kaže Pijo X.: »Pravo polje svećenikova rada jest Crkva... No neka radi i uspješnom promičbom književnoga rada, pobudom žive rieči i izravnim sudjelovanjem u malo prije navedenim slučajevima (s dozvolom biskupa, kad nema za nj pogibli i kad je njegova saradnja od jasne koristi), i u tu svrhu da poboljša ekonomsko stanje puka, unutar granica pravde i ljubavi. Neka promiče ustanove, koje to postizavaju. Osobito one, koje imadu cilj, da dobro discipliniraju množtvo protiv

prevlasti socijalizma i koje ga ujedno spasavaju od ekonomske, moralne i vjerske propasti. Takvo sudjelovanje klera smjera prema visokom vjerskom cilju, i nikad ne će smetati. Nasuprot: bit će mu na pomoći u njegovoj duhovnoj službi, proširujući polje rada i umnažajući uspjehe.«[2]

Istu misao opetuje i Pijo XI. govoreći 19. IX. 1924. *ex professo* o političkom i socijalnom radu svećenika, pa kaže: »Svećenici izvršujući onaj posao, koji im je milost Božja dala u dio, t. j. rad za čast Božju i spasenje duša, sudjeluju na najuzvišeniji način u radu za obću dobrobit, socialnu i političku... Ako mi svećenici ne izpunimo ove zadaće, to je ne će nitko drugi izvršiti... Svi će drugi bolje i lakše od nas izvršiti druge stvari, jer su slobodni od onih svetih zapreka, koje nama donosi svećenički stalež«.

Ovamo spada i Can. 139. § 3., koji zabranjuje svećenicima vršiti svjetovne poslove i službe, koje uključuju dužnost polaganja računa. Izuzetak može s velikih razloga dozvoliti Ordinarij.[3]

Može se dakle izuzetno i svećenik posvetiti socialnom i socialno-ekonomskom radu u užem smislu: da bude socialni organizator, predsjednik, tajnik, blagajnik, socijalnih ili socijalno-ekonomskih udruženja. No to nije pravilo. U pravilu će te funkcije vršiti svjetovnjaci. Ovo bi načelo trebalo osobito danas izticati već i radi nestašice svećenstva, a i radi toga, jer će svećenici dobiti opet ugled dušobrižničkim radom i podignućem pastoralnog nivoa. Iz pojma dušobrižničkog rada izpada vršenje organizacijskih, tehničkih i upravnih poslova, a nipošto idejni rad, predavanja u vezi s vjerom i ćudoređem, poticaji, savjeti i pomoć u organizacijskim stvarima.

U svojoj zajedničkoj poslanici s biskupima ilirske provincije veli biskup Mahnić: »I mi veoma hvalimo nastojanje oko socijalne akcije. No i tu su neke određene granice, unutar kojih treba da svećenik razvija svoj rad, da bude u skladu s njegovim dostojanstvom... Tako na pr. nikako nije dostojno, da svećenik čitave dane provodi u magazinima ili trgovinama tako, da bi se činilo, kao da trguje...«[4]

To je obćenito načelo. A u današnje vrieme »treba uvažiti uza to i nestašicu svećenstva, koja jednako raste. Radi pomanjkanja duhovnog naraštaja mora svećenstvo da sve više napusti svjetske poslove, te se povuče u hram, ograničivši se na strogo dušobrižničke poslove. A ovi su se poslovi u zadnje doba sve više umnožali. Tko dakle ne uvida, od kako je prieke nužde, da katolički laikat zamieni u javnom životu svećenstvo, preuzevši ulogu promicanja katoličkih probitaka?«[5]

Svećenicima se na taj način ne prieči ni revnost ni rad.[6] Nasuprot im se otvara veliko polje vjerskog, socialnog i karitativnog rada u smislu smjernica Sv. Stolice.

Dva su načela osobito iztaknuta u tim smjernicama: načelo izmirenja družtvenih razreda i načelo subsidiarnosti. Kršćansko družtvovno shvaćanje ide za tim, da izmiruje staležke razlike i opreke. Ono zadržaje pravo posebničkog vlastničtva, ali ga ograničuje dužnostima, koje proizlaze iz prava svih ljudi na rad i na [illegible] dostojan čovjeka. Kršćansko družtvovno shvaćanje drži zlatnu sredinu između dvie krajnosti, između krajnjeg individualizma i podpunog kolektivizma. Po kršćanskom shvaćanju ne valja pojedincima ili nižim zajednicama oduzimati i predavati državi one poslove, koje mogu izvršiti pojedinci ili niže zajednice. Svećenik će nastojati, da dobro pozna crkvene upute na ovom području i da o

njima prikladnim načinom pouči svoje vjernike. Ali pri tom ne će zaboraviti, da se — ako igdje — na družtvovnom području može malo ili ništa učiniti samo učenim razpravama. Ako su te razprave žučljive, tada samo škode. Najviše će svećenik koristiti na družtvovnom području, ako pazi, da ne povriedi ničija prava i ako svima čini dobro.

KARITATIVNI RAD DUŠOBRIŽNIKOV.

Imade prilika, u kojima je socialni, prosvjetni, pa i sam crkveni rad dušobrižniku otežčan. Jednom se radu može uviek posvetiti: karitativnom. Kršćanska je karitas bila oduviek posebna značajka djelovanja Crkve i svećenika po uzoru Božanskog Spasitelja, koji je prošao ovom zemljom dobro čineći. U tomu je, ljudski govoreći, bio i veliki dio njegova uspjeha u narodu. Danas su mnoga polja, gdje je Crkva imala iniciativu, a do nedavna bila i jedina radnica, oduzeta Crkvi. Jedno ne će nitko nikad moći oteti Crkvi: brigu za biedne i siromašne, kojih će uviek biti na svietu toliko, da će uviek trebati pomoći.

Svećenik može prema svojim prilikama vršiti ulogu Samaritanca, čineći tjelesna i duhovna djela milosrđa i svojim primjerom prednjačiti i drugima i poticati ih na djelotvorni rad u konferencijama sv Vinka, Družtvu sv. Elizabete i t. d. Moderna vremena traže i ovdje, da se nastavlja započeti rad, no traže i nove puteve, prema novim prilikama. Papa Leo XIII. završuje svoju encikliku »Rerum novarum« o socialnom pitanju ovim riečima: »Neka (svećenici) nada sve gaje u sebi i potiču druge na produbljenje prave kršćanske ljubavi. Jer željeni spas treba očekivati ponajpače od velike kršćanske ljubavi...«. U svojoj ekshortaciji katoličkom kleru od 4. VIII. 1908. veli Pijo X.: »A sve neka nadvisuje ljubav, koja nikad ne traži svoje. Dobročinstva ove vaše ljubavi očekuje veliko množtvo bolestnih, sliepih, kljastih biednika...« U naše doba upravlja jedan od najglavnijih učenika biskupa Mahnića, dr. A. Pavlica, svojim drugovima ove rieči na razmišljanje:

»Pokojni je biskup dr. Mahnič u svoje vrieme pisao i klicao. Više svietla! No prilike su se danas tako promienile, da danas katolici kliču s biskupom Kepplerom na katoličkom sastanku u Stuttgartu: Više ljubavi!«[1] To, razumije se, ne znači, da se katolicizam razvodni; treba ga nasuprot produbiti i proširiti na čitav život vjernika. Ali mase današnjih nevjernika ili »poluvjernika« ne ćemo predobiti oštrinom lučenja duhova (govorimo o nevjernim i »poluvjernim« masama); namjesto toga neka stupi ponizno dobročinstvo: »Ne odbijajmo protivnika, nego mu dajmo jesti, ako je gladan, i piti, ako je žedan... Kušajmo ljubavlju predobiti sve za Krista i Crkvu... Vremena, u kojima živimo, pozivaju nas, da pođemo novim putem, koji je ujedno i stari put apostola i svetaca...«[2] To je put sv. Vinka Paulskog, sv. Don Boska, bl. Cottolenga — i put Isusov.

Dušobrižnik će dakle nastojati, da prije svega on sam osobno prođe ovim svietom poput Spasitelja *čineći dobro*. Zatim će nastojati, da u svojoj župi uredi brigu za siromašne, biedne i bolestne. To će, već prema prilikama, učiniti preko konferencije sv. Vinka, karitativne sekcije kojeg katoličkog udruženja, ili drugim podesnim načinom.

U zagrebačkoj su nadbiskupiji sve karitativne ustanove i akcije župa i crkvenih redova povezane u »Karitas nadbiskupije zagrebačke«, te su neposredno podređene crkvenoj vlasti. Cieli karitativni rad imade sliedeći sastav: najmanja karitativna jedinica je župski odbor u pojedinoj župi. Nekoliko župa jednog dekanata, odnosno grada, čine zajednicu, a sve zajednice imadu središnjicu u Zagrebu. Središnjica imade zadatak da vodi, savjetuje, pokreće, promiče i nadzire sve, što služi njegovanju, jačanju i širenju djelotvorne ljubavi prema bližnjemu.

O velikom značenju karitativnog rada dušobrižnikova govori Constantin Noppel S. J.: Einführung in die Caritas, Freiburg i. B. 1938.

DUŠOBRIŽNIK I TISAK.

Naprama tisku zauzet će dušobrižnik svoje stanovište već prema tomu, kako je taj tisak opredieljen u smjeru vjere, ćudoreda i crkvene discipline. U tom pravcu možemo razlikovati:

1. protuvjerski, protukatolički tisak, koji načelno i programatski, ili i samo praktički, ali sustavno stoji na stanovištu protivnom stanovištu katoličke Crkve. To su oni časopisi ili novine, koji *običavaju* napadati katoličku vjeru ili ćudoređe;

2. t. zv. »neutralni« tisak, koji ne običaje napadati katoličku vjeru ni ćudoređa, ali koji se, u drugu ruku, ne postavlja u svemu svomu radu na izrazito katoličko stanovište u stvarima vjere, ćudoređa i crkvene discipline i u svemu, što je s time u vezi;

3. izrazito katolički tisak, koji u svemu stoji na katoličkom stanovištu, izlaže i primjenjuje katolička načela na sve životne pojave i brani ih, kad je to potrebno.

Protukatolički tisak. Crkveni zakonik zabranjuje u Can. 1399. *ipso iure:*

1. izvorni tekst i sve prievode sv. Pisma, izdane ili priređene od nekatolika.

Izvornim tekstom i prievodom sv. Pisma, ako i nemaju crkvenog odobrenja, smiju se služiti oni, koji se bave proučavanjem bogoslovlja ili biblije, ako su te knjige izdane vjerno i podpuno i ako u njihovim bilježkama nema ništa protiv katoličke vjere.

2. sve knjige, koje šire krivovjerje ili razkol, ili koje nastoje oboriti temelje religije,

3. sve knjige, koje hotice i sustavno napadaju vjeru ili ćudoređe,

4. sve knjige nekatolika, koje *ex professo* razpravljaju o vjeri, osim ako je sigurno, da u njima nema ništa protiv katoličke vjere.

5. knjige sv. Pisma, izdane bez crkvenog odobrenja, isto i knjige, koje govore o novim objavama, proročanstvima, čudesima i pobožnostima, a izdane su bez crkvenog odobrenja.

6. knjige, koje napadaju ili izsmiehivaju koju katoličku dogmu ili brane zablude, osuđene od sv. Stolice ili napadaju bogoslužje, crkvenu stegu, crkvenu hierarhiju, svećenički ili redovnički stalež.

7. knjige, koje preporučuju sujevjerje, magiju, zazivanje duhova, i slične stvari.

8. knjige, koje vele, da je dozvoljen dvoboj ili samoubistvo, ili govoreći o slobodnim zidarima i sličnim udruženjima kažu, da su ta udruženja koristna, a ne štetna po Crkvu i državu.

9. knjige, koje *ex professo* prikazuju, pripoviedaju ili uče nećudoredne ili proste stvari,

10. izdanja liturgijskih knjiga, odobrenih od sv. Stolice, koja se razilaze od onih izdanja, što ih je odobrila sv. Stolica.

11. knjige, koje šire krive, zabranjene ili opozvane oproste

12. slike G. N. I. K., Bl. Dj. M., anđelâ, svetaca i ugodnikâ Božjih, strane crkvenom duhu i crkvenim propisima.

Osim knjiga, koje su zabranjene *ipso iure*, može Sveta Stolica zabraniti štetne i pogibeljne knjige. Ta zabrana vriedi onda za cielu Crkvu[2] i za svaki prievod.[3] Svojim podložnicima može pogibeljne i štetne knjige zabraniti partikularni koncil i mjestni Ordinarij,[4] kao i samostalni opat u samostanu i vrhovni redovnički poglavar svećeničke redovničke družbe, a u slučaju prieke potrebe i ostali[5] viši redovnički poglavari, sporazumno s vrhovnim svojim redovničkim starješinom. Dozvoljen je priziv na Svetu Stolicu, *non tamen in suspensivo*.[6]

Svi kanonski propisi, koji govore o zabrani i cenzuri knjiga, vriede za dnevne i periodičke publikacije i za sva ostala slična izdanja, osim ako je u pravu protivno iztaknuto.[7]

Zabranjene se knjige, novine i časopisi bez zakonite dozvole ne smiju izdati, ni čitati, ni zadržavati, ni prodavati, ni prevoditi, ni na koji mu drago način drugima saobćavati.[8]

Ordinarij može svojim podložnicima dozvoliti čitanje knjiga, koje su zabranjene *ipso iure* ili dekretom Apostolske Stolice, samo »pro singulis libris atque in casibus dumtaxat urgentibus«.[9] Ima li Ordinarij od Svete Stolice obćenitu dozvolu da može svojim podložnicima dopustiti čitanje i držanje zabranjenih knjiga, može se tom dozvolom služiti samo: »cum delectu ex rationabili ac iusta causa«.[10]

Tko je dobio dozvolu od Svete Stolice da smije čitati ili kod sebe držati zabranjene knjige, nema zato prava čitati i kod sebe držati sve knjige, pa i one, koje je Ordinarij zabranio, osim ako je u apostolskom indultu izriekom rečeno, da smije čitati i kod sebe držati knjige, zabranjene od koga mu drago.[11]

Dozvola čitanja zabranjenih knjiga nikoga ne izuzimlje od zabrane prirodnoga zakona, koji zabranjuje čitati knjige, što su bližnja griešna prigoda za pojedinca.[12] Isto je tako težka obveza zabranjene knjige tako čuvati, da ne dođu u tuđe ruke.[13]

U novinama ili časopisima, koji običavaju napadati katoličku vjeru ili ćudorede, ne smiju ni katolički svjetovnjaci, a kamo li svećenici, ništa pisati, osim radi pravedna i važna razloga, odobrena od mjestnog Ordinarija.[14]

Nesamo Ordinarij,[15] nego i čitav kler,[16] a osobito dušobrižnici imadu dužnost bdjeti nad tim, da se u njihovu području ne šire krive nauke.[17] Oni trebaju na podesan način opomenuti vjernike, kako je pogibeljno i štetno čitanje zlih i zabranjenih knjiga, novina i časopisa.[18] Neka, dakle duhovni pastiri prigodice pouče vjernike: o utjecaju knjige i tiska uobće, o vlasti Crkve, da uzme u zaštitu vjeru i ćudorede, o propisima, što ih je Crkva izdala gledom na knjige i tisak, prema potrebi vjernika. Neka vjernike svom snagom odvraćaju od lošeg tiska i knjiga škodljivih vjeri i ćudoredu«.[19] Govoreći o čitanju loših časopisa nemamo pred očima one, koji ovda-onda uzmu u ruke koji časopis, više iz radoznalosti i lakoumnosti, nego one, koji sustavno ili iz običaja to čine i nakon što su upoznali protukatolički smjer nauka ili savjeta u njima.[20]

Pojedini biskupi obvezuju svoje svećenike da im dojave knjige ili časopise, koji šire krive nauke.[21] Svaki svećenik može javiti svom Ordinariju ili Svetoj Stolici knjige, za koje misli da su pogibeljne.

Dobro je, ako pri tom iztakne i razloge, zašto sudi, da su pogibeljne. Ordinarij, kao i svi oni, kojima je saobćena ovakva prijava, dužni su prijaviteljevo ime čuvati kao tajnu.[22]

»Diaria et ephemerides, quae catholico spiritu destitutae sunt Sacerdotes publice ne legant, sed neque privatim, nisi iusta de causa et scandalo remoto. Iis consotiatione vel seriptis aut alio quovis modo ne cooperentur«.[23]

3. V. 1927. izdana je, na ravnanje biskupima, dušobrižnicima i vjernicima, instrukcija sv. Oficija, podpisana od kardinala Merry del Vala, o suzbijanju pogibli, koja prieti vjeri, Crkvi, ljudskom družtvu i neumrlim dušama od nečiste poplave razbludnih knjiga. Sv. Oficij poziva biskupe, da na sve moguće načine nastoje, kako će doskočiti tolikom zlu, što se širi među gotovo svim narodima. Neka u smislu kanona 1397. § 4., oni neposredno ili po od Pija X. naređenim biskupskim »Consilia vigilantiae« paze na tako štetne knjige, na zgodan način na njih upozore u svojim biskupskim glasilima: jer sv. Stolica ne može sama da pojedince pregleda i osudi sve takove knjige. A budući da je ovo stvar od najveće važnosti, neka biskupi svrate pozornost župnika i njihovih pomoćnika, da ovi pouče vjernike (osim o obćim propisima, po kojima je svaka očito nemoralna knjiga pod smrtnim griehom zabranjena, ma i ne bila poimence osuđena) prema potrebi i o pojedinim knjigama poimence, koje su za dotične biskupije osobito pogibeljne i štetne. Neka se biskupi posluže vlašću, što im je daje Sv. Stolica kanonom 1383. § 1., da posebnim dekretom osude koju knjigu, gdje će to brže i uspješnije djelovati.

Neutralni tisak. Možemo razlikovati dvie vrste neutralnih tiskopisa. Jedni se »sustavno klone toga, da izgovore ime Božje, te sustavno podržavaju vjernike u neznanju vjerskih istina i manifestacija, koje bi mogle pobuditi vjersku sviest. Pod izlikom neutralnosti stavlja se često bezbojna štampa na stanovište, koje je posve neprijateljsko vjeri.«[24] To je »samo na oko bezbojna štampa, koja uzpavljuje katoličku sviest i pripravlja put protukršćanskom tisku«.[25] To je »akatolička štampa, što sistematski širi racionalističke i liberalističke ideje, koje podgrizaju i razaraju Božji i crkveni autoritet, mrače i mute pomisli na svrhunaravno i vječno. Zamamno predočivanje izključivo zemaljskih ideala, a osobito uzbuđivanje nižih strasti za ćutilnim čarima smućuje volju i slabi odpornu snagu protiv sebičnosti i opačine. Zloporaba različnih izhitrenih hipoteza i nedokazanih teorija iz područja znanosti i filozofije ide na to, da kao neki nepobitni rezultati znanosti obore kršćanski nauk. Dodajmo k tomu ciničko izrugivanje službenih predstavnika Crkve, pakostno izkorišćivanje ljudskih mana i grješaka katolika, simpatično i samilostno crtanje nemorala, zločina, samoubistava itd.«[26] Osobito ovakva »neutralna« štampa širi »indiferentizam, t. j. kobno mišljenje, da se možeš u kojoj mu drago vjeroizpoviesti spasiti, te nestaje razlike između istine i zablude, kreposti i mane.«[27]

S ovim tiskom liberalizma, liberalnog katolicizma, teoložkog, moralnog, socialnog i pravnog modernizma treba dušobrižnik postupati kao i uobće sa zabranjenim tiskom.

Postoji još jedna vrsta neutralnog tiska, koja ne uzima doduše katoličko naziranje kao svoje izhodište, ali koja nastoji, da ne dođe ni u sukob s katoličkim načelima. Pa ako se kojiput i to dogodi, tada je to više iz neznanja ili osobnih razloga ili povoda, a ne iz programatskih ili načelnih razloga. Ako to i nije nipošto idealno —

jer idealno bi bilo, kad bi cieli život i čitav tisak bili zadahnuti pozitivno katoličkim duhom — to ipak dušobrižnik ne može ovaj tisak istovjetovati s onim, koji sustavno i programatski običaje napadati vjeru i ćudoređe. Osobito to vriedi za stručne časopise. Željeti bi bilo, da bi svi oni bili uređivani u pozitivno katoličkom duhu, ili, budući da to nije moguće, da bi se barem uz obće, neutralne stručne časopise, izdavale i takve katoličke smotre. No i u tom se slučaju treba u ziljskim prilikama zadovoljiti s time, da oni neutralni ne napadaju katoličkih istina, nego da objektivno iznose svoja stručna razlaganja i zasade. »Katolička Crkva ne prezire koristi, koje se od znanosti i umjetnosti izlievaju u ljudsko življenje, ona, što više, izpovieda, da one, kao što su proizašle od Boga, gospodara znanosti, ako se pravo obraduju, pomoću njegove milosti privode k Bogu. I zaista Crkva ne zabranjuje, da se ove nauke služe svaka u svom obsegu vlastitim načelima i vlastitom metodom, nego priznavajući ovu pravednu slobodu brine se pomnjivo, da ne primaju u se zabluda protivnih Božanskoj nauci, ili da prešavši vlastite granice zauzmu i pobrkaju ona područja, što pripadaju vjeri.«[28]

Zahtjev, da svi katolici čitaju samo katolička izdanja, kako je god, sam po sebi opravdan, ipak bi tamo, gdje nema na svakom polju stručno uređivanih katoličkih revija, koje bi bile u svakom pogledu na visini, mnogima izgledao kao pretjeran i ne bi mu se s mnogih strana udovoljavalo. U drugu opet ruku saznaje onaj, koji čita samo neutralni tisak, samo vrlo malo o zbiljskom katoličkom životu, a i to je često izkrivljeno i umanjeno ili prikazano tonom, kome nedostaje toplina i zanos. Koje čudo dakle, da se kod ovakovih katolika katolička sviest umanjuje, a sve više otimlje maha ravnodušnost u crkvenom pogledu? Ako su široki krugovi katolika tako hladni prema Crkvi, ako su često izgubili suvislost s katoličkim osjećajem, te omalovažuju katolička nastojanja u umjetnosti, znanosti i književnosti, nije li tomu krivo, što je katolički tisak brojem, značenjem i utjecajem bio dugo tako nemoćan, dok su nekatolički listovi i u katoličkim zemljama i gradovima prevladavali i pravili javno mnienje?[29]

Katolički tisak. »Katolička knjiga i katolički tisak uobće najbolji je pomagač-apostol duhovnom pastiru, jer zađe i onamo, kamo dušobrižnik ne može i ostaje da blago djeluje i ondje, gdje je njegov osobni utjecaj prestao. Dužnost podupirati i širiti katolički tisak ide danas u red prvih zadaća, koje vežu duhovnog pastira... Zato izriekom i najtoplije opominjemo savkoliki kler, da se sav založi, kako bi nam nedostatak svećenika barem donekle nadoknadile dobre knjige i katolički tisak.«[30]

Papa Pijo X. hvali biskupe, koji se služe katoličkim tiskom da njim poučavaju i opominju vjernike. No odobravajući ovo ujedno i opominje, da oni, koji uređuju i pišu u te časopise, ne samo nikad ne zastrane od crkvenog naučanja, nego u obrani i proširivanju katoličke nauke uviek najsavjestnije sliede odredbe Svete Stolice.[31] Značaj i svojstva katoličkog tiska crta sam Papa Pijo X. u svojoj enciklici »Qua tu prudentia« od 27. V. 1907.

Prema ovoj uputi treba katolički tisak ujediniti sve katolike u zajedničkoj težnji da se bore za vjeru. Zato katolički list ne može biti glasilom kakve mu drago političke stranke. »Katoličke novine« treba da budu odieljene od svakog stranačko-političkog interesa.

»Osservatore Romano« razlaže 28. I. 1925., pojam i zadaću katoličkog tiska i zove »katoličkim, bez ikakva dodatka, one časopise, i novine, koji brane nepromjenljiva načela istine, pravde i ćudoreda, pa su zato u punoj i odanoj službi Crkve i Pape.« A kad se »pogibeljno sjeme stranačkih tendencija počne širiti... tada lako postaje i tisak organ ili eksponent političkih stranaka i nosi novu i težku odgovornost naprama najvišim istinama i pravima vjere i pravde, koje se ne mogu razpravljati u stranačkom smjeru, te naprama crkvenom autoritetu, koji jest, hoće da bude i mora biti izvan i iznad svih stranaka i koji se ne može miešati u pristajanje ili nepristajanje uz pojedine stranke. Kao što svaki katolik može, u koliko je državljanin i građanin, biti član koje mu drago stranke, koja u svojim načelima, sredstvima i ciljevima ne dolazi u sukob s katoličkom naukom, tako je sasvim razumljivo, da svaka takva politička grupa, koju sastavljaju pojedini katolici, imade svoj organ za obranu i propagandu. Ali upravo iz toga sliedi, da se častno ime katoličko ne smije okaljati nemirnom oštrinom i stranačkom mržnjom. Katolički tisak je za nas onaj, koji izvan svih stranaka i stranačkih podjela i kompetencija bitno nastoji oko toga, da brani i širi katoličke istine i sliedeći izričite direktive najviših autoriteta, usmjeruje svoj rad prema realizaciji kršćanskog programa u družtvu. Ovaj odlični položaj dozvoljava katoličkom tisku, da s autoritetom i s uspjehom imun od stranačkog duha i tendencije, naglasuje istinu i brani pravdu protiv svakoga. A za drugi tisak, koji doduše također brani kršćanske istine, ali koji oslanja svoja nastojanja na svagdanjim potrebama ove ili one stranke, te koji piše, kako hoće pojedine katoličke osobe, može se primieniti ona dobra i sretna definicija: to su katolici i zastupnici, ali nisu katolički zastupnici. Privilegiju autoriteta i prestiža, što ga uživa tisak po svojoj biti katolički, naprama tisku, koji je organ onih katolika, što su se udružili u koju stranku, odgovaraju izvjestne odgovornosti ovog stranačkog tiska. Ponajprije ne smije ovaj tisak nikad miešati pojedinačne vidike, svojstvene stranačkim osobama, s tumačenjima Crkve, jer je Crkva izvan i iznad svake stranke. Osim toga treba da drže na umu zakone pravde i ljubavi i razboritosti ne dajući protivnicima da uživaju u prizorima ljutih protivština i srdžbe. Važni razlozi i najviši interesi traže, da se ove ideje jasno izreku i naglase. Tako će se izbiti protivnicima iz ruku oružje, kao da se Crkva pača u stranke: tisak, koji izpovieda katoličke ideje, osjetit će svoju dužnost, da ne da povoda ovakvim obtužbama.«

Ako je moguće, neka se u župi uredi katolička knjižnica, kojom bi se mogli služiti župljani. Ta knjižnica smije sadržavati doista samo dobre, u prvom redu katoličke knjige. Njom može upravljati, pod nadzorom župnikovim, starješina ili član pobožnog družtva ili katoličke organizacije. Ako je moguće, neka se osnuje i katolička čitaonica, koja bi se brinula, da župljani uz katoličke knjige čitaju i katoličke časopise. Katolička bi čitaonica i knjižnica mogla biti i ista ustanova, s istim prostorijama, koje bi mogle postati stjecištem katolika i prirodnim mjestom za katoličke sastanke i predavanja.[32]

SUVREMENA ĆUDOREDNA PITANJA.

U ime higiene i prirodnog načina života postavljaju se danas norme, koje su u opreci s kršćanskim shvaćanjem života. To je došlo naglo i zahvatilo je pojedinačni, porodični i javni život nesamo onih, koji su daleko od Crkve, nego i onih, koji hoće biti dobri katolici.

»Današnji je javni, porodični i osobni život otrovan duhom svieta. Panem et circenses... Nažalost ima i katolika, koji više ili manje stoje pod utjecajem ovoga duha. Oni stvaraju svoje običaje... a da se ne brinu, a možda i ne znadu, što Crkva u toj stvari misli.

Oni se u svom... praktičnom životu i uzgoju djece drže načela, koja nisu načela kršćanska, nego iznašašća i eksperimenti svieta, koji se odmetnuo od Boga. Oni hoće da im svećenik propovieda, ali samo o svetim stvarima, a ne o životu, kakav jest i kakav bi trebao da bude kršćanski život u današnje doba«.[1]

Dušobrižnik treba sve to uočiti, imati otvorene oči za ovo »skretanje na lievo«, koje se bez sumnje dešava i kod njemu povjerenih vjernika, pa da u moći Isusa Krista novim zlima pronađe nov liek, lučeći u tim modernim običajima i zahtjevima savremenog života ono, što je dobro i dopustivo od onoga, što je pogansko i nemoralno.

Da u tom delikatnom pitanju pođemo sigurnim putem, donosimo praktične smjernice, što su ih dali svojim vjernicima svi njemački biskupi sa svoje konferencije u Fuldi 25. I. 1925. i onda svi austrijski biskupi sa svoje konferencije u Beču 1926.[2]:

I. Kao što je duša, tako je i tielo stvoreno od Boga. Tielo je kršćanina posvećeno Sakramentima, ono je hram Duha Svetoga. Stoga se tielo kršćanina drži svetim. Zdravlje se njegova tiela slaže ne samo s naukom kršćanstva, već je ovo upravo zapovied. Ali duša znači više nego tielo. Zato »kultura (gajenje) tiela« ne smije nikad postati kultom (obožavanjem) tiela i tako priečiti kulturu duše.

U čovjeku bi po Božjoj odredbi morao postojati sklad između duše i tiela. Iztočni je grieh tu harmoniju razorio. U čovjeku driema sklonost prema opakoj nasladi, a ta nastoji, da granice, što ih označuju moralni zakon i savjest, razbije poput neugodnih okova. Zadaća čovjeka jest, da u doživotnoj ćudorednoj borbi, koju je sv. Pavao tako silnim crtama opisao, postane pomoću Božje milosti gospodar nad tom sklonošću i da opet uzpostavi onu harmoniju. To je temeljna nauka kršćanstva.

III. Sva moderna nastojanja, koja se otvoreno ili pritajeno postavljaju na stanovište, da se ta harmonija nalazi već sama po sebi u čovjeku, poriču iztočni grieh, dakle se ne dadu složiti s naukom katoličke Crkve. Poganstvo i kršćanstvo stoje ovdje u svojim nazorima o snošaju tiela i duše kao nepomirljivi protivnici jedno proti drugom. Sve periode jednostrane kulture tiela nose u poviesti na sebi žig duboke moralne propasti.

IV. Radi uništenog sklada između tiela i duše traži tielo svojim putenim nagonima da izvojšti gospodstvo nad dušom. Stoga grieši čovjek, ako on sam sebe ili druge bez potrebe izvrgava pogibelji, da u tom boju duša doživi poraz. Takva duševna opasnost prieti dandanas u najvećoj mjeri kod sve većeg poganskog precjenjivanja tiela.

V. Stidljivost i čednost su od Boga postavljeni braniči nevinosti. Stoga grieši, tko pod plaštem »kulture tiela« ili literature i umjetnosti ove zaštite podkapa i ruši. Valja odbaciti sve ono, što se može postići samo ozljedom stidljivosti i čednosti.

VI. Ovo temeljno načelo vriedi posve obćeno za sve ljude, ali ono imade osobito i presudno značenje za mladež.

Roditelji i učitelji, prije svega također učitelji i učiteljice tjelovježbe, kao i vođe omladinskih družtava i njihovih tjelovježbenih i športskih odjela, moraju biti osobito sviestni svoje težke odgovornosti pred Bogom, koja im nalaže čuvanje stidljivosti i čednosti u doba ćudorednog propadanja, kao što je to danas.

VII. Tjelesni uzgoj, kako ga kršćanstvo zahtieva, teži za zdravim, jakim, spretnim i liepim tielom, ali u okviru obćenitog odgoja i to tako, da se tjelesno podređuje duševnom. Po ovome su pak granice

ondje, gdje započinje pogibelj za zdravlje, stidljivost i čednost, kao i za odgoj karaktera.

VIII. Iz toga sliede ova praktična pravila, koja svaki katolik mora savjestno obdržavati:

1. Tjelovježba se mora vršiti odieljeno po spolovima. Tjelovježbenu pouku smiju davati samo osobe istoga spola, kao što su oni, koji vježbaju. Tjelovježbeno odielo ne smije povriediti stidljivosti. Kod tjelovježbene pouke nije dovoljno da dječaci ili djevojčice budu odjeveni samo u odielo za kupanje. Svake vrste vježba bez odiela, moraju se zabaciti. Svako se žensko tjelovježbeno odielo, koje oblike tiela napadno iztiče, ili koje ne odgovara ženskim osebinama, ima odbaciti. Djevojačka tjelovježba treba da bude samo u dvoranama ili vježbalištima, gdje javnost nema pristupa. Ako to nije moguće, ili ako se posebno tjelovježbeno odielo ne može nabaviti, valja se ograničiti na takve gimnastičke vježbe, koje se mogu izvesti u običnom odielu. »Schauturnen« i natjecanja djevojaka i žena treba odkloniti, jer razvijaju najviše svojstva, koja ne odgovaraju ženskom svietu.

»Schauturnen« je svaki javni tjelovježbeni nastup ženskinja, na otvorenom vježbalištu ili u dvorani. Njemački biskupi zabranjuju takve javne nastupe katolikinjama u glavnom toga radi, jer se u njemačkim zemljama uobičajilo tjelovježbeno odielo, koje doduše (kod katolikinja) nije jednostavni triko za kupanje, ali nije takovo, da bi se žena smjela u njemu javno pokazivati, osobito mužkomu svietu. To je odielo »higiensko«, ali nije za javnost. Toga radi biskupi dozvoljavaju samo riedke tjelovježbene akademije uz zatvorena vrata, a posjetnici smiju biti samo ženska lica. Mužkarci su i od ovih akademija izključeni, pa i braca i otcevi vježbačica, »jer brat ili otac jedne nije brat i otac svih onih, koje nastupaju«.

O ženskoj se tjelovježbi izjavio Pijo XI. u svom pismu na rimskog kardinala-vikara Pompilia, 2. V. 1928. Pijo XI. upozoruje na »dužnu pažnju na delikatne obzire prama djevojci i mladoj ženi«, koja traži »na temelju fizičkih i moralnih razloga, da se mlada žena izključi od javnih gimnastičkih i atletskih igara i natjecanja... Neka nitko ne misli, da kršćanski uzgoj mladih djevojaka izključuje ili podcienjuje ono, što djevojčinu tielu — tom plemenitom orudu neumrle duše — daje laganu pruživost, zdravlje, istinitu i pravu snagu — uviek predpostavljajući, da se obdržavaju granice gledom na način, vrieme i mjesto, te da se brižno uklanja sve ono, što ne pogoduje suzdržljivosti i mirnoći, koja je ukras i štit djevojačke kreposti; predpostavljajući, da se uklanja svaki podražaj na taštinu i naglost«.[3]

2. Osobita pogibao postaju danas za mnoge t. zv. ritmičke škole. Velik dio istih u svojim načelima polazi sa stanovišta panteističnih i materijalističkih t. zv. estetskih ideja. U mnogo se slučajeva vidi u ritmici jedino obćenito sredstvo odgoja, ili se podpomaže, teoretski ili praktično, kultura golotinje i otupljenje stidljivosti. Budući se takve škole protive kršćanskom moralnom zakonu, moraju se odbiti, i katolici ne smiju u njih zalaziti. Ova se zabrana ne tiče upotrebe pojedinih ritmičkih vježba kod tjelovježbe, kojima nema prigovora s ćudorednog gledišta.

»Svatko, tko pozna idejne temelje ritmičkih škola i tko barem nekako pozna indijsku filozofiju (monizma i panteizma) vidi na prvi pogled, kako su ovdje misli vedâ i praktike yogâ poprimile zapadne oblike... Idielo više ne štiti i ne pokriva, nego s posebnom rafiniranošću odkriva, prikrivajući samo na oko... Ritmiku, koja se danas uči i vježba gotovo u svim školama ove vrste, moramo odkloniti. Škole: Mensendieck, Duncan, Bode, Loheland, Laban i mnoge slične sadržavaju mnogo elemenata nekatoličkog i protukatoličkog shva-

čanja... U doba, koje tako leti nizbrdice, kao naše, moramo odkloniti ne samo one stvari, koje znače neposrednu pogibelj, nego i sve ono, što je kadro da nas prije ili kasnije povuče u ovu bujicu našega vremena... Moderna ritmika ima samo malo onih elemenata, koji zaslužuju, da ih njegujemo...«[4] Ono malo, što možemo preuzeti od moderne ritmike, nije novo: da čovjek bude harmoničan, da mu tielo bude izražaj duševnosti. Ali ta duševnost valja da bude kršćanska, pa je zato i ne mogu izražavati oni oblici i načini, koji su bitno izražaj monizma i panteizma. Velika je pogibelj i u tom, da se ritmikom unese u omladinu neka varietetska ili barska crta — sve u vidu umjetničkih tendencija ritmike. U koliko tjelovježba služi uzgoju, može i mora imati i neku umjetničku crtu, ali je još važnija njezina higijenska značajka, a najvažnije je, da se tjelovježbom tielo podvrgava duhu, a vlastita volja volji vođe. Ovakva tjelovježba imade veliki uzgojni utjecaj.[5]

3. Katolički se krugovi moraju kod njegovanja družtvenosti i gostoljubivosti natrag povratiti staroj jednostavnosti i čednosti! Razuzdanost se i pijančevanja svake vrsti ne dadu združiti s katoličkim shvaćanjem.

Moderni se plesovi, koji su gotovo svi najgoreg porietla, pa ugrožavaju stidljivost i čednost, ne smiju ni pod kojim uvjetom više trpjeti, pa ni u nazovi-profinjenom obliku.

Moderne su plesove zabranili najprije francuzki biskupi. Tako isto zabranjuju i austrijski biskupi 1923.: Onestep, Foxtrot, Tango i Schimmy. Biskupi vele, da je plesanje tih plesova nespojivo s kršćanstvom, težki grieh i težka sablazan, te nalažu izpovjednicima, da uzkrate odriješenje majkama, koje dozvoljuju svojoj djeci polazak ovih plesova. Stanoviti plesovi nisu zabranjeni zato, jer se ovako ili onako zovu, već zato, jer iziskuju, ili skoro neizbježivo dovode do nećudorednih kretnja i stavova. Nećudoredni su ovi stavovi: lice uz lice, prsa uz prsa, noge među nogama. Svi su dakle plesovi, u kojima se nalaze ovi stavovi, koji iziskuju ovo držanje i kretanje tiela uz tielo (»ce corps à corps«), bez obzira na njihovo sadašnje ime, ili na ime, koje će kasnije imati, zabranjeni i ostat će uviek i svagdje zabranjeni, pa i na domaćim sielima i na družtvenim igrankama.

4. U suzbijanju moderne nečiste književnosti, koja djeluje izravno ili neizravno na uništenje kršćanskog morala, na obezčašćenje žene i na zavađanje omladine, treba težiti za jačim zakonskim mjerama oštro iztičući najobičnije pri tome, izpravna ćudoredna načela. Isto vriedi o ćudoredno sablažnjivim prikazivanjima u slikokazu i kazalištu, kod kojih treba uobće provesti najtemeljitije reforme. Neka katolici u knjižarama i kioskima, koji tamo izlažu takve prljavštine, načelno nikad ne kupuju. Dužnost je katoličkih knjižara i papirnica, da ne podlegnu trgovačkom interesu imajući na skladištu takvu književnost ili preporučujući je.

5. Katolička moralka nema ništa da prigovori odjeći, koja odgovara svojoj svrsi i koja je ukusna. Nema ništa da prigovori ni promjeni mode kao takvoj. Ali isto tako odlučno i s odvratnošću zabacuje današnje izrode mode, kojih je težnja: razgaljivanje i izticanje tjelesnih oblika. Takva je moda izražaj poganskog shvaćanja života, a cilj joj je podraživanje spolne sjetilnosti.

Inteligentna katolička žena mora ovdje biti sviestna svoje odgovornosti, koju ona ima u toj stvari prema narodu kao čuvarica čistog ćudoreda. Roditelji, a poglavito majke, odgovorne su za nošnju svojih kćeri. Da se, što više, gospode i djevojke usuduju doći u svetište hrama Božjeg i k stolu Gospodnjem u odielu, koje nije posve ozbiljno, mora u buduće zapriečiti sam primjer i stajalište katoličkog ženskog

svieta. Zadaća je katolika, da ne samo pobijaju nećudorednu modu, nego i da stvore i uvedu čednu i liepu žensku nošnju.

6. Isti praktični pogledi vriede u još većoj mjeri za kupanje i plivanje. Spolove treba razstaviti. Kada škola naredi kupanje cielih razreda, to ga smiju nadzirati samo osobe istoga spola. Paradna plivanja, »Schauschwimmen«, djevojaka i žena treba odkloniti. U otvorenim kupeljima (na moru i rieci) treba tražiti podpuno odieljenje spolova i odieljene prostorije za svlačenje i oblačenje. Uređenje toga treba tražiti od mjestnih poglavarstava, i treba odlučno zahtievati, da kupaće odielo bude pristojno i da bude neprestani nadzor. Ovo isto valja tražiti kod zračnih kupelji u slobodnom zraku (Freilicht-Luft-bäder) i to za odrasle kao i za djecu.

7. Kod službenog liečničkog pregledavanja školske djece treba stidljivost najsavršenije štediti. Školska uprava ima se brinuti za potrebite uređaje, također za potrebit nadzor po učiteljima i učiteljicama, prema tome, radi li se o učenicima ili učenicama.

8. Također šport mora da se podvrgne označenim načelima. On ne smije jednostrano težiti za maksimalnim efektima (Höchstleistung) i mora se kloniti svega, što bi moglo biti na štetu zdravlja i karakternosti. Izvršivanje vjerskih dužnosti, poglavito pohađanje sv. Mise u nedjelju, mora biti bezuvjetno zajamčeno. Ozbiljno zabranjujemo zajedničke izlete i putovanja mladića i djevojaka.

9. Na najozbiljniji se način roditelji pozivlju, da ne podlegnu neoprostivoj lakoumnosti, te kćeri i sinove u dobi razvoja kod zabava, a osobito kod plesnih tečajeva ili kod upoznavanja, puste bez nadzora, već da vrše svoju roditeljsku dužnost prema primjerenom starom ozbiljnom kršćanskom običaju.

Biskupi ilirske provincije, Sedej, Jeglič, Mahnič i Karlin određuju: »Hoćemo prije svega, da se u katoličkim omladinskim udruženjima spriječi svako upoznavanje ili zajedničtvo mladića i djevojaka. Tako na pr. ne možemo odobriti, da kod predstavljanja, pa bili to i pristojni igrokazi, mladići i djevojke zajedno nastupaju ili govore. Ozbiljno opominjemo, da se to ne događa«.

Rad je katoličkih mužkih i ženskih udruženja po čitavom katoličkom svietu odieljen. Dobro je ipak i potrebno, da se svake godine o velikim svetkovinama sva udruženja nadu zajedno kod sv. mise, sv. pričesti, svečane večernjice. Isto vriedi i za posebne vrlo svečane zgode i izvan crkve.

ZAPREKE.

Mnogi će dušobrižnik morati posvetiti posebnu pažnju: neumjerenom uživanju alkoholnih pića, osobito po krčmama, nećudorednim plesovima, također osobito po krčmama, slikokaznim predstavama, bieloj smrti i psovci.

1. Neumjereno uživanje alkoholnih pića, osobito vina i rakije, posljedica je načina života u nekim vinorodnim krajevima, a isto tako i neuređenih družtvovnih prilika radničkog staleža. Ni seljaci ni radnici ne opijaju se obično iz obiesti, nego jedni od preobilja i nerazboritog gospodarstva, a drugi iz tuposti, koja gotovo graniči s očajem. Jedna i druga pojava vodi uništenju nesamo onih, koji se opijaju, nego i njihovih porodica. A kad ovo zlo nije ograničeno samo na pojedine obitelji, nego je postalo družtvovnom pojavom čitavog jednog kraja, tada treba pomišljati ne samo na pojedinačne, nego i na skupne, zajedničke, družtvovne protumjere.

Nesretnika, koji se odao pijanstvu, lieče u posebnom lječilištu. Uspjeh nije uviek siguran. A kad se »zdrav« vratio iz lječilišta kući, ne smije opet zapasti u staro družtvo. Zato mu treba već unapried stvoriti novu okolinu, u kojoj će se kretati. Ova se okolina mora svojevoljno odreći svakog uživanja alkoholnih pića. Bez toga nema za ovog nesretnika podpunog ozdravljenja, jer će inače kod prve prilike pasti u recidivu i bit će njegovo stanje gore nego prije. I spomenuto liečenje, kao i briga za nesretnikovu obitelj i prije liečenja i za vrieme liečenja, stajat će često mnogo novčanih žrtava. Ovih se žrtava ne smijemo plašiti i kršćanska ih ljubav mora pridonieti. Razumije se samo po sebi, da ne može sam dušobrižnik snositi sve ove žrtve. Ali on treba čitav ovaj pokret uzeti u svoje ruke i razborito ga voditi. Propoviedanje podpune abstinencije kao obće dužnosti bez sumnje je pretjerano. Pod grieh dužni smo samo biti umjereni. Ali propoviedanjem samo umjerenosti ne će dušobrižnik izliečiti ni jednog pijanca. Onaj, koji se jednom odao prekomjernom piću, može se spasiti samo podpunom abstinencijom. Ako je pak njegova uža okolina samo umjerena, tada će i on ponovno piti, najprije možda zbilja umjereno, ali kod prve prilike ponovno će se opiti i onda je izgubljen. Zato treba stvoriti takvu okolinu, koja će živjeti podpuno bez alkoholnih pića. Zdravim to ljudima nesamo ne škodi zdravlju, nego im, nasuprot, zdravlje samo još jača. Ako je moguće, pridoniet će i sam dušobrižnik ovu osobnu žrtvu, koju će Gospodin obilno naplatiti.

Dušobrižnik će izbjegavati u svom osobnom životu sve, što bi bilo *vino madens*. Isto će tako paziti, da se i prigodom katoličkih sastanaka, tečajeva, izleta i priredaba izluči sve, što bi odisalo vinom. Najbolje je i zapravo jedino uspješno: jednostavno kod takovih priredaba izključiti svako alkoholno piće. Za početak nije to lako, ali jedino to vodi svrsi. A to se s nešto energije i dade provesti. Treba u tu svrhu jednostavno sve tako urediti, da se ti sastanci ili priredbe ne održavaju u gostionici, nego u katoličkom domu ili slično. A kod vječanja, krstitki i sličnih prigoda, osobito kod primicija, dušobrižnik će svim silama nastojati, da se užitak vina stegne na najmanju mjeru. Kod slave crkvenog goda, proštenja i slično neriedko su obilno dane bližnje grješne prilike da se ljudi opiju. I tu bi dušobrižnici trebali u sporazumu s mjestnim Ordinarijem energično nastupiti zajedničkim zahvatom. Konačno bi dušobrižnik mogao vrlo mnogo učiniti u tom pravcu, kad bi, zajedno s mjestnim učiteljem, narod upućivao, da se grožđje i voće dade mnogo bolje izkoristiti za narodno gospodarstvo nego samo time, ako ga se pretvara u vino ili rakiju. Danas se sušenjem grožđa i voća dadu sačuvati sve po ljudski život i zdravlje dragocjene sastavine, tako, da je uživanje sušenog voća praktički isto toliko vriedno kao i uživanje svježeg voća. Ovim bi se načinom u velike podiglo narodno gospodarstvo naših seljačkih imanja, a nestalo bi one velike množine vina i rakije, koja mami da je se popije, dok je ima.

2. Krivo bi postupao onaj dušobrižnik, koji bi u pretjeranoj revnosti zastupao rigorističko načelo, da je svaki ples zabranjen. Točno je samo to, da imade plesova i ritmičkih kretnja, koje su same po sebi grješne i koje sačinjavaju bližnju grješnu prigodu,

bilo radi nedostatnih haljina, bilo radi nećudorednih kretnja. Premda su mnogi moderni plesovi opetovano proglašeni nećudorednima, oni se i dalje plešu, jer je čitava atmosfera današnjice, u kojoj se kreću i katolici, takva, da u neku ruku uspava savjesti i učini ih manje osjeljivima. Koji su plesovi nećudoredni i zašto, označeno je u poglavlju o suvremenim ćudorednim pitanjima. Ovdje govorimo o tomu, kako će se dušobrižnik držati naprama plesu uobće i napose prama nećudorednim plesovima.

Ponajprije ne valja šutjeti o toj delikatnoj i težkoj stvari. Kad dođe prigoda, valja o tomu propoviedati i svima vjernicima u crkvi, i katoličkim družtvima na njihovim sastancima, i đacima u srednjoj školi. Kod mnogih je u tom pogledu danas savjest uzspavana i oni možda u početku i ne znadu da grieše, ali time daju zao primjer drugima i tako se to zlo sve više širi. Stoga treba vjernicima otvoriti oči i formirati im savjesti prema uzstaljenim katoličkim načelima. U gradovima je i većim mjestima i sama plesna priredba velika pogibelj. Isto vriedi i za ona sela, gdje se plesovi prireduju u krčmi ili u dvorani kraj krčme. Tamo, gdje se javno pleše kolo na svježem zraku, znatno su manje pogibli, premda i tu imade nezgodnih stvari, koje se znadu ušuljati i u samo plesanje i u plesne popievke, ali to se dade popraviti. Župnik će dakle nastojati, da se seoski plesovi ne održaju po krčmama, odnosno, ako to ne može zapriečiti, da ih bolji dio njegovih župljana ne polazi. Gdje se nedjeljom i blagdanom pred školom ili pred crkvom igra kolo, nastojat će, da sama mladež skrbi za to, da i kod igre i kod pjevanja ne bude ništa neprikladnoga. Katolička udruženja ne će priređivati priredaba s plesom. Time ove priredbe ništa ne gube, a mnogo dobivaju i za odrasle i za mladež, ako su inače prikladno udešene.

3. Danas je kazalište, a osobito slikokaz, u svim većim mjestima, a kojiput i na selu, postao dielom života i mnogi misle, da ne bi mogli biti bez slikokazne predstave nekoliko puta u tjednu. Te su slikokazne predstave često pogibeljne po ćudorede, a kojiput i po samu vjeru. Ta je pogibelj doduše relativna, ali ona postoji i to je veća, što se danas putem slikokaza i neopazice šire krivi nazori o vjeri i ćudoređu u većoj mjeri, nego na pr. tiskom. Ono, što je do prvog svjetskog rata bio tisak, to je danas slikokaz i krugoval. Ljudi ovoga svieta čvrsto drže ove ustanove u svojim rukama i po njima vladaju svietom. A katolici nisu još uviek shvatili velike važnosti slikokaza i krugovala za katolicizam, kao ni pogibli, koju mnoge slikokazne predstave i krugovalne priredbe (govorimo sasvim obćenito, bez obzira na pojedine zemlje) predstavljaju za katolike. Ono, što su u doba prvih kršćana bile igre u amfiteatrima, to su danas često puta predstave u slikopisu. Pa ipak ih veliki dio katolika gotovo stalno posjećuje, bez obzira na ono koješta, što se u njima vidi i čuje. Pojedini pokušaji, da se osnuje «katolički slikopis«, obično su propali, i to s razloga, jer nije bilo dovoljno tehnički dobro opremljenih filmova, koji bi se u katoličkim

slikopisima mogli davati. Ono, što je s katoličke strane bilo snimljeno, obično je bilo i odviše promičbenog značaja, ili je bilo tehnički nedotjerano. Samo su riedki filmovi, koji su bili zbilja prvorazredni. A gledaoci, pa i oni katolički, traže prvorazredne stvari, jer su u ostalim slikokazima na njih navikli. Zato je koji-taj katolički slikokaz bio prisiljen, da uzima i druge stvari, koje nisu bile sasvim bezpriekorne. Time je izprva doduše punio sjedala, ali doskora su ta sjedala ostala prazna, jer publiku nije više zadovoljavalo samo ono polutanstvo, možda s izrezanim prizorima. Publika je tražila ono, što se vidi i u drugim slikokazima. Drugim riečima: katolički slikokazi imadu samo onda mogućnost obstanka, ako postoji katolička središnjica, koja ih obskrbljuje prikladnim filmovima svake vrste. Ali ni sama takva središnjica još ne dostaje, jer će i ona moći sakupiti samo maleni broj prikladnih filmova. Stoga je potrebno, da se osnuje i katoličko filmsko kazalište. Dok svega toga nema, morat će se dušobrižnik uglavnom zadovoljiti time, da vjernike upozorava na pogibli, koje priete njima i njihovoj djeci, ako bez velika opreza posjećuju slikokazne predstave. Ne mislimo time samo na pogibli, koje se izravno odnose na vjeru i ćudoređe, nego i na one, koje u gledaocima i neopazice stvaraju atmosferu razkoši i svjetske pohote.[1]

4. Psovka je naša narodna sramota. To se toliko puta čuje s propoviedaonice, da već zvuči kao izprazna fraza, a ipak je to strašna istina. Ujedno je istina i to, da psovka i dalje ostaje i sve se više širi. Psuju djeca, mladići, muževi, starci, psuju seljaci ,radnici, činovnici i obrtnici, psuju kadšto i djevojke i žene. I to nesamo po selima, nego i u gradu. Psuju najprostijim načinom izgovarajući najstrašnije bogohule. Mnogo se propovieda protiv psovke. Osnovana je bila i Vojska Srdca Isusova protiv psovke. I državna je vlast zabranila psovku. Ali sve je to malo koristilo. Psovka i dalje ostaje u našem narodu kao strašno narodno zlo. To znači, da dosadašnje mjere, koje su poduzimane protiv ovog zla, nisu bile dostatne ni dovoljno sustavne. Iz mnogih opažanja možemo reći, da velika većina naših ljudi, kad psuje, ne misli zapravo na ono, što govori, pa ni onda, kad to ne govori u srditosti. Jer mnogi kunu naprosto iz zla običaja i u svakom i najobičnijem razgovoru miešaju prostote i psovke. Budući dakle da je to zlo kod nas tako uvrieženo i da su sva dosadašnja nastojanja ostala uglavnom bezuspješna, trebat će pomišljati na nove liekove protiv ovoga staroga zla. Trebalo bi početi sa činovničtvom i inteligencijom u gradu i na selu. Ne smiju oni poprimati zle navike seljaka i radnika, nego treba da im prednjače barem u pristojnom vladanju i govoru. U naš građanski život treba prodrieti maksima, da je nepristojno i prosto psovati i kleti. Onaj, koji psuje i kune, ne spada u pristojno družtvo. Ovo dakako ne može postići sam dušobrižnik. To bi bila zadaća zajedničkog sporazuma i uztrajnog i energičnog zahvata crkvenih i državnih vlasti. Učitelji, profesori i činovnici ne smiju u školi i uredu, pa ni u svom posebničkom

životu, psovati, kleti, ni prostački govoriti — to bi morala biti polazna točka ovog sporazuma.

Dušobrižnik je sam za sebe prema ovoj pojavi nemoćan, ali on ne smije prestati s propoviedaonice, u misijama, u duhovnim vježbama, u katoličkim družtvima i svakom prilikom naglašavati, da Hrvati konačno moraju prestati psovati i kleti. Dok crkvene i državne vlasti ne poduzmu u tom pravcu zajedničkih energičnih mjera, dotle će ovo nastojanje dušobrižnika, kako stvari stoje, ostati bez većih uspjeha. Ali uzprkos toga dušobrižnik je dužan dizati svoj glas protiv psovke i kletve na području svoga djelovanja, da ne bude uslied propusta i on sam sukrivac za sve veće širenje psovke i kletve. Svaki će dakle dušobrižnik na svom području učiniti ono, što mu prilike dopuštaju učiniti, da se psovka barem ne širi još više i da, koliko je to moguće, pojedini njegov župljanin dođe do uvidavnosti, kako je kletva strašna, a ujedno i posve bezkoristna.

5. Kao što je psovka naša narodna sramota, tako je biela smrt rak-rana na živom tielu hrvatskog naroda.[2]

U Hrvatskoj iznosi porod prosječno nešto iznad 30 na 1000 stanovnika. Tu povoljnu okolnost treba pripisati neobično povoljnom porodu Bosne, gdje se porod nekih mjesta diže sve do 70 i više. No ako se uzmu u obzir pojedini kotari i crkvene župe, morat će se utvrditi vrlo nepovoljna slika, napose u bivšoj banovini Hrvatskoj i Slavoniji i u Dalmaciji. U Hrvatskoj je prirodni porast 1926. iznosio 15, a u Moslavini 2,9 na 1000 stanovnika.

Rad svećenstva nije bio u nekim krajevima okrunjen uspjehom. Zato je nadbiskup zagrebački dr. A. Stepinac 10. I. 1940. upravio liečnicima pismo, kojim ustaje protiv pobačaja. Zakonskom odredbom od 10. VI. 1941. dopušteno je prekinuće trudnoće samo u svrhu, da se majci spasi život ili da se odkloni neizbježiva opasnost po njezino zdravlje, kad to nikakvim drugim načinom nije moguće postići. Potrebu prekinuća trudnoće ustanovljuje jednoglasnim zaključkom posebno liečničko povjerenstvo, koje radi bezplatno. Sve ostale slučajeve umjetnog pometnuća kažnjava ova ZO vrlo strogo. Time je mnogo učinjeno. Međutim prema Can. 2350. § 1. crkvenog zakonika padaju svi, koji su sudjelovali kod umjetnog pometnuća, kad je ovo usliedilo, u izopćenje, pridržano Ordinariju. I tu imade dakle mnogo pitanja, prama kojima je pojedini dušobrižnik sasvim bezpomoćan, dok se ne promieni, odnosno ne usavrši državno zakonodavstvo. Dušobrižnici ne će međutim ostati prekrštenih ruku, nego će sa svoje strane i dalje uztrajati da neprestano naglasuju stanovište katoličke Crkve, koje jedino odgovara napredku zdravih pokoljenja čitavog naroda. Dušobrižnici će i dalje nastojati unositi Kristov duh samopriegora u kršćanske obitelji i obnavljati svoje vjernike u tom duhu.

USPJESI I NEUSPJESI

Najveći je dio izobraženih katolikâ u Hrvatskoj, po prilici oko 75%, vjerski indiferentan. Oko 10% priznaje se katolicima i živi vjerskim životom. Ostatak, t. j. oko 15%, a možda i nešto više, spada među otvorene bezbožce.[1] Izvjestan dio onih, koji su vjerski indiferentni, polazi doduše kojiput o najvećim svetkovinama iz razloga konvecionalnosti sv. misi. Najveći dio ove kategorije prima na kraju života sakramente umirućih i možemo se nadati, da su spašeni za vječnost. Ali na ovoj zemlji živu kao mrtvi članovi katoličke crkvene zajednice. Kod radnika je postotak bezbožaca veći. Težko je reći, ide li to na račun onih, koji su indiferentni, ili onih, koji su vjerski opredieljeni. Starija generacija obrtnika ima, osobito radi urednog obiteljskog života, manje bezbožaca, a više vjernika. Isto vriedi i za seljački stalež, gdje je postotak vjernika, uobće uzevši, od svih staleža najveći. Ali i tu u nekim krajevima nosilac vjerskog života u porodici nije mužkarac, nego žena. Jednom rieči dakle: gradski su stanovnici od veće česti otuđeni vjeri i vjerskom životu, a i selo se sve više otuđuje. Krist Gospodin nije više znak spasenja za modernog čovjeka, jer on i »ne treba spasenja«. Spasenje očekuje samo onaj, koji osjeća svoju krivnju i koji je sviestan, da sam ne može sa svoje duše izbrisati krivnju. »Moderni čovjek« u svojoj prosječnosti ne osjeća nikakve krivnje.[2] Njegova je savjest, kako on veli, »čista«, jer je tupa. Dekalog, crkvene zapoviedi i duh Kristova križa, njemu su zastarjele ludosti. U svojoj »superiornosti« nad Božanskim zakonom ne osjeća »moderni čovjek« nikakve grižnje savjesti radi svog stremljenja za zemaljskim užitcima i za sve većim obogaćivanjem. Došlo je vrieme, kad se, kao možda nikad dosad, obistinjuju rieči sv. Pavla: »... mnogi žive ... kao neprijatelji križa Kristova. Njima je ... bog trbuh, oni se hvale sramotom svojom, oni zemaljski misle«.[3]

Kako je došlo do tog stanja? Bez sumnje do tog stanja su dovele današnje čovječanstvo one tamne sile, koje vječno otimlju čovjeka Bogu. Duh vremena protivan je već dva do tri stoljeća duhu Kristovu. O protivnicima se Božjim i o protivnicima Crkve mnogo čuje s propoviedaonica. Ali treba postaviti i pitanje: je li za sve to odgovoran s a m o duh vremena? Nije li rad nekih duhovnih pastirâ već u apostolsko doba, a i kasnije, bio bez uspjeha, jer su tražili sami sebe, ili jer je njihov rad bio pogrješan, ili jer su propustili nastupiti u pravo vrieme ili na pravom mjestu?[4]

A kad su se pokazale posljedice svega toga, nije li u 19. st. jedan dio klera pokušao da na taj način opet zadobije izgubljene pozicije, što se upustio u politiku? Crkva i kler uživali su prividni mir i izvjestne povlastice. Tako je došlo, da se u 20. st. u srednjoj Europi od političkog jedinstva svih katolikâ očekivala politička moć u parlamentima. Zakonima, koji su u skladu s katolicizmom, željelo se rekristianizirati *javni život*.

Papa Pio XI. nastojao je s druge strane provesti jedinstvo svih katolika na čisto vjerskom polju unutar Katoličke Akcije, a izvan i iznad svih političkih stranaka. Glavna zapreka, na koju

je naišla Katolička Akcija Pia XI. bile su upravo »katoličke stranke«, odnosno sustav politiziranog katolicizma. To je najdublji razlog, zašto Katolička Akcija Pia XI. nije doživjela onaj uspjeh, koji je očekivao Pio XI. Međutim je nestalo nekadašnjih »katoličkih stranaka«. Uslied novih prilika gotovo bismo mogli reći, da su — osim riedkih izuzetaka — zbrisane s lica zemlje i mnogobrojne ustanove Katoličke Akcije, osobito među katoličkom mladeži. Tako nastaje novo stanje, te će iza rata trebati gotovo iznova početi. Bit će od presudne važnosti za uspjeh, kojim će pravcem poći rad oko duhovne obnove iza rata. Ne možemo se ovdje upuštati u pojedinosti, niti razpravljati o organizatornim pitanjima. Sve će to, bez sumnje, urediti Sv. Stolica u zajednici s biskupima. Ali jedno pitanje moramo već sada postaviti. To pitanje glasi: Hoće li se kler iza rata staviti na političko, na apostolsko ili na pasivno stanovište?

Na kraju svoje knjige »Sviet i nadsviet« razpravlja Adalbert Bangha D. I. o pasivnoj religioznosti. On se s pravom tuži, kako kod mnogih katolikâ sve više preotimlje mah neka pasivna pobožnost. Ova se pasivna pobožnost očituje u tomu, što sve očekuje s a m o od molitve, mjesto da kršćani s molitvom sjedine i svoje napore, svoj rad, prema onoj sv. Pavla: »Radi kao dobar vojnik Krista Isusa« (II. Tim. 2, 3). Pa i u samoj pobožnosti imade često odviše čuvstvenosti, odviše sladkoidiličnosti i odviše kvietisma, a premalo misli i volje. Slična se pasivnost opaža i na dušobrižničkom polju. Vršenje je »službenih dužnosti« ono najpreče, ali to još nije sve. Iz novih vremena i prilika izviru nove dužnosti Ne smijemo predpostavljati, da je i danas dobro, što je možda jučer bilo dobro. Jer pored dobra od jučer ima i novih zadaćâ, koje slabo prolaze, ako se sva snaga daje uviek samo jučerašnjome. Osobito, ako je to jučerašnje u mnogim stvarima djelomice i zastarjelo i zato danas manje potrebno od onoga, što traži današnjica: »U našim se crkvama množe pobožnosti za već odavno obraćene, za »dušobrižništvom prezasićene«, a malo preostaje ... zanimanja, napora i vremena da se predobiju oni, koji su vani, koji kolebaju, koji su se otudili i izgubili. Radostni smo, ako možemo mučno zadržati ono, što posjedujemo, a da ... na novo osvojimo ... na to se ne dajemo. Za to je naš apostolat mnogoput prepasivan« (str. 198). Revni će dušobrižnik nastojati da zadrži one, koji su vjerni i da predobije one, koji su zalutali U tom će pravcu moliti i raditi, a uspjeh ne će izostati. Prema tomu treba odkloniti pasivno stanovište. Preostaje da promotrimo ona stanovišta, koja smo nazvali »političkim« i »apostolskim«.

Političkim zovemo ono stanovište, koje smatra, da se rekristianizacija modernog čovječanstva može postići uglavnom rekristianizacijom j a v n o g života, a ova da ovisi o većini u parlamentu. Apostolskim zovemo nasuprot ono stanovište, koje smatra, da se rekristianizacija modernog čovjeka može postići uglavnom rekristianizacijom p o s e b n i č k o g i p o r o d i č n o g života, a ova ne ovisi o većini u parlamentu, nego o dušobrižničkom radu kao takvom. Na ovako jasno postavljeno pitanje treba dati i jasni odgovor. Ovaj glasi: treba se vratiti apostolskim metodama, bez

obzira na svaku politiku. To će reći: dušobrižnik treba nastojati da vjeru u Krista Razpetoga učvrsti u onima, koji su taj veliki Božji dar sačuvali, i da je usadi u srdca onih, koji su ga izgubili. Jedinstvo je vjere i ljubavi medu katolicima daleko važnije od svakog političkog jedinstva. Rekristianizacija se modernog čovjeka dade postići samo time, ako se uglavnom nastoji oko rekristianizacije *posebničkog* i *porodičnog života*. Tada će oni, koji su u svom posebničkom i porodičnom životu vjerni kršćani, u svoje vrieme dati smjer i javnom životu. Ne može postojati javni život, usmjeren kršćanski, ako veći ili važniji dio pojedinaca u svom posebničkom i porodičnom životu ne živi kršćanski. Treba dakle prije svega nastojati oko kršćanske formacije i obraćenja pojedinaca.

Cilj dušobrižnikova rada nije »od ovoga svieta«. On pripada »nadsvietu«. Politički stav klera može imati izvjestnih — dobrih ili loših — posljedica za ovaj sviet, a za »nadsviet« jedva da može imati povoljnih posljedaka.[5]

Promotrimo li časkom Spasiteljeve pastoralne metode,[6] vidjet ćemo, da se Spasitelj okružio apostolima i učenicima, koji su mu pomagali u njegovu radu. Isus je propoviedao pokoru i naviještao je dolazak kraljevsstva nebeskoga (Mt 4, 17.). On je poučavao svoje apostole i učenike. S njima je zajedno obilazio sela i gradove poučavajući i čineći dobro. K njemu su dolazili i učenici Ivanovi, i farizeji i književnici, i carinici i pogani. Svima je bio dobar, ljubezan i susretljiv. Oštar je bio samo prama farisejima i književnicima, radi tvrdoće njihova srdca. U razprave o pitanjima, koja se ne odnose na vjeru i ćudoredje, nije se upuštao. Čitav je njegov život i sav rad bio posvećen samo tome, da proslavi nebeskoga Otca (Iv. 17, 4.). Uzprkos tomu Isusov je život završio tragično i naoko s podpunim neuspjehom. Oni isti, kojima je dobro činio i koji su mu kod svečanog ulaza u Jerusalem klicali Hosanna, vikali su na veliki petak: Razpni ga! Ne valja se dakle čuditi, ako se slično dogadja i svećenicima, koji u svom radu nasljedjuju Krista. I oni će često umjesto uspjeha požeti prividne neuspjehe. Ali ovi su prividni neuspjesi klica pravih i trajnih uspjeha, možda tek iza smrti onoga, koji se nesebično predao radu za Krista. I Krist je trebao umrieti i samo svojom smrću osigurao je trajni uspjeh čitavom svom djelu. Ne smije nas dakle smesti prividni časoviti neuspjesi onih, koji »nisu od ovoga svieta« (Iv. 17, 16.) i koji se ne služe metodama ovoga svieta, nego u svom životu, radu i metodama nasljeduju Krista. Kad govorimo o uspjehu i neuspjehu, tada ne mislimo na uspjeh pojedinog dušobrižnika, koji bi se njemu već za života upisao u zaslugu. Ne radi se o tomu, da se sunčamo u sjaju ovakvih »uspjeha«. Radi se samo o tomu, da možemo na kraju života sa Spasiteljem reći: »Ja sam te, Otče, proslavio na zemlji; djelo sam izvršio, koje si mi dao, da ga izvršim... Objavio sam ime tvoje ljudima, koje si mi dao od svieta. Tvoji su bili, i meni si ih dao, i rieč su tvoju održali... Otče sveti! sačuvaj u ime svoje one, koje si mi dao... Ja sam im dao tvoju rieč i sviet je zamrzio na njih, jer nisu od svieta, kao što nisam ni ja od svieta. Ne molim, da ih uzmeš sa svieta, nego da ih sačuvaš od onoga, koji je zao... Posveti ih u istini... Otče, hoću da i oni, koje si mi dao, budu sa mnom, gdje sam ja, da gledaju slavu moju, koju si mi dao...« (Iv. 17, 4—24.). Poput Isusa, apostolâ, mučenikâ i svetaca moramo i mi svećenici dati svoj život za slavu Božju. Tu će biti mnogo vidljive, a još više nevidljive tragike. Ali ova je kršćanska tragika potrebiti preduvjet za svaki pravi uspjeh Božje stvari: »Ako pšenično zrno padnuvši na zemlju ne iztrune, ostaje samo, a ako iztrune, donosi obilati plod« (Iv. 12, 24.). Vidljivi uspjesi, koji se očituju u popularnosti, nisu uviek pravi uspjesi Božje stvari. U tomu je velik dio tragike svećeničkog života i rada. Ali nedostatak je vidljivih uspjeha obilno naplaćen stvarnim uspjehom u dušama, koji se često očituje tek iza smrti svećenikove, a neriedko se na ovom svietu uobće ne upisuje u zaslugu ni iza smrti. Ali pravedni sudac, tamo u »nadsvietu«, s osobitom će ljubavlju primiti ovoga slugu svoga i reći mu: »Slugo dobri i vjerni, udji u veselje gospodara svoga!«

Dušobrižnik, koji želi, da njegov rad bude okrunjen obilatim uspjehom, vršit će prije svega svoju dužnost u crkvi, školi i župnom uredu. Ali se ne će s time zadovoljiti. Ne zapuštajući ovih najsvetijih dužnosti, zaći će revni dušobrižnik po primjeru Isusovu medu puk. Mnogo će pažnje i brige posvetiti osobito malenima, bolestnima i biednima. To će biti njegova prva briga iza crkve i kancelarije. Svojim nastupom ne će savjestni dušobrižnik vjernike vezati uz svoju osobu, nego uz Boga i Božju stvar. Prama svima bit će ljubezan, ponajviše prama biednima, bolestnima i grješnicima. Tu nam je pouku dao sam Spasitelj, On je bio oštar i tvrd samo prama tvrdokornim farisejima. Ali ta se oštrina i tvrdoća nije odnosila na osobe, nego na grieh. Za one, koji su ga dali razapeti, moli Spasitelj na Križu: »Otče, oprosti im, jer ne znadu što čine«. Svećenik, kome je više stalo do Božje stvari, nego do ovozemnih osobnih interesa, radije će nasljedovati ovu Spasiteljevu blagost, nego njegovu tvrdoću i oštrinu, koju je znao za života pokazati u svom saobraćaju prama farizejima. Mi vidimo naime samo vanjske čine, a ne vidimo u dušu, kako je vidio Spasitelj. I zato riedko možemo s podpunom sigurnošću tvrditi, da su ti čini potekli iz tvrdokornosti, koja ne će da se prigne ni pred Božjom milosti. Stoga opominje sabor tridentski i Can. 2214 § 2. novog crkvenog zakonika biskupe, da svoje podložnike ljube kao svoju djecu i braću, te da ih poticajima i opomenama nastoje odvratiti od onoga, što je zabranjeno. A kad netko od njihovih podložnika po slabosti ljudske prirode pogrieši, treba da ga pokaraju, zapriete i umole sa svom dobrotom i strpljivošću (II. Tim 4, 2.), jer je prama onima, koje treba popraviti, uspješnija dobrota od strogosti, i više može poticanje od grožnje, više ljubav od vlasti...«. Sve to treba imati na umu svaki dušobrižnik u čitavom svom nastupu. Jer ono, što O. M. S. Gillet, general propovjedničkog reda, kaže o današnjoj intelektualnoj

mladeži, to vriedi uobće za sve ljude: »(Mladež je naših dana) neprijateljski raspoložena prema svakoj nutarnjoj, a još više vanjskoj stezi; takav joj se obično pokazuje auktoritet... Ali... auktoritet od koga zazire današnja intelektualna mladež, u prvom je redu onaj, koji se nameće izvana kao brutalna zabrana ili zapovied, koja se obraća većma stvarima, nego osobama, većma nerazumnim, nego razumnim bićima: ukratko auktoritet bez srdca. I tako u ovom napuštanju auktoriteta sa strane mladeži ima nespretnosti, da ne rečemo krivnje, koliko sa strane samog auktoriteta, toliko i sa strane mladeži...«.[7] Ne pozivajmo se, dakle, na naša prava, koja nam daje svećenički stalež, nego vršimo svoje dušobrižničke dužnosti podpuno nesebično i odano. Tada će vjernici osjetiti pravu radost da izvrše ono, što im svjetujemo.

Papa Pio XI. tužio se malo pred svoju smrt, da na svietu »imade mnogo sv. pričesti, ali malo pričestnika«. K sv. pričesti polaze naime mnogi revni katolici vrlo često i tako se dobiva veliki broj sv. pričesti. Ali uzporedi li se broj onih, koji se pričešćuju svake godine barem jedanput, s brojem katolikâ uobće, tada se dobiva relativno maleni broj. Time se vraćamo na konstataciju, da imade veliki broj mlakih, indiferentnih kršćana, a relativno maleni broj onih, koji su gorljivi ili uobće praktični kršćani. Još početkom ovog stoljeća išli su neki za tim, da »odiele duhove«. Time su postigli, da su vrlo riedki od mlakih kršćana postali gorljivima, ali su zato mnogi silom prilika bili ubrojeni najprije među liberalce, a onda medu bezvjerce. Takav je postupak bio i stvarno i metodički pogrješan. Stvarno zato, jer o v i liberalci u velikoj većini nisu izgubili vjeru u Boga. Njihova je vjera bila bez djelâ, ali još je driemala u dubini duše. Zato ih se nije smjelo prepustiti liberalcima, a kamo li ih odgurnuti ili odbaciti medu bezvjerce. Pogrješna je bila i metoda, kojom se postupalo prama njima. Ništa se nije činilo, da ih se predobije za življi vjerski život, samo se napadalo njihovo liberalno shvaćanje, a često i njihove osobe.[8] Tako su mnogi mlaki katolici silom prilika prešli među otvorene liberalce, a gdjekoji i medu bezvjerce. Katolicizam je u drugoj polovici 19. st. i prije 1. svjetskog rata u mnogim zemljama, pa i kod nas u gradovima i većim mjestima spao na malu četicu revnih katolika. Duhovi su bili »razdieljeni«, ali na štetu katolicizma. Malo pred svoju smrt upoznao je biskup Mahnić, da inteligenciju i protivnike katolicizma treba opet predobiti da Boga i Crkvu.[9] On je u tu svrhu — kao tipični intelektualist — pomišljao osobito na filosofijske i apologetične tečajeve na sveučilištu, gdje bi liberalci na temelju razlogâ i dokazâ mogli upoznati istinu. Ali polaznici ovakvih tečajeva uglavnom su uvjereni katolici. Samo vrlo riedki liberalci dolaze na ova predavanja. Nije mi ni kod nas ni drugdje poznat ni jedan jedini slučaj obraćenja, koji bi se imao pripisati ovakvim tečajevima. Glavni razlog odpada nije Kristova nauka kao takva, nego Kristov križ. Od Krista i Crkve ne udaljuje ljudske duše

dogma, nego grieh. Onaj strašni »non serviam!« pravi je razlog odpadu od Boga i Crkve. Nije od Boga odpao razum, nego volja, koja teži za onim, što je Bog zabranio. Čovjek svojom slobodnom voljom prelazi preko Božjih odredaba i onda — dosljedno — poriče i Boga samoga. A da taj korak bude lakše učinjen, služe vješto ubačene fraze, izopačivanja i nerazumievanje, koja bi se sa malo dobre volje brzo dala izpraviti. Ali, evo, upravo te d o b r e v o l j e n e m a., Čim je dobra volja tu, sve je spašeno. Zato treba dušobrižnik sa svoje strane sve učiniti, da tu dobru volju sačuva kod onih, koji kolebaju, i obnovi kod onih, koji su je izgubili. Dušobrižnik ne piše učenu apologetiku, nego zahvaća u živi život upućujući ljude što da vjeruju i što da čine da se spasu. Dušobrižnik treba ljude predobivati za Krista, a ne odbijati ih. Zato se treba odreći svake borbe i krenuti u prvotnost apostolskog djelovanja.[10] Svećenik je u svome zvanju dužnik svih (Rim. 1, 14.). Zato on ne može u onim pitanjima, u kojima su katolici podieljeni, biti samo uz neke.[11] Kao što je Spasitelj išao i propoviedao i dobro činio i Židovima i Samaritancima i poganima, i farizejima i carinicima, i širokim masama puka, tako je župnik i kapelan dušobrižnik *svih* župljana, bili oni dobri ili loši katolici, bili oni u ovom ili u onom družtvu, bili oni ovog ili onog političkog mišljenja. Ne smije dušobrižnik svoje župljane smatrati protivnicima Boga i vjere zato, jer u slobodnim stvarima drugačije misle nego on.[12] Time dušobrižnik odbija župljane ne samo od sebe, nego i od Boga i Crkve. Pomislimo samo na povjerenje, koje se kod vjernikâ traži, ili predpostavlja, kad se utječu svećeniku u duhovnim stvarima, osobito kod sv. izpoviedi. Težko je, gotovo nemoguće, izpoviedati se kod protivnika. Treba, dakle, poštivati razložnu slobodu svih vjernikâ. Nikoga, tko je dobre volje, ne smijemo odbiti, a sve treba da nastojimo predobiti za Krista.

Što da još duljimo? »Borba protiv protivnika bez obzirâ i bez milosrđa« ne vodi zbiljskom uspjehu Božje stvari. Sv. apostol Pavao učinio je sebe robom svih, da ih što više predobije. Židovima je bio kao Židov, da Židove predobije. Onima, koji su pod zakonom, bio je kao da je pod zakonom, da ih predobije, premda sâm nije bio pod zakonom. Onima, koji su bez zakona, bio je kao da je bez zakona, da predobije one, koji su bez zakona, premda nije bio bez zakona Božjega. Slabima je bio kao slab, da slabe predobije. S v i m a j e b i o s v e, da svakako nekoje spasi. V j e č n o s p a s e n j e onih, koji su mu bili povjereni, to je za sv. Pavla bio vrhovni zakon, kome se sve drugo moralo podvrći, a ponajviše on sam (I. Kor. 9, 19—22). Dušobrižnik, koji poput sv. Pavla postane s v e s v i m a, d a s v e s p a s i, uspjet će u svom radu, pa ako taj uspjeh bude vidljiv i priznat možda i samo pred Božjim sudom.

Sve ovo želimo osvietliti praktičnim primjerima. Podatke o pastoralnoj metodi sv. Ignacija Lojole, sv. Filipa Neri i sv. Karla Boromejskog vadimo iz knjige: Ludwig von Pastor:

»Charakterbilder katholischer Reformatoren des XVI. Jahrhunderts«, Freiburg i. Br. 1924.

Kad se posvjetovnjačenje crkvenih prilika u Italiji u 16. st. približavao svome vrhuncu, došao je u Rim *Ignacije Lojola* sa svojim pratiocima. Dobivši od Pavla III. odobrenje novoga reda, započeo je sv. Ignacije svoje apostolsko djelovanje u crkvi *S. Maria della Strada*. Sav se posvetio obraćenju nevjernika i grješnika, pohadjanju bolestnika, pomaganju sirota, propoviedanju rieči Božje i kršćanskog nauka, uzgoju svjetovne i duhovne mladeži, izpoviedanju, držanju duhovnih vježba. Ljudski govoreći tajna je uspjeha Lojolina rada bila u tomu, što su svi njegovi bili njemu poslušni, a on je znao zapoviedati svojoj braći. Tako je nastalo jedinstvo misli, volje i čina, koje je dovelo do velikih uspjeha. I premda su sv. Ignacije i njegova braća neprestano dolazili u vezu sa svjetovnim mogućnicima, nisu se upuštali u politiku, osim da izmire i stišaju političke strasti. Tako je sam sv. Ignacije izmirio gradjane Tivolia s gradjanima Città Sant'Angelo. Isto je tako sv. Ignacije izmirio Pavla III. i kralja Ivana III. portugalskog.

Isusovcima zabranjuje njihov institut (točka 700.) uplitanje u vanjsku ili nutrašnju politiku. Prema svojim obćim pravilima treba da se Isusovci izdignu iznad političkog gledanja. A za različite struje u katoličkim redovima propisuju njihove konstitucije: »In societate nec sit, nec sentiatur animorum propensio ad partem alterutram factionis, quae esset fortassis inter catholicos sed sit potius quidam *universalis amor,* qui partes omnes (licet sibi invicem contrariae sint) in Domino nostro amplectatur«. (Thesaurus Spiritualis S. J. Brugis 1932. 399. No. 43.).

Pastoralna je metoda sv. *Filipa Neri,* apostola grada Rima 16. st., bila izvana nešto drugačija, jer je temperamenat sv. Filipa bio drugačiji od temperamenta sv. Ignacija Lojole. Sv. Filip Neri započeo je svoje apostolsko djelovanje službom u rimskim bolnicama. Njegovi izvanredni uspjesi doveli su mu više svećenika i svjetovnjaka kao učenike. Tako se doskora proširio krug onih, kojima se obraćao sv. Filip Neri. On je išao na trgove, u trgovine i u posebničke stanove i tamo je govorio o Bogu i o duši. Govorio je onim istim jezikom, kojim je govorio i svojim bolestnicima. Nije se služio visokim stilom humanistâ, nego načinom prijaznog razgovora. Oni, kojima je tako pomogao, da su se pomirili s Bogom, sami su mu rado davali obilno novčanih sredstava, a on ih je upotrebljavao, kao i Ignacije Lojola, da pomogne biednima i nevoljnima. Od jutra pa skoro do podneva izpoviedao je i tek je tada služio sv. misu. Poslije podne sakupio je u svojoj sobi one, koji su ga posjetili i razgovarao je s njima o duhovnim stvarima. Iz ovih se sastanaka razvio oratorij sv. Filipa u kapeli nad jednom ladjom crkve *S. Girolamo della Carità*. Priredjivao je hodočašća u sedam glavnih rimskih crkava.

Sv. *Karlo Boromejski,* od 1560. do 1565. kardinal-državni tajnik Pia IV., posvetio se nakon smrti Pia IV. upravi svoje biskupije u Milanu. Kao državni tajnik vodio je poslove tridentskog crkvenog sabora. A kao nadbiskup preduzeo je sebi, da zaključci ovog crkvenog sabora ne smiju ostati mrtvo slovo. Zato se stavio na čelo onog pokreta, koji je želio provesti zaključke tridentskog crkvenog sabora i obnoviti katolički duh u kleru i kod vjernikâ. U tu svrhu održaje sv. Karlo mnogobrojne sinode i postaje sve do danas pastoralnim uzorom katoličkih biskupa. Tridentski je crkveni sabor najvažniju ulogu u katoličkoj obnovi dodielio biskupima i u njihovu je ruku stavio iniciativu, vodstvo i nadzor nad svim nastojanjima u tom pravcu. Sv. Karlo, i kasnije sv. Franjo Saleski, pokazuju sve do danas katoličkim biskupima put, kojim treba da idu okupljajući oko sebe kler i dajući mu praktične smjernice pastoralnog rada za oživotvorenje zaključaka tridentskog sabora, na kojima se osnivaju i mnogobrojni propisi današnjeg crkvenog zakonika.

Od mnogih smo primjera izabrali upravo ova tri sveta dušobrižnika, jer nam poredba njihova rada i njihovih uspjeha daje vrlo važnu pouku. Rad je sv. Filipa Neri bio veoma blagotvoran, ali je uglavnom ostao ograničen na sam sveti grad Rim. Njegov je duh u mnogim pojedinostima prešao na pojedine njegove učenike i sljedbenike, ali njegovom je smrću prestala djelovati cjelina njegovih nastojanja. On nije svojoj kongregaciji Oratorijanaca dao jedinstvenu i strogu organizaciju poput sv. Ignacija Lojole, koji po Družbi Isusovoj i dalje djeluje u snažnoj stegi i velebnoj organizaciji. Svjetovni svećenici nemaju u svom radu onog jedinstva, što ga Družbi Isusovoj i drugim redovima daje organizacija njihova reda, pa ni onoga, koji i bez posebnih zavjeta vlada u radu Oratorijanaca. Svjetovni je svećenik, bio on župnik, kapelan, vjeroučitelj ili duhovnik, u znatno većoj mjeri samostalan od redovnika. To znači, da i njegova iniciativa mora biti znatno veća. Ali sam crkveni zakonik povezuje preko dekana, koronâ i sinodâ čitavo svećenstvo svake biskupije i svakog naroda i države u jednu cjelinu, kojoj je duša mjestni Ordinarij. Biskupi su prvi dušobrižnici u svojoj biskupiji. Oni po uzoru sv. Karla Boromejskog i sv. Franje Saleskog vode brigu o čitavoj biskupiji, i to nesamo o namještanju i premještanju svećenika i drugim upravnim stvarima, nego u prvom redu o vječnom spasenju vjernika i o tomu, kako će njihovo područno svećenstvo u promjenama vremena i prilika što bolje postići ovu svrhu. Stoga je za uspjeh dušobrižničkih nastojanja priekо potrebno, da se svećenici zbiju oko svoga biskupa, da ga obavještavaju o pastoralnim prilikama, potrebama i težkoćama, da ga mole za uputu i savjet i da njegove pastoralne savjete, upute i odredbe savjestno izvršuju.

Neki očekuju novi snažni poticaj za produbljenje i proširenje dušobrižničkog rada od sveobćeg crkvenog sabora. Bez sumnje bi nastavak vatikanskog crkvenog sabora dao novi zamah crkvenoj obnovi — ali samo onda, ako bi se našao novi Karlo Boromejski, koji bi se založio za to, da saborski propisi ne ostanu mrtvo slovo, nego da budu provedeni u život. Možda će nove prilike iza rata iziskivati i neke nove putove u dušobrižničkom radu. Ali to je sve budućnost, koja je još neizvjestna. Kruta *sadašnjost* ima svoje tražbine i zakone svoga zbivanja.

Sadašnjost traži:

1. Vrhunaravski značaj dušobrižničkih nastojanja ne smije ostati mrtvo slovo.

Vrhunaravski značaj dušobrižničkog djelovanja stavlja kao cilj svega dušobrižnikova rada spasenje duša i ništa drugo. Sve, što dušobrižnik radi, ima biti. *animarum causa.* »Naša je sveta dužnost, da se u svemu vladamo i mislimo samo kao *ministri Christi* i *dispensatores mysteriorum Dei* (I. Kor. 4, 1.), da propoviedamo samo Isusa razpetoga i Njegovo sveto Evanđelje (Can. 1347. § 2.), a *negotia saecularia* prepuštamo drugima, prema nadahnutim riečima sv. Pavla: »Nemo militans Deo implicat se negotiis soecularibus«.[14]

2. *Amor universalis,* o kome govore isusovačke konstitucije, treba nadahnjivati čitav dušobrižnički rad svakog svećenika.

Taj je *amor universalis* bitna značajka svakog pravog dušobrižnika od sv. Pavla do danas i za svu budućnost. Taj *amor universalis* nije nešto posebno isusovačko, jer je resio i sv. Franju i sv. Dominika i sv. Benedikta i svakog svetog svećenika. Taj *amor universalis* traži, da ne lučimo duhove, nego da ih sjedinjujemo. Dakako ne unutar okvira proizvoljnih težnjâ ili shvatanjâ, jer bi to značilo razdvajati Katoličko jedinstvo duha, volje i čina može postojati i bez totalnog uniformiteta vanjskih oblikâ. Stoga će dušobrižnik, komu je stalo do uspjeha *Božje* stvari, općenitom ljubavlju obuhvatati sve katolike, i ne će se dati zavesti, da *svoje* shvaćanje hoće narinuti svima. Tko bi ovako postupao, mora konačno doživjeti neuspjeh. Čemu da se toliko dragocjenih energijâ troši uzalud? Uzalud je troši svatko, tko svoj dušobrižnički rad ne nadahnjuje Kristovim *amor universalis*, nego se dade voditi jednostranim *amor particularis*, ili sebičnim *amor sui ipsius*. Ako će dušobrižnik nekomu posvetiti više pažnje i vrhunaravske ljubavi nego drugima, tada će to biti siromašni, biedni, bolestni i nesretni, a da time ipak ne zanemari cjeline sebi povjerenih vjernika.

3. Konačno ne bi smjelo ostati mrtvim slovom ni ono, što o diecezanskim Sinodama i pastoralnim konferencijama propisuje crkveni zakonik (Can. 292., 356. § 1, 131, 591 i 283.

Svi ovi propisi sačinjavaju jednu organičku cjelinu, kojom se očituje nutrašnja životna snaga i radinost katoličkog svećenstva. Can. 131. propisuje, da se u biskupskom gradu i u svim dekanatima svake godine po nekoliko puta imadu obdržavati pastoralne konferencije. Ovim konferencijama moraju prisustvovati svi dušobrižnici odnosnog područja. Slične se konferencije prema Can. 591. imadu svakog mjeseca obdržavati u svim mužkim samostanima. Can. 356., § 1., propisuje, da se u svakoj biskupiji svake desete godine ima održati diecezanska sinoda, u kojoj treba posvetiti pažnju svemu onomu, što se odnosi na posebne potrebe klera i vjernika u dotičnoj biskupiji. Can. 292., § 1. određuje, da se barem svake pete godine sastanu svi biskupi svake crkvene provincije s metropolitom na čelu, u svrhu, da izvide, što treba u njihovim biskupijama za dobro vjere promicati i da sve priprave za budući provincialni sabor, koji se prema Can. 283. ima sastati barem svake dvadesete godine. Na provincialnom se crkvenom saboru u smislu Can. 290. ima s velikom pomnjom razpraviti i odlučiti: što je potrebno ili koristno, da se ojača vjera i ćudoređe, da se odstrane zloupotrebe, da se stišaju razilaženja, da u svim biskupijama iste provincije vlada jedinstvena stega. Ovo je neobhodno potrebno da se provede u život, jer se samo tako može postići jedinstvo misli, volje i čina svjetovnog svećenstva. Tada će dušobrižničtvo iznova oživjeti i dušobrižnički će napori biti okrunjeni uspjehom. Uspjeh će se očitovati u tomu, da će broj vjernika bivati sve veći i da će vjernici sve više živjeti u milosti Božjoj.

BILJEŽKE.

Uvod (str. 7—10)

[1] Iv. 10, 11. — [2] I. Petr. 2, 25. — [3] I. Petr. 5, 4. — [4] Iv. 6, 58; 17, 3; 10, 10. — [5] I. Tim. 2, 5. — [6] Mt. 28, 19. — [7] Mt. 4, 19. — [8] Iv. 21, 15. — [9] Rim. 10, 14. — [10] Lk. 22, 19. — [11] I. Kor. 4, 1. — [12] Mt. 16, 19. — [13] Can. 218, 219. — [14] Can. 329. — [15] Can. 216 § 1. — [16] Gal. 6, 2, 16. — [17] Ef. 4, 11; I. Kor. 12, 28. — [18] Can. 1365 § 1. — [19] Can. 1365 § 3. — [20] Pijo XI. o sjemeništima i naukama klerika 1. VIII. 1922., Vrhb. 1922., 155. — [21] EPCI 30. XI. 1911., »Ljublj. šk. list«, 1912., II. 26.

Uvjeti zakonitog dušobrižničtva (str. 11—15)

[1] Iv. 15, 16. — [2] Mt. 4, 19, 21—29; Iv. 35—43; Dj. Ap. 9, 4—15. — [3] Mt. 3, 13—15. — [4] Mk. 6, 22. — [5] Mt. 16, 19; 18, 17. — [6] Lk. 22, 19. — [7] Iv. 20, 22, 23. — [8] Iv. 20, 21. — [9] Mt. 28, 18—20; Mk. 16. 16. — [10] Mt. 9, 36; 10, 6; Iv. 10, 11. — [11] Iv. 21, 15—17. — [12] Dj. Ap. 1, 24. — [13] Ib. 6, 1—6. — [14] Ib. 13. — [15] Ib. 16, 1—8. — [16] Ib. 17, 4. — [17] S. Clemens Rom. I. Cor. 42, 44. — [18] S. Iren. Contra haer. 4, 26, 2; Tertull. De praescr. 32. — [19] Can. 108. 108. § 1. — [20] Can. 108, § 2. — [21] Can. 108, § 3. — [22] CT Sess. XXIII. can. 7. de sacr. ord. D 967. — [23] Can. 118. — [24] Can. 154. — [25] Can. 196. — [26] Can. 152; uzp. Can. 335 § 1. — [27] Can. 329 § 1. — [28] Can. 329. § 2. — [29] Can. 218. — [30] Can. 499. § 1.

Svećeničko zvanje (str. 15—24)

[1] Ex. 28, 1. — [2] Hebr. 5, 4—6. — [3] Mt. 4, 18, 21. — [4] Mk. 3, 13, 14. — [5] Dj. Ap. 1, 24—26. — [6] Ib. 9, 15. — [7] Mt. 9, 38. — [8] Pijo XI. 1. VIII. 1922., Vrhb. 1922., 156. — [9] S. Th. Suppl. Q. XXXVI. a. IV. ad. 1. — [10] AAS 1912., 485. — [11] »Signa divinae vocationis sunt: scientia conveniens, intentio recta vacandi Deo animarumque saluti, probitas vitae. Hinc si quis absque his signis et consequenter absque vocatione divina ascendit ad altare, nequit a gravi culpa excusari, tum ob gravem praesumptionem, qua non vocatus in sacrum ministerium se intrudit... tum ob magnum periculum damnationis, cui se exponit... Et tanto magis graviter peccant episcopi, qui tales ad ordines admittunt«. (S. Alph. M. Liguori, H. A. Ap. III.). — [12] AAS 1912., 485. — [13] P. 2. e. 7, 3. — [14] D 967. — [15] CT s. XXXVI. c. 13. — [16] I. Tim. 3. — [17] Or. Dom. III. post. Pent. — [18] II. Kor. 3, 6. — [19] I. Kor. 3, 9. — [20] F. 4, 11—13. — [21] Iv. 15, 5. — [22] II. Kor. 3, 5. — [23] F. 1, 17—18. — [24] I. Kor. 3, 6, 7. — [25] Rim. 9, 16. — [26] »Et ideo propositum de ingressu religionis non indiget probatione, utrum sit a Deo (ex parte subjecti) sed hoc probare debent superiores.« S. Th. II. II. Q. 189. a. 10. ad 1. Uzp. k tomu »Instructio de scrutinio alumnorum paragendo antequam ad ordines promoveantur«, S. C. de Sacramentis 27. XII. 1930, AAS 1931. 120—129. — [27] »Quod ita Deus in cordibus hominum atque in ipso libero operetur arbitrio, ut sancta cogitatio, pium consilium omnisque motus bonae voluntatis ex Deo sit, quia per illum aliquid boni possumus, sine quo nihil possumus.« Coelestinus I. (Ep. 21, C.

9.) — »Si quis per naturae vigorem bonum aliquid, quod ad salutem pertinet vitae aeternae, cogitare ut expedit, aut eligere, sive salutari, i e. evangelicae praedicatoni consentire posse confirmat absque illuminatione et inspiratione Spiritus Sancti, qui dat omnibus suavitatem in consentiendo et credendo veritati, haeretico fallitur spiritu.« Concilium arausicanum II. can. 7. — [28] Decr. Lamentabili 3. VII. 1907. 21; D 2020—2021. — [29] Uzp. Can. 973. § 3.; Can. 971. — [30] Uzp. Can. 1353. — [31] O lošim posljedicama jednostrane pažnje na kandidatovu sklonost uzp. Krešimir Pećnjak: »Uzroci reformnog pokreta u Hrvatskoj«, »Čas« 1921., 32—43. — [32] S. Th. II. II. Q. 189, a. 10. ad 1., Can. 973. § 3. — [33] Mt. 19, 21. — [34] Mt. 19, 18. — [35] IV. Mojs. 3, 38. — [36] Nm. 16, 31—40. — [37] Sam. 13, 9—14. — [38] Sam. 6, 6, 7. — [39] Uzp. Can. 973. § 3. — [40] H. Ap. Tract. ult. 39.

Sjemeništa (str. 24—32)

[1] Uzp. Dr. Lj. Ivančan: Bečki kolegij zagrebačke nadbiskupije, »Bogoslovska Smotra«, 1929., 316, 461. — [2] Isp. Messner-Sporšić: Lepoglava, Vrhb. 1925., 37, 70, 101; D. Szabo: »Spomenici kotara Ivanec«, Zagreb 1919., 31. — [3] Isp. M. Vanino D. I.: »Poviest filozofske nastave u isusovačkoj akademiji u Zagrebu«, Zagreb, »Život« 1929., 78; »Poviest teologijske nastave«, »Bogoslovska Smotra« 1929., 284. — [4] Uzp. »Spomenica akademskog senata sveučilišta u Zagrebu«, 1925., 1—94. — [5] Uzp. Matija Pavić: »Biskupijsko sjemenište u Đakovu«, Đakovo 1911. — [6] SZ 156—163; SDK 31, 32. — [7] Uzp. Brancherau: Urbanità e convenzione ecclesiastiche Torino, Marietti 1927. (Prievod s francuzkoga). — [8] SC Cons. 25. IX. 1910., V. 255. — [9] SC Cons. 20. X. 1910. — [10] Kard. Dubois mons. Prunelu, podravnatelju »Institut Catholique«, La Croix 21. V. 1927. — [11] Leo XIII. 8. XII. 1902., VII. 143. — [12] Art. 114. Sjemeništnih pravila, IV. 289. — [13] Kard. Rampolla 28. VII. 1904., IV. 342., VI., Pieni l'animo, 28. VII. 1906. II. 208. — [14] Pijo X. 25. VIII. 1910., V. 140. — [15] Uzp. »Die Quickborntheologen«, Wehender Geist 1920. 96. — [16] Nadbiskupski je vrhbosanski Ordinarijat zamolio Sv. Stolicu za riešenje, kako se za naše prilike i prema našemu školskom sustavu imade tumačiti kanon 1365. a trajanju bogoslovskih studija. Sveta Kongregacija za sjemeništa odgovorila je 16. VII. 1928., da se bogoslovski studij u svemu ima prilagoditi propisima crkvenoga zakonika, i da ima trajati 6 godina; a ako je privremeno nemoguće to provesti, daje Sv. kongregacija dopuštenje, da u vrhbosanskoj crkvenoj provinciji kroz 5 godina, dakle do 1933., bogoslovski studij traje 5 godna. (Vrhbosna 1929., 145.). — [17] AAS 1931., 241—284. Dr. I. A. Ruspini: »Novi propisi Sv. Stolice o univerzitetima i fakultetima crkvenih nauka«, B. Sm. 1931. 353—361. — O vojnoj službi klerikâ uzp. doktorsku disertaciju o. Hugolina Makvića: »Klerici i vojna služba«, Zagreb 1940.

Dušobrižnikova osoba (str. 32—54)

[1] Gal. 2, 20. — [2] Vriedi nesamo za Italiju, nego i za ostali katolički sviet; Uzp. SV II. 78. — [3] SS 328—362. — [4] SV I. 89—128; SV II, 72—83; SV III c. 24—31. — [5] SB 58 ss. — [6] SZ 170 ss — [7] Uzp. tekst i tumač prof. dra Ruspinia u »Bogoslovnoj Smotri«, 1924., 137—143. — [8] Vrhbosna 1922. — [9] Can. 124. — [10] I. Th. 4, 3. — [11] Mt. 11, 29. — [12] Mt. 11, 2; Filip. 2, 8. — [13] Gal. 5, 24. — [14] Ep. Testem benevolentiae 22. I, 1899. — [15] Pio X. Exhortatio, VI. 25. — [16] Ib. 30. — [17] Ritus servandus in celebratione Missae I. Uzp. Can. 810. — [18] EPC 1921. Vrhb. 1921., 114 — [19] Jer. 12, 10, 11. — [20] EPC 1921., Vrhb. 1921. 114. — [21] I. Iv. 5, 19; EPC 1921., Vrhb. 1921., 114. — [22] Ib. 115. — [23] Ib. — [24] »Služb. Vj. nadb. zagr.« 1924., II. 33. — [25] EPC 23. III. 1923. — [26] SZ 172, 2. a. — [27] SDK 14. — [28] SB str. 57., No. 75. — [29] Exhortatio, VI, 45. — [30] O postanku i razvitku crkvenog celibata, P. Bock, S. I., »Život« 1922., br. 3. i 4.; o dogmatskoj podlozi svećeničkog celibata izp. »Život« 1922., str. 100. — [31] Uzp. n. pr. »Novi dokazi i novi rezoni za drugi sveštenički brak«. »Vesnik«, Beograd 11. XII. 1927. Iztiče se, da kanoni, koji brane udovim svećenicima ponovni brak »ne odgovaraju vremenu...« — [32] Benedikto XV. nadbiskupu Kordaču 3. I. 1920. To je pismo naročito objelodanio nadbiskup zagrebački 25. II. 1920. u »Sl. Vj.« nadbiskupije 1920., II. 11. — [33] Pijo X. Exhortatio, VI. 45. — [34] Nietsche, »Fröhliche Wissenschaft«, Leipzig 1888., 295. — [35] Fr. W. Forster, »Sexualethik und Sexualpädagogik«, 1920., 167—168. — [36] Dr. A. Forell, »Die Sexuelle Frage«, München 1913., 85, 86, 386. — [37] Uzp. Dr. med. Ehrhard, »Seelische Ursachen und Behandlung der Nervenleiden«, 1925., 55; Alfred Laub, »Nervenkraft«, 1925., 60, 129. — [38] Uzp. »Život«, 1922., 106. — [39] SZ 141. — [40] SLz II. h. 38, 7. — [41] Can. 218. § 1. — [42] EPC 23. VIII. 1923.; uzp. tumač prof. dra. Ruspinia, »Bog. Smotra« 1924., 141. — [43] Leo XIII., Nobilissima, 8. II. 1884., I. 236; Pijo X., Sacrorum Antistitum, 1. IX. 1910., V. 154. — [44] Actes, I. 168. — [45] »Pieni l'animo«, 28. VII. 1906. — [46] EPCI 29. XI. 1911. — [47] SL III. 26. — [48] SV II. 67. — [49] EPCI 27. — [50] Uzp. SB n. 97; SZ 201—209; SDK 25; SL III. 28; SV III. c. 122—127. — [51] SB n. 97. — [52] Uzp. SZ 206, 208, 209. — [53] SL. III. 28. — [54] Rim. 12, 9—10. — [55] EPCI 29. XI. 1911., »Ljublj. škofijski list«, 1912., II. 27. — [56] SB n. 129. — [57] Conc. Trid. Sess. XXII. de reform. cap. 1. — [58] Enc. »Depuis le jour«, 8. IX. 1899., VI 106. — [59] Ep. austr. 16. IX. 1910. — [60] S. Celestinus I. Ep., P. L. 50, 431. — [61] EPC 23. VIII. 1923. — [62] EPCI — [63] Uzp. SV III. c. 65, 2. — [64] EPC 16. X. 1926.; SL »Vj. nadb. zagr.« 1926., 32. — [65] Resp. SC Conc. 10. I. 1920.; Uzp. Vrhbosna, 1920., 50. — [66] AAS 1918., 300. — [67] SZ 185. — [68] SB n. 81. — [69] SC Cons. 31. III. 1916.; 10. XII. 1917.; AAS VIII., 147.; X, 17. — [70] Uzp. dr. J. Srebrnić, »Na obranu čestitih svetih običaja«, 1927., 15. — [71] »Sl. Vj. nadb. zagr.« 1926., II, 31—33. — [72] Uzp. Lockington-Küble: »Durch Körperbildung zur Geisteskraft«, 1925. — [73] Ephes. 5, 18. — [74] I. Tim. 5, 23. — [75] Lockington-Küble o. c. 45 ss. — [76] SZ 185, 10. — [77] SZ 162, 9. — [78] A 1927.; I. II. 264. — [79] I. Tim. 3, 2. — [80] Can. 1473. — [81] SZ 210 g. — [82] Can. 1301. § 2. — [83] SDK 33, 34. — [84] Can. 1300. — [85] Can. 1301. — [86] SZ 209; SB 170; SDK 33; SV III. 96—98. — [87] SZ 209 b. d. — [88] SDK 34. — [89] Iv. 2, 17. — [90] II. Kor. 5, 14. — [91] I. Kor. 9, 22. — [92] II. Tim. 2, 24, 25. — [93] II. Tim. 4, 2; Uzp. SDK 15. — [94] Leo XIII. Graves de communi, 18. I. 1901., VI. 223. — [95] Pijo X., »Il fermo proposito«, 11. VI. 1905. — [96] Pijo X., »Pieni l'animo«, II. 206, 208. 210. — [97] Uzp. n. pr. SZ 173, 4a; SB 158—162; SV III. c. 170, 264—270. — [98] Uzp. SV III. c. 56. — [99] Uzp. SB 155; SZ 174 b; SV III. c. 153—155. — [100] Can. 1402. § 1. — [101] Can. 1402. § 2.; Can. 1403. § 1. — [102] Can. 1403. § 2. — [103] SDK 15; SL III. 38; SV I. 120. — [104] SB n. 82 a, b. — [105] SZ 63. — [106] Ib. 210. — [107] SDK 33. — [108] SV I. 121. — [109] SZ 64. — [110] Exhortatio, VI. 48. — [111] »Pieni l'animo«, 28. VIII. 1906., II. 211. — [112] Actes, IV. 142. — [113] AAS 1910., 621, 632. — [114] EPC 1921., »Vrhbosna« 1921., 115. — [115] Ib.; SV II. 81. — [116] EPCI 25; »Povlastice svećenika-klanjalaca«, uzp. »Vrhbosna« 1927., 38. — [117] SZ 98. — [118] Uzp. »Misijsko djelovanje kod nas i po svietu«, Ljubljana 1927., 22; »Duhovne blagodati članova »Misijskog Saveza Svećenika«, uzp. »Vrhbosna« 1924., 87. Redovnici i redovnice uživaju sva prava DŠV, ako njihov red ima nekoliko članova, koji djeluju u poganskim misijama; ako ne, onda neka u tu svrhu njihova redovnička kuća dade neku godišnju milostinju za DŠV, a pojedini redovnički članovi DŠV imaju samo svaki dan izmoliti Otče naš, Zdravo Mariju i »Sveti Franjo Ksaverski, moli za nas!« — [119] »Vrhbosna«, 1921., 115. — [120] »Sacrorum Antistitum«, 1. IX. 1910., AAS 663. — O svećeničkoj izobrazbi uzp.: Dr. Čedomil Čekada, »Problem svećeničke izobrazbe«, Vrhbosna 1935., br. 1—2—3.

Župa (str. 54—56)

[1] Can. 216 § 1. — [2] Can. 466 § 1. — [3] »Vrhbosna« 1922., 155. — [4] Hebr. 5, 1. — [5] Pijo X., »Pieni l'animo«, 28. VII. 1906., II. 210.

Dužnost rezidencije (str. 56—57)

[1] Can. 448, § 2. — [2] Can. 447, § 1. No. 1. — [3] SZ 203, 11; SV. III. c. 124. — [4] SB 61, 97; SV III. c. 124. — [5] SV III. c. 124. — [6] SZ. 203, 11.

Revnost i red u crkvi (str. 57—60)

[1] SDK 7; SB 113, 378; SV III. c. 171. — [2] SB 112, 378; SV III. c. 171. — [3] SB 379; SDK 7; SV III. c. 171. — [4] SV III. c. 173, 174. — [5] SV III. c. 176. — [6] SZ 87, 5; SDK 7. — [7] Can. 1184. — [8] SV III. c. 172. — [9] Can. 1532, 1281, § 1. — [10] Uzp. SV III. c. 180. — [11] Can. 1266. — [12] Uzp. SB 389; SV III. c. 181. — [13] SB 115, 384. — [14] SV III. c. 195. — [15] I. Kor. 11, 3—6. — [16] SZ 86, 4, c. — [17] »Actes de Pie X.«, VIII., 81.

Propovicdanje (str. 60—62)

[1] Uzp. SV III. c. 104. — [2] SDK 7. — [3] EPC 1921., »Vrhbosna« 1921. — [4] Can. 1327, § 1. — [5] Can. 239, § 1. No. 3. — [6] Can. 1327, § 2. — [7] SLz c. 127. — [8] Dj. Ap. 17, 23. — [9] SLz Ib.; Schulte, »Pastorales und Aszetisches für Seelsorger unserer Tage«, 1927., 10, 20, 29. — Dr. Janko Penić izdao je I. svezak svojih propoviedi, što ih je držao u prvostolnoj crkvi, pod naslovom: »Propoviedajte Evanđelje . . .«, Zagreb, 1942. II. svezak nosi naslov: »Ja sam Gospodin Bog tvoj . . .«, Zagreb, 1943.

Katehizacija (str. 63—66)

[1] Can. 1372 § 2. — [2] Leo XIII. Officio Sanctissimo, II. 133. Sva je ova načela obsežno razložio Pijo XI. u svojoj enciklici »Divini illius« od 31. XII. 1929. — [3] Syllabus, prop. 45, D 1745. — [4] Leo XIII. Ann. Iur. Pont. XVII., 1878., 738. — [5] Leo XIII. »Affari vos«, V. 225. — [6] Leo XIII.: »Militantis ecclesiae« V. 201. — [7] »Glasnik biskupije bosansko-sriemske«, 1874., XXIII. — [8] KIPA 23. III. 1927. — [9] »L'Università Cattolica del Saoro Cuore«, Milano, 51. — [10] Can. 469. — [11] Can. 467. § 1. — [12] SZ 73. — [13] SB App. IV. const. 37—54. — [14] »Vrhbosna« 1923., 131. — [15] Uzp. J. Göttler, »Religions- und Moralpädagogik«, Münster 1923.; M. Gatterer D. I. Katechetik[3], Innsbruck 1924.; H. Mayer, Katechetik[2], Freiburg 1928.; P. Mönnichs S. J., »Hilfsbuch zum deutschen Einheitskathechismus«, München 1926. Katehizamska su nastojanja romanskih naroda djelomice bila skučena na posebničke katoličke škole, ali je upravo ova okolnost pridoniela životnoj snazi tih nastojanja, u borbi za samoodržanje. Uzp. na pr. J. Bricout: »L'Enseignement du cathéchisme en France«, Pariz 1922.; M. Pavelić: »Katekizamsko poučavanje u Francuzkoj«, »Kršćanska Škola« 1923., 14—20; »Cathéchisme de communion solennelle« (livre de l'élève; livre du maître); Duplessy: »Résumés de Cathéchisme«, Pariz 1928. (vjeronaučna vježbenica »Škole rada«). — Vjeroučiteljima i dušobrižnicima mnogo će koristiti: Karl Raab, »Meine Kommunionklasse«, Donauwörth, 1927.; Karl Raab, »Meine Beichtklasse«, Donauwört, 1928.; Karl Raab »Lasset die Kleinen zu mir kommen«, »Bibel-katechesen für den zweiten Schülerjahrgang«, Donauwörth, 1929.; Wilchelm Straub, »Malendes Zeichnen im Religionsunterricht«, Freiburg im Breisgau[2], 1937.; Junger, »Kateheta crta«, Beograd 1936.; Johannes Lohnmüller, »Paul Holds erste heilige Beichte«, Beichtbilderbuch für Kinder, Kevelaer 1931. U ovoj knjizi preporučamo misao, koja je

provedena u zbilju, da se i roditeljima i djeci dade u ruke prikladno štivo, koje pomaže pripravu na prvu sv. izpovied, dok u nekim pojedinostima ne dielimo piščevih nazora. — [16] SZ 74. — [17] SB 54. — [18] Ib. 145, 8. — [19] SZ 74. f. — [20] Ib. 77. f.

Upoznavanje stada (str. 67—69)

[1] Iv. 10, 14. — [2] CT sess. XXIII. de reform. cap. 1. — [3] SZ 196—7. — [4] Mt. 10, 6. — [5] Mt. 10, 12.

Župni arhiv i vođenje matica (str. 69—73)

[1] Can. 732. — [2] Can. 798. — [3] Can. 544, § 1., 1363. § 2. — [4] SB. 163—166; SV III. const. 84—93. — [5] SB 168.

Duhovne vježbe, pučke misije i sveta godina (str. 74—76)

[1] Das Exercitienbuch des hl. Ignatius von Loyola. Erklärt und in Betrachtungen vorgelegt von P. M. Meschler S. J. Herder 1925. Walter Sierp S. I., Hochschule der Gottesliebe, tri svezka, Warendorf i. W. 1940.[2]; drugi i treći svezak, Warendorf i. W. 1937.; Walter Sierp, S. I., Ignatianische Wegweisung durch das Erdenleben, Freiburg i. Breisgau, 1939. — [2] Ap. konst. Pija XI. 25. VIII. 1922. Uzp. i encikliku Pija XI. »Mens nostra« 20. XII. 1929., AAS 1929. 689. — [3] A. Haggeney S. J. Kinderseelsorge, Winke zur Vorbereitung und Abhaltung der Exerzitien für heranwachsende Jugend, Freiburg 1919.

Pobožna družtva (str. 76—84)

[1] Can. 685. Uzp. art. V. i XXVIII. austr. konk. u vezi s notama 19, 20. Rausch. To su vazda priznavale i političke vlasti (Smrekar, Priručnik, II. 976; Galić u »Mjesečniku pravničkog družtva« 1922., br. 10.; Saobćenje Saveza M. k., »Vrhb.« 257. — [2] Can. 686. § 1. — [3] Can. 686. § 2. — [4] Can. 686. § 4. — [5] Can. 690. — [6] Can. 691. — [7] Can. 692. — [8] Can. 704. § 1. — [9] Can. 696. § 1. i 3. — [10] Can. 696. § 2. — [11] Can. 697. — [12] Can. 698. § 1. — [13] Can. 698. § 3. — [14] Can. 698. § 4. — [15] Can. 698. § 3. — [16] Can. 699. § 1. — [17] Can. 701. § 2. — [18] Can. 702. § 1. — [19] Can. 703. § 1. — [20] Can. 703. § 2., 3. — [21] Can. 705. — [22] Can. 706. — [23] Can. 708. — [24] Can. 710. — [25] Can. 712. — [26] Can. 713. § 2. — [27] Can. 714. — [28] Can. 718. — [29] Can. 719. — [30] Can. 721. § 1. — [31] Can. 720. — [32] Can. 721. § 2. — [33] Can. 722. — [34] Can. 724. — [35] Can. 725. — [36] Can. 691. § 1. — [37] Can. 696. § 3. — [38] »Sveto pravilo trećega reda«, Čakovec 1921.; »Katekizam trećega reda sv. Franje«, Zagreb 1923.; »Vjenčić za članove trećega reda sv. Franje«, Zagreb 1929. Za treći svjetovni red sv. Dominika uzp. pravila, tiskana u Dubrovniku 1923. — [39] Uzp. P. Philipp Löfler S. J.: Die Marianischen Kongregationnen, Herder, 1924., P. Hubert Hartmann S. J.: Das Gesetzbüchlein der Königin, Kösel—Pustet 1922.; P. Noppel S. J. (Aedificatio corporis Christi, Freiburg i. B. 162/3.) preporuča uz ovaj, kod nas uobičajeni oblik M. k. i kongregacije, koje se ne diele po staležima, nego je za čitavu župu osnovana jedna kongregacija, pa se ona razčlanjuje samo na 4, odnosno 6 skupina: za djevojčice, dječake, djevojke, mladiće, žene i muževe. — [40] Congregationes Marianae, Sessiones moderatorum, Romae 1922. habitae, Romae 1923. 20. 21. — [41] EPC 1923., Vrhb. 1923., 130. Uzp. La confraternità del SS. Sacramento, brevi notizie storicho-giuridiche, statuto, indulgenze; estratto da Memorie Domenicane XLVI, maggio-giugno; Pistoia 1929. — Pravila bratovštine presv. olt. Sakr. i za potpomoć duša u čistilištu, u župi Draga-baščanska, Senj. — Bisk. ord. u Krku, okr. br. 667/30., 25. IV. 1930. — [42] SZ 103; SDK 8. — [43] SDK 34. — [44] EPC 1920., Vrhb.

1920., 107; SDK 34—35. — [45] Vrhbosna 1927., 193. — Za kruničare izdali su otci Dominikanci u Zagrebu 1937. »Obći kruničarski pravilnik« i 1932. priručnik za upravitelje i revnitelje žive krunice među djecom: »Mladi kruničari«.

Postanak Katoličke Akcije (str. 84—89)

[1] Ap. posl. Pija XI. o sjemeništima i naukama klerika, 1. VIII. 18. IX. 1925. — [3] Uzp. Oštre rieči biskupa Mahnića u »Rimskom Katoliku« 1894., 118. — [4] Uzp. 80 zabludu osuđenu Silabom Pija IX. i alokucijom »Jamdudum cernimus« 18. III. 1861.: »Romanus Pontifex potest et debet cum progressu, cum liberalismo et cum recenti civilitate sese reconciliare et componere«. — [5] Pijo XI., »Ubi arcano Dei«, 23. XII. 1922., I. 171. — [6] AAS 1911., 313. — [7] Actes I., 168. — [8] Ib. Aloc. Pii XI. 1923., I. 218, 219. — [9] SS »Actio cleri socialis«, 112—130. — [10] SV I. »De actione sociali«, 139—146; SV II. »Cleri in actione sociali partes«, 81—83. — [11] »Korizmena okružnica«, 1920., »Sl. vjestnik biskupije senjske i modruške«, 5. II. 1920., 9. Uzp. i 25. V. 1921., 9. — [12] SB n. 183 b, c, 184, 186 a, b. — [13] SZ 225. Uzp. SDK 37. — [14] »Sl. Vj. nadb. zagreb.« 5. V. 1921., 18. — [15] EPC 23. VIII. 1923., Nr. Pr. 105. — [16] Vrhb. 1925., 146. — [17] E 1928., 389. — [18] Biskup Sigismund Waitz: »Beilage zum Verordnungsblatt«, Nr. 2., 1926. — [19] Vrhb. 1928., 141. — [20] SZ 229. — [21] »Il fermo proposito«, II. 100. — [22] Vrhb. 1928. — [23] Contra haer. 3, 3, 2. Kirch, Ench. n. 112. — [24] Nuncij Paccelli njemačkim katolicima u Magdeburgu 1928., Vrhb. 1928.

Cilj Katoličke Akcije (str. 89—91)

[1] Uzp. Pijo X. »E. supremi apostolatus«, I. 370. — [2] Pijo X. »Il fermo proposito«, II. 93. — [3] »Luč«, 1915./16., 7. — [4] Pijo X. »Il fermo prop.« II. 93. — [5] Pijo XI. kons. al. AAS 1923., 247. — [6] Pijo XI. meksičkim biskupima 2. II. 1926., AAS, 1926. — [7] Ubi arcano, I. 172. — [8] Uzp. Honney S. J.: Les cercles sociaux de catholique, Louvain 1926., 139; Dr. Ivan Merz: »Katolička Akcija«, Šibenik 1927., 59. — [9] Kard. Merry del Val, 28. VI. 1904. — [10] Knjiga Života, 110—111.

Bit Katoličke Akcije (str. 91—92)

[1] Pijo X. Il f. pr. II. 93, 95. — [2] Pijo XI. 19. IX. 1925. Vrhb. 1925., 145. — [3] Bull. Uff. ACI 15. I. 1926., 22. — [4] Pijo X. Il f. pr. II. 91. — [5] Leo XIII. Nobilissima I., 236. — [6] Pijo X. E supremi I. 45. — [7] Pijo XI., 4. XI. 1925. — [8] Kard. Paccelli 1928., Magdeburg. — [9] Luč, 1915./16. 1917. — [10] SZ 226, 3. — [11] EPC 23. VIII. 1923. Nr. Pr. 105. — [12] Bisk. konf. 1925.

Potreba Katoličke Akcije (str. 92—93)

[1] E supr. ap. I., 45. — [2] Vrhb. 1925., 146. — [3] Kard. Gasparri 19. I. 1924., Direttive 120. — [4] EPC predsj. bisk. konf. 12. X. 1928., br. 219.

Uvjeti uspješnog rada KA (str. 93—94)

[1] Pio XI. hrvatskim orlicama i orlovima 5. IX. 1926.; Za vj. i d. 25. IX. 1926. — [2] Pio X. III. 44. — [3] Kard. Gasparri: Brzojav nadbiskupu zagrebačkom. Uzp.: Za vj. i d. 25. IX. 1926., 170. — [4] Pijo XI., OR 13. II. 1925. — [5] Leo XIII. hodočastnicima iz Irske — [6] Oporuka biskupa Mahnića katoličkom đačtvu, 25. IX. 1920., »Zora—Luč« 15. I. 1921., 113/4. — [7] Pijo XI. OR 16. IX. 1925. — [8] Kard. Gasparri, Boll. Uff. ACI III., 9, 1. — [9] Kardinal Gasparri, 2. X. 1923. i Pio XI. kardinalu Bertramu 13. XI. 1928. — [10] Pio XI. Alloc. cons., 24. III. 1924., Vrhb. 1924., 60. — [11] »Život«, 1925., 45/6. — [12] Uzp. Predsjedničtvo biskupske konferencije, 12. X. 1928., br. 219. Pr.

Hierarhijska podjela rada u KA (str. 94—97)

[1] Pio X., »Motu Proprio« 18. XII. 1903., I. 110. — [2] Kardinal Merry del Val, franc. oml. Savezu, 24. IX. 1913., VIII. 116/7. — Pio X., Il f. pr., II. 103. — [3] Pio XI. meksičkim biskupima II. 1926., AAS 1926. — [4] Pio XI. Cons. alloc. 23. V. 1923., AAS 1923., 247. — [5] Biskup Mahnić, »Knjiga života«, 196. — [6] Nadbiskup zagrebački dr. A. Bauer u poslanici Hrvatskom Orlovskom Savezu, 5. V. 1924. — [7] »Instr. pastor. labac.« 1915., 172; Uzp. G. Lenhart: »Notwendigkeit und Gefahren der ausserordentlichen (sozialen) Seelsorge, Linzer Quartalschrift«, 1915., 554; Bischof Dr. S. Waitz: »Klerus und soziale Frage«, Linzer Quartalschrift 1930., 252/3. — [9] Pismo L. Colombu 2. X. 1923. — [10] SZ 226. — [11] SDK 37.

Organizacija KA (str. 97—100)

[1] SZ 229. — [2] Kardinal Gasparri 2. X. 1923; Uzp. Nadbiskup dr. Šarić, KA 14, SZ 226. — [3] Kardinal Gasparri 19. V. 1921. — Direttive, 16, 101. — [4] Pio X. 1923., Direttive 16. — [5] Biskup Mahnić, »Luč« 1915/16., 6. — [6] Biskup Mahnić, Oporuka, 25. IX. 1920., Zora—Luč, 1921., V. 113; H. S. XIII. 102. — [7] Pijo XI. Alloc. cons. 1926., AAS 1926., 518; kardinal Gasparri 23. X. 1926., gen. Castelnau. — [8] SZ 227, d. — [9] Pio XI. argentinskim svećenicima; uzp. Vrhbosna 1930., 46.

Školska mladež (str. 101—107)

[1] Uzp. P. Michael Gatterer: Kinderseelsorge, Innsbruck, 1924., 1—13. — [2] SZ 140, 7, f. — [3] Ib. 75, b. — [4] Uzp. Dr. S. Antoni, La communione dei bambini, Lacrymanda, Brescia 1921. — [5] P. Springer S. J., Kad počinje za djecu dužnost pričesti i izpoviedi, Vrhb. 1921., 1.. Kako će dušobrižnik uvesti ranu pričest djece, Vrhb. 1928., 163. Pripravljajući djecu na sv. pričest moći će se duhovni pastir poslužiti ovim djelima: Dr. M. Beluhan: Priprava na sv. izpovied i sv. pričest, Zagreb 1928.; H. A. Heiser: Die Frühkommunion der Kinder, Wiesbaden 1926. — [6] Uzp. Kršć. Škola, 1924., 63. — [7] Friedrich Karl Debray: Dienst am Altar, Werkbuch für Ministrantenseelsorge, Freiburg-Wien 1942.; Dragutin Kukalj: »Služba ministranata«, Zagreb 1939. — [8] P. Borkowski S. I.: Ein religiöser Zirkel, Reifendes Leben³, 1922., 119—170. — [9] Uzp. Dr. D. K. Psihologija omladinske lektire, Bog, Sm. 1924. — [10] Uzp. na pr.: Giovanni Casati, Manuale di letture, Milano 1921.

Mladići (str. 107—109)

[1] SDK 36.

Dušobrižničtvo ženskoga svieta (str. 110—116)

[1] F. W. Förster, Erziehung u. Selbsterziehung 1921., 189. F. W. Förster (Lebensführung, Berlin 1918., 275—304) preporuča osobito kućno zvanje osobne posluž be, kojemu se djevojke i iz najboljih kuća moraju opet vratiti, bolničarsko zvanje, koje se može vršiti ne samo u bolnicama, nego i kod kuće i dragovoljno u kućama bolestnika, učiteljsko zvanje, organiziranu brigu za siročad i zapuštenu djecu i za kažnjenice. To je doista prošireno materinstvo, to je kulturna zadaća žene, to je prava emancipacija od mužkaračke premoći. I liečnica i pravna savjetnica može mnogo dobra učiniti. Mnoge će djevojke biti prisiljene, da preuzmu službu prodavačice, kontoaristice, činovnice, konobarice, sobarice, ili služavke. Time one često konkuriraju mužkarcima. I jer je ženska radna sila faktično jeftinija, ostaju zato mnogi mužkarci bez posla, a žene su iztrgnute iz obitelji. Podpuno se urediti ne da ništa na svietu. Ali razumna podjela rada traži, da

se mužkarcu preda više vanjski i javni rad, a ženi više rad u porodici. Samo onaj može to smatrati poniženjem i zapostavljanjem žene, tko malo mari za temeljnu zajednicu ljudskog družtva, za dobro uređenu porodicu. — [2] List biskupije splitske i makarske, 1924., 25, 26. — [3] Uzp. Dr. J. Srebrenić: »Na obranu čestitih svetih običaja«, 1927., 7—14. — [4] AAS 1930., 26, »Sl. Vj. nadb. zagrebačke« 1930., 1, 16. — [5] E 1929., 65.

Dušobrižnik i različiti staleži (str. 116—126)

[1] Pijo X., Motu Proprio 1903., I. 109. — [2] Leo XIII., Rerum Novarum, III. 31. — [3] Pijo X., Motu Proprio 1903., art. 2, I, 109. — [4] Leo XIII., Graves de communi, VI, 219. — [5] Leo XIII., Rerum Novarum, III, 31. — [6] Leo XIII., Graves de communi, VI, 215. — [7] Jak. 2, 1—6. — [8] Jak. 1, 6, 7. — [9] Fil. 16. — [10] I. Tim. 5, 8. — [11] A. M. Micheletti, Epitome Theologiae Pastoralis, II., 1, 119. — [12] Instr. Eys. 1902., 303.

Dušobrižnik prama porodicama (str. 129—132)

[1] Actes I 144.

Liturgijska obnova (str. 135—137)

[1] Secreta in Missa S. Ignatii Loyolae 31. Julii. — [2] J. Fern. Cabrol, O. S. B.: »Die Liturgie der Kirche«, 1906., 561. — [3] Conc. Trid. Can. 9. de sacrif. Missae, Denz. 956. — [4] Dom Guéranger: »L'Année liturgique«. — [5] Izp. Dr. D. K.: »Bogoslužje u Došašću«, »Kat. List« 1920., 365. — [6] DA 4375. Otci Dominikanci u Zagrebu uvrstili su u svoj »Duhovni Život« mnogi dobar sastavak o liturgijskoj obnovi. Osim toga izdali su »Službu sv. mise po dominikanskom obredu«, zatim »Priručnik za skupno recitiranje sv. mise po dominikanskom obredu« (1937.), Kiriginov prievod Romano Guardini: »Sveti znakovi« (1934.), Vičićev prievod »Dom Beaudonina« O. S. B. Duhovi (1938.), te prievod P. Parscha: »Sv. misa« (1939).

Dušobrižnikova briga za širenje vjere (str. 137—138)

[1] Uzp.: »Misijski govori i predavanja«, Ljubljana 1926.; »Za Kraljevstvo Kristovo«, Zagreb 1930.; Naputak za upravitelje: Družtvo za širenje vjere, Zagreb 1933.; Za Kraljevstvo Kristovo, izdalo Djelo sv. Petra apostola, Zagreb 1930.; Palmira Melesi-Fansi: Paulina Jaricot. Izdala misijska pisarna, Zagreb 1939.

Protuvjerska i neutralna udruženja (str. 139—140)

[1] Can. 2335. — [2] S. Off. 9. VIII. 1893. — [3] »Službeni Vjestnik nadbiskupije zagrebačke« 5. V. 1921. 14. — [4] Benedikto XV. 15. X. nadb. Pisano, »Život« 1923., 87.

Dušobrižnikov družtvovni rad (str. 140—142)

[1] Actes III., 62. — [2] Actes II., 102. — [3] CCI. 2. i 3. VI. 1928. AAS 1928., 334. — [4] »Ljublj. škof. list« 1918., II. 28. — [5] Biskup Mahnić o katoličkim svjetovnjacima i kleru u Luči 1916./18., »Knjiga Života« 196. — [6] Pijo X. I. f. prop. Actes II.

Karitativni rad dušobrižnikov (str. 142—143)

[1] Dr. Andrej Pavlica: Nova Pota III. 1926., 5. — [2] Ib. 1925., 3. — O radu karitasa nadbiskupije zagrebačke izvješćuje: Karitas, Zagreb, 1943.

Dušobrižnik i tisak (str. 143—147)

[1] Can. 1386. § 2. — [2] SC pro EO »declarat decreta S. Officii respicientia damnationem librorum et diariorum omnes cuiuscumque ritus fideles attingere seu eodem modo obligare, quia directe spectant non disciplinam, sed doctrinam Ecclesiae« 26. V. 1928., AAS 1928. 195/6. — [3] Can. 1395. § 1., Can. 1396. — [4] Can. 1395. § 1. — [5] Can. 1395. § 1., 3. — [6] Can. 1395. § 2. — [7] Can. 1384. § 2. — [8] Can. 1398. § 1. — [9] Can. 1402. § 1. — [10] Can. 1402. § 2. — [11] Can. 1403. § 1. — [12] Can. 1405. § 1. — [13] Can. 1403. § 2. — [14] Can. 1386. § 2. — [15] Can. 1397. § 1. — [16] Can. 1397. § 1. — [17] Can. 469. — [18] Can. 1405. § 2. — [19] SZ 62, 5. — [20] SV II. 85. — [21] Ib. 24, 2. — [22] Can. 1397. § 1.—3. — [23] SB 58, 82; uzp. stalne referate o tisku na Vrhbos. dek. konf., osobito Vrhbos. 1922., 101. — [24] Vrhb. 1922., 101. — [25] SLB III. 134. — [26] SZ 60, 2. — [27] Grgur XVI., »Mirari vos«, 15. VIII. 1832. — [28] Conc. Vat. Sess. III. c. 4. — [29] Bavarski biskupi 6. IX. 1927., KIPA 20. IX. 1927. — [30] SZ 63, 6; izp. SV II. 1921., 85, 3; SLB III. 133. — [31] 1. VII. 1911., Actes VII. 96. — [32] SZ 64, 9.

Suvremena ćudoredna pitanja (str. 147—151)

[1] Biskup Schreiber, uzp. »Vj. Marijinih kongregacija« 1924., 304. — [2] »Katholische Leitsätze und Weisungen zu verschiedenen modernen Sittlichkeitsfragen«, Linz 1926. Uzp. k tomu poluslužbeni obširni komentar: »Um Sitte und Sittlichkeit«, Düsseldorf 1926. i SLz 107.—112.; Dr. Merz: »Smjernice za obnovu kršćanskih ćudorednih običaja« (»Kat. Tj.«» 1928., 12.—16.); »Savremena križarska vojna njemačkih katolika« (Kat. Tj.« 1928., 22.—27.); Dr. J. Srebrenić: »Na obranu čestitih svetih običaja«, 1927. — [3] SLz 109., 110. — [4] Dr. Josef Schröteler S. J.: »Rhytmik und Erziehung, Schule und Erziehung« 1925., I. 16.—24. Uzp. i: »Rhytmik, Turnen, Kleid, als Fragen christlicher Frauenkultur«, Köln 1926. — [5] Uzp. Pijo XI. 31. XII. 1929.: »Ni t. zv. fizički odgoj ne smije se smatrati tuđim crkvenom učiteljstvu i to baš zato, jer i on imade narav sredstva, koje može biti na korist ili na štetu kršćanskog odgoja«.

Zapreke (str. 151—155)

[1] O slikokaznim predstavama izdao je Pijo XI. encikliku »Vigilanti cura« 29. VI. 1936. (AAS 1936., 249.). — [2] Prema podatcima, koje vadimo iz doktorske disertacije Josipa Salača. (Brojčano opadanje poroda, Zagreb 1942.). Francuzka 1933. gotovo nije imala prirodnog prirasta, jer je broj rođene djece gotovo izjednačen s brojem mrtvih, a od g. 1935. brojčano je stanje Francuzke u opadanju. Njemačka je od 1875. do 1930. išla putem Francuzke, samo još brže i naglije. Od 1930. dalje popravlja se ovo stanje uslied energičnog zahvata državne vlasti. G. 1940. imala je Njemačka oko 20 poroda na 1000 stanovnika. U Englezkoj dolazi od 1932. dalje oko 15 poroda na 1000 stanovnika. Uzmemo li kao izhodištnu točku naših razmatranja brojidbene podatke družtva naroda u Ženevi za g. 1937., tada dobivamo na 1000 stanovnika:

14,3	poroda	u Švedskoj
14,7	„	u Francuzkoj
15,3	„	u Belgiji, Englezkoj i Norvežkoj
18,8	„	u Njemačkoj
22	„	u Italiji i Litvi
24	„	u Bugarskoj
26,4	„	u Grčkoj
30,8	„	u Rumunjskoj.

Za područje bivše banovine Hrvatske iznosio je porod 1931. 33,6 prema 37,6 u godini 1910. Zadnjih je 50 godina kod nas porod u polaganom, ali stalnom opadanju. Poslije prvog svjetskog rata porod i kod nas brže opada. U nekim je kotarima i većim mjestima vrlo nizak. Najniži je u Zagrebu i Karlovcu (oko 10), a zatim sliede: Dugo selo, Ivanićgrad, Osiek, Križevci, Sisak, Hvar, Brod n. S., iVrje, kotari: Dugo selo, Dubrovnik, Koprivnica, Hvar. U svim navedenim mjestima i kotarima broj poroda na 1000 stanovnika iznosi manje od 20. Posebno je dr. Salač obradio opadanje poroda u Moslavini i ustanovio, da je u razdoblju 1931.—1940. broj poroda u Moslavini bio:

u kotaru Garešnica	prosječno	17,76
u kotaru Čazma	„	17,83
u kotaru Kutina	„	19.45

Prirodni je prirast na 1000 stanovnika iznosio 1926.:

u Francuzkoj	1,3
u Švedskoj	5,1
u Njemačkoj	7,8
u Italiji	10,3
u Madžarskoj	10,7
u Hrvatskoj	15

	Čazma	Kutina	Garešnica
1904.—1908. prosječno:	10,9	11,2	12,5
1908.—1913. „	9,7	9,4	10,8
1931.—1935. „	4,2	7,8	4,1
1936.—1940. „	2,4	3,2	2,2

Moslavina se dakle naglim korakom približuje Francuzkoj.

O Knaus-Oginovoj teoriji uzp.: Majerović — dr. Miloslavić: »Težki križ izpovjednika«, Zagreb 1940. O spriečavanju poroda i umjetnom prekinuću trudnoće s medicinskog gledišta uzp.: Dr. E. L. Miloslavić: »Kobno spriečavanje poroda«, Zagreb 1942.

Uspjesi i neuspjesi (str. 156—164)

[1] Prema izvodima dra Ivana Škreblina bilo će među anketiranom zagrebačkom srednjoškolskom mladeži 1940. okruglo: 79% vjerski indiferentnih mladića i 75% djevojaka. U vjerskoj se krizi nalazilo 4,68% mladića i 0,52% djevojaka. Otvoreno su se izjavili kao bezbožci 6,76% mladića i ni jedna djevojka. Vjernicima su se priznali 9,53% mladića i 24,42% djevojaka. Kod ovih postotaka treba uzeti u obzir, da je većina anketiranih djevojaka polazila katoličke konfesionalne škole. Stoga moramo postotak onih srednjoškolki, koje se nalaze u vjerskoj krizi i koje su izgubile vjeru, povećati, a postotak onih, koje se priznaju vjernima, umanjiti, ako želimo dobiti sliku cjeline zagrebačkih srednjoškolkâ. Uzevši u obzir ovu okolnost bit će u višim razredima zagrebačkih srednjih škola oko 10% učenika i oko 15% učenica, koji se priznaju katolicima. Opravdana je predpostavka, da je 10% sveučilištaraca i sveučilištarkâ pozitivno kršćanski opredieljeno. Najveći je dio, kao i u višim razredima zagrebačkih srednjih školâ, vjerski indiferentan. »Religijske su im vrednote sviet za sebe, koji se njih ništa ne tiče«. Postotak je otvorenih bezvjeraca danas sigurno veći od postotka onih, koji živu vjerskim životom. Time smo uglavnom dobili i sliku vjerskog opredieljenja naše inteligencije. Uzp. Ivan Škreblin: Dušobrižnik i srednjoškolska omladina, Zagreb 1942., str. 24, 25, 37.; Dr. Ivan Škreblin: Ideali i krize srednjoškolske mladeži, Zagreb 1942., 38. — [2] Uzp. Fr. W. Foerster: Christus und das menschliche Leben, München 1922., 126/6. — [3] Fili 3, 19. — [4] Adalbert Bangha D. I.: Sviet i nadsviet, preveo Bogoljub Strižić D. I. Zagreb 1939., 128/9. upozoruje, da su se mali nedostatci i pogrješke nagomilali do bregova i da su se tim povodom čitave zemlje u srdcu odciepile od katoličke Crkve. Zašto da poričemo, da su na oko jedva kažnjive bezbrižnosti pomalo stvorile atmosferu, u kojoj je trebala samo iskra planuti, pa da strahovito provali mržnja ogorčenih i otuđenih i da sa sobom povede u crkveni prevrat polovicu kršćanstva? Zašto da ne priznamo, da — inače pobožni i vrstni — papa Kaliksto III. nije smio svog sasvim nevriednog nećaka Rodriga Borgiju, kasnijeg Aleksandra VI., odlikovati najvišim crkvenim častima? Ili da bi — inače veliki renesansni pape — Leo X. i Klement VII. bolje učinili, da su manje mislili na umjetnost i promicanje moći medičejske porodice, kojoj su pripadali, a da su se više starali za obnovu crkvenoga duha? Ne dadu li se i na početku velikog duševnog prevrata 18. st. jasno razabrati propusti i pogrješke stanovitih crkvenih krugova, koji su omogućili ovaj veliki zaokret na lievo? — [5] Pred desetak godina izdala je mala skupina ljubljanskih bogoslovaca knjižicu: »Naši razgledi na vprašanja sodobnega časa in človeka«. U toj knjižici postavili su ti mladi ljudi pitanje: Da li je kler u 19. i 20. st. pravilno shvatio svoju dušobrižničku zadaću i da li ju je uspješno izvršio? Odgovor je na ova pitanja glasio negativno. Izdavači te knjižice traže, da se kler ne stavlja na naturalističko gledište, nego da se u čitavom svom djelovanju vrati prvotnom apostolskom stavu. Premda je ova knjižica kod starije generacije izazvala buru negodovanja, te je morala biti povučena iz prometa, i premda u njoj imade koješta, što ti mladi ljudi nisu mogli pravilno ocieniti i prikladno izraziti, ipak će svatko, tko ovu knjižicu čita *sine ira et studio*, morati priznati, da su ovi mladi klerici bili na pravom putu, kad su tražili, da dušobrižnikov rad ne služi interesima ovog svieta, nego Bogu, duši, vječnosti, vrhunaravskom »nadsvietu«, kako bi rekao O. A. Bangha D. I. — [6] Uzp.: Conrad Gröber: Christus Pastor, Freiburg i. Br. 1931. — [7] O. M. S. Gillet: Tendencije današnje intelektualne omladine. Preveo prof. dr. Josip Nagy, Zagreb 1933., 12. — [8] Postavljalo se načelo: »Najbolje je udariti samog protivnika, da ti ne može više škoditi. Prikladno je dakle poniziti i ozloglasiti njegovu knjigu, časopis, govor, a u mnogim slučajevima i njegovu osobu... Dozvoljeno je u mnogim slučajevima javno osvietliti nepoštenje i podlost škodljivoga neprijatelja, rugati se njegovoj ćudi, sramotiti njegovo ime...« Ili: »one, koji nastoje naša načela djelotvorno primjenjivati podupirimo, a sve one, koji se tomu protive, napadajmo, ponizujmo i ako je moguće uništimo«. Uzp. članak dra J. Srebrniča: »Metoda Mahničevega javnega nastopa« u Času XV., br. 3. i 4., Ljubljana 1921., str. 209, 210, 220. — [9] Čas XV. br. 3. i 4., Ljubljana 1921., str. 285/6. — [10] Dr. Andrej Pavlica u »Socialna Misel« 1925., XII. 226. — [11] P. A. Vermeersch S. J.: Religione, morale e politica, Roma 1924., 24. — [12] Uzp. navode dra J. Srebrniča: Metoda Mahničevega javnega nastopa, Čas XV. 1921., 208. — [13] Dr. A. Mahnič u »Rimskom Katoliku« I., 1889., 481. — [14] Zagrebački nadbiskup dr. Alojzije Stepinac u okružnici svjetovnom i redovničkom kleru nadbiskupije zagrebačke od 24. IX. 1943. br. 8614/43. Nadbiskup dr. A. Stepinac upozoruje ovdje svećenstvo, da prema direktivama Sv. Stolice stranačko-politički rad nije kompatibilan s položajem i zadaćom dušobrižnika: »Svećenici izvršujući onaj posao, koji im je milost Božja podielila, t. j. rad za čast Božju i spasenje duša, na najuzvišeniji način sudjeluju u radu za obću dobrobit socialnu i političku« (Pijo XI., 19. IX. 1924.).